

ВСТУПНЕ СЛОВО

Поступальний розвиток України як демократичної, соціальної, правової держави, зміст і спрямованість діяльності якої визначають права і свободи людини та їх гарантії, а також поглиблення євроінтеграційних процесів у нашій країні нині пов'язані насамперед з успішним завершенням системи правових реформ, започаткованих протягом 2010–2013 рр. Керівництво держави приділяє значну увагу проведенню адміністративно-правової реформи, удосконаленню кримінально-процесуального та антикорупційного законодавства, оптимізації кримінологічних засад протидії злочинності в Україні та модернізації правоохоронної діяльності.

Активізувала свою роботу й Конституційна Асамблея, створена Указом Президента України від 17 травня 2012 р. № 328. На сьогодні комісії асамблеї завершують підготовку Концепції внесення змін до Конституції України, що буде ухвалена Конституційною Асамблеєю, оприлюднена та стане предметом громадського обговорення.

Позитивні новації відбуваються й у сфері удосконалення приватноправового законодавства, зокрема, у частині модернізації правових механізмів регулювання цивільних, господарських, земельних, сімейних та інших правовідносин.

Досвід, проблеми й перспективи проведення правових реформ в Україні залишаються предметом наукових досліджень як молодих, так і досвідчених науковців. Про це свідчать і представлені Вашій увазі доповіді та виступи учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції навчально-наукового інституту заочного та дистанційного навчання Національної академії внутрішніх справ.

У конференції, окрім студентів і слухачів навчально-наукового інституту заочного та дистанційного навчання НАВС, беруть участь керівники і провідні науковці Національної академії внутрішніх справ та Національної академії правових наук України, а також представники Верховної Ради України, Верховного Суду України, Міністерства внутрішніх справ України. Проблематика правових реформ в Україні набула нового звучання у доповідях науковців Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Інституту законодавства Верховної Ради України, Львівського національного університету імені Івана Франка, Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка, Донецького юридичного інституту МВС України, Національного університету «Острозька академія», Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, Університету ім. Яна Кохановського м. Кельце, Вроцлавського університету та Вищої Торгової Школи у м. Радом (Республіка Польща).

Бажаю Вам плідної роботи, натхнення, творчого запалу і віри у власні сили. Сподіваюся, що результати нашої співпраці стануть вагомим внеском у розвиток вітчизняної науки.

Коваленко В. В., ректор Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений юрист України

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

Коваленко В. В.,

ректор НАВС, доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України,
заслужений юрист України

МОДЕРНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЩОДО ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ В КОНТЕКСТІ КОНСТИТУЦІЙНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

Продовження системних реформ в Україні є запорукою її модернізації та реалізації курсу на європейську інтеграцію. Як зазначив Президент України В. Янукович під час зустрічі 15 квітня 2013 року зі співдоповідачами Моніторингового комітету Парламентської асамблеї Ради Європи М. Репс та М. де Пурбе-Лундін, нині в Україні відбувається робота над імплементацією Кримінального процесуального кодексу, прийнято Закон України «Про адвокатуру», триває розроблення Закону України «Про прокуратуру». Крім того, Глава держави зазначив, що на сьогодні започатковано роботу Конституційної Асамблеї, яка активно співпрацює з Венеціанською Комісією¹.

Подальший розвиток України як сильної, модерної та демократичної держави значною мірою залежить від ефективності функціонування вітчизняної системи забезпечення національної безпеки й оборони, дієвості охорони правопорядку в Україні. Значні сподівання в цьому напрямі покладаються на результати роботи Конституційної Асамблеї, створеної Указом Президента України від 17 травня 2012 року № 328.

Нині у складі Конституційної Асамблеї активно працює Комісія з питань правоохоронної діяльності під керівництвом академіка В. Тація. Комісією внесено узгоджені пропозиції до проекту Концепції змін до Конституції України в частині модернізації правоохоронної діяльності.

Нами попереду не одноразово обрuntuвалися шляхи і напрями модернізації конституційних основ правоохоронної діяльності в контексті роботи Конституційної Асамблеї. Зупинимося на окремих, найбільш принципових з них.

Поширена на сьогодні в науці та чинному законодавстві категорія «правоохоронний орган» зберігає свою неоднозначність у юридичній теорії та практиці. Помітним залишається прагнення науковців розширити систему правоохоронних органів, залучаючи до її складу все нові й нові органи державної влади – суди, прокуратуру тощо. За останні десятиріччя в тлумаченні цього терміна не відбулося докорінних змін, і майже в усіх навчальних виданнях, присвячених правоохоронним органам, до них відносять суди, прокуратуру, органи внутрішніх справ, органи забезпечення державної

¹ Янукович В. Ф. Зобов'язання, які взяла Україна при вступі до Ради Європи, будуть виконані [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/news/27424.html>

безпеки, податкові служби, митні органи, органи досудового слідства, юстиції, адвокатури, нотаріату, різноманітні контролюючі та охоронні структури.

Отже, на сьогодні категорія «правоохоронні органи держави» є занадто широкою за обсягом для тлумачення як у юридичній науці, так і на практиці. Вона відрізняється своєю неоднозначністю і, по суті, безпредметністю в частині правового регулювання Конституції та законів України. Зазначене підтверджують і різні визначення правоохоронних органів у чинному законодавстві.

Так, згідно зі ст. 1 Закону України «Про основи національної безпеки України», правоохоронні органи – це органи державної влади, на які Конституцією і законами України покладено здійснення правоохоронних функцій. Згідно зі ст. 1 Закону України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави», правоохоронні органи – це державні органи, які відповідно до законодавства здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції. У чинному законодавстві існують й інші підходи до визначення номенклатури правоохоронних органів.

Отже, чинне законодавство України умовно розмежовує правоохоронні органи, які забезпечують державну безпеку, і правоохоронні органи, які здійснюють окремі функції охорони правопорядку в усіх інших сферах суспільного життя. Але, така «умовність» призводить до плутанини в розумінні правоохоронної діяльності та унеможливорює встановлення вичерпного кола її суб'єктів.

Правоохоронна діяльність, а саме діяльність нашої держави з утвердження та гарантування прав людини, згідно зі ст. 3 Конституції України, визначає зміст і спрямованість діяльності країни загалом. За завданнями і функціями більшість органів державної влади й органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб можна вважати правоохоронними. Це ж стосується й статутних завдань більшості інститутів громадянського суспільства (громадських організацій, творчих і професійних спілок тощо), покликаних захищати права і законні інтереси людини.

Для того, щоб усунути термінологічну плутанину в Конституції України доцільно унормувати зміст категорії «правоохоронний орган держави» і/або вичерпний перелік таких органів. Утім попередні спроби законодавців конструктивно розв'язати цю проблему, починаючи ще з радянських часів, виявилися безрезультатними. Це дає змогу дійти висновку про те, що категорія «правоохоронний орган»: а) першопочатково виявилася невдалою, штучною для юридичної науки й практики; б) залишається неузгодженою як на теоретичному, так і на практичному рівні з системою конституційних органів державної влади та усталеною системою стримувань і противаг між гілками влади. Вона також дещо дисонує із системою органів державної виконавчої влади та системою суб'єктів забезпечення національної безпеки й оборони, визначених у Конституції України.

Рациональною альтернативою цьому, на наше переконання, є запровадження до Основного Закону категорії «державний орган охорони правопорядку». Магістральною функцією такого органу на рівні держави має стати функція забезпечення встановленого Конституцією та законами України правопорядку в державі. Ця функція в більшості держав світу завершує традиційну тріаду функцій охорони конституційного ладу, забезпечення національної безпеки й оборони: «оборона держави – забезпечення державної

(національної) безпеки – забезпечення правопорядку в державі» і, як правило, традиційно покладається на поліцію та органи військового правопорядку.

Ми поділяємо позицію Голови Комісії Конституційної Асамблеї з питань правоохоронної діяльності академіка В. Тація, сформульовану в Концепції внесення змін до Конституції України, про те, що модернізація правового статусу державних органів охорони правопорядку не буде ефективною без доповнення розділу VI Конституції України «Кабінет Міністрів України. Інші органи виконавчої влади» новою ст. 117-1, присвяченою системі спеціальних органів виконавчої влади, уповноважених забезпечувати охорону правопорядку в державі. Зміст цієї статті має визначити мету та завдання відповідних органів державної виконавчої влади, а саме: захист життя та здоров'я, прав і свобод людини, забезпечення її недоторканності та безпеки, охорону громадської безпеки, захист інтересів суспільства та держави від протиправних посягань, запобігання та протидію злочинності тощо. Важливим елементом нової статті Конституції України має стати й принцип відкритості та гласності діяльності державних органів охорони правопорядку та загальні засади здійснення громадського (цивільного) контролю за їх діяльністю.

Не менш визначальним для захисту конституційного ладу та прав і свобод людини є визначення особливих підстав для застосування посадовими особами органів охорони правопорядку заходів щодо примусового обмеження прав і свобод правопорушника. Відповідні заходи можуть застосовуватися лише на підставі закону та з метою захисту від протиправних посягань на життя та здоров'я людини, її честь і гідність, недоторканність і безпеку, на громадську безпеку тощо.

При цьому важливо віднайти та унормувати в Основному Законі ту оптимальну формулу примусового обмеження прав і свобод правопорушника, яка, з одного боку, відповідає б міжнародним договірним зобов'язанням України у правозахисній сфері, а з другого – не створює б штучні бар'єри для забезпечення правопорядку в Україні.

Однак питання повноважень, системи й чисельності державних органів охорони правопорядку, а також соціального і правового захисту працівників цих органів і членів їх сімей мають стати предметом регулювання законів України. Положення ж про утворення державних органів охорони правопорядку, їх призначення в системі органів виконавчої влади України, згідно з п. 15 ч. 1 ст. 106 Конституції, є дискретним повноваженням Президента України.

Плідна робота над концепцією реформування правоохоронних органів, започаткована восени 2012 р. Президентом України В. Януковичем, нині здійснюється не лише Конституційною Асамблеєю, а й Головним управлінням з питань діяльності правоохоронних органів Адміністрації Президента України, профільним комітетом Верховної Ради України, Міністерством внутрішніх справ України та його відповідними підрозділами. Певні напрацювання здійснюють і науковці Національної академії внутрішніх справ. Очевидно, що й нинішня конференція надасть нового звучання проблематиці модернізації діяльності з охорони правопорядку в контексті викликів і завдань, що нині стоять перед Україною.

На дискусію хотілося б винести концептуальні положення про найбільш перспективні напрями модернізації органів внутрішніх справ України. Такими, на наш погляд, на сьогодні є:

подальша трансформація Міністерства внутрішніх справ України у головний центральний орган виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері захисту прав і свобод людини, інтересів людини та суспільства від злочинних посягань, охорони правопорядку, протидії нелегальній міграції та в інших сферах, визначених Президентом України.

Міністерство внутрішніх справ України має й надалі утверджуватися як потужний генератор нових підходів до формування та здійснення внутрішньої політики держави у сфері охорони правопорядку;

розширення предметної компетенції та оптимізація системи органів внутрішніх справ, що передбачає не лише перейменування міліції на поліцію (національну поліцію), а й розмежування поліційних та інших функцій органів внутрішніх справ у сфері забезпечення охорони правопорядку. Окрім поліції, до сфери координації та спрямування Міністерства внутрішніх справ України мають належати такі центральні органи виконавчої влади, як: а) державна прикордонна служба; б) державна міграційна служба; в) державна служба внутрішнього правопорядку; г) державна рятувальна служба.

Сама ж поліція підлягає організаційно-структурній диференціації за основними завданнями, функціями й сферами діяльності. Йдеться про перспективність виокремлення у складі національної поліції кримінальної поліції, поліції цивільної безпеки, фінансової (економічної) поліції, транспортної поліції та спеціальної поліції, а й надалі – створення державного слідчого комітету. Названі види поліції в організаційно-правовому форматі можуть виступати як самостійні центральні органи виконавчої влади, так і самостійні підрозділи у складі національної поліції (державної служби поліції) як єдиний центральний орган виконавчої влади у сфері спрямування та координації Міністра внутрішніх справ України;

створення місцевої поліції або міліції місцевого самоврядування. Зокрема, перспективним і таким, що сприяє розвитку місцевого самоврядування в Україні, убачається запровадження інституту місцевої міліції, що утворюється сільською, селищною, міською радою за погодженням з Міністерством внутрішніх справ, або його управліннями на місцях. При цьому місцева міліція має бути підпорядкована та підзвітна відповідним органам місцевого самоврядування та підконтрольна Міністерству внутрішніх справ України у частині службової діяльності.

Найбільш прийнятним напрямом запровадження місцевої міліції і буде прийняття окремого законодавчого акта, який визначав би завдання та функції місцевої міліції та врегулював процедуру запровадження на відповідній території міліції місцевого самоврядування, порядок погодження цього рішення органами виконавчої влади, вимоги до кандидатів на посади у складі місцевої міліції, їх права та обов'язки, гарантії соціального і правового захисту відповідної категорії міліціонерів. Можливим напрямом запровадження інституту місцевої міліції може бути й внесення комплексних змін до чинних

законів України, зокрема, до законів України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про міліцію», «Про місцеві державні адміністрації», а також до Кодексу України про адміністративні правопорушення, інших актів чинного законодавства.

Перспективність створення місцевої міліції є очевидною, але відповідь на питання про законодавчі шляхи й організаційно-правові форми її запровадження передбачає серйозне теоретико-методологічне обґрунтування.

Очевидно, що реформування органів внутрішніх справ передбачає й переосмислення підходів до підготовки фахівців для цих органів. Нині в Національній академії внутрішніх справ завершено підготовку та затверджено концепцію реформування цього головного вищого навчального закладу МВС України з урахуванням завдань і викликів, які на сьогодні виникають у сфері забезпечення охорони правопорядку в державі.

Реформовані органи охорони правопорядку мають посісти гідне місце в системі суб'єктів забезпечення національної безпеки й оборони України та захисту правопорядку в державі. Водночас ця система буде ефективною за умови її подальшої побудови.

По-перше, стратегічна ланка – це вище керівництво та органи управління і координації у сфері національної безпеки й оборони України, забезпечення правопорядку в державі: Президент України, Рада національної безпеки і оборони України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство оборони України, Міністерство внутрішніх справ України. Їх призначення полягає в програмуванні, координації та контролі у сфері національної безпеки й оборони, забезпеченні охорони правопорядку в державі.

По-друге, суб'єкти, уповноважені безпосередньо здійснювати оборону України. Йдеться, насамперед, про Збройні Сили України. Інші військові формування (Державна спеціальна служба транспорту та ін.) мають на перспективу ввійти до складу Збройних Сил України як самостійні з'єднання (роди) військ і зміцнити оборонний потенціал України або ж відмовитися від статусу військового формування, модернізувавши його в такий, що відповідає реальним завданням і функціям центрального органу виконавчої влади.

По-третє, спецслужби України: органи розвідки (Служба зовнішньої розвідки) і контррозвідки, які підпорядковуються Президентові України – Служба безпеки України, Управління державної охорони. У свою чергу, Управління державної охорони надалі може трансформуватися у структурний підрозділ Служби безпеки України, або ж стати центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом у складі Міністерства внутрішніх справ України, як це, наприклад, є у Франції.

По-четверте, це – органи охорони правопорядку в системі органів виконавчої влади:

міліція (державна служба поліції), у разі реформування органів внутрішніх справ і виокремлення самостійного центрального органу виконавчої влади у сфері спрямування та координації Міністра внутрішніх справ України з розгалуженими поліційними функціями;

державна служба в внутрішнього правопорядку (національна гвардія), у разі реформування органів внутрішніх справ і трансформації Внутрішніх військ у центральний орган виконавчої влади у сфері спрямування та

координації Міністра внутрішніх справ України із функціями забезпечення внутрішнього правопорядку – охорони стратегічних об'єктів;

державна прикордонна служба у статусі центрального органу виконавчої влади у сфері спрямування та координації Міністра внутрішніх справ України;

державна служба військового правопорядку (військова поліція) у статусі центрального органу виконавчої влади у сфері спрямування та координації Міністра оборони України;

державна рятувальна служба у статусі центрального органу виконавчої влади у сфері спрямування та координації Міністра внутрішніх справ. (На сьогодні Державна служби України з надзвичайних ситуацій перебуває у сфері спрямування та координації Міністра оборони України, що зумовлено наявністю в неї ознак військового формування. Утім за своїми функціями вона співзвучна із завданнями, які стоять перед органами внутрішніх справ і, на перспективу, може бути реформована в ЦОВВ, діяльність якого координує Міністр внутрішніх справ України).

Статус військових формувань, у їх теперішньому конституційному сенсі, доцільно зберегти винятково за Збройними Силами. Органи охорони правопорядку, як і органи державної безпеки, за визначенням не повинні набувати статусу військового формування та формуватися із числа військовослужбовців. Адаже ч. 4 ст. 17 Конституції України містить пряму заборону використання Збройних Сил України та інших військових формувань для обмеження прав і свобод громадян. Органи ж охорони правопорядку та органи державної безпеки, здійснюючи свої функції, наділені повноваженнями щодо обмеження прав і свобод громадян в установленому порядку.

Берназюк Я. О.,

радник Голови Верховної Ради України,
кандидат юридичних наук, доцент

КОНКЛЮДЕНТНІ ДІЇ ЯК ФОРМА ПРАВОТВОРЧОСТІ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Загальноприйнято вважати, що правотворчість Президента України це, в першу чергу, діяльність спрямована на видання власних письмових актів (актів правотворчості). Разом з тим, значну роль у правотворчості Глави держави відіграють і неписьмові рішення (конклюдентні дії). Такий вид рішень Президента України може безпосередньо впливати на здійснення ним правотворчої діяльності, в частині стимулювання правотворчості інших органів влади. Це, в першу чергу, стосується проведення зустрічей з керівництвом Верховної Ради України, керівниками пропрезидентських та опозиційних фракцій парламенту, головуванням на засіданнях Кабінету Міністрів України. Крім того, на правотворчість інших суб'єктів впливають офіційні заяви Президента України або уповноважених ним осіб, в тому числі розміщені на Офіційному Інтернет-представництві Президента України, стосовно позиції Глави держави щодо питань, які потребують вирішення шляхом прийняття відповідного акта правотворчості.

Про безпосередній зв'язок конклюдентних дій Президента України з правотворчістю може свідчити проведена 4 жовтня 2011 року робоча зустріч керівництва Верховної Ради України та лідерів депутатських фракцій із главою держави щодо ухвалення нового Закону “Про вибори народних депутатів України”¹. Аналогічна зустріч була проведена 23 травня 2012 року², на якій Президент України закликав представників парламенту приділити особливу увагу законопроектам про адвокатуру та підвищення незалежності суддів; прискорити розгляд законопроектів щодо обмеження втручання контролюючих органів в діяльність підприємств, стосовно питання забезпечення виконання суб'єктами господарювання зобов'язань за кредитними угодами, удосконалення конкурсних умов державних закупівель, запровадження механізму державної підтримки експортної діяльності, а також спрощення реєстрації земельних ділянок.

Ми погоджуємося з думкою українського вченого В. Шатіло³, який вважає, що значним елементом діяльності Глави держави є такі форми реалізації його компетенції як: 1) проведення координаційних зборів, нарад, науково-практичних конференцій; 2) здійснення робочих поїздок по країні; 3) здійснення робочих та офіційних закордонних візитів; 4) проведення міжнародних зустрічей, особистих і телефонних переговорів; 5) участь у роботі міжнародних організацій та міжнародних конференцій; 6) виступи на пленарних засіданнях Верховної Ради України; 7) головування на засіданнях Ради національної безпеки і оборони України; 8) заслуховування звітів підконтрольних і підзвітних органів та посадових осіб; 9) особистий прийом громадян, посадових осіб органів державної влади та об'єднань громадян; 10) розгляд звернень громадян; 11) офіційні та робочі зустрічі з посадовими особами і фахівцями; 12) проведення прес-конференцій, надання інтерв'ю та здійснення інших форм зв'язків з громадськістю.

Загальну картину щодо неписьмових актів (конклюдентних дій) Президента України, які пов'язані із здійснення правотворчої діяльності, можна уявити на підставі офіційно оприлюдненої інформації Адміністрації Президента України про кількісні показники результатів діяльності Президента України⁴. Так, згідно з цією інформацією стосовно Президента України окремо обліковується: внутрішньополітичні зустрічі (зустрічі з народними депутатами України та членами уряду; зустрічі в рамках робочих груп з реформування національного законодавства, засідань Ради національної

¹ - Президент виступає за прийняття нового демократичного Закону “Про вибори народних депутатів України” – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/21443.html?PrintVersion>.

² - Президент проводить традиційну зустріч із керівництвом та лідерами депутатських фракцій ВР – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/24252.html?PrintVersion>.

³ - Шатіло В.А. Теоретичні проблеми інституту президентства в Україні: Дис... канд. юрид. наук: 12.00.02 / Національний педагогічний ун-т ім. М.П.Драгоманова. – К., 2005. – 189 арк. – С. 151-152.

⁴ - Довідка про кількісні показники результатів діяльності Президента України протягом року його перебування на посаді Глави держави – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/19435.html>.

безпеки та оборони України, комітетів економічних реформ, громадських та гуманітарних рад, ради регіонів та інших комісій) та внутрішньополітичні заходи (виступи на засіданнях Верховно Ради України, робочі поїздки тощо).

Як справедливо зазначає С.Серьогіна¹, переважна більшість форм діяльності Президента здійснюється поза межами правового регулювання, що, з одного боку, дає простір для обрання найбільш доречних процедур для кожного випадку окремо, але з другою – призводить до невизначеності, реорганізованості і в підсумку – до зниження їх ефективності. Крім того, вчена вважає доречним охопити правовим регулюванням (у першу чергу – шляхом видання відповідних указів) всі неправові форми реалізації компетенції Глави держави, звернувши особливу увагу на процесуальні моменти.

Ми підтримуємо ідею розробки та затвердження Президентом України спеціального порядку підготовки та проведення всіх форм конклюдентних дій глави держави, особливо в частині фіксації Адміністрацією Президента України позиції глави держави з того чи іншого питання суспільно-політичного життя для її наступного врахування в подальшій правотворчій діяльності, а також в частині фіксації та наступного контролю за виконанням доручень, які надаються Президентом України.

Таким чином, Президент України реалізує свої функції, в тому числі правотворчу, шляхом прийняття рішень (волевиявлень), які можуть виступати у двох формах: письмовий акт та конклюдентна дія. Загальним для цих двох форм реалізації функцій глави держави є те, що вони є наслідком юридичної діяльності (юридичними актами), тобто мають юридичні наслідки та врегульовані нормами права. При цьому, глава держави може вчиняти конклюдентні дії, які безпосередньо передбачені Конституцією України, зумовлені специфікою його конституційних повноважень або необхідністю виконання встановлених Основним законом функцій. Для конклюдентних дій Президента України характерні такі ознаки як публічність, а також можливість ідентифікувати суть рішення, його виконавця, термін виконання, місце і час вчинення такої дії. Особливістю конклюдентної дії є те, що вона повинна, як правило, отримувати наступну письмову форму, тобто стати актом правотворчості. Це дозволяє підвищити як статус такої дії, так і виконавську дисципліну стосовно рішень Глави держави.

¹ - Серьогіна С.Г. Компетенція Президента України: теоретично-правові засади: Дис... канд. юрид. наук: 12.00.02 / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. — Х., 1998. — 237 л. — С. 213.

Василевич В. В.,
начальник кафедри кримінології
та кримінально-виконавчого права НАВС,
кандидат юридичних наук, доцент

ЩОДО ЗМІСТУ ОСНОВНИХ ЗАГАЛЬНОСОЦІАЛЬНИХ НАПРЯМІВ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Дослідження змісту основних загальносоціальних напрямів кримінологічної політики держави обумовлено проблемою феноменології злочинності, що визначається як масове соціальне явище, як цілісне динамічне утворення, яке тісно корелює, а у багатьох випадках функціонально пов'язане з економічними, соціальними, загальнополітичними, духовними процесами, що відбуваються у суспільстві.

В соціальних інституціях, у тому числі кримінологічній політиці, на наш погляд, мають бути закріплені стійкі типи відносин, форм і методів впливу на злочинність, які могли б охоплювати головні параметри дії державно-правових інституцій та громадянського суспільства в процесі реалізації кримінологічної політики держави. За нашим переконанням, ключові акценти під час визначення основних напрямів (елементів) кримінологічної політики, слід розставити на проблемах викривлення ціннісних орієнтацій, що ведуть до дисфункцій соціальних інститутів, порушення соціальних (у тому числі кримінально-правових) норм та суспільних відносин, що становлять живу «тканину» суспільства.

На нашу думку, зміст основних загальносоціальних напрямів кримінологічної політики України, можна з'ясувати в рамках чотирьох складових елементів:

1. Виявлення та усунення деформаційного впливу на систему ціннісних орієнтацій особи і суспільства, що продукують злочинність.

Деформація системи цінностей, як зазначає А.І. Долгова, прямо веде до порушень соціальних норм і до розвитку антисоціальної поведінки [¹, с. 3].

Наукові дослідження свідчать про те, що соціальні відхилення, як правило, пов'язані зі стійкими викривленнями ціннісних орієнтацій серед тих верств і груп населення, які продукують злочинність.

Як пише американський юрист Е. Шур, американське суспільство пронизано своїми пріоритетами щодо цінностей, в такій мірі, визначається певним індивідуалізмом, конкуренцією і жагою прибутків, що це створює збуджуючі стимули до вчинення злочинів [², с. 250, 257].

Німецький кримінолог Г. Кайзер, відмічає, що господарські злочини в ФРН вчиняються особами, які не бачать цінностей поза матеріальної сфери, і ними рухає «неконтрольована жадібність до матеріальних цінностей» [³, с. 289].

Організована злочинність не воює з великим бізнесом – вона під нього

¹ - Долгова А. И. Изучение взаимосвязи социальной среды и преступности / А. И. Долгова // Сб. «Социальная среда и преступность». – М., 1983. – С. 3.

² - Шур Э. Наше преступное общество : пер. с англ. / Э. Шур. – М., 1977. – С. 250, 257.

³ - Кайзер Г. Криминология. Введение в основу : пер. с немец. / Г. Кайзер. – М., 1979. – С. 289.

підлаштовується, організовані злочинці отримують вигоду з існуючого соціального порядку, вони комфортно в тому, що стосується кінцевих цілей суспільства, відхиляючись лише у використанні засобів, заборонених законом [¹, с. 33].

Співпадання психології окремих злочинців та злочинних груп має місце й в Україні, і веде до протиріч між формальними нормативними вимогами держави і права і тими цінностями, які фактично проводяться в життя. До цього ж можна додати прояви «масової культури», яка сприяє поглибленню вказаного нами протиріччя.

Як відмічає Бухгольц Е., - це соціальне середовище як і адекватна йому основна модель поведінки, постійно відтворює і невідворотно породжує свої власні жертви [², с. 149].

Крім гіпертрофованих корисних чи насильницьких вад з боку молоді у суспільстві, мають місце певні прояви актів поведінки як набір «цінностей», що називається «антиістеблішмент». Сюди входять: негативне ставлення до праці; зневага до норм права, громадського порядку; уявлення про те, що авторитет завойовується грошима та силою; приниження слабких як форма самоствердження; наруга над духовними і культурними цінностями.

Соціальна пасивність, якщо вона стає елементом переконання, може розглядатися як викривлена орієнтація і відбиватися в пияцтві, наркоманії, суїцидальній поведінці тощо.

Викривлення та деформація системи ціннісних орієнтацій можуть проявлятися в різних формах, що в свою чергу призводить до деформації пов'язаних з нею системи соціальних інститутів, які припиняють унормоване функціонування і належне виконання свої завдання. Тому даний напрям кримінологічної політики передбачає всебічний вплив держави і суспільства на формування у громадян високих моральних ціннісних орієнтацій і закріплення їх у повсякденному житті.

2. Наступним напрямом кримінологічної політики можна визначити усунення дисфункцій соціальних інститутів, що суттєво впливають на злочинність і продукують її.

У контексті нашого дослідження всі соціальні інститути можна розподілити умовно на дві групи. Одна із них призначення для забезпечення і організації різних сторін життя суспільства, друга – для здійснення соціального контролю. У діяльності обох названих груп відбуваються процеси як позитивного, так і, нажаль, негативного характеру, що у відповідній мірі призводять до дисфункції соціального інституту, порушенню соціальних (у тому числі кримінальних) норм та спотворенню соціальних відносин. Отже деформація соціального інституту сама по собі може слугувати як причиною, так і наслідком дисфункцій в інших компонентах соціального життя [³, с. 62].

Негативні наслідки таких процесів пов'язані з тим що:

1) деформація інституту викликає соціальну напругу і конфлікти, тому що інститут не виконує своїх функцій, чим дискредитує себе;

¹ - Hacrez F. J. Crusaders, Criminals, Grasies. Bentam. / F. J. Hacrez. – N. V., 1978. – P. 33.

² - Бухгольц Е. Социалистическая криминология / Е. Бухгольц и др. – М., 1975. – С. 149.

³ - Раска Э. Борьба с преступностью и социальное управление / Э. Раска. – Талин, 1985. – С.62.

2) даний процес породжує намагання до заміни діючого інституту іншими неформальними утвореннями (які можуть мати місце й у самому деформованому інституті);

3) дисфункції соціальних інститутів, що продовжуються тривалий час, негативно відбиваються на моральних стосунках, спотворюють ціннісні орієнтації і мотивацію поведінки людей, у тому числі злочинної.

4) послаблення конкретних функцій соціальних інститутів, призводить до безкарності, всюдозволеності, порушенню соціальних, у тому числі кримінальних норм. Індивідуальні порушення норм стають масовими, набувають небезпечного характеру, поглиблюють деформацію норм та інших компонентів суспільного життя.

Особлива шкода відчувається від деформації соціальних інститутів системи правоохоронних органів і суду, які зобов'язані запобігати та припиняти вказані деформації та дисфункції своїми спеціальними засобами і заходами.

Таким чином, цей напрям кримінологічної політики передбачає створення, реформування та удосконалення загальнодержавного дієвого механізму запобігання злочинам та іншим правопорушенням, спрямованим на виявлення деформацій і дисфункцій в соціальних інститутах (особливо правоохоронних і судових системах) і поліпшення їх впливу на дотримання соціальних норм як з боку цих інститутів, так і усіх громадян.

3. Найважливішим напрямом кримінологічної політики, на наш погляд, слід вважати діяльність, спрямовану на усунення деформацій в системі соціальних норм (в першу чергу тих, що регулюють правоохоронну та судову діяльність та правозастосовну практику).

Дефекти правових норм викликають:

- невідповідність норми права об'єктивним законам суспільного життя;
- невірне визначення цілей правового регулювання;
- невірний вибір правових засобів досягнення цілей;
- недостатній облік і врахування умов дії норми;
- порушення взаємозв'язку між елементами системи правового регулювання (у тому числі між нормами різних галузей законодавства), внутрішнє протиріччя норми, надмірна складність, незрозумілість норми для виконавців, нездійсненність санкції норми, тощо [1, с. 85].

Дефекти соціальних норм (перш за все правових) викликають «тіньову нормотворчість», яка підміняє офіційну нормотворчість, як дзеркальне відображення спотворених моральних ціннісних орієнтацій і дисфункцій соціальних інститутів. Це небезпечне соціальне явище «живучої тіньової нормотворчості», психології і практики поведінки представників антисоціальної спрямованості може проявлятися в багатьох різновидах спотвореної, але достатньо гнучкої і живучої системи тіньового регулювання певних соціальних відносин, пов'язаних зі злочинністю.

Тому одним з напрямів кримінологічної політики вважається за доцільне визначити заходи, спрямовані на здійснення масштабних кримінологічних експертиз як чинних законодавчих та підзаконних актів, так і законопроектів, а також проектів відомчих нормативно-правових актів.

¹ - Кудрявцев В. Н. Эффективность правовых норм / В.Н. Кудрявцев. – М., 1980. – С. 85.

4. Кримінологічна політика не може не торкнутися такого її напрямку як усунення деформацій, що мають злочинну спрямованість в системі суспільних відносин, які на ґрунті спотворених соціальних ціннісних орієнтацій, дисфункцій соціальних інститутів та деформації соціальних норм і «тіньової нормотворчості» призводять до спотворених, у тому числі злочинних форм відносин в соціальному житті.

В контексті нашого дослідження деформовані соціальні відносини, пов'язані із злочинними проявами виглядають, на наш погляд, як відносини конфронтації між собою, групою осіб, певним соціальним середовищем і державою та всім суспільством в різних формах і на різному рівні їх виникнення та прояву, викликаючи «війну усіх проти усіх».

Дослідження свідчать про те, що суспільні відносини деформуються тим сильніше, чим більш серйозно викривлені ціннісні орієнтації в певних верствах населення, чим менш ефективні соціальні норми і соціальні інститути, що діють у сфері взаємодії людей, у тому числі у сфері анти кримінальної юстиції і громадян, які вчиняють злочини та інші правопорушення.

Тому вважається за доцільне підкреслити взаємозв'язок між різними компонентами суспільного життя, які відповідним чином впливають на причини, умови і стан соціальних відхилень і перш за все – злочинність. Динаміку взаємозалежності між цими компонентами можна простежити наступним чином:

- 1) початковою ланкою для антисоціальної поведінки є зміна ціннісних орієнтацій в певних верствах суспільства (соціальних групах), що обумовлено, як правило, об'єктивними і суб'єктивними факторами їх реального життя;
- 2) зміна спотворених орієнтацій набуває все більшого розповсюдження і поширює конфлікти між особою і державою;
- 3) якщо з боку держави (її кримінологічної політики) цей процес не контролюється і не нейтралізується при відсутності необхідної соціальної реакції, він поглиблюється в наступних напрямках: соціальна норма фактично припиняє діяти, виникає «тіньова нормотворчість», порушується функціонування соціальних (у тому числі правоохоронних і судових) інституцій, що замінюється неформальними зв'язками.
- 4) відбуваються суттєві, інколи незворотні зміни і деформації в системі суспільних відносин, зростають суспільні протиріччя, що в свою чергу продукують антисоціальну (злочинну) поведінку в будь-яких формах, спостерігається погіршення структури і динаміки антисоціальних явищ, злочинності, тощо.

Отже, серед вказаних напрямів кримінологічної політики слід акцентувати увагу на роботі державних інституцій та припиненні вказаного негативного процесу на кожній із його стадій відповідними методами, формами, силами і засобами анти кримінального впливу.

Дослідження змісту основних загальносоціальних напрямів кримінологічної політики дає можливість на державному рівні визначитися із загальносоціальними пріоритетами кримінологічної політики та розробити підґрунтя (основу) формування та реалізації спеціально-кримінологічних напрямів державної політики у даній сфері.

Список використаних джерел:

1. Долгова А. И. Изучение взаимосвязи социальной среды и преступности / А. И. Долгова // Сб. «Социальная среда и преступность». – М., 1983. – С. 3.
2. Шур Э. Наше преступное общество : пер. с англ. / Э. Шур. – М., 1977. – С. 250, 257.
3. Кайзер Г. Криминология. Введение в основы : пер. с немец. / Г. Кайзер. – М., 1979. – С. 289.
4. Hacrez F. J. Crusaders, Criminals, Grasiés. Bentam. / F. J. Hacrez. – N. V., 1978. – P. 33
5. Бухгольц Е. Социалистическая криминология / Е. Бухгольц и др. – М., 1975. – С. 149.
6. Раска Э. Борьба с преступностью и социальное управление / Э. Раска. – Талин, 1985. – С. 62.
7. Кудрявцев В. Н. Эффективность правовых норм / В. Н. Кудрявцев. – М., 1980. – С. 85.

Гусарев С. Д.,

начальник кафедры теории держави та права НАВС,
доктор юридичних наук, професор

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ У СФЕРІ ПІДЗАКОННОЇ НОРМОТВОРЧОСТІ

Держава здійснює управління суспільством за допомогою різних механізмів, серед яких можна виділити ідеологічні, соціальні, політичні та інші, але універсальним засобом такого управління є нормативні акти, видання та застосування яких відноситься до компетенції значної кількості суб'єктів державної влади. Законність в цьому контексті виступає результатом та умовою втілення у практичну площину життя приписів правових норм. Крім того, законність розглядається як один із принципів нормотворчої діяльності, що забезпечує підтримання належного порядку, стабільності, узгодженості у сфері здійснення нормопроектувальних робіт, а отже й видання високоякісних проєктів правових актів.

В сучасних умовах поширення демократичних засад організації суспільного життя реалізація вимог законності в сфері діяльності органів виконавчої влади набуває особливого значення, адже це обумовлюється обставинами, які пов'язані із загальними тенденціями та вимогами розвитку громадянського суспільства в Україні. Враховуючи, що принцип законності пронизує всі сфери та напрямки діяльності державної влади, то, відповідно, слід передбачити її актуалізацію і у сфері нормотворчості, що підтверджується статистичними даними щодо розширення нормативного масиву підзаконного рівня.

Державне управління реалізують численні суб'єкти державно-владних повноважень. Передусім це органи виконавчої влади, їх посадові і службові особи, які вступають у реальні відносини з громадянами, практично втілюють у життя закони України. Конституційний принцип поділу державної влади основною метою створення і функціонування органів виконавчої влади

передбачає виконання законів України. А отже, щодо діяльності цих суб'єктів державного управління можна зробити висновок про те, що фактично ними має реально забезпечуватися режим законності в державі, їх поведінка (діяльність) має бути зразком ідеального дотримання принципу законності. Але поки що рано говорити про повне і всебічне дотримання посадовими особами органів виконавчої влади, як на центральному, так і місцевому рівнях, положень законодавства України. Цьому не в останню чергу сприяє не високий рівень їх заробітної плати, недостатня освіченість, юридичні знання. Зазначені обставини певною мірою проявляються і у сфері їх нормотворчої діяльності, про що свідчить наведений нижче аналіз відповідної практики.

Органи виконавчої влади здійснюють у межах своєї компетенції підзаконну правотворчу діяльність, яка охоплює досить широкий спектр сфер суспільного життя. Для того, щоб надати загальну характеристику стану законності у сфері нормотворчості органів виконавчої влади, звернемося до аналізу кількісних та якісних показників прийнятих ними нормативно-правових актів за період з 16 липня 1990 року (з дня прийняття Декларації про державний суверенітет України) по 31 квітня 2012 року. Особливу увагу приділимо нормативно-правовим актам, які видано після прийняття Конституції України (з 29 червня 1996 року).

За період з 24 серпня 1991 року по 31 квітня 2012 року Кабінетом Міністрів України, як вищим органом у системі органів виконавчої влади, було прийнято 26402 постанов та 5892 розпорядження, що мали нормативно-правовий характер та були включені до Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів.

Стан нормативно-правового регулювання суспільних відносин свідчить про збільшення питомої ваги підзаконних нормативно-правових актів у правовій системі України. Незважаючи на те, що кількість прийнятих законів після прийняття Конституції України з кожним роком зростає, чимало важливих для суспільства питань продовжують регулюватися підзаконними нормативно-правовими актами. Кількість прийнятих за цей період підзаконних нормативно-правових актів збільшилася у 7 разів, серед них найбільше відомчих нормативно-правових актів.

Головна причина такого стану в тому, що велика кількість необхідних законів взагалі відсутня, а у багатьох з них не досягнута бажана глибина регулювання суспільних відносин. Норми законів ще досить часто залишаються абстрактними, нормами-принципами. І як наслідок у підзаконних актах міститься значно більше норм, ніж у законах, і саме вони, як правило, й врегульовують правовідносини. Іншими словами, підзаконне регулювання є більш поширеним у наш час ніж законодавче.

На сьогодні уже назріла зміна такої ситуації, але до цього повинна бути готова не тільки виконавча, але й законодавча влада. Для прийняття законів з високим рівнем конкретизації потрібне якісне оновлення всього механізму підготовки законопроектів, його формування на новій теоретичній основі закону. Такий закон має передбачити необхідний інструментарій для його безпосереднього застосування і не повинен потребувати інструкцій, які його конкретизують.

Саме в цьому напрямку можливе якісне спрощення законодавства і посилення його реалістичності. Мова йде про те, що на сьогодні більшість

законів не є життєздатними через ускладненість, суперечливість, надмірну абстрактність. Регулювання законом правовідносин має бути доведено до такого рівня конкретизації, щоб не тільки забезпечити реальне функціонування правовідносин на основі закону, а й залишити мінімальне місце для підзаконного, а тим більше відомчого нормативного регулювання важливих суспільних відносин. За відомствами має залишитися тільки практична реалізація законодавства, прийняття актів щодо порядку застосування законів.

Зважаючи на нинішній стан українського законодавства, слід мати на увазі, що його частиною на підзаконному рівні, є й акти, прийняті ще за часів колишнього СРСР. Відповідно до Закону України від 12 вересня 1991 року “Про правонаступництво України” на території України за умови, якщо вони не суперечать законам України, діють нормативно-правові акти міністерств та відомств СРСР. Таке рішення на той час було необхідним, оскільки замінити водночас досить значний масив чинного законодавства, що тоді в основному мало відомчий характер, було неможливим.

Чинними є на сьогодні такі акти законодавства УРСР – Кодекс законів про працю України (1971 р.), Житловий кодекс Української РСР (1983 р.), які за основним своїм змістом не завжди відповідають сучасним умовам функціонування суспільних відносин та стратегічним завданням побудови соціально орієнтованої, правової держави. Потрібно також мати на увазі, що певна кількість нормативно-правових актів, прийнятих в Україні після 1991 року до 1996 року, теж не відповідають положенням нової Конституції України, насамперед її тезам про визнання людини, її життя і здоров'я, недоторканості і безпеки найвищою соціальною цінністю. А тому, необхідно планомерно проводити роботу з метою приведення їх у відповідність до вимог Основного закону України.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України, 1996, № 30, ст. 141.
2. Закон України Про правонаступництво України від 12 вересня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України, 1991, N 46, ст.617.

Дрьомов С. В.,

науковий консультант Служби Голови та
Першого заступника Голови Верховного Суду
України, кандидат юридичних наук

ДЕЯКІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНСТИТУТУ ДОБРОВОЛЬНОЇ ВІДМОВИ ПРИ НЕЗАКІНЧЕНОМУ ЗЛОЧИНІ

Дослідження сучасних тенденцій розвитку законодавства України про кримінальну відповідальність свідчать про бажання вітчизняного законодавця збільшити у Кримінальному кодексі (далі – КК) України кількість норм, які б стимулювали особу до позитивної (бажаної для суспільства) поведінки. Зокрема, у Концепції реформування кримінальної юстиції України, затвердженої Указом Президента України від 08.04.2008 р. № 311/2008,

зазначається, що докорінні зміни в соціально-політичному житті суспільства і держави на нинішньому етапі розвитку України створили передумови для реформування системи кримінальної юстиції у напрямі її подальшої демократизації, гуманізації, посилення захисту прав і свобод людини відповідно до вимог міжнародних правових актів і зобов'язань нашої держави перед європейським та світовим співтовариством.

До таких цілком справедливо відносять кримінально-правові приписи про добровільну відмову при незакінченому злочині. Ці приписи адресовані, перш за все, особам, які під впливом певних обставин схилилися до рішення не тільки змінити, але й взагалі припинити розпочату ними злочинну діяльність.

Слід зазначити, що вагомий внесок у дослідження інституту добровільної відмови при незакінченому злочині зробили А. Алікперов, Н. Афанасьєв, М. Ахмедова, Ю. Баулін, Л. Владимиров, О. Горегляд, М. Дурманов, Д. Дядько, С. Дьяков, В. Єлеонський, А. Зелінський, В. Звечаровський, Б. Здравомислов, В. Іванов, В. Караулов, М. Карпушин, А. Кістяківський, А. Козлов, Н. Кузнецова, О. Лохвицький, М. Неклюдов, П. Панченко, К. Панько, А. Піонтковський, Р. Сабітов, О. Сафронова, М. Таганцев, А. Тер-Акопов, В. Тихий, Т. Устинова, П. Хряпінський, С. Шапченко, Ю. Юшков, С. Яценко та інші. Разом з тим, наукові здобутки вказаних фахівців, на наш погляд, повністю не висчерпують проблем, пов'язаних з реалізацією положень КК України про добровільну відмову, хоча й утворюють надійний фундамент для подальших наукових пошуків у цьому напрямку.

Взагалі *реалізувати* означає здійснювати, робити реальним, втілювати що-небудь у життя, виконувати завдання, плани тощо [1]. Тобто реалізація правових норм являє собою процес впровадження теоретичних положень у практичну площину через взаємовідносини між учасниками відповідних суспільних відносин. При цьому слід зважати, що шлях від створення кримінально-правових норм, які утворюють інститут добровільної відмови при незакінченому злочині, до втілення їх приписів у фактичну поведінку людей дуже складний. З цього приводу В. Кудрявцев слушно зазначав, що будь-яка норма діє не у порожнині, а у реальній сукупності суспільних відносин, на основі та у межах існуючого суспільного буття і суспільної свідомості [2, с. 37].

Реалізацію положень КК України про добровільні відмову необхідно розглядати як процес їх втілення у поведінку суб'єктів відповідних кримінально-правових відносин. При цьому, процес реалізації може здійснюватись у певних формах та відповідними суб'єктами. Нагадаємо, що в юридичній літературі виділяють такі форми реалізації права: додержання, виконання, застосування, використання [4, с. 177].

На наш погляд, особа, яка добровільно відмовляється від доведення злочину до кінця, є тим суб'єктом суспільних відносин, який реалізує своє суб'єктивне право, перш за все, у формі використання (підкреслено мною – С.Д.) положень ст. 17 КК України. Взагалі *використовувати* означає вживати що-небудь з користю, користуватися чимось [1]. На думку О. Скажуна, використання як форма реалізації права полягає у «...використанні можливостей, наданих правовими нормами, у здійсненні суб'єктивних прав для задоволення власного інтересу» [5, С. 388]. Тобто особа, яка розпочала злочинну діяльність і вирішила її припинити на стадії готування до злочину чи замаху на злочин, є такою, яка

скористалася своїм суб'єктивним правом на добровільну відмову від доведення злочину до кінця, передбаченим у ст. 17 КК України. При цьому, цілком доречно говорити про існування певного інтересу цієї особи, який полягає у бажанні уникнути кримінальної відповідальності у законний спосіб.

Однак, лише використанням положень КК України про добровільну відмову при незакінченому злочині не вичерпується їх реалізація. У ч. 1 ст. 17 КК України містяться приписи, які є обов'язковими для виконання. У юридичній літературі вони отримали назву «умови правомірності добровільної відмови». Невиконання цих приписів унеможливило подальше застосування до особи положень КК України про добровільну відмову.

Таким чином, реалізація положень КК України про добровільну відмову передбачає й іншу форму – виконання, яка забезпечується встановленими законодавством України про кримінальну відповідальність вимогами щодо особи, яка розпочала злочинне діяння або тільки готується до його вчинення та бажає припинити свою злочинну діяльність.

З огляду на викладене, залежно від форми реалізації положень чинного КК України про добровільну відмову суб'єктів реалізації можна умовно поділити на дві групи. До першої групи, на наш погляд, слід віднести осіб, які використовують надане законодавством право на добровільну відмову від доведення злочину до кінця, до другої - осіб, уповноважених державою на застосування кримінально-правових норм про добровільну відмову при незакінченому злочині.

На наш погляд, слід погодитися з Г. Усатим, що реалізація особою права на добровільну відмову не зобов'язує її повідомляти органи влади про свою попередню злочинну діяльність. Для цього достатньо остаточно утриматися від доведення злочину до кінця [6, с. 81]. Однак, наведена точка зору, як видається, потребує уточнення, адже власне процес реалізації положень КК про добровільну відмову від доведення злочину до, на наш погляд, є доволі складним. На наш погляд, зміст реалізації інституту добровільної відмови полягає у здійсненні суб'єктами юридичних прав і обов'язків, що виникають на підставі кримінально-правових та кримінально-процесуальних приписів. При цьому правомірна поведінка утворює зміст, об'єктивну сторону реалізації права на добровільне припинення розпочатої злочинної діяльності. Однак, правомірність такої поведінки, на наш погляд, не може увільняти особу від критичної правової оцінки вчиненого нею діяння, яке передувало добровільній відмові.

Список використаної літератури:

1. Новий тлумачний словник української мови у трьох томах. Київ, вид-во «Аконіт», 2004 р., том 3.
2. *Кудрявцев В.Н.* Закон, поступок, ответственность. Москва, «Наука» 1986. – 448 с., С. 122.
3. Загальна теорія держави і права: Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів/ М.В. Цвік, В.Д. Ткаченко, Л.Л. Рогачова та ін.; За ред. М.В. Цвіка, В.Д. Ткаченка, О.В. Пертишина. – Харків: Право, 2002. – 432 с., С. 360.
4. *Колодій А.М., Копейчиков В.В., Лисенков С.Л.* та ін. Загальна теорія держави і права: Навч. посібник / Український держ. педагогічний ун-т ім.

- М.П. Драгоманова / В.В. Копейчиков (ред.). – К.: Юрінком, 1997. - 317 с., С. 177.
5. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. — Харків: Консум, 2001. - 656 с.
6. Устатий Г.О. Кримінально-правовий компроміс: Монографія. – К., Атіка, 2001. – 128 с., С. 81.
7. Баулін Ю.В. Звільнення від кримінальної відповідальності: Монографія. – К.: Атака, 2004. – 296 с., С. 88.
8. Ленин В.И. Полн. собр. соч., т. 36, с. 182, 278.

Заїка Ю. О.,

начальник кафедри цивільного права і процесу
НАВС, доктор юридичних наук, професор

РЕФОРМУВАННЯ СПАДКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Становище особи в будь-якому суспільстві залежить від оптимального співвідношення особистих прав і інтересів громадянина, окремих громадян та суспільства в цілому. Спадкове право посідає особливе місце у системі цивільного права. Можливість визначити долю майна на випадок смерті – є однією із найважливіших гарантій стабільності відносин приватної власності. Спадкування, як і будь-який інший соціальний феномен, виконує не лише покладені на нього суспільно-корисні функції. Принципове значення для будь-якого суспільства має конкретне вирішення питання про участь громадян у справедливому розподілі майнових благ і про долю таких благ після їх смерті.

Належне правове регулювання спадкових відносин полягає у створенні такої системи цивільно-правових норм, яка б передбачала:

- можливість успадкування майна взагалі;
- ретельну регламентацію порядку реалізації громадянами права на розпорядження майном на випадок смерті;
- порядок здійснення громадянами права на спадкування;
- способи та межі захисту порушених спадкових прав.

Держава повинна створити таку систему цивільно-правових засобів, які б гарантували кожній фізичній особі право вільно розпоряджатися своїм майном на випадок смерті і право вільно набувати чи відмовлятися від спадщини. Основними напрямками реформи спадкового права повинні стати наступні.

1. Спадкування за законом. Спадкування за законом має місце у випадках, коли заповідач не скористався своїм правом і не визначив долю свого майна у заповіті або останній є юридично нікчемним. В цьому випадку коло спадкоємців визначає законодавець. У чинному законодавстві черговість закликання до спадщини залежить від ступеня родинності і в цілому не викликає заперечень. Водночас, існування в законодавстві терміну оціночного за своїм характером – «член сім'ї» (спадкоємець четвертої черги, викликає сумнів. В законодавстві відсутнє уніфіковане визначення «член сім'ї». Своє бачення цього поняття пропонує не лише спадкове законодавство, а і сімейне,

житлове, страхове, податкове, деліктне та інші підгалузі законодавства. Не вирізняється єдністю і судова практика за цією категорією справ.

До п'ятої черги спадкоємців за законом віднесені утриманці померлого, тобто, непрацездатні особи, які перебували на утриманні спадкодавця не менше п'яти років. Ця категорія осіб практично усунута від спадкування, оскільки надія отримати спадщину в п'яту чергу є досить примарно. Проте, спадкодавець за життя однозначно висловив своє ставлення до таких осіб, надаючи постійну допомогу, яка була для них основним джерелом існування. Позбавити таких осіб утримання – означає спотворити волю спадкодавця.

До шостої черги спадкоємців віднесені “інші родичі спадкодавця до шостого ступеню спорідненості включно”. А чи здогадається пересічний громадянин, що в даному випадку йдеться про троюрідних братів, дітей двоюрідних племінників, двоюрідних праправнуків? Є рація у відповідній нормі Цивільному кодексу України перерахувати таких спадкоємців.

Щоб довести нотаріусу існування родинних зв'язків по жіночій лінії (троюрідна сестра) спадкоємець повинен надати дванадцять свідочтв про смерть, народження, шлюб і це за умови, що ніхто із жінок (спадкоємець, мати, бабуся, двоюрідна бабуся, двоюрідна тітка, троюрідна сестра) не розривав і не укладав нового шлюбу. Чи має можливість такий спадкоємець протягом встановленого шестимісячного терміну довести своє право на спадщину за умови, що нікого із згаданих родичів вже немає в живих ?

2. Спадщина. Серед об'єктів спадкового правонаступництва особливе місце посідає домашнє майно. В силу вікових традицій той із спадкоємців, який проживав із спадкодавцем, доглядав його, успадковував домашні речі. За чинним законодавством предмети звичайної домашньої обстановки переходять у загальну спадкову масу і успадковуються на загальних підставах. Тобто, сестра, яка доглядала батьків у селі, повинна сплатити своєму брату з міста, вартість побутової техніки, меблів, посуду, яким вона користувалася разом із спадкодавцем. Такий поділ майна не можна вважати обґрунтованим і справедливим. Речам домашнього вжитку повинен бути наданий спеціальний правовий режим.

3. Спадкування за заповітом. Коло спадкоємців за законом, можна змінити, склавши заповіт. Єдине, що може обмежити свободу заповіту – це права обов'язкових спадкоємців, яким незалежно від його змісту законодавець певну частку спадкового майна. Інститут обов'язкових спадкоємців існує у всіх цивілізованих країнах. Держава охороняє права неповнолітніх, непрацездатних дітей, подружжя батьків. Водночас, до кола обов'язкових спадкоємців не потрапили утриманці померлого.

В законодавстві передбачена можливість складання, так званого, “секретного” заповіту, тобто заповіту із змістом якого ніхто, окрім заповідача не знайомиться. Яка правова природа такого правочину? Що посвідчує нотаріус в цьому випадку? Лише ту обставину, що певна особа в певний час передає заклеєний конверт. То чи можна вважати такі дії нотаріуса посвідченням заповіту? На нашу думку, тут йдеться про надання нотаріальної послуги, суто технічного характеру, передбаченої Законом України “ Про нотаріат” – зберігання документів.

Ще одне із нововведень, яке не було відомо вітчизняному законодавцю, це можливість подружжя скласти *спільний заповіт*. Після смерті одного із

подружжя, його частка у спільному майні переходить до іншого подружжя, і вже після його смерті – до осіб, визначених в спільному заповіті як спадкоємців. Подружжя, яке пережило, позбавлене право розпоряджатися майном, яке було заповідано іншій особі, оскільки відмовитися від спільного заповіту можна лише “за життя чоловіка та дружини”. Таке положення суперечить принципу спадкового права – принципу свободи заповіту, який передбачає можливість скасування заповіту заповідачем в будь-який час.

Розвиток спадкового права в новітній період свідчить про певну позитивний поступ законодавства: розширюється коло спадкоємців та об'єктів спадкового правонаступництва, гарантується принцип свободи заповіту. Проте, історія спадкового права свідчить про те, що не можуть існувати правові норми, які суперечать природі людини.

Колодій А. М.,

начальник кафедри конституційного та міжнародного права НАВС, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України

КОНСТИТУЦІЙНА РЕФОРМА В УКРАЇНІ: ДОСВІД, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Ще в 1989 р. в одному з найбільш авторитетних теоретичних видань колишнього СРСР журналі «Советское государство и право» з'явилася рубрика «Правова реформа. Законопроектні роботи». У наступному році до неї додалася рубрика «Конституційна реформа». Наприкінці того ж року у Москві відбулася Всесоюзна науково-практична конференція на тему «Формування соціалістичної правової держави», на якій була заслухана доповідь тодішнього Міністра юстиції СРСР В. Ф. Яковлева «Правова реформа: тенденції і перспективи».

На даний момент в Україні здійснюється конституційна реформа. Її основним джерелом і головним завданням є реформування конституційного ладу держави. Як відомо, ще в 1997 р. в Інституті законодавства Верховної Ради України була розроблена Концепція державно-правової реформи в Україні, схвалена в листопаді 1997 р. на Всеукраїнській науково-практичній конференції, а пізніше - Комітетом Верховної Ради України з питань правової політики.

У шеститомній «Юридичній енциклопедії» реформа загалом тлумачиться, як «... процес кардинальних, часто тривалих за часом перетворень відповідних сторін суспільного життя, державно-правових інститутів, окремих структур, тощо. Реформи, як правило модернізують і змінюють форму та зміст відповідних суспільних відносин, не порушуючи при цьому їхніх принципових засад»¹.

Виходячи із вищевикладеного можна стверджувати, що сучасна

¹ - Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К. : „Укр. енцикл.“, 1998 – Т. 5 : П – С. – 2003. – С. 303.

конституційна реформа в Україні - це особлива управлінська програма дій, що їх приймає народ, верховна державна влада, які змушені в умовах побудови громадянського суспільства та правової держави, які постійно і об'єктивно змінюються, відновлювати їх єдність і тим самим забезпечувати нову якість разом з тим утверджуючи новий режим законності, який і виступає як ціль перетворень, що здійснюються народом чи владою. А до традиційних парламентської, адміністративної, судово-правової та муніципальної реформи, які являються відносно окремими напрямками конституційної, необхідно додати *реформування (або започаткування) громадянського суспільства і напевно, що визнати цей напрямок пріоритетним*. Разом з тим необхідно визнати, що головним, при будь-якому політико-правовому визначенні шляхів конституційної реформи, є орієнтація на те, щоб створити дієвий механізм політичної відповідальності, досягти мети конституційної реформи - створення громадянського суспільства і демократичної правової держави, становлення і розвитку сучасної системи українського конституціоналізму.

На мою думку у процесі конституційної реформи в Україні *можливо виділити три основних етапи*:

- формування нормативно-правової моделі конституційного ладу України (1989 – 1995 р. р.);
- підготовка і прийняття Конституції України – нормативної основи конституційної реформи в Україні (1995 – 1996 р. р.);
- новеллізація конституційного поля України, підготовка змін у Конституцію України, формування політико-правової системи українського конституціоналізму (сучасний етап) (1996 – 2010 р. р.).

Головними напрямками конституційної реформи в Україні можна визнати:

Парламентську реформу. На жаль, *концепції парламентської реформи*, тобто нормативно-правового акту, який би передбачав осмислену та послідовну систему дій і заходів у цьому напрямку, *прийнято не було*. А тому необхідним і невідкладним *вбачається внесення змін до Конституції України, у межах парламентської реформи, а саме*: 1) визнання та реальне забезпечення одним з головних напрямків діяльності українського парламенту процесу приведення законодавства України до вимог Основного Закону України; 2) подальшу гармонізацію українського законодавства із законодавством Європейського Союзу; 3) прийняття Закону України «Про Верховну Раду України»; 4) прийняття Закону України про тимчасові спеціальні, слідчі та спеціальну тимчасову слідчу комісію; 5) прийняття нового Закону України «Про Рахункову палату» і т.д.

Адміністративну реформу. Під *адміністративною реформою* розуміється система політико-правових заходів, сутність яких у структурних, функціональних, організаційних та інших удосконаленнях, насамперед у сфері виконавчої влади, з метою перетворення її з владно-репресивного механізму на організацію, що служить суспільству, і створення на цій основі ефективної системи державного управління. Тож, враховуючи усе вище викладене, можна висловити *ряд пропозицій щодо продовження адміністративної реформи*. А саме: 1) в уряд повинні призначатися особи, які мають чітку політичну програму дій щодо певного сектора державного управління, ініціативність та достатню мужність для відстоювання своїх поглядів і впровадження їх у

життя; 2) для реального прискорення адміністративної реформи є доцільним призначення міністра «без портфеля» з питань адміністративної реформи; 3) для підвищення ефективності діяльності Кабінету Міністрів України є раціональним вдосконалення діяльності урядових комітетів; 4) важливо, щоб усі органи виконавчої влади були підпорядковані Кабінету Міністрів України або безпосередньо, або через підпорядкування окремому члену уряду; 5) є неприпустимим положення передбачене ч. 4 ст. 118 Конституції України за якого «Голови місцевих державних адміністрацій призначаються на посаду і звільняються з посади Президентом України за поданням Кабінету Міністрів України», оскільки місцеві державні адміністрації є складовими частинами системи державної виконавчої влади і мають призначатися вищим органом цієї системи і т.д.

Судово-правову реформу. Можна зазначити такі *найважливіші напрямки судово-правової реформи*. Це, насамперед: 1) внесення змін до розділу 8 «Правосуддя» Конституції України у напрямку більш систематичного врегулювання та охорони суспільних відносин у зазначеній сфері та його редагування відповідно до назви «Судова влада»; 2) започаткування судів у справах неповнолітніх (ювенальних) та інших спеціалізованих судів (соціальних, трудових); 3) утвердження і забезпечення права індивідуальних суб'єктів, юридичних осіб на безпосереднє звернення за захистом своїх конституційних прав у Конституційний Суд України, тобто запровадження інституту конституційної скарги; 4) прийняття нового Закону України «Про прокуратуру України».

Муніципальну реформу. Щодо муніципальної реформи, то ряд вчених вважають її окремим напрямком конституційної реформи. Але у зв'язку з тим, що відсутня Концепція муніципальної реформи, яка б передбачала послідовність її здійснення, а також нормативно-правова основа – вести мову про неї, як про факт дійсності, є дещо передчасним. Але, насамперед, варто визнати, що на сьогодні чинні конституційні норми не тільки не сприяють подальшому розвитку місцевого самоврядування, але й певною мірою його стримують. *Причини ж недостатньої ефективності місцевої публічної влади, як видається, частково закладені у самій її конституційній моделі. А саме:* 1) Конституція України закріпила своєрідний статус районних і обласних рад: вони є представницькими органами, що представляють спільні інтереси територіальних громад відповідного району чи області. Населення ж району та області громадами не визнаються, а відтак правом на самоврядування не володіють; 2) є відсутнім належний рівень ресурсного забезпечення місцевого самоврядування (його матеріальної і фінансової основ) та невизначеність територіальної основи місцевого самоврядування; 3) конституційне положення щодо права громади управляти комунальною власністю залишилось законодавчо незабезпеченим (відповідний Закон досі не прийнято); 4) не вдається децентралізувати бюджетну систему та реалізувати задекларований в Бюджетному кодексі України принцип формування бюджетів «знизу – вгору»; 5) невизначеною залишається територіальна основа місцевого самоврядування; 6) доцільним є розробка і прийняття Муніципального кодексу України.

Реформування громадянського суспільства. Передбачає внесення змін і доповнень до розділу 1 та 2 Конституції України та розділу 11 «Міське

самоврядування». А саме: 1) у новій Конституції України у порівнянні із чинною, доцільно змінити назву Розділу I Конституції України «Загальні засади» назвавши його «Загальні засади конституційного ладу»; 2) Розділ I Конституції України, враховуючи його значущість а також виходячи із правил законодавчої техніки та для забезпечення зручності використання і розуміння, доцільно структурувати на окремі глави, які б могли називатися «Основи політичної системи», «Основи економічної системи», «Основи духовної системи», «Основи соціальної системи», «Основи правової системи», «Основи міжнародних відносин», тощо.

Надзвичайно важливого значення для реформування громадянського суспільства набуває розділ 2, або йому аналогічний, Конституції України. Він має називатися «Основи конституційно-правового (або загального) статусу людини і громадянина в Україні», а не «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина», (чинна Конституція України), оскільки у ньому йдеться не тільки про права, свободи та обов'язки людини і громадянина а й про інші елементи конституційно-правового статусу людини і громадянина. *Цей розділ також доцільно систематизувати та структурувати виклавши його у вигляді взаємно пов'язаних частин (глав). А саме:* 1) у першій главі, викласти принципи конституційно-правового статусу людини і громадянина; 2) у другій главі є сенс конституційно регламентувати громадянство а також основи конституційно-правових статусів інших категорій осіб; 3) у наступних главах мають викладатися: а) особисті; б) політичні; в) економічні; г) соціальні; д) духовні права та свободи людини і громадянина; 4) у заключних главах цього Розділу нової Конституції України, на мою думку, мають викладатися обов'язки людини і громадянина, згруповані на: а) особисті; політичні; економічні; соціальні і духовні; б) гарантії реалізації прав, свобод та обов'язків, систематизовані на загальні і юридичні.

Користін О. Є.,
Вчений секретар НАВС,
доктор юридичних наук, професор

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ НОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ПРОТИДІЇ ВІДМИВАННЮ КОШТІВ

Протидія злочинам, що утворюють загрозу фінансовій системі держави, сьогодні є одним з пріоритетних напрямів в роботі правоохоронних органів, зокрема, органів внутрішніх справ. Основним підрозділом ОВС, до завдань якого відноситься виявлення економічних злочинів проти власності, у сфері службової і господарської діяльності, інтелектуальної власності, а також забезпечення відшкодування завданих злочинами матеріальних збитків, є Державна служба боротьби з економічною злочинністю (далі – ДСБЕЗ).

На теперішній час організація діяльності цього підрозділу зазнала певних змін, що обумовлено набуттям чинності Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК) та прийняттям низки підзаконних нормативно-правових актів, які врегульовують діяльність правоохоронних органів в нових законодавчих умовах. З-поміж іншого, одним з основних аспектів у забезпеченні ефективної протидії фінансовій злочинності стало налагодження

плідної взаємодії слідчих та оперативних працівників підрозділів ДСБЕЗ. Особливої актуальності це набуло у зв'язку з окремими положеннями нового КПК України, адже, як наголосив міністр внутрішніх справ В. Захарченко «статті Кримінального кодексу, які раніше розслідувалися іншими відомствами – Службою безпеки України, прокуратурою і податковою міліцією, - тепер перейшли до підслідності нашого міністерства. В першу чергу нам передали функції з розслідування економічних і посадових злочинів».

Окремі аспекти взаємодії слідчих та оперативно-розшукових підрозділів висвітлювали у своїх працях провідні вчені в галузі права, зокрема, К. В. Антонов, Р. С. Белкін, Б. А. Вікторов, О. Ф. Долженко, Г. О. Душейко, В. П. Дробот, В. В. Іванов, Н.С. Карпов, І. П. Козаченко, В. П. Корж, Є. В. Лизогубенко, Є. Д. Лук'яничков, Д. Й. Никифорчук, М. А. Погорельський, В. Д. Пчолкін, Л.Д. Удалова, В. Ф. Усенко, В. П. Хомколов, М. С. Шумило та інші. Проте в нових процесуальних умовах дещо по-іншому ставиться питання до взаємодії слідчого та оперативного працівника.

Саме тому потребують визначення особливості в організації діяльності слідчих та оперативних працівників у виявленні та розкритті одного з найнебезпечніших протиправних діянь, які суттєво порушують стабільне функціонування фінансової системи держави – легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, окреслення проблемних моментів у досліджуваній діяльності та настання пропозицій щодо їх пологання.

Загалом слід зазначити що ефективна протилія відмиванню злочинних доходів можлива лише за якісно організованої діяльності оперативних працівників які виявляють зазначені факти та спілчих які здійснюють досудове розслідування таких злочинів В умовах останніх законодавчих змін це стає неможливим без налагодження взаємодії слідчих з оперативними працівниками І звісно що взаємолія між слідчим та оперативним працівником реалізується не лише в процесуальній формі.

Виліляючи процесуальну форму перш за все зосередимо увагу на виконанні оперативним працівником доручень слідчого щодо проведення спілчих (розшукових) дій та неспасних спілчих (розшукових) дій в межах кримінального провадження що передбачено п п 3 п 2 ст 40 КПК України Такі доручення, відповідно до п 3 ст. 41 КПК України, є обов'язковими для виконання

Як було зазначено вище на теперішній час до підслідності слідчих ОВС відноситься велика кількість економічних злочинів Появл з ним на нашу думку, мають місце суттєві недоліки, які потребують принципового та змістовного процесуального вирішення Зокрема до підслідності спілчих ОВС не відноситься легалізація (відмивання) доходів одержаних злочинним шляхом І з приводу цього є декілька аспектів обговорювання думки авторів.

Відповідно до п 3 ст 216 КПК України розслідування злочинів відповілальність за вчинення якого передбачена ст. 209 КК України «Легалізація (відмивання) доходів одержаних злочинним шляхом» здійснюється спілчими органів які забезпечують контроль за додержанням податкового законодавства Проте, на нашу думку, це є лепо нелогічним, адже податкові злочини не є предикатними до ст. 209 КК України.

Появ з ним преюкатними до ст 209 КК України залишається піла низка злочинів післіпінних спілчим органам внутріпінніх сппав Зважаючи на те що досудловому розслідуванню факту легалізації злочинних доходів повинно перелудувати розслідування факту вчинення преюкатного злочину виключна післідпінність фактів легалізації слідчим підрозділам податкової міліції є необгрунтованою

Хоча можна припустити, що видішенням цієї ситуації частково є застосування норми викпаленої в п 5 ст 216 КПК України відповілно до якої «Якщо піл час досудлового розслідування буде встановлено інші злочини вчинені особою, щодо якої ведеться досудлове розслідування, ... і які не післіпінні тому органу який здійснює в кримінальному провадженні досудлове розслідування, то в разі неможливості виділення цих матеріалів в окреме провадження прокувдон своєю постановою визначає післіпінність всіх цих злочинів» Але це пише часткове видішення явної прогати кримінально-процесуального законодавства, принципова проблема залишається. Крім того необхілно враховувати що особа яка вчинила преюкатний злочин не завжи є особою, яка здійснює легалізацію злочинних доходів. За межами контролю певною мірою залишаються особи які професійно займаються саме виключно легалізацією доходів. На наш погляд, подолати зазначене можна одним з двох сппавів: або вивести ст 209 КК України з виключної післіпінності органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, або внести до переліку преюкатних злочинів поло ст. 209 КК України і податкові злочини. Хоча довгий варіант суттєво ускпалнює напаложенный механізм взаємолії суб'єктів протилії відмиванню коптів в Україні чим зменпне ефективність такої діяльності в нашій державі З цього пиволу необхілно також вказати на пілвищення пизиків негативної оінки експентами FATF яка матиме місце в 2015 році в Україні, щодо розвитку та покращання системи запобігання та протидії відмиванню коптів в нашій державі.

Кравчук В. М.,

доцент кафедри конституційного, дміністративного та фінансового права Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, кандидат юридичних наук, доцент

ПОРЯДОК ПРИЗНАЧЕННЯ СУДДІВ НА ПОСАДУ ЯК ЕЛЕМЕНТ ЇХ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ

В сучасних умовах питання призначення та обрання суддів на посади набуває неабиякої актуальності. Адже незаперечним є той факт, що авторитет усієї судової системи прямо залежить від професіоналізму конкретних суддів, від того, наскільки вони справедливо і неупереджено виконують свої обов'язки. Порядок призначення та обрання суддів на посади в Україні викликає дискусії сьогодні не тільки серед представників юридичної науки, практичних працівників, а й серед пересічних громадян.

З розвитком вітчизняної науки конституційного права стає очевидним, що при розгляді питання конституційно-правового статусу суддів важливим питанням є порядок призначення та обрання суддів на посади. Без

перебільшення можна стверджувати, що саме категорія «конституційно-правовий статус», отримавши широке визнання, – це важливий науковий інструмент визначення місця та ролі судді не лише в судовій системі, а й у суспільстві та державі. За допомогою даної категорії можна виявити основні структурні елементи конституційно-правового статусу суддів та окреслити їх особливості.

Враховуючи викладене, дослідження змісту конституційно-правових аспектів формування професійного суддівського корпусу в Україні, сутності та механізму їх реалізації в сучасних умовах, є актуальною науковою проблемою.

В науці конституційного права до питання призначення та обрання суддів на посади частково зверталися у своїх дослідженнях такі вчені-конституціоналісти, як М. Баглай, М. Вітрук, Б. Габрічідзе, З. Гладун, В. Єгорова, В. Журавський, В. Копейчиков, В. Кравченко, О. Кутафін, В. Мелашенко, М. Оніщук, В. Погорілко, А. Селіванов, О. Скрипшук, О. Совгіря, Ю. Тодика, В. Федоренко, О. Фрицький, В. Чіркін, В. Шаповал, Ю. Шемшученко, Н. Шукліна та інші.

Мета даної статті полягає у пошуку та виявленні шляхів вирішення актуальних теоретичних проблем пов'язаних з призначенням та обранням суддів на посади, що є неодмінною передумовою утвердження в Україні справедливого суду відповідно до європейських стандартів.

Елементи конституційно- правового статусу суддів дають уявлення про їх функціонування в межах механізму реалізації системи функцій судів. Як слушно підкреслює В.Л. Федоренко, «ці елементи є своєрідним юридичним інструментарієм, що визначає ефективність роботи механізму функціонування судової влади в Україні» [3, 66].

Раніше наголошувалось на тому, що порядок призначення та обрання суддів на посади – це базовий елемент їх конституційно-правового статусу [1, с. 100].

Порядок призначення та обрання суддів на посади сьогодні більше регламентований чинним законодавством, ніж раніше. Це обумовлено зміною умов функціонування судів, змісту суспільної ролі судді як основного носія судової влади.

Після проголошення незалежності України, розвиток суспільних відносин наполегливо вимагав змін порядку призначення та обрання суддів на посади.

На сьогоднішній день механізм призначення суддів на посади регламентується положенням статті 128 Конституції України, яка передбачає, що перше призначення на посаду професійного судді строком на п'ять років здійснюється Президентом України. Подальшого розвитку це положення набуло у главі другій «Призначення на посаду судді» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010 року (далі – Закону) [2].

Призначення на посаду судді вперше регулюється статтею 66 Закону, та включає такі стадії: 1) розміщення Вищою кваліфікаційною комісією суддів України на своєму веб-порталі оголошення про проведення добору кандидатів на посаду судді з урахуванням прогнозованої кількості вакантних посад суддів та опублікування такого оголошення в газетах "Голос України" та "Урядовий кур'єр"; 2) подання особами, які виявили бажання стати суддею, до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України відповідної заяви та документів,

визначених Законом; 3) здійснення Вищою кваліфікаційною комісією суддів України на основі поданих кандидатами на посаду судді документів перевірки відповідності осіб вимогам, установленим до кандидата на посаду судді, та організація проведення стосовно них спеціальної перевірки в порядку, визначеному законом; 4) складення особами, які відповідають установленим вимогам до кандидата на посаду судді, іспиту перед Вищою кваліфікаційною комісією суддів України на виявлення рівня загальних теоретичних знань у галузі права; 5) направлення кандидатів, які успішно склали іспит та пройшли необхідні перевірки, для проходження спеціальної підготовки у спеціалізованому юридичному вищому навчальному закладі четвертого рівня акредитації; 6) направлення Вищою кваліфікаційною комісією суддів України кандидатів на посаду судді після успішного проходження ними підготовки у спеціалізованому юридичному вищому навчальному закладі четвертого рівня акредитації для проходження спеціальної підготовки у Національній школі суддів України; 7) допуск кандидатів, які успішно пройшли спеціальну підготовку, до складення кваліфікаційного іспиту перед Вищою кваліфікаційною комісією суддів України; 8) визначення Вищою кваліфікаційною комісією суддів України рейтингу кандидатів на посаду судді за результатами складення кваліфікаційного іспиту, зарахування їх до резерву на заміщення вакантних посад судді; 9) оголошення Вищою кваліфікаційною комісією суддів України у разі відкриття вакантних посад суддів конкурсу на заміщення таких посад серед кандидатів, які перебувають у резерві; 10) проведення Вищою кваліфікаційною комісією суддів України, виходячи з рейтингу кандидата відповідно до кількості наявних вакантних посад судді добору серед кандидатів, які взяли участь у конкурсі, та внесення рекомендації Вищій раді юстиції про призначення кандидата на посаду судді; 11) розгляд на засіданні Вищої ради юстиції відповідно до рекомендації Вищої кваліфікаційної комісії суддів України питання про призначення кандидата на посаду судді та внесення в разі прийняття позитивного рішення подання Президентіві України про призначення кандидата на посаду судді; 12) прийняття Президентом України рішення про призначення кандидата на посаду судді.

Відповідно до ст. 72 Закону, призначення на посаду судді здійснюється Президентом України на підставі подання Вищої ради юстиції протягом тридцяти днів з дня отримання такого подання.

Таким чином, конституційні та законодавчі вимоги, що встановлюють порядок обрання суддів на посаду, зумовлюють наділення останніх специфічними правами та обов'язками, а також гарантіями, які дозволяють їм ефективно здійснювати функцію правосуддя. Тому, їх варто розглядати як особливий елемент конституційно-правового статусу суддів.

Список використаних джерел

1. Кравчук В. М. Поняття та структура конституційно-правового статусу суддів в Україні // Науковий часопис РНПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 18. Економіка і право: зб. наукових праць. – Випуск 14. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2011. – С. 95-101.
2. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 07.07.2010 року // Офіційний вісник України. – 2010. – № 55/1. – ст. 1900.

3. Федоренко В. Л. Конституційно-правовий статус суддів судів загальної юрисдикції // Часопис Київського університету права. – 2005. – № 3. – С. 63-69.

Кузьменко О. В.,

начальник кафедри адміністративного права і процесу НАВС, доктор юридичних наук, професор

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЩОДО СТВОРЕННЯ ТА РОЗВИТКУ МІНІСТЕРСТВА ДОХОДІВ І ЗБОРІВ УКРАЇНИ

Потреба у реформуванні системи центральних органів виконавчої влади існує в Україні досить тривалий час. Вона обумовлена низкою факторів, серед яких: занадто велика кількість органів, які координуються безпосередньо Кабінетом Міністрів України; нераціональне поєднання функцій у центральних органах виконавчої влади, які конфліктують одна з одною; дублювання одних функцій різними органами, які відповідають за суміжні сфери публічного управління тощо. Такий стан речей відповідно обумовив потребу визначення нових принципів, засад і механізмів упорядкування системи та структури центральних органів виконавчої влади в Україні. Тому, починаючи з 2010 року Президентом України було прийнято низку указів, що спрямовані на раціоналізацію використання бюджетних коштів, оптимізацію чисельності апаратів центральних органів виконавчої влади або їх регіональних відділень, усунення міжвідомчих конфліктів і, як результат – підвищення якості публічного управління та надання адміністративних послуг.

Утворення Міністерства доходів і зборів у суспільстві викликає жваве обговорення протягом останнього місяця. Разом з тим, щодо даного питання погляди та думки не є однотайними, оскільки представники державної влади, політичні сили й громадськість визначають дану подію по різному. Так сьогодні існують як позитивні відгуки так і вкрай негативні. Саме тому дане питання доцільно розглянути у ключі виокремлення позитивних та негативних тенденцій, що супроводжують створення зазначеного суб'єкта. Спочатку зупинимося на першій групі.

До позитивних здобутків слід віднести те, що об'єднання податкових та митних органів у єдине міністерство дозволить скоротити витрати і бюрократичні процедури, усунути дублювання діяльності двох відомств, а це відповідно сприятиме підвищенню ефективності роботи. Наприклад, на даний час як у податкової так і у митної служби є власна розгалужена система територіальних органів. Створення єдиного відомства надасть змогу їх реорганізації в територіальні органи єдиного підпорядкування. Таким чином в подальшому можливо здійснити об'єднання місцевих податкових адміністрацій з митницями (зокрема обласних податкових адміністрацій з митницями, які розташовані у тих же областях), що дозволить оптимізувати управлінський апарат та зменшити кількість працівників, що є одним основних завдань в умовах оптимізації органів виконавчої влади.

В той же час створення Міністерства доходів і зборів призведе до об'єднання структурних підрозділів та інформаційних ресурсів податкових та

митних органів по обумовленню покращення обміну необхідною інформацією та розроблення єдиних методологічних підходів по роботі. Як приклад можливо навести те, що останнього часу податкові та митні органи співпрацювали в напрямку доступу до інформації про ризиковані імпорتنі операції (представники податкової служби брали участь у проведенні митних оглядів на кордоні), в умовах створення Міністерства доходів та зборів потреба у такій співпраці автоматично зникає. Об'єднання інформаційних ресурсів матиме позитивний вплив на швидкість відшкодування податку на додану вартість суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності.

Також у результаті створення Міністерства доходів і зборів зменшиться адміністративний тиск контролю та нагляду в сфері підприємницької діяльності, алже в результаті поєднання податкових і митних органів повинна зменшитись існуюча кількість суб'єктів проведення перевірок та кількість самих перевірок, що також забезпечує виконання заявлених урядом стандартів щодо оптимізації контрольно-наглядової діяльності публічних органів управління.

У сфері правового регулювання митних та податкових відносин можливо очікувати удосконалення відповідного законодавства, усунення прогалин і суперечностей, а також запобігання їх виникненню, оскільки основним розробником митного та податкового законодавства буде єдиний суб'єкт.

Щодо сфери надання адміністративних послуг, то позитивними тенденціями є те, що внаслідок створення Міністерства доходів і зборів, усі адміністративні послуги що раніше надавались окремо податковими та митними органами будуть надаватись одним відомством. Таким чином податкові та митні послуги поступово будуть приведені до єдиного стандарту, а суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності матимуть змогу отримати в одному місці усю сукупність необхідних послуг.

Одночасно необхідно наголосити, що за прогнозами розробників концепції створення Міністерства доходів та зборів та згідно з їх виступами у засобах масової інформації, створення зазначеного міністерства сприятиме збільшенню до 10% кількості грошових коштів, що надходять до бюджету.

Також слід зазначити що вперше з часів зобов'язання незалежності Україною керівник податкового/митного органу входить до складу Кабінету Міністрів України (так як ні голова Лежмитслужби ні керівник Поляткової служби членами уряду до цього часу ніколи не були), що, на нашу думку, збільшить загальний рівень кооперативності взаємодії поляткової та митної служб безпосередньо з Кабінетом Міністрів України та іншими міністерствами.

Разом з тим, створення Міністерства доходів і зборів викликало деякі протиріччя у суспільстві, що можливо пов'язати з наступними негативними тенденціями.

Створення Міністерства доходів і зборів, а саме прийняття Указу Президента України «Про деякі заходи з оптимізації системи центральних органів виконавчої влади» від 24 грудня 2012 року № 726/2012 [1], створює низку правових колізій та суперечностей.

Згідно діючого законодавства Державна митна служба України є центральним органом виконавчої влади в галузі митної справи, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через

Міністра фінансів України (Указ Президента України «Про Положення про Державну митну службу України» від 12 травня 2011 року №582/2011 [2]). Державна податкова служба України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів України (Указ Президента України «Про Положення про Державну податкову службу України» від 12 травня 2011 року №584/2011 [3]).

Спрямування та координація через Міністра фінансів України відповідно до названих указів означає, що вказаний міністр має низку суттєвих повноважень щодо: затвердження планів, отримання звітів, кадрових призначень, створення та ліквідації підрозділів тощо.

Крім того, Міністерство фінансів є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади з формування та забезпечення реалізації податкової та митної політики (Указ Президента України «Про Положення про Міністерство фінансів України» від 8 квітня 2011 року N 446/2011 [4]), що також відображено у низці положень зазначеного указу та інших нормативних актах.

Тому, вже на сьогодні, існує нагальна потреба внесення змін до чинного законодавства щодо визначення правового статусу новоствореного Міністерства доходів і зборів, а також розмежування його компетенції та компетенції Міністерства фінансів.

В той же час, у зв'язку зі створенням Міністерства доходів та зборів, відкритим залишається питання щодо формування податкової та митної політики в Україні. Посить важливою є проблема потенційного конфлікту інтересів між збором податків і мит а також розробленням політики в даній сфері. Відповідно Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17 березня 2011 року № 3166-VI, в Україні міністерства мають право розробляти політику у профільній сфері [5]. Тобто, Міністерство доходів та зборів буде займатись не лише збором податків та мит, а також і формувати політику держави у цьому питанні. Якщо фіскальним органам буде необхідно збільшити надходження до державного бюджету, вони зможуть збільшити розміри зборів, оскільки ними ж безпосередньо будуть розроблятися та впроваджуватись відповідні нормативно-правові акти. Це викликає побоювання у суб'єктах підприємництва, оскільки, новостворене міністерство отримує можливість до створення фіскального тиску, на свій розсуд, в окремих галузях підприємництва.

Одночасно Міністерство фінансів буде позбавлене права формувати податкову та митну політику, а тому фактично не матиме можливості впливати на доходи державного бюджету та належним чином контролювати його виконання (до 75% надходжень державного бюджету відбуваються за рахунок сплати податків та мит). Міністерство фінансів, зі створенням Міністерства доходів і зборів, фактично перетворюється на технічну службу. У плані доходів Міністерство фінансів виконуватиме бухгалтерську функцію, тобто займатиметься лише обліком, а тому більше не впливатиме на фінансову політику держави.

Якщо новостворене міністерство буде лише забезпечувати адміністрування податкової та митної політики, а не формувати її, конфлікту

інтересів не виникне, проте одразу виникає питання про доцільність його створення.

Список використаних джерел:

1. Указ Президента України «Про деякі заходи з оптимізації системи центральних органів виконавчої влади» від 24 грудня 2012 року № 726/2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/726/2012>
2. Указ Президента України «Про Положення про Державну митну службу України» від 12 травня 2011 року №582/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/582/2011>
3. Указ Президента України «Про Положення про Державну податкову службу України» від 12 травня 2011 року №584/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/584/2011>
4. Указ Президента України «Про Положення про Міністерство фінансів України» від 8 квітня 2011 року N 446/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/446/2011>
5. Закон України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17 березня 2011 року № 3166-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2011. – № 38 – Ст. 385
6. Указ Президента України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» від 9 грудня 2010 року № 1085/2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1085/2010>

Мендик Бартош,

юрист Канцелярії Ius Europeae, Мінск Мазовецький,
аспірант Університета ім. Яна Кохановського г.
Кельце (Республіка Польща)

РЕФОРМИРОВАНИЕ ПАТЕНТНОГО ПРАВА И УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМОВ ДОПУСКА ЧЕЛОВЕКА К МЕДИЦИНСКИМ УСЛУГАМ В ЕВРОПЕЙСКОМ СОЮЗЕ

Усовершенствование патентного права, а также доступа к медицинским услугам становится все более актуальным вопросом в сфере международного права. Противостояние этих двух конкурирующих позиций может сформировать три различные модели в международной системе правосудия.

Первой потенциальной моделью будет увеличение значения концепции так называемого «мягкого права» в сфере укрепления стандартов прав человека. Для сторонников точки зрения, признающей преимущества прав человека перед охраной интеллектуальной собственности, существенным является точная терминология, рациональность которой ставится противниками данной концепции под сомнение.

Вторая модель предусматривает смещение акцентов с создателей на получателей интеллектуальных благ, чтобы они прекратили быть исключительно потребителями. Это связано с тем фактом, что современные концепции прав человека предусматривают то, что производители

интеллектуальных благ важны также, как и их потребители. Такое смещение приведет к тому, что правительства будут иметь все большие полномочия для осуществления аксиологических изменений, уравновешивая интересы создателей интересами потребителей.

В-третьих, существует возможность увеличения давления, направленного на «максимальные стандарты» интеллектуальной собственности при помощи признания того факта, что чаще всего международные конвенции предусматривают установку минимальных стандартов.¹ В значительной мере реализации этого проекта будет зависеть от понимания процесса эволюции прав интеллектуальной собственности.

Следует отметить, что с момента вступления в жизнь соглашения TRIPS, США и ЕС добились права подписывать двусторонние соглашения, так называемые «TRIPS плюс», со многими развивающимися странами. Верховный Комиссар ООН по правам человека и Всемирная организация здравоохранения выразили серьезные претензии относительно «TRIPS плюс».

На основании Международного пакта об экономических, социальных и культурных правах, каждое государство-член этого Пакта обязано стремиться к достижению высокого уровня международного диалога «индивидуально и в порядке международной помощи, а также сотрудничества». В данном пакте содержится большое количество положений о правах и обязанностях в сфере реализации прав. В частности, публичное здоровье является примером законодательной схоластики, поскольку сфера «международной помощи и сотрудничества» не имеет конкретного определения в международном праве. Международные исследования и помощь сегодня по-прежнему основаны в значительной степени на геополитических интересах конкретных государств. В целом же такая помощь не является юридической обязанностью для государства.

Считается, что современные мировые механизмы поддержки исследований и развития медицины обладают рядом существенных недостатков. Прежде всего, считается, что растущая сеть многосторонних, региональных торговых договоров, а также односторонних деклараций, концентрируют политику исключительно на средствах, ставящих своей целью расширение сферы и верховенства закона интеллектуальной собственности или, в лучшем случае, ограничение эффективности ценовых переговоров и контроля.

Отдельное внимание следует уделить проблеме регламентации и доступа к лекарствам в современном мире, поскольку она касается прежде всего самых бедных людей. К примеру, до того момента, как действующая система R&D разработает систему терапии против тропических заболеваний,

¹ - TRIPs Agreement, *supra* note 8, at art. 1(1) (“Members may, but shall not be obliged to, implement in their law more extensive protection than is required by this Agreement.”); Rochelle Cooper Dreyfuss & Andreas F. Lowenfeld, *Two Achievements of the Uruguay Round: Putting TRIPS and Dispute Settlement Together*, 37 VA. J. INT’L L. 275, 295-304 (1997) (emphasizing the importance of TRIPS’ minimum standards framework).

от инфекционных заболеваний умрет 14 миллионов человек, преимущественно в развивающихся странах.¹

Чрезмерно дорогой маркетинг продуктов, а также сложная патентная система увеличивают деление на самые бедные слои населения даже в странах с высокими доходами. Так, американцы тратят в настоящее время 200 миллиардов долларов в год на лекарства, выдаваемые им по рецептам. Число таких расходов увеличивается ежегодно на 12%.²

Очевидным остается и тренд касательно доминирования государственных программ по разработке новых лекарств над частными исследованиями в области фармакологии. Согласно результатам исследований программы ООН, менее чем 5% лекарств, введенных в США 25 крупнейшими фармацевтическими компаниями, представляло собой прогресс в терапии. При этом 70% из них было разработано при участии правительства и на деньги налогоплательщика.

Поскольку практически все современные торговые соглашения концентрируют свое внимание исключительно на покупке лекарств по высоким ценам, что является единственным методом финансирования R&D, то проект договора предлагает гораздо более широкий перечень потенциальных источников. Допустимые методы финансирования охватывают такие элементы как непосредственное публичное финансирование, налоговые льготы или другие расходы, а также финансирование со стороны третьих лиц. Кроме того, договор предусматривает проведение обязательных исследований трейдерами лекарств, покупку важных медицинских продуктов, а также инновационные награды. Причем выгодой может быть и отмена соблюдения выше указанных условий. Разумеется, это будет применяться лишь по отношению к особенно инновационным решениям.

Предлагаемый договор дает государствам-участникам механизм для решения споров, касающихся интеллектуальной собственности, а также ценовых вопросов, связанных с продуктами, охваченными соглашением. Это касается многосторонних, региональных, двусторонних торговых договоров, а также односторонних деклараций, касающихся интеллектуальной собственности в сфере публичного здоровья.

Проект договора также предлагает принятие оптимальной практической модели, включающую поддержку открытого доступа к биомедицинским исследованиям, и гарантирует, что исследования, финансируемые за счет публичных средств, будут относиться к публичному ведению.

Представленная концепция носит преимущественно гипотетический характер. Дискуссия о развитии прав человека и интеллектуальной собственности необыкновенно широка. Кажется, что явления накладываются

¹ - Trouiller P, Olliaro P, Torreele E, Orbinski J, Laing R, et al. (2002) Drug development for neglected diseases: A deficient market and a public-health policy failure. *Lancet* 359, s. 2188–2194.

² - Health IMS (2003) IMS reports constant dollar growth in 2002 audited global pharmaceutical sales to \$400.6 billion. Available: www.imshealth.com/ims/portal/front/articleC/0.2777.6599.3665.41336931.00.html. Accessed December 4, 2004.

на себя, тем не менее, отход от узкого трактования понятия промышленной собственности неминуем.

Нестерович В. Ф.,

доцент кафедри конституційного та міжнародного права Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка, кандидат юридичних наук, доцент

ЗВЕРНЕННЯ ГРОМАДЯН ЯК ФОРМА ВПЛИВУ ГРОМАДСЬКОСТІ НА ПРИЙНЯТТЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ В УКРАЇНІ

Сучасну демократичну та правову державу важко уявити без наявності постійного діалогу влади та громадян. Одним із найбільш поширених конституційно-правових механізмів, який забезпечує відповідну комунікацію є направлення громадянами звернень до органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Завдяки зверненням громадян органи влади завжди знаходяться у фокусі суспільних проблем та як наслідок мають можливість оперативного корегувати свою нормопроектну діяльність.

Базовим для регулювання цієї сфери суспільних відносин є Закон України «Про звернення громадян» від 2 жовтня 1996 року, який у ст. 1 визначає, що всі громадяни мають право через звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування брати участь в управлінні державними і суспільними справами, з метою впливу на поліпшення їхньої роботи, а також роботи підприємств, організацій і установ незалежно від форми власності, та відстоювання своїх прав і законних інтересів, а також відновлення їх у разі порушення.

Звернення громадян, відповідно до цього закону може бути висловлене в письмовій або усній формі у вигляді: 1) пропозиції (зауваження) – звернення громадян, де висловлюється порада, рекомендації щодо діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування, депутатів всіх рівнів, посадових та службових осіб, а також висловлюються думки щодо урегульованості суспільних відносин і умов життя громадян, удосконалення правової основи державного і суспільного життя, соціально культурного та інших сфер діяльності держави і суспільства; 2) заяви (клопотання) – звернення громадян з проханням про сприяння реалізації закріплених Конституцією України й іншими законами їх прав і інтересів або повідомлення про порушення чинного законодавства, а також недоліки діяльності підприємств, організацій, установ незалежно від форми власності, народних депутатів України, депутатів місцевих рад, посадових та службових осіб, а також вираження думки щодо поліпшення їх діяльності; 3) скарги – звернення з вимогою про відновлення прав і захист законних інтересів громадян, порушених діями (бездіяльністю), рішеннями державних органів, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями, об'єднаннями громадян, посадовими та службовими особами.

Особливе місце у системі звернень громадян займають звернення, які направлені на удосконалення поточного законодавства. Розробляти законопроекти, пропозиції про внесення змін до чинного законодавства, в

ініціативному порядку мають право всі громадяни України та юридичні особи. Проте згідно з чинним законодавством України вносяться вони до парламенту тільки від імені осіб та органів, що наділені правом законодавчої ініціативи. Коло суб'єктів права законодавчої ініціативи визначене у ст. 93 Конституції України – це Президент України, народні депутати України, Кабінет Міністрів України та Національний банк України.

Серед суб'єктів права законодавчої ініціативи для громадян, з огляду на вітчизняне конституційне законодавство, найбільш зручніше внести законодавчу пропозицію через народних депутатів України. Це зумовлено тим, що ст. 7 Закону України «Про статус народного депутата України» від 17 листопада 1992 року зобов'язує їх постійно розглядати звернення виборців, вживати заходів для реалізації пропозицій і законних вимог та інформувати виборців про свою депутатську діяльність під час особистих зустрічей з ними або через ЗМІ.

Окрім народних депутатів України у межах законодавчого органу, згідно з ст. 16 Закону України «Про комітети Верховної Ради України» від 4 квітня 1995 року, громадяни можуть також звернутися до парламентського комітету з пропозицією про прийняття нового закону або внесення змін до законодавчих актів, який має підготувати відповідний проект та винести його на розгляд Верховної Ради України. Утім проблема полягає у тому, що дане законодавче положення досить складно реалізувати, оскільки громадяни, хіба що за винятком їх залучення за ініціативою комітету до попереднього розгляду законопроекту й то лише в особі представників об'єднань громадян, не мають змоги брати участь та відстоювати свою точку зору у подальших засіданнях комітету щодо цього проекту.

Використання петиційного права як форми впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів щодо інших суб'єктів права законодавчої ініціативи, гіпотетично можливо, однак фактично наштовхується на низку системних перепон. Так, подати законодавчу ініціативу через Президента України пересічному українцю не під силу, на це спроможні лише особи, які найбільш наближені до Глави держави та володіють значною політичною вагою у суспільстві. Більше того, невідомо чи отримає законодавча ініціатива пересічного громадянина належної уваги в Адміністрації Президента України та чи взагалі дійде безпосередньо на розгляд Президенту України.

Стосовно направлення звернення Кабінету Міністрів України, то ст. 3 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» від 7 жовтня 2010 року вимагає від нього регулярного залучення громадян до процесу прийняття рішень, які мають суспільне значення та ст. 40 цього ж Закону про розгляд пропозицій об'єднань громадян з питань що належать до компетенції Уряду. Проте складність ініціювання внесення законопроекту через Кабінет Міністрів України викликана тим, що за своєю структурою вищий орган у системі виконавчої влади є колегіальною установою і при внесенні законопроекту від його імені виникають певні труднощі, які пов'язані у першу чергу з надзвичайно високою бюрократизацією даної процедури. Мова насамперед йде про досить складну процедуру внутрішнього погодження законопроекту, який буде поданий до Верховної Ради України. Тим більше вона доволі розтягнута у часі. Схожий алгоритм прийдеється витримати якщо подавати законопроект через Національний банк України.

Таким чином, на сьогодні чинне законодавство України не забезпечує у повному обсязі громадянам реалізацію конституційного права на звернення до суб'єктів права законодавчої ініціативи з метою внесення законопроекту чи пропозицію щодо його розробки на розгляд до Верховної Ради України. Тому для покращення ефективності залучення громадськості до законотворчої роботи, необхідно на дану категорію звернень спеціально вказати у законі України про звернення громадян та передбачити процедурний механізм їх реалізації.

Опалинський Ю. В.,
начальник ННІЗ/ДН НАВС
кандидат юридичних наук, доцент

РЕФОРМУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ТА АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Докорінні зміни в соціально-політичних та інших умовах життя суспільства і держави на нинішньому етапі розвитку України створили передумови для реформування системи кримінального законодавства у напрямі подальшої демократизації, гуманізації, посилення захисту прав і свобод людини відповідно до вимог міжнародних правових актів і зобов'язань нашої держави перед європейським та світовим співтовариством.

У Кримінальному кодексі України, прийнятому в 2001 році, зроблено суттєвий крок у напрямі захисту прав і свобод людини. А ті зміни та доповнення, що були внесені до Кодексу останніми роками, наприклад, стосовно встановлення відповідальності за торгівлю людьми, легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом тощо, були необхідними та актуальними.

Разом із тим необхідно визнати, що існуючий Кримінальний кодекс України не повною мірою відповідає новим суспільним відносинам, що склалися в Україні, і не забезпечує належного стану правопорядку, ефективного захисту осіб, суспільства та держави від небезпечних посягань на соціальні цінності, права і законні інтереси, що не дає змоги забезпечити додержання принципу верховенства права в їх діяльності.

Чинний Кримінальний кодекс України, незважаючи на поділ злочинів залежно від ступеня їх тяжкості, передбачає для осіб, які визнаються винними в їх вчиненні, однаковий юридичний наслідок: судимість.

Водночас, законодавство України містить норми про адміністративні правопорушення, що мають судову юрисдикцію та за які передбачено стягнення кримінально-правового змісту (короткостроковий арешт, конфіскація майна, позбавлення спеціального права тощо).

Особи, які притягуються до відповідальності за такі правопорушення, не отримують належних процесуальних гарантій, зокрема, щодо права на правову допомогу, права на оскарження судових рішень тощо, передбачених Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод.

Отже, в сучасних умовах реформування соціально-політичної системи України питання юридичної відповідальності за діяння, що не становлять значної суспільної небезпеки, потребують іншого підходу.

З метою гуманізації кримінального законодавства певну частину злочинів необхідно було трансформувати в кримінальні (підсудні) проступки (далі - кримінальні проступки), обмежити сферу застосування покарань, пов'язаних із позбавленням волі, замінивши їх, наприклад, штрафними санкціями.

Кримінально карані діяння будуть поділятися на злочини та кримінальні проступки. При цьому основними критеріями таких змін мають, зокрема, бути:

- ступінь небезпеки та правові наслідки кримінально караного діяння для особи, суспільства і держави;
- практика застосування кримінального та адміністративного законодавства;
- міжнародний досвід захисту людини, суспільства і держави від злочинів та проступків.

До категорії кримінальних проступків мають бути віднесені:

а) окремі діяння, що за чинним Кримінальним кодексом України відносяться до злочинів невеликої тяжкості, які відповідно до політики гуманізації кримінального законодавства будуть визнані законодавцем такими, що не мають значного ступеня суспільної небезпеки;

б) передбачені чинним Кодексом України про адміністративні правопорушення діяння, які мають судову юрисдикцію і не є управлінськими (адміністративними) за своєю суттю (дрібне хуліганство, дрібне викрадення чужого майна тощо).

Кримінальні проступки мають бути об'єднані в новий Кодекс України про кримінальні проступки. За їх вчинення можуть бути передбачені стягнення у виді короткострокового позбавлення волі, штрафу у певному обмеженому розмірі, позбавлення спеціальних прав, залучення до обов'язкових робіт тощо.

Вчинення кримінальних проступків не матиме таких правових наслідків, як судимість. На кримінальні проступки поширюватиметься юрисдикція суду, який розглядає кримінальні справи у першій інстанції. Зі створенням мирових судів справи про вчинення кримінальних проступків мають бути передані на їх розгляд.

Такий підхід до розмежування злочинів і кримінальних проступків має забезпечити:

- подальшу гуманізацію кримінального законодавства;
- спрощену процедуру притягнення до юридичної відповідальності осіб, які вчинили кримінальні проступки;
- оптимізацію діяльності органів кримінальної юстиції щодо виявлення, розслідування та судового розгляду;
- можливість оскарження судових рішень у цих справах в інстанційному порядку.

Окремо можливо зазначити, що потребує реалізації й питання подальшої декриміналізації кримінально-правових норм які встановлюють відповідальність за злочини в сфері господарської діяльності. І навпаки

розглянути питання кримінальної відповідальності юридичних осіб, запровадження якої передбачено міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Нові підходи у сфері кримінальної відповідальності мають кардинально змінити умови забезпечення прав людини, сформувати переконаність особи й суспільства в дієвості принципу верховенства права, підвищити рівень довіри громадян України до інститутів влади загалом і до органів та установ системи правоохоронних органів.

В основу реформування кримінального законодавства мають бути покладені багатотисячолітні національні традиції правотворення і судівництва, положення вітчизняного права, які пройшли перевірку часом і виправдані практикою, прогресивні інститути правових систем держав Європейського Союзу, норми міжнародного права.

Савченко А. В.,
начальник кафедри кримінального права НАВС,
доктор юридичних наук, професор

ЩОДО ПОНЯТТЯ ТА ВИДІВ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» від 07.04.2011 р., якщо особа, зазначена у ч. 1 ст. 4 цього Закону, вчинить умисне діяння, що містить ознаки корупції, то за це може наставати, поряд з іншим, й кримінальна відповідальність. У такому разі вже йдеться про особливий різновид корупційного правопорушення – корупційний злочин. Поняттям «корупційний злочин» (точніше, в українському перекладі – «злочин, пов'язаний з корупцією»), а рівно як і іншим – «корупційне правопорушення» – оперує, зокрема, Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173), що прийнята 27.01.1999 р. у Страсбурзі та ратифікована Україною 18.10.2006 року. Отже, поняття «корупційний злочин» є конвенційним, його існування визнається міжнародним правом, що дає підставу для виокремлення такого виду злочинності, як корупційна, а відтак й корупційних злочинів. Усе це орієнтує на те, що поняття «корупційний злочин» може бути використано й у національному праві. У принципі виділення зазначеної групи злочинів логічно впливає з чинного законодавства України, оскільки низка нормативно-правових актів вживає, наприклад, такі терміни як «корупція» та «корупційне правопорушення» (наприклад, Кодекс України про адміністративні правопорушення, закони України «Про засади запобігання та протидії корупції», «Про державну службу», «Про прокуратуру» та інші).

Разом з тим, проблема полягає у тому, що Кримінальний кодекс (далі – КК) України, де власне і встановлено вичерпний перелік тих суспільно небезпечних діянь, що визнаються злочинними, прямо не оперує поняттям «корупційний злочин», не вживає терміни «корупція», «корупційний» та інші категорії, що є похідними від них.

Теоретично *корупційним злочином* можна визнати передбачене КК України суспільно небезпечне *умисне* діяння, що містить ознаки корупції, якщо його вчинено особою, зазначеною у ч. 1 ст. 4 Закону України «Про

засади запобігання та протидії корупції» від 07.04.2011 року. З огляду на це можна говорити про такі *ознаки* корупційного злочину: 1) протиправність, тобто відповідним чином його передбачення у КК України; 2) суспільна небезпечність; 3) наявність виключно умислу (умисної форми вини); 4) наявність діяння, що містить ознаки корупції, зміст якої розкрито у ст. 1 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» від 07.04.2011 р.; 5) вчинення його спеціальним суб'єктом – особою, зазначеною у ч. 1 ст. 4 України «Про засади запобігання та протидії корупції» від 07.04.2011 р.; б) караність.

Як уявляється, головною рисою корупційного злочину є те, що він має бути вчинений в особливій сфері суспільних відносин – сфері, що стосується: а) виконання функцій держави або місцевого самоврядування; б) виконання посадових повноважень, пов'язаних з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків (у тому числі в юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми, відповідно до закону); в) діяльності інших посадових осіб юридичних осіб і навіть фізичних осіб, якщо вона пов'язана з попередніми складовими цієї сфери.

Натомість єдиного нормативного визначення поняття «корупційний злочин» до цього часу не існує. Чинне законодавство України, як зазначає В. Присяжнюк, не визначає чітких рамок, що розмежовують поняття адміністративного та кримінального діяння [1]. І така позиція не є поодинокую [2]. Не визначені й питання, що стосуються відмежування корупційних злочинів та корупційних проступків, оскільки відповідного закону про кримінальні проступки дотепер не ухвалено. Одні науковці наголошують на виділенні корупційних злочинів як особливого виду злочинів, уважаючи це абсолютно обґрунтованим [3], інші – уточнюють, що законодавче закріплення поняття «корупційний злочин» буде обґрунтованим у зв'язку з його відмежуванням від службових злочинів [4].

Однак, слід добре поміркувати, чи слід у КК України виокремлювати новий склад – «корупційний злочин». Чи буде такий крок звукуватиме або навпаки розширюватиме коло злочинних діянь? Чи не варто говорити про корупційні злочини лише з огляду на їх кримінологічні ознаки, виділяючи їх поряд чи в межах «економічних», «білокомірцевих», «професійних» та інших груп злочинів? За суттю корупційні злочини повністю не співпадають із жодною іншою групою (видом) злочинів. Це цілком стосується й злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, з якими найчастіше ототожнюють корупційні злочини. Очевидно, що не всі «службові» злочини є корупційними (взяти хоча б пропозицію або давання хабара, вчинені звичайним суб'єктом, тобто неслужбовою особою, або службову недбалість, що вчиняється з необережності). З іншого боку корупційні злочини не зводяться тільки до «службових» злочинів.

Загалом одні злочини можуть бути безумовно визнані корупційними, інші – лише за певних умов їх вчинення. Так, *безумовно*, корупційними є злочини, всі ознаки яких вказують на їх корупційний характер і визначені в законі чи впливають з його змісту, зокрема, до них належать: заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим

становищем; зловживання владою або службовим становищем; пропозиція або одержання хабара; притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності; постановлення суддею (судьями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови; зловживання військовою службовою особою владою або службовим становищем.

До умовно корупційних можуть бути віднесені злочини, склади яких мають не всі ознаки корупційності, зокрема: перешкоджання здійсненню виборчого права або права брати участь у референдумі, роботі виборчої комісії з референдуму чи діяльності офіційного спостерігача; нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням; фальсифікація виборчих документів, документів референдуму чи фальсифікація підсумків голосування, надання неправдивих відомостей до органів Державного реєстру виборців чи фальсифікація відомостей Державного реєстру виборців; порушення порядку фінансування виборчої кампанії кандидата, політичної партії (блоку); порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності або релігійних переконань; порушення недоторканості житла; протидія законній господарській діяльності; втручання у діяльність працівника правоохоронного органу, працівника державної виконавчої служби; перевищення влади або службових повноважень; службове підроблення; провокація хабара або комерційного підкупу; завідомо незаконні затримання, привід, арешт або тримання під вартою; примушування давати показання. Суб'єктом вказаних злочинів можуть бути не тільки службові особи, а й приватні, а суб'єктивна сторона цих посягань не зумовлена корисливими мотивами, іншою особою заінтересованістю або бажанням задовольнити ті чи інші інтереси третіх осіб.

Але і за цих умов можна критикувати обсяг і зміст безумовних та умовних корупційних злочинів, оскільки завжди знайдуться аргументи щодо відповідного розширення чи навпаки звуження їх переліків, а також взаємозаміни окремих видів таких злочинів у вказаних переліках. У такій ситуації, обґрунтовуючи перелік корупційних злочинів, варто напевно виходити зі змісту визначення поняття «корупція» та «корупційне правопорушення», оскільки саме вони орієнтують на те, що *корупційні злочини* передусім полягають у кримінально-караних діяннях, пов'язаних з використанням відповідними службовими особами наданих їм службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянку/пропозицією чи наданням неправомірної вигоди особам, зазначеним у ч. 1 ст. 4 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» від 07.04.2011 р., або на їх вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилення цих осіб до протиправного використання наданих їм службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей.

Очевидно, що за такого підходу осередок корупційних злочинів складають відповідні посягання у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг (розділ XVII Особливої частини КК України), а отже саме на них слід акцентувати увагу при

ретьельному розгляді питань про кримінальну відповідальність за корупційні правопорушення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Присяжнюк В. Боротьба з корупцією вимагає не балачок, а рішучих дій / В. Присяжнюк // Вісник прокуратури. – 2008. – № 10. – С. 14.
2. Пшонка В. Міжнародна взаємодія щодо протидії корупції / В. Пшонка // Вісник прокуратури. – 2008. – № 10. – С. 6.
3. Мельник М. І. Корупція: сутність, поняття, заходи протидії : монографія / М. І. Мельник. – К. : Атіка, 2001. – С. 163.
4. Чубенко І. В. Генезис поняття корупції / І. В. Чубенко // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2009. – № 1 (87). – С. 113–117.

Ситник О. М.,

доцент кафедри теорії та історії держави і права
Донецького юридичного інституту МВС України,
доктор історичних наук, доцент

РОЗВИТОК ДЕРЖАВНОЇ (НАЦІОНАЛЬНОЇ) ІДЕОЛОГІЇ В УКРАЇНІ ЯК ПРІОРИТЕТНА ПОЛІТИКО-ПРАВОВА ЗАСАДА

Сучасний етап розвитку української держави як ніколи потребує ефективного політико-правового підґрунтя, що формується, серед іншого, завдяки функціонуванню державної (національної) ідеології. Саме вона спроможна належним чином сприяти повноцінному функціонуванню всіх сфер суспільного життя країни.

Формування та розвитку ідеології відбувається в реальному історичному процесі. У суспільно-політичному житті ідеологія може виконувати як позитивну, так і негативну функцію, сприяти розвитку суспільства й культуротворчого процесу або стримувати його. Також суттєвим є те, що одна й та ж ідеологія (система ідей, поглядів, оцінок) може утримувати означені характеристики практично одночасно, сприяючи суспільному розвиткові в одному вимірі та стримуючи його в іншому. Усе залежить від змісту ідеології, характеру суспільних відносин, в яких вона розгортає свою функціональність, загальної духовної атмосфери й культурно-історичної традиції, сила котрої може не лише деформувати будь-який ідеологічний вплив, але навіть і знищити його [1, с. 130, 131]. Розвиток ідеології відбувається в тісному взаємозв'язку з іншими суспільно-політичними факторами. Однак, суттєвою особливістю ідеології є її здатність виконувати функцію визначального спрямовуючого та консолідуючого чинника в суспільстві та державі. Особливо важливим є зміст і характер тієї чи іншої ідеології. Оскільки саме від нього, значною мірою, залежить специфіка її реалізації в суспільно-політичній і державно-правовій сферах. Досвід світової історії яскраво свідчить, що лише залежність еволюції ідеології від духовних принципів і культурно-історичних традицій нації, може забезпечити її повноцінний, цивілізований розвиток і унеможливити переростання в різного роду тоталітарні форми.

Згідно визначення В. Лісового, ідеологія – це сукупність взаємопов'язаних, а то й ніяк не пов'язаних між собою ідей, символів та ритуалів, призначених об'єднувати людей заради спільних політичних дій [2, с. 602]. Отже, ідеологія – це духовна сутність держави, засіб консолідації громадян у єдиний народ, фактор мобілізації найголовнішого з усіх ресурсів – людського, активізації потенціалу, дієздатність якого є визначальним фактором прогресу [1, с. 355]. Саме в державній ідеології концентровано віддзеркалюються основні загальнонаціональні цінності й загальнодержавні інтереси, внутрішні та зовнішні пріоритети держави, місце громадян у їх реалізації тощо. Державна ідеологія має подолати в масовій свідомості комплекс другосортності власної держави та згуртувати народ у боротьбі за його гідність і належне місце у світовому співтоваристві [3, с. 13]. Цілком очевидно, що саме завдяки належній, ефективній і дієздатній державній ідеології, можливим є формування в Україні громадянського суспільства.

Покликання ідеології, серед іншого, полягає в тому, щоб стояти на сторожі державних інтересів, оскільки саме вона володіє тими світоглядними та ціннісно-орієнтаційними функціями, що дозволяють повною мірою виражати інтереси держави [4, с. 125, 126]. Відсутність державної ідеології, що одухотворює й активізує народ, що консолідує суспільну свідомість і соціальні інститути, негативно відбивається не лише на стані економіки та культури, але й суспільної психіки. Існування суспільства без державної ідеології ускладнює не лише політичну й соціальну сфери, а й – криміногенну ситуацію [5, с. 625-626].

Слід зазначити, що державна ідеологія виступає в суспільстві як система поглядів та ідей, в яких усвідомлюються та оцінюються ставлення людей до дійсності й один до одного, соціальні проблеми та конфлікти, а також містяться цілі (програми) соціальної діяльності, спрямованої на закріплення чи зміну (розвиток) певних суспільних відносин [6, с. 142]. Так наприклад, білоруські вчені оцінюють державну ідеологію як систему базових принципів, установок, що визначають стратегію розвитку держави на основі суспільного вибору та досягнення консенсусу щодо базових принципів і цілей розвитку [7, с. 3]. Позиція українських вчених стосовно даного питання загалом тождна, але, при цьому, має низку своїх особливостей. На нашу думку ідеологія, зокрема державна, покликана формувати таке суспільство, де б відносини були б найбільш гармонійними та цивілізованими. Це може бути, насамперед, правова держава з властивим йому шануванням закону як головного аргументу при вирішенні будь-яких конфліктів. Також важливим фактором є моральні принципи – невід'ємний атрибут духовної сутності як юриста, так і громадянина загалом.

Держава має піклуватися про духовну безпеку суспільства та кожного з його членів. Це вже область права. Відповідним чином, законодавству належить функція упереджувати появу презумпції свободи для гріха. Саме за допомогою права держава повинна поставити непрохідний бар'єр для зазіхань на особу, намагатися забезпечити фізичну, душевну та духовну безпеку кожної людини, а відтак – сприяти розвитку духовно-морального потенціалу суспільства. Зокрема, держава може захистити суспільство від розпусти та насильства, порнографії й наркоманії, від нігілізму та вседозволеності, лише при достатній наявності високо-моральних членів суспільства небайдужих до

долі нації [8]. І одним із ефективних факторів захисту та розвитку духовного потенціалу суспільства є державна ідеологія.

Також важливою є роль національної ідеології, покликана, серед іншого, належним чином захищати національні інтереси. При цьому слід враховувати, що ідеологія, зазвичай, виступає сукупністю доктрин, міфів і уявлень, що стає підставою соціального устрою чи обґрунтування певного соціального плану [9, с. 105]. Відтак, консолідація соціуму певної нації чи держави навколо такої ідеології, котра відповідає інтересам і сподіванням більшості, може створити надійне захисне політичне підґрунтя.

Протягом тривалого часу в Наддніпрянській Україні та на західноукраїнських землях поступово формувалися засади ідеологічної концепції, домінуючим чинником котрої були ідеї соборності, самостійності, просвіти народу та духовності. Розвиток національної ідеології, як і національної свідомості тісно пов'язаний із відтворенням духовної пам'яті народу, котра сприяє самоусвідомлюваному й упорядкованому вивільненню з-під влади догм і виходу на шлях самопізнання й вільної духовної творчості. Слід припустити, що загальнооб'єднуючими мають стати саме принципи духовності та соціальної справедливості, визначальності моральних і етичних норм.

Увесь політико-правовий досвід української історії переконливо підтверджує одну з головних настанов: без цілісної, самодостатньої та цілеспрямованої ідеології, реалізованої в її державницькій (національній) і конституційній (правовій) формах, побудова цивілізованого, гармонійно розвиненого суспільства є проблематичною. Для досягнення ж зазначеної мети є нагальним такий стратегічний розвиток державної (національної) ідеології, котрий би в першу чергу відповідав ст. 1 Конституції – побудові в Україні правової та соціальної держави.

Література:

1. Андрущенко В. Культура. Ідеологія. Особистість : методолого-світогляд. аналіз / В. Андрущенко, Л. Губерський, М. Михальченко. – К. : Знання України, 2002. – 578 с.
2. Лісовий В. Що таке національна (українська) ідея? / В. Лісовий // Націоналізм : антологія / [упоряд. : О. Проценко, В. Лісовий]. – К. : Смолоскип, 2000. – С. 593-626.
3. Демчук П. Державна ідеологія та ідеологічна робота держав / П. Демчук // Розбудова держави. – 1994. – № 5. – С. 12-14.
4. Бачинин В. А. Філософія права и преступления / В. А. Бачинин. – Харьков : Фолио, 1999. – 607 с.
5. Семенченко Ф. Г. Політичний ідеал та національна ідея : проблеми формування національної ідеології в українському суспільстві / Ф. Г. Семенченко // Гілея. Науковий вісник : збірник наукових праць. – Вип. 48. – 2010. – № 6. – С. 622-629.
6. Сумма идеологии. Мировоззрение и идеология современной российской элиты / под ред. М. Тарусина. – М. : Институт общественного проектирования, 2008. – 296 с.
7. Философия и идеологии жизнедеятельности Беларуси : теоретические основы антикризисной модели и механизмы ее реализации / под ред.

П. Г. Никитенко [и др.] ; Нац. акад. наук Беларуси, Ин-т экономики. – Мн. : Беларус. навука, 2009. – 621 с.

8. Протоиерей Димитрий Смирнов. Безопасность человека и общества. Духовность, нравственность и право // [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.orthedu.ru/books/sovrem/dmsmirn/bezopas.htm>.

Павлюк Л. С. Риторика, ідеологія, персуазивна комунікація / Л. С. Павлюк. – Львів : ПАІС, 2007. – 168 с.

Скрипнюк О. В.,

голова Комісії Конституційної асамблеї з питань конституційного ладу та порядку прийняття і введення в дію змін до Конституції України, академік НАПрН України, заслужений юрист України, доктор юридичних наук, професор

КОНСТИТУЦІЙНА РЕФОРМА В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ: ПРОБЛЕМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ІНСТИТУТІВ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ

Сучасна політична система є складним суспільним організмом, її утворюють державні і недержавні інститути, що здійснюють владу, управління суспільством, регулюють взаємовідносини між громадянами, соціальними та етнічними групами, забезпечують стабільність та порядок в суспільстві. Провідними інститутами політичної системи є держава, політичні партії, групи інтересів тощо.

Крах тоталітарної системи, демократизація всіх сфер життя держави і суспільства, закріплення курсу на побудову правових держав зумовили зростання ролі права у функціонуванні сучасних політичних системах та у забезпеченні розвитку інститутів політичної системи.

Право незалежної України покликане виробити адекватну наукову модель інтерпретації та пояснення процесів розвитку вітчизняної політичної системи разом з аналізом процесів формування і розвитку громадянського суспільства.

Сьогодні право і політична система знаходяться у постійному діалектичному взаємозв'язку, осмислення і дослідження якого є одним із найважливіших теоретико-методологічних завдань сучасної юридичної науки.

Предметом сучасної вітчизняної юридичної науки є не лише наукова розбудова нових теорій і концепцій, але і забезпечення конституційної модернізації України та її політичної системи, зокрема.

З цього погляду, досліджуючи політичну систему України та її сучасний стан, стає гранично важливим осмислювати цей процес, за якого політична система та її трансформації постають як необхідні етапи загального конституційно-правового розвитку.

Визнаючи загальний перехідний стан сучасної політичної системи в Україні як реалізацію транзиту до європейсько- демократичного типу, різні науковці акцентують увагу на тих чи інших аспектах цього процесу, висуваючи на перший план відповідні складові політичної системи (державу, політичні партії, систему організації тощо). При цьому сам перехідний процес

характеризується як відмова від старих форм організації політичної і державної влади, так і створенням нових інститутів політичної системи. Однак, дві зазначені дії, хоча і є обов'язковими для розбудови політичної системи демократичного типу, але вони не пов'язані між собою причинно-наслідковим зв'язком. Відмова від авторитарно-тоталітарних обмежень, яка є необхідною умовою та одночасно початковим поштовхом будь-яких процесів демократизації в політико-правовій сфері не означає автоматичної та миттєвої переорієнтації політичної системи на демократичні цінності і правові регулятори.

Однією з основних проблем конституційної модернізації політичної системи України є визначення форми посттоталітарної демократичної Української держави як центральної ланки політичної системи. Вибір політичних систем, по суті, обмежується двома варіантами: парламентська республіка та президентська республіка. Проте, як доводить світова практика перетворень політичних систем і вітчизняний досвід, обидві ці форми мають як потенційні недоліки, так і певні переваги.

Парламентська республіка у випадку загальної нестабільності і низької структурованості політичної системи часто виявляється недієздатною, оскільки у парламентах, що формуються здебільшого не на партійній основі дуже рідко утворюються стійка більшість та конструктивна опозиція. При цьому фракційна система, як правило, знаходиться у примітивному стані: фракцій утворюється забагато, їх персональний склад є надто рухомих, рівень внутрішньої фракційної дисципліни надзвичайно низький, міжфракційні відносини позбавлені стабільності тощо. За таких умов виявляється складною процедура, формування уряду, що зрештою може призвести до втрати політичною системою та політичними відносинами керованості та утворення авторитарного режиму.

Президентська республіка є більш здатною до радикального реформування, оскільки виконавча гілка влади є значно більш незалежною від некоординованих дій парламенту. Але у цьому випадку існує потенційна небезпека для демократичної політичної системи. За таких умов у Президента чи Уряду майже завжди виникає спокуса не шукати компромісу з парламентом, а перетворити його на зручний орган, який лише схвалює курс виконавчої влади. Що значно підвищує рівень авторитарності політичної влади.

Конституційно-правовий розвиток сучасної України постає як спроба вибору своєрідної «середньої» моделі: парламентсько- президентської чи президентсько-парламентської республіки. На жаль, замість того, щоб нейтралізувати недоліки однієї форми держави перевагами іншої в Україні фактично синтезовано негативи як однієї, так і іншої форми: переважно недієздатний парламент, який консолідується лише тоді, коли йдеться про його власну долю у відносинах з виконавчою владою та виконавча влада, яка витрачає всі свої сили та політико-організаційні ресурси не на політичне та економічне реформування, а на пошук порозуміння з законодавчою владою.

Тісно пов'язаним з цією проблемою є питання щодо пошуку концепції політичного консенсусу, яка передбачає пошук компромісів не лише між різними гілками державної влади, але між всіма політичними силами суспільства.

Аналіз політичної системи України свідчить, що з 2005 до 2010 років не було створено належних умов для постійного і конструктивного діалогу, співпраці між гілками державної влади і, як наслідок, між державою та суспільством. Йдеться про оптимальне реформування не лише державних інституцій, а й про трансформацію політичної системи, створення дієвого механізму стримувань і противаг та відповідного їх закріплення в Конституції України. Мова йде про вдосконалення механізму функціонування державної влади, доцільний перерозподіл повноважень між Президентом, Верховною Радою і Кабінетом Міністрів, зменшення концентрації влади в одному центрі, забезпечення ефективнішої співпраці законодавчої та виконавчої гілок влади та їх взаємної відповідальності за здійснення державної політики. Фактично це означає досягнення оптимального розподілу владних повноважень структурами державного механізму, інституціонального поділу влади на автономні гілки, що забезпечить стримування та противаги, створення ефективного механізму запобіжників проти виокремлення окремого органу як домінуючого.

Водночас сьогодні істотно актуалізується питання подальшого розвитку парламентаризму та його підтримки і посилення, при паралельному зростанні ролі Кабінету Міністрів в системі вищих органів державного управління.

Останнім часом в Україні ми спостерігаємо усвідомлення необхідності практичної реалізації пошуку взаємних компромісів та перехід до конструктивної співпраці виконавчої та законодавчої влад. Однак, слід пам'ятати, що прискорена динаміка трансформаційних процесів у перехідних політичних системах завжди сприяє тенденціям до підвищення ролі виконавчих структур. Це не суперечить принципам демократичного функціонування політичної системи, якщо при цьому виконуються дві важливі умови: дотримується принцип верховенства парламенту і підзаконності актів виконавчої влади та здійснюється ефективний судовий контроль за діяльністю законодавчої та виконавчої влади. Протистояння між законодавчою та виконавчою владою не є небезпечним, якщо паралельно з ними існує сильна і незалежна судова влада. Тому сьогодні в Україні в процесі конституційної модернізації не випадково зростає актуальність і значення проведення судово-правової реформи.

Прийняте законодавство про судоустрій та статус суддів, новий Кримінальний процесуальний кодекс за своїм нормативним духом відповідають європейським стандартам. Однак існує об'єктивний ресурс нормативно-конституційних змін, щодо розширення впливу народу на процес правосуддя (запровадження конституційних гарантій суду присяжних, зміна порядку формування та складу Вищої ради юстиції з метою мінімізації участі у її роботі осіб, які представляють політичні структури).

Кажучи про перспективи конституційної модернізації в Україні необхідно обов'язково визначитись з майбутнім політичної системи України, її основними рисами, властивостями та конституційно-правовими ознаками. Це передбачає запровадження в процесі конституційної модернізації наступних засад розбудови ефективно функціонуючої політичної системи України.

Визначальним вектором конституційно-правового розвитку України має стати подальша розбудова Української держави на непорушних принципах демократії та ринкової економіки.

Відмова від вольових або конфронтаційних підходів у вирішенні будь-яких проблем правового, політичного, соціального та економічного розвитку.

Вибір ідеології сталого державотворення, злагоди і порозуміння між всіма силами громадянського суспільства, не допущення розколу та маніпулювання суспільством в ім'я досягнення кланових чи партійних інтересів.

Недопущення провокативного трактування неоднозначних сторінок історії, мовного питання з метою зменшення суспільного напруження.

Визнання неможливості повернення до попередньої політичної системи, про що сьогодні в своїх політичних програмах і заявах декларують окремі політичні сили. Стара політична система довела свою нездатність і безперспективність.

Політичне структурування, зміцнення демократичних інститутів, реальне забезпечення прав і свобод людини і громадянина як матеріалізація ідеї громадянського суспільства.

Діяльність парламенту на основі сформованої відповідальної більшості та повне виконання нею конституційного призначення вищого законодавчого органу.

Формування і діяльність уряду згідно з наявною парламентською більшістю. Прискорення адміністративної реформи, приведення структури державного управління у відповідність з сучасними вимогами та потребами.

Чітке розмежування функцій і збалансування інтересів, рівня відповідальності між центром і регіонами при зміцненні єдності і цілісності держави. Можливим варіантом може бути реалізація ідеї двопалатного парламенту, при організації вищого законодавчого органу, широке залучення громадян до участі в політиці та державних справах через модернізацію місцевого самоврядування та розмежування повноважень між його органами та органами державної влади на місцях.

Не викликає сумніву, що політична система України, і, насамперед, такий її провідний елемент як Українська держава, об'єктивно потребує вдосконалення. Стаття 1 Конституції визначає Україну демократичною, соціальною, правовою державою.

Стосовно демократичного розвитку та побудови демократичної політичної системи, слід зазначити, що посттоталітарне за своїм характером суспільство в Україні, несформованість і недорозвинутість громадянського суспільства не забезпечують достатню підтримку конституційно схваленого загального курсу демократичних перетворень у політичній системі, що дозволило б зробити цей процес незворотним на шляху до побудови справді демократичної політичної системи. З цього погляду першочерговим завданням на сьогодні є укріплення засад демократії та розбудови громадянського суспільства, які покликані охороняти та захищати демократичні основи розвитку політичної системи України.

Між конституційним закріпленням положень і посттоталітарною дійсністю існують суттєві розбіжності в плані реального існування України як демократичної держави.

Принцип демократизму сьогодні є чи не основним в контекст розвитку вітчизняного державотворення. Зміст принципу демократизму політичної системи полягає у тому, що всі суспільно-державні відносини розбудовуються за порядком, коли народ визнається верховним і єдиним джерелом легітимної влади, яка здійснюється безпосередньо ним (або його представниками) в інтересах більшості громадян. Демократизм політичної системи передбачає існування демократичної конституції та реальне обмеження нею держави в поєднанні з гарантованістю прав і свобод людини і громадянина.

Демократизм політичної системи - це реальне служіння держави з її апаратом народові, яке включає в себе демократичність політичного режиму, визнання пріоритету особистості, верховенство права і закону. Водночас, демократизм політичної системи - це спосіб запобігання узурпації влади і її відчуженню від громадян. Таким чином, народ виступає не тільки гарантом демократичності взаємодії держави і громадянського суспільства, але й необхідною основою, яка взагалі робить можливим застосування поняття «демократія». Дійсно, сама демократична політична система конститується як відображення реальних суспільних відносин, які складаються на основі конституції, а конституція сприймається в очах населення як легітимна лише у разі визнання народу єдиним джерелом влади.

Сьогодні існують серйозні проблеми у функціонуванні правової держави в Україні. Не забезпечено панування верховенства права і панування правового закону. Актуальним питанням сучасної політичної системи в Україні є вирішення питання про реальне забезпечення прав і свобод людини і громадянина. Одним із провідних принципів правової держави і одночасним свідченням взаємодії держави і громадянського суспільства є наявність розвиненого інституту прав і свобод людини і громадянина. Попри широку номенклатуру закріплених у чинній Конституції прав і свобод людини переважна їх більшість є деклараціями, які не підкріплюються практикою розвитку відповідних правовідносин. Утім головна проблема у цьому сенсі полягає не в тому, що держава не виконує свої конституційні зобов'язання, а в тому, що Конституцією не передбачено конкретних юридичних механізмів, які не лише змушували б забезпечувати права людини, але й надавали людині можливість ефективно захищати свої конституційні права у разі неспроможності держави, або її небажання діяти в межах передбачених конституцією.

У правовій державі має існувати надійна система захисту прав і свобод людини. Це стосується, насамперед, діяльності судових і правоохоронних органів. Наразі ці дві пріоритетні функції держави - правосуддя і правоохоронна діяльність є найбільш проблематичними і потребують реформування. Закріплення на конституційному рівні механізму реалізації та захисту прав і свобод людини, служило б серйозним обмеженням державної влади.

Сьогодні держава в Україні не виконує прямо прописані в Конституції зобов'язання у соціальній сфері. Положення про соціальну державу, закріплені в Конституції не відповідають існуючим реаліям. Опрілюднені місяць назад дані ООН з нагоди Дня боротьби з бідністю офіційно визнаються владою України і свідчать про те, що в Україні 24% населення є бідним, 11% з яких знаходиться за межею зубожіння, тобто кожна шоста людина. Звідси

безпосередньо виникає потреба посилення та максимально чіткого закріплення на конституційному рівні соціальної спрямованості державно-владної діяльності, відповідальності держави перед людиною.

Нарешті, не можна не відзначити того, що гарантування основ демократичного розвитку політичної системи України у контексті питань конституційної модернізації та забезпечення її базових принципів втрачає будь-який сенс, якщо поза увагою залишається проблема їх захисту. Не підлягає сумніву положення проте, що політична система України і її демократичні засади потребують особливого правового захисту від багатьох негативних чинників. В чинній Конституції інститут захисту засад демократичних основ політичної системи України практично не передбачений. Все це разом не дає змоги стверджувати про наявність конституційних гарантій стабільності і захисту як демократичних здобутків, так і сталого розвитку демократії в Україні, адже ці гарантії мали б бути зафіксовані у спеціальній статті (статтях).

Таким чином, не викликає сумніву, що право покликано регулювати організацію і функціонування політичної системи. На жаль, сучасний стан політичної системи України змушує визнати факт існування зон правового вакууму, коли певні правові норми існуючи на загальному рівні (скажімо, конституційні принципи правової та соціальної держави), в силу тих чи інших причин не втілюються в безпосередній політичній діяльності, в результаті чого можливості права виявляються часто дуже обмеженими.

Совгіря О. В.,

доцент кафедри конституційного права юридичного
факультету Київського національного університету імені
Тараса Шевченка, кандидат юридичних наук, доцент

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРЕМ'ЄР-МІНІСТРА УКРАЇНИ ТА ІНШИХ ЧЛЕНІВ КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

Аналіз положень чинного законодавства та практики його застосування в Україні свідчать про те, що фактично на сьогодні глава Кабінету Міністрів України позбавлений важелів впливу на діяльність членів очолюваного ним органу. У зв'язку із чим, реальним главою Кабінету Міністрів на сьогодні слід вважати Президента України. Крім політичних причин, виникнення такої ситуації обумовили і правові чинники. Так, за Законом України «Про Кабінет Міністрів України» від 07. 10. 2010 р., зі змінами, Прем'єр-міністр України позбавлений права вносити подання щодо звільнення з посади Президентом України члена Кабінету Міністрів України.

Повноваження Прем'єр-міністра України пропонуємо класифікувати на такі групи: установчі повноваження (тобто повноваження щодо участі у формуванні Уряду України, його допоміжних структур, інших органів виконавчої влади, припинення їх діяльності та здійснення окремих повноважень, що з цим пов'язані); повноваження у сфері організації діяльності Уряду України; повноваження у сфері нормотворчої діяльності; повноваження щодо забезпечення взаємодії Уряду України із іншими

органами державної влади; представницькі повноваження та повноваження у сфері міжнародних відносин. Вважаємо, що така класифікація є зручною та логічною та відображає оптимальну модель законодавчого закріплення повноважень зазначеного суб'єкта.

Потребує удосконалення юридична конструкція призначення Прем'єр-міністра України. Так, ні норми Основного Закону України, ні норми Закону України «Про Кабінет Міністрів України» не передбачають правових механізмів впливу на главу держави у випадку несформовання ним складу Уряду України у строки, визначені Конституцією України. Така ситуація є ймовірною, якщо Президент України під політичним тиском призначає Прем'єр-міністром України особу, що є політично опозиційною до нього. За чинною Конституцією України строк повноважень Уряду України має «дорівнювати» строку повноважень Президента України, який має відігравати вирішальну роль у його формуванні. Однак слід підкреслити ту обставину, що вирішальну роль у формуванні вищого органу виконавчої влади глава держави може відігравати лише за умови його однакової політичної належності із парламентською більшістю.

Встановлені у законодавстві вимоги, які висуваються до глави уряду, мають бути вищими за вимоги до інших членів уряду. Зокрема, це обумовлено тим, що відповідно до статті 112 Основного Закону України у разі дострокового припинення повноважень Президента України відповідно до статей 108, 109, 110, 111 Конституції виконання обов'язків Президента України на період до обрання і вступу на пост нового Президента України покладається на Прем'єр-міністра України. З огляду на це, варто встановити, що вік глави Уряду України має бути не нижчим за вік глави держави (тобто становити не менше 35 років).

Модель законодавчого регулювання статусу віце-прем'єр-міністрів має ґрунтуватися на таких базових положеннях:

- у разі формування коаліційного уряду посади віце-прем'єр-міністрів повинні розподілятися за принципом, згідно із яким до складу вищого органу виконавчої влади делегуються по одному видатному члену з кожної партії коаліції, крім тієї, яка є партією глави уряду;
- правове регулювання розподілу повноважень між віце-прем'єр-міністрами має ґрунтуватися на принципах об'єднання зазначених повноважень та спорідненими сферами суспільних відносин та безвідносно до конкретних осіб, що обіймають посади віце-прем'єр-міністрів.

Конституційно-правовий статус члена Уряду (міністра) в Україні має ґрунтуватися на таких положеннях:

- моделюючи ситуацію опозиційності глави держави та парламентської більшості, слід закріпити законодавчо мінімальну, вихідну кількість урядовців, що включаються до складу Уряду, доповнивши її можливістю розширення складу Уряду за наявності відповідної волі парламенту та Президента. З цих же причин недоцільно ставити кількість членів Уряду України в залежність від обсягів фінансування виконавчої влади, оскільки такі обсяги встановлюються парламентом при затвердженні Державного бюджету України, і за умови «сильної» парламентської більшості, таке положення може призвести до необґрунтованого збільшення складу Кабінету Міністрів України;

- міністр є державним політичним діячем, тобто особою, яка забезпечує формування та реалізацію державної політики у відповідній сфері суспільних відносин, призначається на посаду та звільняється із неї в особливому порядку, несе публічну відповідальність (перед главою держави, парламентом, а також у певних формах – перед громадянами) за наслідки своєї діяльності, на яку не поширюється трудове законодавство та законодавство про державну службу;
- класифікація повноважень міністра в залежності від того, чи реалізуються вони від імені Уряду України в цілому, чи у конкретній сфері управління міністра, має бути покладена в основу законодавчого закріплення повноважень міністра, оскільки дозволяє їх чітко сформулювати та відокремити. Це має сприяти їх ефективнішій реалізації. У статусному Законі України «Про Кабінет Міністрів України» має закріплюватися уніфікований для всіх міністрів, однак невичерпний, перелік повноважень. Тобто, модель регулювання обсягу повноважень міністрів має будуватися на засадах їх рівності для всіх міністрів із можливістю встановлення додаткових, у порівнянні із Законом України «Про Кабінет Міністрів України», повноважень, виходячи зі специфіки сфери тих відносин, якою керує міністр;
- присяга члена Кабінету Міністрів є морально-політичною складовою його статусу, складовою легітимності вищого органу виконавчої влади та довіри до нього з боку народу. Зазначений інститут потребує «повернення» до вітчизняного законодавства, як з метою підвищення у свідомості громадян значення інституту Кабінету Міністрів України та довіри до тих осіб, що входять до його складу, так і до державної влади в цілому;
- доцільно встановити у чинному законодавстві інститут звільнення від посадових обов'язків члена Уряду, що балотується на виборну посаду, на період проведення передвиборної кампанії як особливий конституційно-правовий стан члена Кабінету Міністрів України;
- у складі Кабінету Міністрів України не повинно бути посад міністрів «без портфеля», оскільки їх існування породжує «нерівність» посад міністрів, що у підсумку не сприяє ефективній роботі вищого органу виконавчої влади.

Правове регулювання соціологічного профілю міністра має здійснюватися і врахуванням таких аспектів:

- виходячи із того, що посада міністра є політичною, у законодавстві має бути закріплена лише вимога щодо вищої освіти міністра. Однак наявність у міністра конкретних фахових здібностей щодо посади, яку він обіймає, є бажаною з точки зору компетентного управління сферою суспільних відносин та авторитету серед підлеглих.
- у законодавстві недоцільно закріплювати вимогу щодо володіння членом Уряду державною мовою, оскільки правовий механізм контролю за дотриманням такої вимоги відсутній. Застосування членом Уряду під час виконання своїх обов'язків державної мови має обумовлюватися рівнем його національної самосвідомості та ідентифікації;
- дотримання принципу гендерної рівності при формуванні Кабінету Міністрів України має бути об'єктивним процесом, обумовленим таким рівнем розвитку суспільства, за якого жінка та чоловік можуть мати однаковий освітній, професійний рівні та гарантовані державою механізми реалізації знань, здібностей та навичок, що обумовлені існуванням таких рівнів. У зв'язку із цим, вважаємо недоцільним включення до законодавства норм, які

би прямо визначали кількісні показники обов'язкового включення жінок до складу Уряду.

Сокурєнко В. В.,
прорєктор НАВС по службї,
кандидат юридичних наук, доцент

СУТЬ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ В ПРАВОВІЙ ДЕРЖАВІ

У сучасних соціально-економічних умовах все більшого значення набуває наукове управління суспільством. Невід'ємним елементом такого управління є особливий вид діяльності органів державної влади – контроль.

Найбільший інтерес становлять погляди вчених-адміністративістів на зміст контролю і його місце в державному управлінні. Проблемам контрольно-наглядової діяльності присвячені праці багатьох вчених: М. С. Студенікіна, Д. Н. Бахраха, В. Б. Авер'янова, В. М. Гарашука, В. К. Колпакова.

Протягом досить тривалого часу наукова дискусія між вченими йде навколо понять контролю і нагляду у державному управлінні.

Сучасна юридична література розглядає контроль найчастіше як функцію державних органів. Стосовно судового контролю привертають увагу розробки, що стосуються питання про роль права як інструмента соціального контролю. Розглядаючи соціально-правовий контроль як елемент соціального механізму дії права, фахівці характеризують соціальний контроль як своєрідний кінцевий пункт дії правового механізму, коли процес перекладу нормативної поведінки в соціальне, а з соціального в індивідуальне закінчується. У цьому плані розрізняється контроль на рівні суспільства, колективу та особи. Так, одні автори під соціальним контролем розуміють сукупність процесів в соціальній системі (суспільстві, соціальній групі, організації і т. п.), за допомогою яких забезпечується наслідування певним «зразкам» діяльності, а також дотримання обмежень в поведінці, порушення яких негативно позначається на функціонуванні системи. Інші – визначають контроль як механізм, за допомогою якого суспільство і його підрозділи (групи, організації) забезпечують дотримання певних обмежень, умов, порушення яких наносить шкоду функціонуванню соціальної системи. Треті – вважають, що соціальний контроль – це цілісна система всіх соціальних регуляторів (державних і суспільних інститутів, права, моралі, звичаїв, традицій, установок). Нарешті, фахівці у сфері управління виходять з того, що контроль – це система спостереження, перевірки процесу функціонування відповідного об'єкту з метою усунення його відхилення від заданих параметрів. Справедливо наголошується, що контроль, як специфічний вид діяльності, має складну структуру і виявляється в різних аспектах. Це обумовлює різні характеристики його поняття, а часом і не зовсім точні уявлення про нього, причому вказується на неправильне розуміння контролю як принципу діяльності органів держави. Представляється обґрунтованою точка зору, прихильники якої визначають контроль як конкретну форму діяльності (роботи) певного органу держави або будь-якої іншої ланки системи управління [1, с.681].

На сьогодні в юридичній літературі обґрунтовано найрізноманітніші,

часто полярні погляди на соціальну природу цієї правової категорії. Усі їх можна умовно об'єднати в чотири групи:

1. Судовий контроль є повноваженням судової влади. Такий підхід обґрунтовує В. Бож'єв, на думку якого "...функцією судової влади є правосуддя, а судовий контроль, формування судового корпусу, керівництво судовою практикою – це повноваження судової влади, види її реалізації”.

2. Судовий контроль є формою реалізації судової влади. Таку позицію відстоює, наприклад, О. Маркова.

3. Судовий контроль є особливим різновидом діяльності судів. На цьому наполягає, наприклад, О. Солодилов та Н. Муратова. Так, наприклад, Н. Муратова під судовим контролем у досудовому провадженні розуміє “багатофункціональну кримінально-процесуальну діяльність суду, здійснювану у визначених законом процесуальних формах і спрямовану на реалізацію комплексного інституту судового захисту з метою забезпечення доступу до правосуддя та відновлення порушених прав і законних інтересів особистості при провадженні в кримінальній справі” [2].

4. Судовий контроль є особливою формою здійснення правосуддя. Таку позицію відстоює, наприклад, В. Коваль, який так говорить про судовий контроль: “У сучасних умовах ця діяльність суду набуває першорядного значення, але розцінювати її як функцію немає підстав, оскільки вона здійснюється в рамках функції правосуддя в адміністративних справах і не стосується діяльності судів при розгляді інших справ”. Як елемент правосуддя, його різновид чи особливу форму його здійснення судовий контроль розглядають також І. Петрухін, М. Ковтун та деякі інші науковці.

Загалом, можемо сформулювати таке визначення судового контролю – це конституційно закріплена самостійна функція судової влади, що полягає в діяльності спеціально уповноважених органів – судів, має загальний характер, здійснюється за спеціально встановленими процесуальними правилами, з дотриманням визначеної в законі процедури та форми в рамках конституційного, адміністративного, кримінального, цивільного та господарського судочинства, а також під час розгляду справ про адміністративні правопорушення і спрямована на перевірку законності й обґрунтованості діяльності суб'єктів публічного управління, а також на забезпечення прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб під час проведення окремих процесуальних дій з метою охорони конституційного ладу, утвердження й підтримання правопорядку в державі, забезпечення режиму законності та зміцнення дисципліни в державному управлінні [3, с.161].

На нашу думку, наведене визначення є оптимальним, оскільки воно: по-перше, визначає судовий контроль як самостійну, незалежну від правосуддя, функцію судової влади; по-друге, відображає найбільш характерні матеріальні, організаційні та процесуальні ознаки судового контролю; по-третє, дає змогу отримати уявлення про його мету та соціальну спрямованість. Більше того, з наведеного визначення можна зробити однозначний висновок про місце та роль адміністративного судочинства в реалізації функції судового контролю.

Також, виходячи зі змісту державного управління, управлінська діяльність органів виконавчої влади характеризується такими ознаками як владність, організуючий характер впливу на відносини у межах діяльності

зазначених органів (в їх апаратах) та поза межами їх діяльності.

І. М. Машаров пропонує уведення нової категорії «адміністративно-публічна діяльність» і визначає наступні її ознаки:

- здійснюється від імені держави або муніципальних утворень (тобто не є індивідуалізованою);
- підзаконна діяльність;
- здійснюється державними органами, які не виконують функцію правосуддя; владна діяльність, у ході якої реалізуються владно-публічні повноваження адміністративних органів;
- включає адміністративно-регулятивну та адміністративно-охоронну види діяльності;
- реалізується шляхом використання методів адміністративно-правового впливу;
- цілями здійснення є позитивне регулювання суспільних відносин та забезпечення правопорядку;
- регулюється нормами адміністративного права [4, с. 20-23].

Цінними положеннями, сформульованими І. М. Машаровим, які продовжують здобутки вчених-адміністративістів у напрямку визначення сутності управлінської діяльності органів виконавчої влади, є виділення регулятивної та охоронної складової цих відносин. Інші ознаки адміністративно-публічної діяльності поглиблюють існуючі наукові напрацювання вчених-адміністративістів.

Список використаних джерел

1. Синицька Я. П. Юридична природа судового рішення в адміністративному судочинстві / Я. П. Синицька // Форум права, – 2011. – № 4. – С. 681–685.
2. Муратова Н. Г. Система судового контролю в уголовном судопроизводстве: вопросы теории, законодательного регулирования и практики / Н. Г. Муратова. – Казань : Изд-во Казанск. ун-та, 2004. – 386 с.
3. Дорош В. С. Адміністративне судочинство як одна з форм здійснення судового контролю / В. С. Дорош // Право та державне управління, 2012. – № 3. – С. 159–163.
4. Машаров І. М. Адміністративно-публічна діяльність в Росії. Проблеми правового регулювання: монографія / Іван Михайлович Машаров. – М. : ЮНИТИ-ДАНА : Закон и право, 2009. – 239 с.

Удалова Л. Д.,

начальник кафедри кримінального процесу НАВС,
доктор юридичних наук, професор

ПРАВО НА СВОБОДУ ТА ОСОБИСТУ НЕДОТОРКАНИСТЬ

Одним із основних завдань правової держави, яку будує Україна, є захист прав і свобод людини. Серед цих прав і свобод, важливе місце займає суб'єктивне право на недоторканність особи, яке є основою нормальної життєдіяльності людини. Владний механізм повинен забезпечувати захист права особи на недоторканність.

Розкривати зміст принципу недоторканності посадових осіб варто після аналізу таких понять як: «недоторканність особи» та «право недоторканності особи».

Недоторканність особи (або особиста недоторканність) – це фізичний стан особи, який може бути порушений діями різних суб'єктів. Порушення недоторканності особи може бути як правомірним (наприклад, позбавлення волі за вироком суду), так і неправомірним (наприклад, безпідставне затримання). Саме в такому розумінні застосовується термін «особиста недоторканність» у ч.1 ст. 29 Конституції України.

Право особи на недоторканність як суб'єктивне право, яке забезпечує особисту безпеку особи – це право особи на державний захист від дійсно незаконних або незаконних, на її думку, посягань на недоторканність з боку будь-яких суб'єктів. Право недоторканності кореспондує обов'язок усіх інших суб'єктів утримуватися від таких посягань та обов'язок держави захищати особу від них.

На відміну від особистої недоторканності, право недоторканності особи, тобто право особи на державний захист на законних підставах обмежити неможливо і будь-яка спроба зробити це, завжди буде неправомірною. Отже, всі правові акти, що встановлюють будь-які обмеження особистої свободи, чи дії, в результаті яких обмежується особиста свобода, є обмеженням недоторканності особи. Тому можна говорити про те, що право недоторканності особи є своєрідною гарантією захисту особи від неправомірних посягань на її недоторканність.

Право на свободу та особисту недоторканність є одним з найважливіших прав людини. Воно неодноразово проголошувалось та закріплювалось міжнародним співтовариством у різних міжнародно-правових документах, зокрема: у Загальній декларації прав людини 1948р. (ст.3), Міжнародному пакті про громадянські й політичні права 1966р. (ст.9), Європейській конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950р. (ст.5).

Особливим різновидом недоторканності особи є правова недоторканність, яка виступає, в свою чергу, складовою частиною правового імунітету.

Розглядаючи правовий статус осіб, які обіймають особливо відповідальне становище (перелік цих осіб закріплений у ст.480 КПК України), слід зазначити, що будь-які додаткові права, які надаються цим особам, тягнуть за собою виконання додаткових обов'язків. Крім того, будь-які додаткові гарантії чи обмеження чітко описані у законі і, в першу чергу, в Конституції України. Водночас, у демократичній і правовій державі, всі громадяни рівні перед законом. І хоча, на перший погляд, у сучасних демократичних державах вважається неприпустимим, щоб певні категорії громадян мали привілеї щодо інших, нерівність є дещо формальною, оскільки в цій ситуації нерівномірність розподілу прав і обов'язків між громадянами покликаний компенсувати інститут політичної і конституційно-правової відповідальності. В той же час, коли імунітети і привілеї сприймаються як винятки і переваги для окремих категорій осіб у сфері кримінального процесу, то цілком закономірним є питання про співвідношення імунітетів, привілеїв і пільг з принципом рівності громадян перед законом і судом.

Правові норми, які стосуються особливого порядку затримання, арешту, притягнення до кримінальної відповідальності тощо осіб, які займають особливо відповідальне становище в державі та інших категорій осіб, є виключними нормами. Тому важливою загальною правовою ознакою імунітетів і привілеїв варто визнати те, що всі вони регулюються виключними (спеціальними) нормами. Із зазначеного можна зробити висновок про те, що імунітети і привілеї передбачаються такими правовими нормами, поширюються на таких осіб, щодо яких є прямі вказівки в законі і тільки в тому обсязі, в якому вони передбачені такими законами. Цей висновок, стосуючись всіх видів імунітетів, базується на загальному правилі, відповідно до якого розширене тлумачення спеціальних норм або їх застосування за аналогією не допускається.

І пільги, і привілеї, і імунітет наділені деякими спільними рисами: вони надаються конкретній особі чи колу осіб у вигляді виключного права. Коли мова йде про привілеї по відношенню до осіб, які обіймають особливо відповідальне становище, то вони уявляються у вигляді пільг для конкретного кола суб'єктів і, в першу чергу для того, щоб зазначені суб'єкти могли реалізувати свої владні повноваження, якими вони наділені в силу своїх професійних обов'язків. Як бачимо, між пільгами і привілеями є багато спільного. Привілеї схожі на пільги і складають разом з імунітетом єдину систему юридичних переваг.

Та незважаючи на те, що в них багато спільних рис, існує низка моментів, які звертають на себе увагу. Пільги потрібні як для того, щоб підтримувати стабільність у суспільстві, так і для того, щоб створити довіру суспільства до влади. Що ж до привілеїв, то вони можуть поширюватися тільки на тих, хто знаходиться у владі або біля неї. Це твердження, на нашу думку, є занадто категоричним, оскільки привілеями наділяються не лише посадові особи, але й окремі громадяни. У той же час, пільги використовуються більш широко порівняно з привілеями. Ця ситуація є цілком природною, адже, якби було навпаки, порушувався б баланс і привілеї домінували б над такими основними принципами як законність, справедливість, рівність, що є недопустимим.

Цілком логічно згадати про правовий стимул і правові обмеження. Правовий стимул виступає в якості заохочення. Правове обмеження – це правове стримування протизаконного діяння, яке створює умови для задоволення суспільних інтересів, це встановлені у праві межі, в яких особи повинні діяти.

Таким чином, в той час, як правові стимули сприяють правомірній поведінці, правові обмеження – стримують особу від протиправної поведінки.

Отже, важливими стимулюючими засобами в механізмі правового впливу виступають пільги, привілеї та імунітети. Вони не є забаганкою нашого законодавства. Перелічені категорії є чітко регламентованими у Конституції, законах і нормах міжнародного права. Вони покликані вирішувати особливі завдання та особливі функції.

Федоренко В. Л.,

заступник начальника ННІЗДН – декан юридичного факультету НАВС, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України

РЕФОРМУВАННЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ МЕХАНІЗМІВ ЗДІЙСНЕННЯ НАРОДОВЛАДДЯ В УКРАЇНІ

Модернізація Конституції України в частині удосконалення положень про здійснення народовладдя вимагає врахування сутності та змісту категорій «народний суверенітет», «народне волевиявлення», «безпосередня демократія», «форми безпосередньої демократії», їх співвідношення. Адже, як відзначав Дж. Сарторі “Хибні уявлення про демократію спотворюють її реалізацію” [3, р. 27-28].

Демократія, як політико-правове вчення про владу народу в суспільстві ще із часів Античності викликає гострі дискусії серед теоретиків і практиків. Як відомо, поняття “демократія” (із грецької – «народовладдя») було свого часу обгрунтоване Аристотелем, який уперше серед філософів Античності висловив припущення, що держава є більш пізнішим утворенням, ніж індивід і сім'я, а народовладдя є однією з оптимальних форм існування людини і держави.

Надалі окремі ідеї демократії, як власне і сам цей термін, разом зі здобутками римського права, були рецепійовані в західноєвропейську правову традицію. Хоча, самотні традиції народовладдя в Європі були сформовані ще за часів раннього середньовіччя. Так, східні слов'яни, в тому числі й їх племена, що мешкали на території сучасної України, мали звичай скликати сходи, на яких вирішували найважливіші питання життя племені. У них могли брати участь, крім князя з його дружиною, всі вільні люди. Ці віча, були спорідненими зі сходами давніх швейцарців, що лягли в основу референдної демократії в кінці XV ст. у Швейцарії, і навіть сам термін “віче” - “віщати”, “оповіщати” має схожу етимологію з давньошвейцарським “ad referendum” – “те, що має бути повідомлене” [1, с. 19-20]. Але, вічова демократія, з різних причин, так і не викристалізувалася в слов'янських землях у такі форми демократії як вибори чи парламентаризм.

Свого нового, політико-правового звучання демократія набула після формування в Західній Європі вчень про суверенітет (Ж. Боден), суспільний договір (Дж. Локк) і народний суверенітет (Ж.-Ж. Руссо). Так, важливим складником вчення Ж.-Ж. Руссо про народний суверенітет стала його концепція безпосередньої реалізації народного суверенітету через референдуми, на яких народ приймає закони.

Принцип народного суверенітету отримав своє унормування вже в перших конституціях кін. XVIII - XIX ст. Так, Конституція Франції 1791 р. одночасно проголошує принцип поділу влади і закріплює народний суверенітет. З того часу народний суверенітет усталився як загальноновизнаний принцип конституційного права та основа побудови влади у державі та отримав своє втілення в конституціях і конституційних актах переважної більшості держав світу.

Період національно-визвольних змагань українського народу (1917–1921 рр.), на жаль, не збагатив вітчизняну теорію конституціоналізму

принципово новими концепціями безпосередньої демократії, а тим більше практикою їх запровадження в національне державотворення та правотворення. Утім, положення робіт українських мислителів М. Грушевського, С. Дністрянського, М. Драгоманова, І. Франка й інших сприяли утворенню ідей і ідеалів народовладдя в українській політико-правовій думці.

Ситуація на пострадянському просторі докорінно змінилася після розпаду колишнього СРСР, долю якого не врятував навіть загальносоюзний референдум 17 березня 1991 р. про збереження оновленої радянської федерації. Більшість пострадянських республік, у тому числі й Україна легітимізували свою незалежність на референдумах. Всеукраїнський референдум 1 грудня 1991 р. надав вищій юридичній силі Акту проголошення незалежності України і, по-суті, став формою національного державотворення.

Успіх новітніх державотворчих референдумів, що були визнані міжнародною спільнотою, та, одночасно, недосконалість практичних аспектів радянської доктрини демократії, що підтвердив і згаданий референдум СРСР 1991 р., сприяли пошуку нових методологічних підходів у формуванні національних концепцій народного суверенітету та форм його безпосередньої реалізації. Здобутки українських правознавців, узгоджені з позитивною зарубіжною конституційною практикою в сфері здійснення народовладдя, отримали своє втілення спочатку в Декларації про державний суверенітет і Акті проголошення незалежності України, а надалі – й у Конституції 1996 р., відповідних законах України: - Законі «Про всеукраїнський та місцеві референдуми» (з 1991 по 2012 рік), а з 2012 року – в Законі «Про всеукраїнський референдум», рішеннях Конституційного Суду України щодо народного суверенітету та безпосередньої демократії.

Конституційні засади безпосередньої демократії в нашій державі визначаються Конституцією та законами України. Зокрема, п. 20 ч 1 ст. 92 Основного Закону унормовує, що організація і проведення виборів і референдумів визначається виключно законами України. При цьому, Конституція України визначає не лише місце безпосередньої демократії в системі народовладдя, тобто в системі політичної влади народу, а і її суть, зміст і форми.

За своєю суттю безпосереднє народовладдя, відповідно до положень Конституції (статті 5, 36, 69 та ін.), є насамперед прямим волевиявленням народу (народним волевиявленням) шляхом таємного голосування на виборах і референдумах або волевиявленням, вираженням волі через інші форми безпосередньої демократії. Тобто, безпосередня демократія – це самостійна реалізація Українським народом власної волі щодо власних інтересів (у цілому чи щодо частини суспільства) або щодо інших народів і держав.

За змістом безпосереднє народовладдя, відповідно до Конституції України, є насамперед формуванням представницьких органів державної влади й органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб (ст. 71), прийняттям законів та інших рішень загальнонаціонального (загальнодержавного) або місцевого значення (статті 72, 73, 74), гарантуванням (охороною) конституційного ладу (ст. 5), захистом суверенітету і територіальної цілісності України, забезпеченням її економічної та інформаційної безпеки (ст. 17) тощо. Змістом безпосередньої демократії є

насамперед питання внутрішньої та зовнішньої політики, реалізація та гарантування політичних, економічних, соціальних, культурних, екологічних і інших прав і свобод людини.

Під конституційними формами безпосередньої демократії слід розуміти, у першу чергу, організаційно-правові форми прямого волевиявлення всього Українського народу або його частини (територіальних громад, громадської спільноти Автономної Республіки Крим) із найважливіших питань суспільного та державного життя, а також із питань місцевого самоврядування шляхом виборів, референдумів або в інших, визначених Конституцією та законами України формах.

Загалом же, форми безпосередньої демократії, визначені в Конституції та законах України, є досить різноманітними. Вони класифікуються за змістом питань, що обговорюються і вирішуються, – формування представницького органу, конституційні, законодавчі, адміністративно-територіальні, міжнародно-правові тощо; за законодавчими підставами здійснення – конституційні та законодавчі; обов'язкові й факультативні; за умовами: за місцем – всеукраїнські та місцеві; за часом – чергові, позачергові, повторні, перші (первинні); періодичні, разові тощо; за наслідками здійснення відповідних форм безпосередньої демократії – вирішальні (імперативні) і консультативні тощо.

Не виключено, що цивілізаційний розвиток людства в XXI ст., зокрема, генеза «*e-net*-демократії», сприятиме формуванню та утвердженню нових прогресивних форм прямого народовладдя. Утім, прагнення розширити систему форм прямого народовладдя не повинне стати самоціллю.

Отже, безпосередню демократію можна визначити як пряме волевиявлення всього Українського народу або його частини (територіальних громад, громадської спільноти АР Крим) із найважливіших питань суспільного та державного життя, а також із питань місцевого самоврядування, що реалізується через вибори, референдуми або інші форми безпосередньої демократії.

Таким чином, народний суверенітет – це історично сформоване політико-правове вчення про природне право народу на повноту абсолютної публічної влади у суспільстві та державі, яку народ може реалізовувати безпосередньо чи через органи державної влади і органи місцевого самоврядування, яке утвердилося в XIX-XXI ст. як ключовий принцип конституціоналізму, основна засада конституційного ладу та домінуюча модель розбудови держави.

Безпосередня демократія, якщо брати до уваги дослівний період, – «безпосередня влада народу», - це передбачений Конституцією України вид прямої реалізації народного суверенітету. Його здійснення Конституція України пов'язує з «народним волевиявленням», що здійснюється через форми безпосередньої демократії (ст. 69). Водночас, Конституція та закони України не унормовують змісту категорії «народне волевиявлення», що породжує підстави для її різнотлумачення.

Звернувшись до змісту категорії «волевиявлення» загалом, відзначимо, що під нею прийнято розуміти процес втілення волі соціальних суб'єктів у суспільну дійсність. Відповідно, народне волевиявлення – це виявлення волі народу шляхом узагальнення результатів голосування громадян на виборах і

референдумах та трансформація їх у політичну волю народу загалом. Результатом народного волевиявлення може бути: а) легітимізація правового, хоча й не у всіх випадках нормативно-правового акта [2, с. 4-10]; б) легітимізація персонального складу представницького органу державної влади чи органу місцевого самоврядування, їх посадових осіб. Таке тлумачення народного волевиявлення спростовує віднесення до його організаційно-правових форм усіх інститутів демократії, які не передбачають легітимізації конкретного правового рішення шляхом голосування. Йдеться про розмежування безпосередньої та т.з. «учасницької» демократії.

Що ж стосується категорії «форма безпосередньої демократії», то під нею слід розуміти організаційно-правову форму народного волевиявлення, визначену Конституцією та законами України. Це, у першу чергу, вибори і референдуми. Інших форм безпосередньої демократії, окрім збереженого Законом України «Про місцеве самоврядування» рудиментарного інституту народного відкликання депутата місцевої ради, на наш погляд, на сьогодні не існує.

Дієвість конституційних форм безпосереднього здійснення народовладдя залежить від ефективності їх унормування в Конституції України. У цьому сенсі значні перспективи щодо реформування конституційних засад безпосередньої демократії відкриває робота Конституційної Асамблеї (2012-2013 рр.), у складі якої успішно діє Комісія з питань здійснення народовладдя.

Одним із наріжних питань її роботи стало напрацювання концептуальних основ реформування положень Основного Закону про вибори, референдуми і інші форми безпосереднього народовладдя. Будучи членом згаданої Комісії, автор репрезентує власні теоретико-методологічні та нормопроектні підходи до розв'язання проблеми модернізації конституційних засад безпосередньої демократії та форм і механізмів її реалізації.

На сьогодні у світі усталилися різні підходи до конституювання вище охарактеризованих демократичних універсалій, якими є безпосередня демократія та її основні форми – вибори, референдуми, народні законодавчі ініціативи тощо. Охарактеризуємо два найбільш поширених у європейській конституційній правотворчій практиці підходи.

У конституціях більшості держав-учасниць ЄС не існує самостійного розділу, який би узагальнював конституційні засади виборів і референдумів, виборчі правовідносини. Особливості виборів закріплюються в конституціях цих державх предметно до правового статусу представницьких органів державної влади і органів місцевого самоврядування.

Щодо референдумів, то їх правове регулювання здійснюється в конституціях держав-учасниць ЄС в: а) спеціальних розділах присвячених прийняттю чи скасуванню законів і законотворчості в цілому (Австрія, Ірландія, Іспанія, Італія, Швеція), б) спеціальних розділах, чи статтях, присвячених загальнодержавному референдуму чи референдумам загалом (Польща, Португалія, Румунія, Фінляндія); в) спеціальних розділах чи статтях, присвячених внесенню змін до конституцій (конституційним реформам), що здійснюються шляхом проведення референдумів (Польща, Франція і ін.). З наведених прикладів нескладно помітити, що в деяких державах подібні способи унормування референдумів комбінуються.

Якщо брати до уваги такий підхід до конституювання форм безпосередньої демократії, можна розглянути наступну модель унормування в Конституції України виборів, референдумів, інших форм безпосередньої демократії:

По-перше, загальні принципи виборчого права, визначені на сьогодні в статті 71 Конституції України, необхідно унормувати у статті 5 Основного Закону, за прикладом ст. 3 Конституції Франції. Так само до тексту статті 5 Конституції України слід віднести положення статті 69 чинного Основного Закону про вибори, референдуми і інші форми безпосередньої демократії через які здійснюється народне волевиявлення.

По-друге, положення про конституційне право голосу на виборах і референдумах, визначене у статті 70 Конституції України, по-суті деталізує конституційне право громадян, визначене у статті 38 Основного Закону й за нормопроєктною логікою має бути перенесеним до цієї статті.

По-третє, конституційні положення про вибори народних депутатів України і представницьких органів місцевого самоврядування мають бути унормовані у розділах IV «Верховна Рада України» і XI «Місьцеве самоврядування», як це уже зроблено в чинній Конституції України щодо інституту президентських виборів у Розділі V «Президент України».

По-четверте, Розділ III Конституції України має, за умови виконання попередніх положень, називатися «Всеукраїнський референдум» та стосуватися завдання, принципів, предмету і суб'єктів ініціювання та реалізації (призначення, проголошення тощо) всеукраїнського референдуму на загальнодержавному рівні.

По-п'яте, інститут місцевого референдуму, як форма безпосередньої демократії, поряд з інститутом місцевих виборів доцільно залишити у Розділі XI «Місьцеве самоврядування» Конституції України.

По-шосте, у разі конституювання інституту народної законодавчої ініціативи його доцільно закріпити у статті 93 Конституції України. Але питання про запровадження в Україні цієї форми безпосередньої демократії та визначення квоти громадян, які мають зібрати підпис під зверненням щодо народної ініціативи, залишається, як на наш погляд, дискусійним.

Цікаво, що цей інститут уперше утвердився в швейцарському кантоні Вадуц у 1845 році, а з початку XX ст. поширився і у США. Разом із тим, ані в США, ані у Швейцарії народна законодавча ініціатива до сьогодні не отримала свого поширення на загальнофедеральному рівні.

Відаючи належне ідеям і ідеалам народовладдя, багато держав світу (Австрія, Бразилія, Іспанія, Італія, Латвія, Польща, Румунія, Філіппіни і ін.) конституують інститут народної законодавчої ініціативи. Зміст цього інституту полягає у праві визначеної законодавством кількості виборців (в Австрії – 1/6 виборців не менше ніж 3 земель, у Бразилії – 1% виборчого корпусу, в Іспанії не менше 500 тис. виборців), подати до парламенту законопроект, який є обов'язковим для розгляду. Хоча, парламент може як ухвалити відповідний законопроект, так і відхилити його. У таких державах як Литва, Македонія, Словенія та інші народна законодавча ініціатива може стосуватися й законопроектів щодо ревізії конституції.

Щодо всеукраїнського референдуму за народною ініціативою, передбаченого ч. 2 статті 72 Конституції України, то цей інститут, не

зважаючи на іноді заслужену критику щодо практики його застосування в пострадянських республіках, за жодних обставин не можна ліквідувати. Натомість, доцільно диференціювати інститут всеукраїнського референдуму за народною ініціативою дотично до предмету, який може бути винесеним на голосування. А також залишити народіві України, у першу чергу, право скасовувати закони, прийняті Верховною Радою України на всеукраїнському референдумі.

До того ж, для активізації парламентаризму та політичної структурізації Верховної Ради України було б наділити правом референдної ініціативи не менше ніж 150 народних депутатів України.

Другий підхід до конституційно-правового регулювання механізмів і форм здійснення народовладдя є більш традиційним для пострадянських республік (Білорусь, Казахстан і ін.) і, власне, отримав своє втілення в Розділі III «Вибори. Референдум» чинної Конституції України. Його зміст полягає в існуванні спеціального узагальнюючого розділу, який визначає конституційні засади виборів, референдумів і інших форм безпосередньої демократії, принципи їх проведення, суб'єктно-об'єктний склад відповідних інститутів безпосередньої демократії, предмет обов'язкового всеукраїнського референдуму та конституційні обмеження щодо питань, які можуть бути винесені на всенародне голосування.

На нашу думку, вище запропоновані новації щодо удосконалення конституційних форм здійснення народовладдя, але без рознесення по різних розділах Основного Закону, можуть бути унормовані й у спеціальному розділі Конституції України – «Вибори і референдуми», «Конституційні форми народовладдя» тощо. Адже, на рівні Концепції внесення змін до Конституції України важливо визначитися, в першу чергу, зі змістовним наповненням об'єктивно існуючого інституту конституційних форм здійснення народовладдя. Другим же кроком буде пошук оптимальної форми втілення оновленої моделі відповідного інституту в «тіло» Конституції України.

Наведені погляди щодо перспектив модернізації Конституції України у частині здійснення народовладдя мають дискусійний характер і відображують авторське бачення відповідних процесів та спрямовані на пошук оптимальної моделі теоретико-методологічного і нормопроектного забезпечення модернізації конституційних засад здійснення безпосередньої демократії.

Література:

1. *Оніщук М.В.* Референдум демократія: проблеми конституційної теорії та практики : монографія. – К. : Видавництво Європейського університету, 2009. –
2. *Федоренко В.Л.* Рішення всеукраїнського референдуму та їх юридична природа: проблеми конституційної теорії та практики / В. Л. Федоренко // *Вибори та демократія.* – 2010. - № 4. – С. 4-10.
3. *Santory G.* *The Theory of Democracy Revisited.* Chatham (New Jersey). – 1987. – 452 p.

Черней В. В.,

перший проректор НАВС з навчально-методичної та наукової роботи, кандидат юридичних наук, доцент

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЗАПОБІГАННЯ ФІНАНСОВОМУ ШАХРАЙСТВУ, ЩО ВЧИНЯЄТЬСЯ НЕБАНКІВСЬКИМИ ФІНАНСОВИМИ УСТАНОВАМИ

Сучасна цивілізація, що характеризується прискоренням процесів глобалізації та інтеграції економік окремих країн в єдиний простір, неминуче призводить до інтернаціоналізації злочинності. Остання стає чинником, що реально загрожує безпеці національних економічних систем. Фінансове шахрайство є специфічним явищем у сучасній злочинності, оскільки знаходить вияв усередині окремих держав та, водночас, охоплює території багатьох країн, набуває транснаціонального характеру. Враховуючи зазначене, а також беручи до уваги, що ринкові відносини в Україні все більш відчутно інтегруються до світового господарства, вкрай важливим є вивчення національних особливостей боротьби з шахрайством в окремих країнах, відслідковування позитивних і негативних аспектів законодавчої та правозастосовної практики, а також засобів протидії в рамках міжнародної співпраці.

Спеціальних досліджень законодавства та правозастосовної практики країн ЄС та США щодо протидії фінансовому шахрайству майже не проводилось. В окремих працях розглядаються деякі аспекти цієї проблеми стосовно аналізу норм кримінального законодавства (Н. О. Гуторова, А. В. Савченко, М. І. Хавронюк), практики притягнення до відповідальності за податкові злочини (О. О. Дудоров, Р. Ю. Гревцова), незаконні інсайдерські операції (В. Саєнко), кримінальне банкрутство (П. Т. Гега), відмивання коштів, здобутих злочинним шляхом (О. Є. Користін), афери на фондовому ринку (В. О. Глушков, П. М. Коваленко) та інші злочини.

Порушення фінансового законодавства в більшості європейських держав визнаються злочинними під впливом актів міжнародного характеру. Зокрема, Конвенцією про захист фінансових інтересів ЄС (1995 р.) запропоновано включити до національних законів низку шахрайських деліктів “як невідгідних для інтересів Європейського Союзу”. Зокрема, у Рамковому рішенні Ради ЄС “Про боротьбу з шахрайством та підробкою без готівкових платіжних засобів” (2001 р.) визначено, що кожна держава зобов’язана визнати злочином умисні діяння щодо банківських платіжних засобів.

Завдяки рекомендаціям ЄС склади злочинних діянь проти фінансової системи в законодавстві європейських країн, як правило, ретельно структуровані. У кримінальному законодавстві більшості країн ЄС виділяють такі різновиди фінансового шахрайства: страхове – обман, вчинений з метою одержання страхової суми; банківське – обман, спрямований на незаконне одержання банківських кредитів, інших позик чи преференцій майнового характеру; кримінальне банкрутство – обман, спрямований на створення ознак неплатоспроможності або неправомірні дії в разі ліквідації підприємства; податкове – обман держави та її органів, що полягає в незаконному зменшенні суми податків, які підлягають сплаті, або відшкодуванні ПДВ за експортними схемами; фондове – обманні дії на ринку цінних паперів та в біржовій торгівлі.

Система злочинів у сфері господарської діяльності, що включає діяння проти фінансової системи, у країнах ЄС є більш складною, ніж в Україні.

Не менший інтерес становить аналіз законодавства та практики його застосування у США. Ця країна набагато раніше інших зустрілась з виявами фінансового шахрайства та напрацювала певний досвід протидії цьому явищу.

Кримінальна відповідальність за злочини проти власності та у сфері господарської діяльності у США встановлена як на рівні федерації, так і в окремих штатах. Однак криміналізація господарських злочинів здебільшого відбувається федеральним законодавством, що пов'язано з потребами ефективного виконання Сполученими Штатами своїх зобов'язань стосовно забезпечення безпеки торгівлі, фінансової системи тощо.

Шахрайство (Fraud) у федеральному кримінальному законодавстві США – це розгалужена система найвитонченіших і складних за своєю формою діянь у вигляді схем, прийомів, методів, способів, угод і вчинків, що мають обманний (вигаданий, уявний, фіктивний) характер, посягають на різні об'єкти (власність, кредитну, банківську й податкову сфери, відносини у сфері підприємницької діяльності та охорони здоров'я тощо). Для збирання національної статистики Федеральне бюро розслідувань США використовує програму Єдиного обліку злочинів (UCR – Uniform Crime Reporting). 2002 року ФБР опублікувало аналіз “білокомірцевої” злочинності, яка, згідно з наведеними даними, становила 4 % від загальної кількості усіх злочинів (42 % від загальної кількості діянь, вчинених з використанням комп'ютера). У списку “білокомірцевих” злочинів, що складається з 50 рядків, категорія “фінансове шахрайство” стоєть майже 60 % позицій.

Окрему відповідальність у федеральному кримінальному законодавстві США передбачено за так зване “телемаркетингове шахрайство”. Поняття “телемаркетинг” означає діяльність телефонних операторів, спрямовану на залучення нових покупців і здійснення контактів із клієнтами для визначення рівня їх задоволення або отримання замовлень. Для України досвід протидії телемаркетинговому шахрайству має неабияке значення.

Отже, фінансове шахрайство є специфічним явищем у сучасній злочинності, оскільки має вияви як всередині окремих держав, так й охоплює території багатьох країн, набуваючи транснаціонального характеру. Беручи до уваги, що ринкові відносини в Україні все більш відчутно інтегруються до світового господарства, вкрай важливим вбачається вивчення національних особливостей боротьби з шахрайством у країнах Європи та США з метою пошуку ефективних засобів протидії цьому явищу в Україні, зокрема у площині вдосконалення законодавства про кримінальну відповідальність.

Цюпляк Кристіан,
професор конституційного права Вроцлавського
університету (Республіка Польща),
доктор юридичних наук

РОЗДУМИ НАД ПЕРШИМ РОЗДІЛОМ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ 1996 РОКУ

Предметом цього дослідження є перший розділ чинної Конституції України (в редакції станом на 01.03.2013 р), прийнятої 28 червня 1996 року Верховною Радою України. Попри те, що Основний Закон України містить лише 161 статтю, не враховуючи перехідних положень, він є співвідносним, наприклад, з Конституцією Республіки Польща, що нараховує 235 статей. Це пов'язано з більшим обсягом статей правового акту.

Перший розділ Конституції України складається з 20 статей, розділених на численні абзаци, тоді як, наприклад, Конституція Республіки Польща містить 29 статей, розділених на пункти, серед яких тільки дві (25 і 28) складаються з п'яти не надто великих пунктів. Для підтвердження зазначеного варто порівняти статтю 20 Конституції України зі статтею 28 польської Конституції, стосовно того ж предмету¹.

Є чимало причин, через які вважаю за необхідне обмежити своє дослідження першим розділом. Такий розділ чи підрозділ у кожному Основному законі є одною з найголовніших частин. Початковий розділ є своєрідним топосом, вихідною точкою для усіх наступних частин та приписів сучасної конституції. Часто на базовий характер цього розділу вказує сама назва, зокрема в німецькій конституції це – “засадничі права”, у чеській – “основоположні засади”, у білоруській – “засади конституційного устрою”, чи просто, як в українській – “загальні засади”.

Моїм скромним завданням є спонукати до роздумів над текстом Конституції України. Разом із тим, подані критичні оцінки не варто сприймати, як спробу заперечення досягнень українського конституціоналізму – коли б авторові вдалося спричинитися до можливих майбутніх удосконалень у досліджуванім напрямку, поставлена мета була би більш ніж реалізована.

У ст. 1 Конституції здивування викликає вражаюче поєднання двох прикметників у характеристиці держави. Важко уявити суверенну державу, що була б залежною чи підпорядкованою. Суверенітет – правове поняття, яке означає, у розумінні, про яке йдеться у статті (тобто міжнародно-правовому), що держава не підпорядковується будь-якій іншій владі з тотожними ознаками. Тому суверенітет є синонімом незалежності чи так званої зовнішньої суверенності.

Не погоджуючись з одночасним застосуванням цих термінів, особливо ж у нормативно-правовому акті, яким є Конституція, вважаємо за необхідне зазначити, що поняття “незалежність” є зайвим у даному контексті. Воно несе в собі політичний контекст, що відображає стан взаємовідносин між

¹ - У Конституції Польщі відповідний матеріал розділений між об'ємною ст. 28 і короткою ст. 29, що торкається столиці РП. Майже ідентичний припис щодо української столиці вміщений в останнім 7 абзаци 20 статті Конституції України. Детальніше ст. 20 Конституції України проаналізовано далі у тексті статті.

державами. Це поняття піддається різним перетворенням у часовому вимірі і може стосуватися різних напрямків активності держави. З огляду на зазначене, в нормативно-правових актах варто уникати застосування понять незалежна чи самостійна.

У статті 2 Конституції України викликає подив припис, викладений у другому абзаці статті. У ньому зазначено, що Україна є унітарною державою. У світі, де відбувається все більше міграцій, проголошення унітарності держави є неоднозначним. Таке собі можуть дозволити невеликі держави, відірвані від великих комунікаційних шляхів, досить часто закриті географічно. Але таке імперативне декларування великої європейської країни, якою є Україна, викликає спротив, обґрунтований наступними положеннями Конституції. На відміну від сучасної Польщі, Конституція України визначає такі складові територіального устрою країни, як Автономна Республіка Крим та два міста зі спеціальним статусом – Київ і Севастополь. Незалежно від реальної впливовості вказаних складових частин України, гарантування їх на конституційному рівні вимагає обережності у визначенні України, як унітарної держави.

Франція, яка понад двісті років тому встановила конституційну парадигму унітарної держави, вимушена була внести певні зміни у цьому напрямку. Першим відступом стала відмова у Французькій конституції 1958 р. від терміну “єдина” у незмінному від 1792 р. звороті про “єдину і неподільну Республіку”. У державах Європейського Союзу, що декларують принцип простої держави, формула про унітарність поєднується, наприклад, із беззаперечним визнанням територіального самоврядування (Португалія), значною децентралізацією адміністрації (Італія), чи обмеженою політичною автономією національностей і регіонів (Іспанія).

Редакція статті 3 Конституції України загалом заслуговує похвали, адже в ній ідеться про гідність людини. Однак перелік, в одному рядку, на одному рівні таких понять, як: життя, здоров’я, честі, гідності, недоторканості і безпеки та самої людини як “найвищих соціальних цінностей”, містить внутрішні суперечності. Насамперед, викликає застереження відсутність виділення людської гідності. Встановлення її на одному рівні з іншими цінностями, означає, що гідність людини має природно-правовий характер. Людську гідність виокремлюють у міжнародних документах та в багатьох конституціях світу, передусім стаття 1 Конституції Федеративної Республіки Німеччини та Хартія основних прав Європейського Союзу.

Життя людини (право на життя) є вагомою цінністю. Це умова *sine qua non* для визначення гідності особистості взагалі. Але, його не можна ставити вище гідності¹. Людська гідність виступає найвищою позаконкурентною нормою будь-якого суспільного устрою. Викликає застереження зазначення честі поруч із гідністю людини. З одного боку, це позитивно свідчить про те, що в Україні розрізняють гідність особи від гідності особистості, з іншого, встановлення їх на одному статусному рівні – неправильне. Цілком необґрунтованим у контексті визначення людської гідності є вказівка на

¹ - Див. висновки з цієї проблематики: Цюмплік К. Гідність людини: сутність, зміст і передумови існування // Публічне право. Науково-практичний юридичний журнал. – Київ, 2012. – №4 (8). – С.14-22.

недоторканність і безпеку. Це положення варто було б перенести в другий розділ “Права, свободи та обов’язки людини і громадянина”. Саме в такий спосіб врегульовано захист цих людських цінностей у більшості конституцій держав світу.

Виятковим анахронізмом є встановлення в статті 4 Конституції України принципу єдиного громадянства, з огляду на сучасний полікультурний світ, в якому постійно збільшується кількість іноземців, що живуть на чужині. Приміром, Конституція Польщі при врегулюванні питання громадянства в жоден спосіб не вказує на можливість перебування в громадянстві іншої держави чи таку заборону. Більше половини країн світу допускають перебування їхніх громадян у формальних зв’язках з іншими державами¹. Нещодавно Республіка Польща у законодавчих проєктах передбачила досить широкі можливості одночасної легітимації своїх громадян паспортами інших країн.

Навіть дивлячись з української перспективи, наш східний сусід вже стає місцем зосередження різних національних меншин. Деякі з них відстоюють внесення змін до законодавства щодо врегулювання зв’язків із країною походження. Зростання популярності так званої карти поляка чи угорця спричиняється до творення анклавів подвійного громадянства. Незалежно від оцінки цього процесу, такі документи є заміниками громадянства. Підтвердженням зазначеному є поведінка держав, громадяни яких отримали подібного роду карти.

На відміну від Польської, Конституція України на перше місце ставить принцип безпосереднього здійснення влади народом, унормований у статті 5. Після такого означення читач сподівається виявити, якщо не в цій статті, то принаймні в наступних приписах Конституції, норми про діючі форми безпосередньої демократії, але знає розчарування. У третьому розділі, спеціально присвяченому виборам і референдумам, нічого не сказано про так званий референдум за безпосередньої народної ініціативи. Такий всеукраїнський референдум призначає парламент (Верховна Рада) або глава держави (Президент України).

Правда, що вищезгаданий референдум може призначатися за ініціативою громадян України, однак їх вимоги не зобов’язані враховувати ні парламент, ні президент. Слід вказати, що пропозиція проведення всеукраїнського референдуму має бути підтримана трьома мільйонами підписів громадян України. Крім цього, ініціатори такого народного голосування повинні здобути підтримку не менше як у двох третинах (2/3) областей, до того ж, завжди в чисельності понад сто тисяч підписів у кожній з них. Слід зазначити, що ряд проблемних питань вилучені з компетенції будь-якої народної ініціативи. Це стосується податків, бюджету держави та амністії.

Статті 6 і 7 Конституції України правомірно гарантують засади розподілу влади та місцевого самоврядування. Залишається сподіватися, що вони реалізовані в наступних розділах Конституції. Порівняно з Конституцією РП від 1997 р., принцип розподілу влади виглядає краще реалізованим. Зразковим прикладом є відсутність актів розпорядчого характеру наділених

¹ - Th. Faist, P. Kivisto. *Dual Citizenship in Global Perspective. From Unitary to Multiple Citizenship.* – Palgrave:Macmillan, 2005. – S. 1.

силою закону. До того ж, привертає увагу монополія уряду в бюджетно-фінансових питаннях, право Президента держави вимагати від Верховної Ради розглянути позачергово законопроекти, визначені ним як невідкладні. До цього можна долучити деякі традиційні інституції, що порушують встановлені сепарації – право помилування Президентом чи прийняття амністії парламентом.

Коли йдеться про автономію на місцях, то бачимо, що ця проблематика розділена на три окремі розділи Конституції. У ст. 132 Конституції не визначено права на самоврядування громади жителів визначеної території країни, тільки сказано про те, що територіальний устрій України ґрунтується на засадах “єдності та цілісності державної території, поєднання централізації і децентралізації у здійсненні державної влади”¹. Далі йдеться (абз. 1 ст. 133) про систему адміністративно-територіального устрою України, але не про самоврядні громади. Незначну фінансову самоврядність територіальним громадам країни гарантує абз. 2 ст. 143 Конституції. Тут зазначено, що обласні та районні ради затверджують і контролюють виконання обласних і районних бюджетів, “які формуються з коштів Державного бюджету”.

На існування деякого незначного самоврядування вказують два останні абзаци ст. 118 Конституції. У них сказано, що обласна чи районна рада може виразити недовіру голові відповідної місцевої державної адміністрації. Якщо таке рішення висловили дві третини депутатів від складу відповідної ради, Президент України зобов’язаний його відправити у відставку².

Статті 8-9, 19 Конституції України не викликають великих застережень – на даний час вони відображають визнані стандарти. Засада законності, проголошення конституції як найвищого права країни, засада безпосереднього застосування норм конституції, автоматичне включення норм міжнародного права до національного законодавства, аналогічно врегульовані в нашому (польському) Основному Законі. Однак, уважніше вивчення цих конституційних засад спонукає до їх уточнення.

Засада верховенства права сформульована настільки узагальнено, що не дає можливості визначити межі її зобов’язуючої дії. На мою думку, ця норма має бути системно узгоджена зі ст. 19 Конституції. Саме в цій статті вміщено додаткові складові елементи засади верховенства права – достатньо прочитати другий абзаци. На відміну від марксистсько-ленінської доктрини, вона є надто звуженою щодо предмету її застосування. Згідно з сучасними поглядами принцип законності (легалізму) зобов’язує виключно державні органи. Приватні особи не зобов’язані його дотримуватись. Так встановлено в абз.1 цієї статті, в якому зазначено, що ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством.

¹ - Див. критичні зауваження О. Бориславської в публікації: *Problemy wprowadzenia do Konstytucji Ukrainy dotyczących samorządu lokalnego*, w: W. Skrzydło, W. Szapował, K. Eckhardt (red.), *O potrzebie zmian Konstytucji Polski i Ukrainy*. Międzynarodowa Konferencja Naukowa Krasieczyn-Rzeszów 19-21 IX 2005 r., - Przemyśl: Wyższa Szkoła Administracji i Zarządzania w Przemyślu, 2006. - S. 250- 257.

² - Цікаво було би дослідити практичне застосування цієї норми: вимога аж двох третин голосів депутатів громади для усунення керівника місцевої влади, здається, вказує на нечасте її застосування місцевими органами самоврядування.

Незрозумілим є місце в українській правовій системі ратифікованих міжнародних договорів. Безперечно, вони не можуть суперечити Конституції України, але у Конституції не врегульовано, які правові наслідки виникають при виявленні суперечностей між такими документами і законами. Міжнародні угоди є різного характеру, однак Конституція України мовчить і з цього приводу. Нічого не вказано також із приводу безпосереднього застосування міжнародних договорів. Як видно з діючої доктрини, тільки деякі з них дозволяється безпосередньо виконувати. Конституція повинна врегулювати ці питання.

Статті 10-11-12 Основного Закону України можна охарактеризувати, як патріотично скеровані норми. Перша у даному переліку – значна за обсягом стаття Конституції, що порушує делікатне в цій країні мовне питання. Аналіз змісту цієї статті не дає можливості до кінця зрозуміти правового статусу російської мови в державі. Конституція встановлює, що державною мовою в Україні є українська мова. Разом з тим, абзац 2 ст.10 підважує статус цієї мови, стверджуючи, що держава між іншим забезпечує функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України. Як правило, після визначення в конституціях урядової мови, гарантується право на використання в країні мови або мов національних меншин. В Україні перед таким запевненням гарантується вільне використання російської мови. Якщо дослівно сприймати таке твердження, то можна розвинути далекоюжні висновки¹.

Статтю 11 Конституції України, попри її амбівалентну формулу, можна зрозуміти тільки в контексті самобутньої історії України. Важче її зрозуміти в контексті поширюваної на нашому континенті світської полікультурності. До подібних зауважень спонукає і нечітке формулювання наступної статті – турбота про національно-культурні та мовні потреби українців звучує розуміння спадщини.

Викладені в статтях 13-14 Конституції України положення не узгоджуються з характерним для економічно розвинених країн світу врегулюванням права власності, особливо земельної. Згідно з встановленим нормативним врегулюванням стверджується, що земля, а саме континентальний шельф (морська економічна зона) та усі природні багатства України є власністю українського народу, а саме: “органів державної влади та органів місцевого самоврядування”. Такі ура-націоналізаційні норми є властивими виключно для частини держав Латинської Америки, що перебувають під впливом мексиканського (від 1917 р.) чи венесуельського (від 1999 р.) конституціоналізму.

З огляду на це, викликає застереження останній абзац ст. 14 Конституції, який встановлює, що право власності на землю “можуть набувати

¹ - Точніше врегульовано статус російської мови в Конституції Республіки Казахстан. У ч.2 ст.7 Конституції встановлено, що “в державних організаціях та органах місцевого самоврядування нарівні з казахською офіційно вживається російська мова”. Як, приклад, можна звернутися до Конституції Індії, в якій ч. 2 ст.343 встановлює, що “незалежно від будь-якого положення пункту 1 упродовж п’ятинадцятирічного періоду з дня введення в дію даної Конституції англійська мова продовжує застосовуватись для всіх офіційних потреб Союзу”.

і реалізувати громадяни”, держава, а також, припускаю, – українські юридичні особи. Сумніви в тому, що, маємо справу з класичним римським розумінням права власності, поглиблює абзац 2 ст. 13 Конституції. Тут говориться тільки про право користування (підкреслення *моє – К.Ц*) громадянами, “відповідно до закону природними об’єктами права власності народу”. З іншого боку, український Основний Закон особливо акцентує суспільний аспект власності. Конституція нагадує давню формулу, що власність зобов’язує, додаючи до цього даремно та ідеалістично, що вона не повинна “використовуватися на шкоду людині і суспільству”.

Стаття 15 Основного Закону України вбачається відповідником двох статей польської Конституції (11 і 13). Для ст. 15 Конституції України характерні нечіткість та високий ступінь узагальнення. Понад усе, викликає сумнів перше твердження, з огляду на вищезгадане обмеження права власності в Україні. З іншого боку, свободу політичної діяльності визначають саме норми Конституції та Закони України. У Конституції України відсутні регулюючі приписи, як у ст. 13 Основного Закону Польщі, де визначені заборонені види політичної діяльності.

Іншим недоліком статті 15 Конституції є відсутність вказівок щодо засад діяльності політичних партій, таких як добровільність, рівність чи демократичність (у порядку діяльності). Щодо заборони цензури, то у Конституції повинно бути зазначено, що йдеться про превенційну цензуру. Такий висновок напрошується з огляду на норму, викладену у попередньому абзаці цієї статті, про заборону нав’язування суспільству будь-якої ідеології. Загалом здається, що даний припис є беззмістовно вписаним анахронізмом¹. Він скоріше стосується радянської минувшини України зі всевладною на той час матеріалістичною наукою (у марксистському, ленінському чи сталінському варіанті).

Статті 16-17-18 Конституції України можна було б об’єднати в одну, що врегульовувала би відносини України із зовнішнім світом. Достатньо вдосконалити статтю 18, зазначивши, що метою зовнішньої політики є сприяння мирному співробітництву, зокрема у сфері охорони природного середовища, зі врахуванням національних інтересів України та дотриманням загальновизнаних принципів і норм міжнародного права.

Згадка у Конституції про Чорнобильську катастрофу, незалежно від її масштабу, є перебільшеним нав’язуванням до минувшини. Незрозуміло у цій статті (16) є правова конструкція про “збереження генофонду Українського народу”. Натомість стаття 17 звучить так, ніби походить з епохи так званої “холодної війни”, не враховує нових часів, відкритих кордонів та щораз більше інтегрованого світу. Зовсім неправдивим є останній абзац статті 17, у якому забороняється розташування іноземних військових баз на території України².

Забезпечення соціального захисту громадянам України (їх родинам), які перебувають на службі у Збройних Силах України і інших військових формуваннях, суперечить принципу рівності. Інші положення цієї, значної за

¹ - А як оцінити сучасну панівну ідеологію? Про неї розсудить історія, хіба що припустимо, з чим важко згодитися, що автори української Конституції були прихильниками відомої тези Ф.Фукуями про кінець історії.

² - Тут достатньо згадати про морські бази Російської Федерації в Чорному морі.

обсягом, статті говорять про заборону використання війська в публічному житті, що є настільки очевидним, як заборона “створення і функціонування будь-яких збройних формувань, не передбачених законом... на території України”.

Стаття 20 Конституції України занадто велика за обсягом, при усій повазі до символіки держави, визначає другорядні питання. Застереження може викликати вже сам перелік символів. Виразно зайвим у цій статті є зазначення столиці держави. Матеріальними або словесними знаками (графічними та музичними репрезентантами країн), що є символами держави аж ніяк не виходить окреслити її головне адміністративно-політичне місто. Складно ідентифікувати столицю держави матеріальними чи словесними знаками, що належать до *signum specificum* поняття символу. Подібно регламентують, наприклад, конституції Іспанії, Сенегалу, Бангладешу, Болівії, Південної Африки і т.д.

Редакція цієї статті є “шкільним” прикладом, як не варто формулювати приписи. У найкращому випадку її коректна редакція повинна була б складатися з одного абзацу. Мала би бути повторена частина перша статті 20 з доповненням, що опис державних символів встановлюється законом, що приймається кваліфікованою більшістю – 2/3 голосів від конституційного складу Верховної Ради. У розширеній версії ця частина могла би містити вказівки щодо найважливіших елементів кожного державного символу. В окремій статті слід вказати, що столицею є місто Київ, додавши, наприклад, що в ньому розташовані центральні органи державної влади. Просте визначення Києва без найменшої його характеристики, є недоцільним. Попри триразове повторення вимоги більшості при встановленні чи зміні державних символів, в цій статті помітним є упущення такої ж вимоги щодо прапора та столиці, що проковує неоднозначні сумніви.

Отже, не зважаючи на критичне переосмислення Розділу I Конституції України, вважаю, що він є кращим у порівнянні з польським. В українському викладено основоположні питання важливого нормативного характеру. У такому ж розділі Конституції РП багато статей не мали би там бути вміщені. Для ілюстрації, можна виділити в польському Законі засадничу проблематику військових ветеранів, сільських родинних господарств, безпеки і гігієни умов праці чи положення пов’язані зі збройними силами.

Тому слід вітати стриманість українського законодавця щодо переліку питань, включених до врегулювання. Сучасні конституції розпочинаються з розділу, присвяченого правам людини, з тим, щоб уникнути прописування в Основному Законі банальних чи загальних тверджень. Саме в цій сфері розкривається дійсний зобов’язуючий характер конституції. Загальне твердження про зобов’язуючий характер конституції та детальне прописування в конституції індивідуальних прав і свобод не забезпечують реалізації цих прав. З огляду на це, ні Українська, ні Польська Конституція не досконалі. У Конституції Польщі після декларації безпосереднього застосування Конституції відразу вказано на обставини, за наявності яких можна відступити від цієї норми, а в українській – аналогічний фрагмент, де говориться про доступ до судів без права складати конституційну скаргу, звучить іронічно.

Щодо викладу першого розділу Конституції України, то варто домогтися зменшити його до кількох дійсно фундаментальних для держави рішень, викладених чіткою, однозначною мовою. Таким питанням має бути, наприклад, чітке визначення ставлення до міжнародного публічного права. Недостатнім є загальне твердження про здійснення зовнішньої політики, як зазначено в Конституції України, за “загальноновизнаними принципами і нормами міжнародного права”, а в Конституції РП – “Республіка дотримується зобов’язуючого її міжнародного права”.

Переклад з польської к.ю.н. С. Білостоцького.

Ясюк Ева,

проректор Вищей Торгової Школи в г. Радом
(Республіка Польща), кандидат юридических наук

СВОБОДА УСТАНОВЛЕНИЯ ТАРИФОВ НА АВИАЦИОННЫЕ ПЕРЕВОЗКИ В ЕВРОПЕЙСКОМ СОЮЗЕ С ПОДРОБНЫМ РАССМОТРЕНИЕМ ИХ В ПОЛЬШЕ

Во времена растущей роли авиаперевозчиков, обладающих операционными базами в нескольких членских государствах, огромное значение имеет мониторинг их финансового состояния Европейским Союзом. Чрезвычайно важным с точки зрения прав клиентов является доступ ко всем авиационным тарифам и авиационным ставкам, независимо от места их размещения на территории Европейского Союза либо государственную принадлежность и независимо от расположения туристических агентств на территории Европейского Союза. Поэтому идя навстречу ожиданиям клиентов и, принимая во внимание существующую ситуацию, Европейский Союз предпринял ряд мероприятий в этой области, среди которых важное место занимает законодательная деятельность. Создание единой системы авиационного права в рамках Европейского Сообщества, ныне Европейского Союза, в области установления тарифов на авиационные перевозки преследовало цель достигнуть свободной, честной и неискаженной конкуренции на европейском авиационном рынке. Для этого в рамках Европейского Союза обязывают либерализованные правила, которые вводят, между прочими, свободу в установлении тарифов на авиаперевозки в Европейском Союзе, в принципе исключая вмешательство в свободу тарифов в перевозках внутри сообщества – ныне союза, которые в определенных случаях может включать в себя (см. ниже) перевозки, осуществляемые в отношении х с третьими странами, а так же их перевозчиками.

Авиационные тарифы на авиационные перевозки, осуществляемые между аэропортами, расположенными на территории государств членов Европейского Союза, устанавливаются согласно постановлению номер 1008/2008 от 24 сентября 2008 г. по делу общих принципов выполнения авиаперевозок на территории Сообщества (версия преобразованная).¹

¹ - Dz. Urz. UE 2008, L 293/3.

В Польше к статьям этого постановления посылает закон авиационного права¹ от 3 июля 2002 года в ст. 198 пункт 3.² Постановление номер 1008/2008 содержит определение авиационного тарифа, которое звучит так: „авиационные тарифы означают цены, представленные в евро или в местной валюте, заплаченные авиаперевозчикам либо их агентам, либо другим продавцам билетов за перевозку пассажиров в рамках авиаперевозок, а так же все условия, на которых эти цены применяются, в том числе вознаграждения и условия, предложенные агентству и другие вспомогательные услуги.” В свою очередь Марек Жилич представляет определение авиационных тарифов (tariffs), которое выводит из различных регулировок как:

- цены услуг перевозки пассажиров, багажа и товаров (обычно с исключением цен перевозки почты, подлежащих отдельным регулировкам),
- иногда так же вознаграждения (комиссионные и др.) заплаченные агентам, экспедиторам, консолидаторам перевозок и другим посредникам,
- кроме того, иногда так же разные дополнительные сборы (charges) взимаемые с клиентов авиаперевозчиков за дополнительные услуги и расходы связанные с авиационным транспортом.³

Силой закона ст. 22 постановления номер 1008/2008 авиаперевозчики, обладающие концессией выданной соответствующим органом одного из государств членов ЕС, свободно устанавливают авиационные тарифы и ставки за перевозки товаров на внутрисоюзных трассах. Необходимо указать, что по принципу взаимности, это правило имеет применение к авиаперевозчикам из третьих стран. Как я ранее уже указала, оно следует просто из закона ст. 22 постановления Европейского Парламента и Совета (WE) номер 1008/2008, который в Польше применяется непосредственно.

Дальше постановление гласит: «Независимо от постановлений двусторонних соглашений между членскими государствами, эти членские государства не могут дискриминировать авиаперевозчиков из-за их государственной или национальной принадлежности, позволяя союзным авиаперевозчикам свободное установление тарифов и ставок за авиаперевозки, выполняемые между их территорией и третьим государством. Настоящим отменяются все до сих пор существующие ограничения на ценообразование, в том числе относящиеся к маршрутам в третьи страны, вытекающие из

¹ - Dz. U. 100, poz. 696, z późn. zm.

² - Wskazać należy, iż do taryf lotniczych w Polsce mają odpowiednio zastosowanie:

- ustawa z dnia 3 lipca 2002 r. – Prawo lotnicze – art. 198,

¹ - rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 14 października 2003 r., w sprawie taryf przewozu lotniczego,

² - Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1008/2008 z dnia 24 września 2008 r. w sprawie wspólnych zasad wykonywania przewozów lotniczych na terenie Wspólnoty – art. 22-23, a także

³ - odpowiednie umowy o komunikacji lotniczej.

3 - M. Żylicz, Prawo lotnicze międzynarodowe, europejskie i krajowe, wydawnictwo Lexis Nexis, Warszawa 2011, s. 322.

двусторонних соглашений между членскими государствами». Отмену ограничений вытекающих из двусторонних соглашений между членскими государствами необходимо признать огромным достижением в сфере либерализации, влияющим на развитие авиационной отрасли.

В свою очередь ст. 198 пункт 1 польского закона авиационного права гласит, что авиационные тарифы, которые применяются в авиаперевозках между Польшей и третьим государством, с которым было подписано международное соглашение, регулирующее принципы установления тарифов на авиаперевозки, должны быть представлены Президенту Управления. Правила их представления должно определять подписанное соглашение. В тоже время, в случае, когда международное соглашение не регулирует принципов установления тарифов на авиаперевозки, Президент Управления предпринимает действия и издаёт административные решения касающихся тарифов на авиаперевозки. Это происходит по правилам определённым в этих соглашениях (ст.198 пункт 2 закона авиационного права).

Из Постановления 1008/2008 следует, что авиационные тарифы общественно доступны, они предлагаются, либо публикуются в любой форме, в том числе в Интернете, содержат обязательные условия авиаперевозок выполняемых из аэропорта находящегося на территории членского государства. В тоже время, окончательная цена, которую платит клиент, содержит обязательные авиационные тарифы и ставки, а так же все положенные налоги, сборы и пошлины, которых невозможно избежать и можно предвидеть на момент публикации.

Очень важно то, что согласно положению ст. 23 пункт 1 оговариваемого постановления, кроме указания окончательной цены определяются, по крайней мере, следующие сведения:

- a) авиационные тарифы или ставки,
- b) налоги,
- c) авиационные сборы, а так же
- d) другие оплаты, доплаты и пошлины, такие как связанные с охраной или топливом; если к авиационному тарифу или ставке добавлены суммы, перечисленные под буквами b), c) и d).

Необходимо подчеркнуть, что информация о дополнительных доплатах к цене должна быть передана ясным, прозрачным и однозначным образом в начале процесса бронирования, что бы согласие клиента было выражено по опциональному принципу (opt-in – присоединение к пользованию). Эта обязанность касается как авиаперевозчика, так и туристического агентства.

Очень важным, с точки зрения защиты интересов клиентов, является именно положение ст. 23 пункт 2 оговариваемого постановления, которое вводит запрет дискриминации из-за государственной принадлежности, места жительства клиента и местонахождения резиденции представителя авиаперевозчика либо другого продавца билетов на территории Сообщества без ущерба для ст. 16 пункта 1 постановления, в случае использования авиационных тарифов и ставок, общественно доступных, за авиаперевозки, производимые на трассе, начинающейся в аэропорту находящемся на территории членского государства.

Оговариваемое постановление одновременно накладывает на членские государства Европейского Союза обязанность обеспечения соблюдения законов и обязанность определения санкций в случае их нарушения. Санкции должны быть эффективными, пропорциональными и сдерживающими – ст. 24 постановления.

Из оговариваемых статей необходимо выводить требования в сфере применения принципа не дискриминации по отношению к применению тарифов и по отношению к способу подачи тарифов на авиаперевозки к сведению общественности. Предметное постановление ясным образом дополняет уже существующие законы, касающиеся защиты потребителей, давая союзным перевозчикам право свободного установления авиационных тарифов.

Секція 1. ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА – МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА СУЧАСНИХ ПРАВОВИХ РЕФОРМ В УКРАЇНІ

Вовк В. М.,

професор кафедри філософії права та юридичної
логіки НАВС, доктор юридичних наук, доцент

КУЛЬТУРНО-ПРАВОВА АНТРОПОЛОГІЯ ЯК ОСНОВА СУЧАСНИХ ПРАВознавчих ДОСЛІДЖЕНЬ

Сучасна методологічна ситуація дозволяє нам стверджувати, що правові феномени, по-перше, є невід'ємними складниками соціально-культурного буття людини, по-друге, вони є похідними від світоглядно-ідеологічного універсуму кожної культури, по-третє, вони перебувають тільки в людській репрезентації (не у формі бездушних положень і норм, а лише в реальній життєвій практиці певної людської спільноти). З цієї причини робочою гіпотезою, є така: право може відбутися лише завдяки людині, і воно є відображенням людського в широкому розумінні цього слова.

Детальний аналіз правової реальності через призму антропологічності здійснив В.Бачинін. Він розглядає правову антропологію як сферу знань, що включає в себе основні проблеми відносин людини з правовою реальністю: 1) роль людини у створенні правової реальності; 2) буття людини всередині правової реальності; 3) буття правової реальності всередині людини; 4) деструктивні форми людської активності, що руйнують правову реальність поза нею і у ній самій.

Враховуючи той факт, що культурно-антропологічна своєрідність кожної культури значною мірою визначається внутрішніми, історично детермінованими, емоційно-психологічними мотивами суспільної поведінки, цілком виправданим є твердження про те, що право як елемент культури є олюдненим явищем. В умовах сучасного антропологічного буму дослідження феноменів правового порядку, на нашу думку, відзначаються своєю очевидністю та своєчасністю, що в принципі і «легітимізує» культурно-антропологічний підхід до вивчення історичних правових явищ, який «виник не лише в результаті внутрішнього руху науки до все більш конкретного пізнання реальності, але і з імпульсів іншого порядку: оновлення методологічних орієнтирів приходять також із сфери культури, точніше – культурної самосвідомості і самовідчуття часу. Потреба зрозуміти історичне минуле через людину, її внутрішній світ, умови життя, навколишнє середовище і повсякденний побут виникла (точніше, загострилася) в перші повоєнні десятиліття ХХ ст. у зв'язку з формуванням нової культурної атмосфери». На нашу думку, культурно-правова антропологія як структурна частина правової антропології є пограничною, синтетичною галуззю філософсько-правового знання, яка використовує філософські, юридичні, психологічні, історичні, соціологічні, етнографічні, культурологічні, лінгвістичні та інші види знання для виявлення антропологічних засад права в межах конкретної культури.

Потреба в культурно-антропологічному осмисленні права в цілому або в межах його конкретно-історичної форми існування зумовлена

загальнометодологічною та світоглядною ситуацією, яка склалася в ХХ – на початку ХХІ ст. Розгляд права та його конкретних історико-культурних форм з позицій культурно-правової антропології дозволяє сконцентруватися на інваріантних (загальнолюдських), антропокультурних і специфічних рисах системи правової регуляції з позицій їх суспільно-історичної плінності, особливостей кожної соціокультурної епохи, а також на антропологічних параметрах реалізації культури як способу людського буття. Адже саме сучасність по-новому ставить питання про реалізацію суто людського у всіх сферах соціального життя (в тому числі і правового). Це стало можливим «у тій антропо- та соціокультурній ситуації, яка склалася впродовж останніх ста років, коли питання про людину, прийнятні її параметри буття, її подальшу долю перетворилися із маргінальних, окремішніх у, по суті, центральні, визначальні серед питань, які хвилюють нині світову громаду». Аналогічно до того, як у межах філософської антропології людина визнається мірилом всіх речей, а правова антропологія з необхідністю передбачає узгодження всіх нормативно-правових регулятивів з базовими правами людини, культурно-правова антропологія визнає залежність права від специфіки конкретного історико-культурного контексту та людини, вкоріненому в ньому.

Право як відносно об'єктивний феномен для свого існування потребує індивідів, які створюють право і можуть своїми вчинками та поведінкою підтверджувати або заперечувати Порядок. Відносна об'єктивність права пояснюється тим, що воно було колись створене людиною, і як суто людське явище постійно потребує присутності людини як творця, носія і т.п. права. З іншого боку, людина від народження потрапляє в світ готових і «чужих» для неї правил і вимог, яким вона та її поведінка повинні відповідати. Тому, визначаючи поле дії права, можна говорити про два різні розуміння: 1) широке – поле дії права поширюється на все людство, оскільки воно є одним із основних конститутивних елементів стабільності і Порядку; 2) вузьке – право асоціюється з правилами та нормами, рекомендованими для виконання обмеженої кількості людей, певній спільноті, яка часто збігається з населенням тієї чи іншої країни, при цьому окремішній індивід – це єдина можливість існування права, своєрідна форма об'єктивності правових вимог. Такий стан речей досить влучно пояснює антропологічний вимір права, який передбачає і реакцію людини на правові норми, і нормотворчу діяльність людини, і функцію реалізації та апробації правових норм у дійсності.

Попри всі доробки класичних філософів права та сучасних представників цієї науки, все ж таки спостерігається парадоксальна ситуація. Чи не найзаянедбанішою складовою сучасного правознавства є та, яка покликана розкрити людський компонент у праві та його людську природу на фоні конкретного соціокультурного контексту – культурна антропологія права. Девіз «Шукаю людину» сьогодні у правознавстві більш ніж актуальний, оскільки юристи інколи за наговпом суб'єктів права втратили саму людину. У працях з теорії держави і сьогодні переважають соціоцентристські тенденції, які виражаються в тому, що правознавці та юристи дуже рідко апелюють до питань людини в праві, а тим паче до проблем конкретної культурно-правової топоніміки.

Мінченко О. В.

доцент кафедри теорії держави і права НАВС,
кандидат юридичних наук

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ПРАВА ЯК СКЛАДОВА СУЧАСНОЇ ПАРАДИГМИ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

Не підляється сумніву те, що рівень економічного розвитку країни впливає на її правову систему. Закономірності розвитку економічних відносин обумовлюють розвиток національного законодавства та правової системи загалом. В житті суспільства приватна власність, економічні відносини являються основою розвитку суспільства, першопричиною структуризації та модернізації національного законодавства. При цьому економічний інтерес є рушійною силою формування та розвитку суспільних відносин та відповідних галузей законодавства (податкового, господарського, цивільного тощо). У виробничій сфері набуває розвитку економічна теорія права, що свідчить про підвищення ролі у правовому регулюванні економіко-правових засобів та механізмів.

Економічна теорія права - це науковий напрям, представники якого досліджують вплив правових норм і суддівських рішень на загально-соціальний добробут з точки зору економічної перспективи. Ця теорія ґрунтується на тому, що дослідники обговорення юридичних питань рівності, законності, справедливості намагаються перевести фахову правову розмову у площину ефективності. Економічний аналіз права виявляє, що в основі юридичних правил (правових норм), які витікають з вимог справедливості, лежать аргументи ефективності.

Загалом, джерелами економічної теорії права вважаються статті американських дослідників Гвідо Калабрезі „Деякі думки відносно розподілу ризику і законодавства про нанесення шкоди без наміру” (Некоторые соображения относительно распределения риска и законодательства о неумышленном причинении ущерба) (1961 р.), Рональда Коуза „Проблема соціальних витрат” (1960 р.), Гарі Бекера „Злочин і покарання: економічний підхід” (1968 р.) та „Економічна концепція - підхід для пояснення людських відносин” (1976), Гарольда Демзеца „У напрямку до теорії права власності” (1967 р.), в яких розглядаються економічні підходи до вирішення правових питань. Проте систематичне використання зазначеного підходу для вирішенні кола правових питань спостерігається в роботі американського професора-судді Річарда Познера „Економічний аналіз права” (перше видання - 1972 р.). Автор обґрунтовує тезу, що існуюче право з різних причин змінюється так, щоб поступово ставати все більш ефективним в економічному сенсі.

Американський економіст Д. Фідман зазначає, що економічний аналіз права передбачає три окремих але взаємопов'язаних елементи: 1) ефективність правового регулювання; 2) удосконалення правореалізації; 3) нормопроєктування - удосконалення законодавства. Итак первое связано с теорией правообразования второе - с экономической теорией благосостояния, третье - с теорией общественного выбора” [1]

Спіл зазначити що економічна теорія права набула розповсюдження в англо-американському правовому просторі, де стала підґрунтям для процесу

застосування норм права і напрямком юридичної підготовки в правових школах. В країнах романо-германського права економічна теорія набула поширення лише в кінці ХХ ст. особливо в Італії та ФРН. Зокрема, в цих країнах вона стала своєрідним містком між правом і економікою в окремих правових галузях (цивільне право - Франк Лавленкюс „Методи і цивільне право в економічному аналізі права” (1997 р.) публічне право - Анне ван Аакен, Стефан Шмідт-Любберт „Внесок економічної теорії в публічне право” (2003 р.) кримінальне право - Штефан Вернер „Економічний аналіз права в кримінальному праві” (1992 р.)) [2, с. 351-352].

В Росії економічним аналізом права займається не так багато дослідників: А. Бальсевич, М. І. Олініова, В. Д. Тамбовцев. Так А. В. Шмаков в своїй праці „Економічний аналіз права” (2005 р.) вказує на предмет дослідження, яким є вплив правової системи на економічну повелінку, ефективність і відносини людей пов'язані з процесом національного вибору. Обґрунтовуючи методи „економічного аналізу права”, автор вказує на необхідність використання нормативного позитивного написуючого. Визначаючи призначення даного напрямку дослідження, автор стверджує, що таким слід визнати аналіз правових норм з точки зору їх економічної ефективності, суспільного добробуту і оптимальності розподілу ресурсів; що цей аналіз носить пріоритетний характер по відношенню до інших (юридичного аксіологічного герменевтичного логічного тощо). Також він позиває думку, що економічна теорія права на сучасному етапі тільки набуває обертів в своєму розвитку [3].

В Україні сьогодні проводяться лише поодинокі дослідження правових явищ з використанням методики економічної теорії (Н. П. Ульянова, Л. С. Шевченко). В цьому контексті більш активно здійснюється дослідження прав власності, що свідчить про актуалізацію економічної сфери суспільного життя підвищення політ. законодавчих актів, що регламентують відносини саме в сфері матеріального виробництва (О. А. Грищенко, В. В. Липов, І. Данильчук). Проте ці дослідження не є тотожними за своїми змістовими злобутками, а останнє була лише основою для розвитку економічного аналізу права.

Економічна теорія права як і будь-яке інше нове дослідження зазнає критики. Однак беззаперечним залишається те, що „ця область дослідження не подає ознак послаблення своїх позицій. Як і деякі інші області, вона може одного разу стати тісно вплетеною в тканину права, що ми перестанемо її відокремлювати. Але в теперішній час вона цілком заслуговує вивчення як плідне, цікаве і впливове зібрання ідей і аналітичних методів” [4, с. 37-38].

Список використаних джерел

1. Фридман Д. Право и экономическая теория [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://corruption.rsu.ru/magazine/6/n6-03.html>
2. Neue Theorien des Rechts. Buckel, Christensen, Fischer-Lescano (Hrsg)- 2.A flage. - Lucius&Lucius, Stuttgart 2009- 477 S.
3. Шмаков А.В. Экономический анализ права: учеб. пособие. Ч.1, Ч.2 / А.В. Шмаков. – Новосибирск: Изд-во НГТУ, 2005. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://institutional.narod.ru/shmakov/shmakov1.htm>
4. Ричард А. Познер Экономический анализ права. В двух томах. Том 1. перевод с англ. под редакцией В.Л.Тамбовцева, 2004. - [Електронний ресурс] -

Свиридюк Н. П.,

доцент кафедри теорії держави та права НАВС,
кандидат юридичних наук, доцент

СПИВІДНОШЕННЯ НАДНАЦІОНАЛЬНОГО ТА НАЦІОНАЛЬНОГО В КОНТЕКСТІ ПОШИРЕННЯ ПРАВОВОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

Питання збереження суверенітету нації, держави, народу хоч і неодноразово ставали предметом наукових дискусій серед фахівців конституційного права, загальнотеоретичного правознавства, але й на сьогодні продовжують цікавити вчених у зв'язку із невизначеністю окремих положень сучасної правової доктрини України щодо комплексного бачення перспектив правової реформи. Більшість авторів лише вказують на існування глобалізаційних та інтеграційних тенденцій, проте не називають їх конкретно, не дають їм оцінки з позицій інтересів правового розвитку України, модернізації окремих частин національної правової системи, появою так званого наднаціонального рівня організації правового життя тощо.

Попри всілякі констатації руху українського права у бік європейських стандартів, суттєвих змін у правовому житті українців поки що не відбулося. Правоохоронні органи не стали більш професійними, впливовими на світ злочинності, суди разом із правовою допомогою не стали доступними для більшості населення, а людиноцентристська ідеологія не стала провідною ідеєю правового світогляду. Отже, говорити про успіхи у сфері правової інтеграції треба дуже обережно, враховуючи всі особливості української правової традиції.

Проте, європейський напрям проголошено як стратегічний курс національного правового розвитку, що змушує науковців прогнозувати шляхи розвитку національних правових інститутів у зв'язку з перспективою подальшого поглиблення інтеграції (у нормативному регулюванні, в організаційній основі, у сфері правової освіти, в ідеології тощо), а також у зв'язку з появою потенційних загроз національному суверенітету

Аналізуючи трансформаційні перспективи Європейського права до законодавства України, науковці привертають увагу на значну кількість правових документів, які мають бути ратифіковані парламентом у зв'язку із входженням України до Європейського союзу. Якщо говорити про Європу, частиною якої є і Україна, то в останні роки переважна більшість європейських держав, керуючись спільними національними інтересами, спрямовує свої зусилля на побудову правової системи, яка регулюватиме функціонування принципово нового міждержавного формування – об'єднаної Європи. Зазначена правова система, що дістала назву «Європейське право», складається з численних конвенцій, угод, хартій, кодексів та протоколів до них, розроблених під егідою таких міжнародних регіональних організацій як Рада Європи, Організація з питань безпеки та співробітництва у Європі, Європейський Союз тощо [2].

Проте у теперішній час особливо актуальним є питання співвідношення наднаціональності та суверенітету держав-членів. Досліджуючи явище наднаціональності на прикладі ЄС, можна зробити деякі висновки. За умов економічної кризи та відповідно складної ситуації в Європейському регіоні, країни Європи вбачають потребу об'єднання в ту чи іншу організацію не стільки заради її подальшого розвитку, скільки для надання взаємодопомоги при подоланні соціально-економічних або політичних проблем.

В цьому контексті держави Європейського Союзу наділяють європейське право статусом наднаціонального, розраховуючи на подальшу підтримку ЄС на міжнародній арені. Однак виникає питання – що вони отримують замість цього? По-перше, - чи визначено межю наднаціонального, а конкретніше обсяги обов'язковості європейського права для членів ЄС? А по-друге, чи не створить цей феномен передумови для формування так званого «наднаціоналізму» на території ЄС?

Можна передбачити приблизний алгоритм розвитку права Європейського Союзу. Так, наприклад, держави-учасники делегують Уряду ЄС право на прийняття рішень, що є обов'язковими для них. У відповідь на це ЄС зобов'язується гарантувати державам такі цінності як захист (військовий, політичний, економічний, культурний, інформаційний тощо), розвиток, підтримку їхніх інтересів у міжнародних відносинах. При цьому, за демократичною традицією, держави-члени залишають за собою право самостійно здійснювати внутрішню політику, частково зовнішню, а також окремі зовнішні функції незалежно від думки керівних органів ЄС. Але, якщо ЄС починає втручатися у політику тієї чи іншої держави, то виникає проблема створення інституту обмеження наднаціональності європейського права з метою збереження незалежності та цілісності національної держави.

До речі, не зважаючи на гостроту проблеми співвідношення наднаціональності та суверенітету, у міжнародному праві так і не з'явилося жодного документа, в якому б розкривалося поняття, основні принципи, риси або порядок визначення межі наднаціонального. Єдиним актом, в якому цей термін згадується без всяких пояснень специфіки його змісту, є Статут Співдружності незалежних держав 1993 року, де у статті 1 закріплюється положення щодо неможливості з боку Співдружності володіти наднаціональними повноваженнями [3].

За таких умов, коли законодавцем не визначено зміст правового терміну, перед юридичною наукою постає завдання здійснення теоретичних розвідок у напрямку визначення співвідносності наднаціональності та суверенітету, що тягне за собою уточнення низки теоретичних положень. Так, наприклад, потребує уточнень положення про невідчужуваність суверенних прав незалежної держави, про можливість делегування ряду повноважень на вищий рівень соціальної організації, про зміцнення системи гарантій забезпечення національного суверенітету, про забезпечення обмеженої суверенності нового міждержавного утворення, про формування правових інститутів вирішення конфліктних ситуацій, пов'язаних із передачею суверенних повноважень тощо.

Нажаль, на думку сучасних авторів, іноді наднаціональність протиставляється національному суверенітету. Крім того, розповсюдженням стало явище ототожнення наднаціональності з несправедливим обмеженням

або, навіть, із втратою державного суверенітету [1]. Таке співставлення, висвітлення або протиставлення зазначених вище явищ, що характеризують тенденції розвитку сучасного глобалізованого світу, на наш погляд не є переконливими та вірними.

Не можна в умовах сучасного інтегрування ігнорувати можливості використання співпраці незалежних демократичних держав, які мають однакові цілі соціально-правового або економічного взаєморозвитку, готові надати допомогу та розраховують на взаємність. Питання лише стоїть – у якій організаційно-правовій формі можна реалізувати таку потребу, що виходить із спільного національного інтересу. Передача частини повноважень з питань зовнішньої політики, міждержавної взаємодії, на наш погляд, не є безпосередньою загрозою для національного суверенітету. Реальною загрозою для міждержавного об'єднання є зловживання делегованими повноваженнями з боку спільного уряду або переслідування ним іншої мети, відмінної від тієї, що була проголошена у меморандумі, договорі або угоді. Отже обговорення питань наднаціонального є актуальним для правової дійсності України та таким, що потребує додаткового вивчення з метою моделювання оптимальної форми взаємодії, яка б дозволила поєднати інтереси окремої держави та відповідної асоціації держав.

Список використаних джерел

1. Лепешков, Ю. А. К вопросу о соотношении государственного суверенитета и наднациональности в международном праве / Ю. А. Лепешков // Беларусь в современном мире: Материалы X Международной научной конференции, посвященной 90-летию образования Белорусского государственного университета, Минск, 29 октября 2011 г. / редкол. : В. Г. Шадуцкий [и др.]. – Минск : Изд. центр БГУ, 2011. – С. 91-93.
2. Опришко В. Питання трансформації Європейського права в законодавство України / В. Опришко // Право України. – 2001. – № 2. – С. 27–30.
3. Статут Співдружності незалежних держав від 22 січня 1993 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.gov.ua./law/show/997_033

Мотиль І. І.,

заступник начальника ННІЗДН,
кандидат юридичних наук

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВИХОВНОЇ ФУНКЦІЇ ПРАВА В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Сучасний стан розвитку права, правової системи висвітлив значну кількість нагальних проблем, які стосуються основ державного та суспільного ладу, перспектив розвитку демократії, утвердження ідеалів рівності та свободи, проголошених як основні цінності в Основному Законі країни, що разом зумовило актуальність усього кола питань у галузі наукового осмислення проблематики правовиховного процесу.

І держава, і право сприймаються на рівні суспільної свідомості в іншій площині, відмінній від попередніх років офіційно визнаної ідеології, яка

орієнтована на досягнення у галузі прав людини розвинутих країн світу. Змінюються і загальні орієнтири у праворозумінні. На зміну нормативізму, етатизму поступово приходять ідеї лібералізму, людиноцентризму, соціально-правової держави, відроджуються демократичні цінності, проголошені на початку ХХ ст. [1]. Проте між проголошеними цінностями та реальним станом їх реалізації склався значний розрив, причини якого пояснюються як політичними, так і економічними чинниками. Продвітантя корупції, тіньової економіки, пріоритет виконавчої влади над законодавчою та судовою, поява бюрократичної буржуазії, як особливого правлячого класу, поширення нігілістичних настроїв свідчать про хворобливий стан суспільства, кризу державного управління, що загалом охоплюються поняттям уявного конституціоналізму [2].

Водночас, значну частину проблем, що мають місце, можна пояснити кризь призму недоліків правового регулювання. Зокрема, криза торкнулася правоохоронних органів – основних суб'єктів забезпечення правопорядку. Малоєфективно функціонують інститути правового захисту, майже ніяк по суті не змінилося правосуддя, суди не стали незалежними та справедливими. Не сприяють досягненню мети регулювання колізії нормативних актів, пріоритет відомчого регулювання над законодавчим, низький рівень юридичної техніки правотворчих органів.

Над проблемами виховної дії права працювали представники юридичної науки, філософії, соціології, психології, чий праці склали фундамент для подальшого розвитку відповідної галузі теоретичних знань.

Значний вклад в дослідження теорії демократичної, правової держави зробили вітчизняні вчені – В. Д. Бабкін, О. В. Бермічева, Ю. М. Бисага, С. Д. Гусарев, А. М. Колодій, М. І. Козюбра, В. В. Копейчиков, В. О. Котюк, А. Ю. Олійник, В. В. Онопенко, В. Ф. Погорілко, П. М. Рабінович, В. М. Селіванов, О. Ф. Скакун, О. В. Скрипнюк, О. Д. Тихомиров, Ю. С. Шемшученко, І. В. Яковюк та ін.

Дослідження виховної функції права диктувалося логікою дослідження, прагненням більш всебічно розкрити сутність права, одним із найважливіших проявів якого виступає його виховна функція. Але ті перетворення, які відбуваються у правовому та політичному житті країни, спонукають до переосмислення окремих постулатів теорії виховної дії права кризь призму сучасності, наповнення їх новим змістом з урахуванням особливостей розвитку правової системи України.

Виховна функція – одна з функцій права, що складають внутрішню узгоджену систему. Аналізуючи різноманітні точки зору, висвітлені в літературі щодо виховної функції права, слід сказати, що вона є самостійною загальносоціальною функцією права. Характеризуючи виконуючу правову службову роль у вихованні, слід відмітити, що вона відображає відношення права до цього процесу, показує його як знаряддя соціальних перетворень, інструмент активного впливу на свідомість і поведінку особи, виражає спроможність правової системи до вирішення задач і досягнення цілей, що стоять перед суспільством в галузі соціального виховання. На сучасному етапі зростає значення виховної функції й у підході до дослідження поняття права.

Становлення правової держави неможливе без кропіткої роботи по формуванню правової системи України. Україна лише тоді стане

цивілізовану європейську країною, коли у неї буде створено дієвий правовий механізм по боротьбі зі злочинністю взагалі і, зокрема, злочинністю неповнолітніх. Чільне місце у цій системі повинна займати попереджувальна діяльність, одним з головних напрямів якої має стати вдосконалення правового виховання.

Проблема поліпшення умов правового виховання, хоча й неодноразово піднімалася науковцями, ще й досі не знайшли свого повного і всебічного роз'яснення як на сторінках педагогічної і правової літератури, так і в практичному плані. Натомість недоліки правового виховання та їх наслідки висвітлюються набагато детальніше, ніж методика недопущення виникнення таких дефектів або ж їх усунення, послаблення чи нейтралізації.

Правова система України, як факт правової реальності, тривалий час перебуває у стані оновлення, розвитку, що значною мірою характеризує особливості стану правопорядку, законності, правової культури, правового виховання та рівня розвиненості системи у цілому. Виявлення характерних особливостей щодо окремих елементів системи здійснюється сучасними дослідниками крізь призму саме цього фактора, який вказує на постійний рух, нестабільність в організації правового життя. Характеризуючи явище правовиховного процесу, цей фактор необхідно врахувати. Проте, крім зазначеного фактора, є значна кількість інших факторів-причин, які накладають відбиток на сферу здійснення виховної функції права і правового виховання та виступають як тенденції або закономірності функціонування правової системи України.

Список використаних джерел

1. Алексеев С. С. Общая теория права. Курс в 2-х томах, т. 1. – М., 1981. – 350 с.
2. Горшенев В. И. Способы и организационные формы правового регулирования в социалистическом обществе. – М., Юрид. л-ра, 2008 – 255 с.

Малента В. С.,

старший викладач кафедри кримінально-виправного права ІКВС НАВС, кандидат юридичних наук;

Кривицький Ю. В.,

старший викладач кафедри історії держави та права зарубіжних країн НАВС, кандидат юридичних наук

ІСТОРИЧНИЙ СПОСІБ ТЛУМАЧЕННЯ НОРМ ПРАВА У ПРАКТИЦІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Постійний розвиток суспільства та соціальних відносин вимагає від кожної держави створення нових досконалих механізмів захисту прав і свобод людини, адже на теперішній час увагу світового співтовариства, міжнародних і національних урядових і неурядових організацій сконцентровано на проблемі належного забезпечення та захисту прав і свобод особи.

У цьому контексті прийняття Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – ЄКПЛ) 4 листопада 1950 р. стало революційною подією в міжнародному праві, оскільки вона не лише визначила певний перелік прав і свобод особи, як це зроблено в Загальній декларації прав

людини 1948 р., але й передбачила створення спеціальної установи, яка отримала повноваження здійснювати судовий контроль за дотриманням її положень і розглядати позови приватних осіб проти держав.

Відповідно до Закону України „Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції” від 17 липня 1997 р. ЄКПЛ є частиною національного законодавства. У зв'язку з цим юрисдикція Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) уже понад 15 років поширюється на спори громадян України з державою. У свою чергу ЄСПЛ у розумінні норми, закріпленої в ч. 4 ст. 55 Конституції України, є міжнародною судовою установою, за захистом прав і свобод до якої може звертатися кожна людина, яка використала в Україні всі гарантовані вітчизняним законодавством засоби правового захисту [1, с. 33]. Як стверджує П.М. Рабинович, практика ЄСПЛ із застосування норм ЄКПЛ за своєю інтелектуальною природою є соціально-пізнавальною діяльністю. Об'єкт останньої становлять відображені в ЄКПЛ соціально-природні права людини, а її предмет – порушення (чи, навпаки, непорушення) цих прав діями держави-відповідача [2, с.4 – 5].

Водночас, принципи інтерпретації ЄКПЛ не лише визначають основні засади інтерпретації її норм, але й впливають на вибір ЄСПЛ способів тлумачення, які слід застосовувати в кожному конкретному випадку.

В юридичній науці під способами тлумачення пропонується розуміти об'єднані за певними підставами та наявністю спільних ознак у відносно відокремлену сукупність прийоми і правила пізнання, необхідні суб'єкту тлумачення для з'ясування дійсного змісту норм права. Способи тлумачення відіграють істотне значення для забезпечення якості інтерпретаційної діяльності, оскільки являють собою систему прийомів, уміле використання яких сприяє правильному пізнанню як букви, так і духу права. Серед низки способів тлумачення норм права виокремлюють історичний.

В енциклопедичній юридичній літературі зазначається, що історичний спосіб тлумачення – це встановлення дійсного змісту правової норми шляхом аналізу історичних умов її розробки та прийняття. У процесі історичного тлумачення інтерпретатор спирається на знання конкретно-історичних обставин і причин, що зумовили ухвалення акта, який тлумачиться [3, с. 732].

У загальному плані історичний спосіб тлумачення найчастіше використовується у випадках, коли в період між часом видання норми права та часом її тлумачення в суспільстві або в урегульованих нормою відносинах відбулися суттєві зміни. У всіх інших випадках конкретно-історичні умови видання певної норми права не мають такого великого значення [4, с. 35].

Прикладом намагання ЄСПЛ встановити справжні наміри Договірних Держав у період прийняття ЄКПЛ є справа „Джеймс та інші проти Сполученого Королівства” (1986 р.). Аргументуючи свою позицію, заявники, які скаржилися на порушення їхнього права на власність, стверджували, що послання у другому реченні ст. 1 Протоколу № 1 до ЄКПЛ на „загальні принципи міжнародного права” означає, що вимога негайної, адекватної та реальної компенсації за експропріацію майна іноземців, згідно з міжнародним правом, стосується також громадян країни. Однак ЄСПЛ не погодився з позицією заявників, оскільки вона не відповідає намірам, які мали держави-

учасниці (насамперед Великобританія) під час підписання Першого Протоколу.

До такого висновку ЄСПЛ дійшов після того, як звернувся до матеріалів з підготовки ЄКПЛ „Travaux preparatoires” („Підготовчі документи”) як додаткового засобу тлумачення відповідно до ст. 32 Віденської конвенції про право міжнародних договорів. Як зазначено в рішенні ЄСПЛ, при вивченні цих матеріалів виявилось, що пряме посилання на право компенсації, яке містилося в попередніх проєктах ст. 1 Протоколу № 1 до ЄКПЛ, було вилучено, передусім у зв’язку з протидією Сполученого Королівства та інших держав. Посилання на загальні принципи міжнародного права було згодом включене і стало предметом кількох заяв про те, що ці принципи захищають лише іноземців. Окрім того, в резолюції (52) I від 19 березня 1952 р., якою Комітет міністрів ухвалив текст Протоколу № 1 і „відкрив” його для підписання, було прямо зазначено, що „у ст. 1 Протоколу № 1 загальні принципи міжнародного права, в їхній теперішній конотації, означають зобов’язання сплачувати особам, які не є громадянами держави, компенсацію у випадках експропріації”. Таким чином, на думку ЄСПЛ, ця резолюція, беручи до уваги всю історію переговорів, має розглядатися як очевидне свідчення того, що посилання на загальні принципи міжнародного права було включено не для застосування його до громадян певної держави. Зрештою ЄСПЛ зробив висновок, що матеріали „Travaux preparatoires” не містять підтвердження стосовно тлумачення, на якому наполягали заявники [5, с.177].

Варто зазначити, що ЄСПЛ застосовує історичний спосіб тлумачення норм права ЄКПЛ не лише в ході статичної правоінтерпретаційної діяльності. Нерідко цей спосіб тлумачення використовується під час динамічної інтерпретації, як наприклад у справах „Маркс проти Бельгії” (1979 р.) та „Янг, Джимес, і Вебстер проти Сполученого Королівства” (1986 р.). У такому випадку ЄСПЛ доводить, що норми, які тлумачаться, вже не відповідають загальноновизнаним стандартам у сфері прав людини, а зміст деяких термінів, що використовуються в тексті ЄКПЛ, із часом істотно змінився.

Разом з тим, в окремих випадках застосування історичного способу тлумачення не дає змогу ЄСПЛ знайти аргументи на користь того чи іншого варіанту інтерпретації відповідної норми права. Приміром, у справі „Пакеллі проти Німеччини” (1983 р.) звернення до „Travaux preparatoires” не допомогло ЄСПЛ встановити причини існування лінгвістичних відмінностей між англійським і французьким текстами ст. 6 ЄКПЛ [5, с.178].

Отже, в ході правоінтерпретаційної діяльності ЄСПЛ використовує історичний спосіб тлумачення, який дозволяє визначити ступінь відповідності норм права ЄКПЛ об’єктивним умовам та обставинам їх функціонування.

Список використаних джерел

1. Константи́й О. В. Практика Європейського суду з прав людини як джерело судового правозастосування Верховного Суду України / О. В. Константи́й // Вісник Верховного Суду України. – 2012. – № 1. – С. 33 – 36.
2. Рабінович П. Діалектичний підхід у практиці Європейського суду з прав людини / П. Рабінович // Юридична Україна. – 2012. – № 5. – С. 4 – 11.

3. Юридична енциклопедія : В 6 т. / Редкол : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К. : Укр. енцикл., 1998. – Т. 2 : Д – Й. – 1999. – 744 с.
4. Кривицький Ю. В. Історичний спосіб тлумачення норм права: загальнотеоретичний аспект / Ю. В. Кривицький // Часопис Київського університету права. – 2012. – № 1. – С. 32 – 36.
5. Тлумачення та застосування Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод Європейським судом з прав людини та судами України : навч. посіб. / [М. В. Мазур, С. Р. Тагієв, А. С. Беніцький та ін.] ; від ред. В. М. Карпунов. – Луганськ : РВВ ЛДУВС, 2006. – 600 с.

Іваненко О. В.,

заступник начальника НМЦ НАВС, кандидат
юридичних наук, доцент

ЯКІСТЬ СУЧАСНОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

В умовах сьогодення необхідність дослідження проблем якості юридичної освіти набуває дедалі більшої актуальності, що зумовлено наступними об'єктивними факторами, серед яких виділяються такі: стрімкий розвиток соціально-економічної та правової сферах суспільного життя, що вимагають від системи юридичної освіти ефективного реагування на виклики часу; безпрецедентне збільшення кількості юридичних вузів та факультетів, які негативно впливають на якість професійної підготовки фахівців юридичного профілю; стрімке зниження загальнокультурного рівня абітурієнтів, що вимагає змістовного перегляду вимог до змісту та методики викладання навчального матеріалу у закладах вищої юридичної освіти; дефіцит юристів, здатних ефективно працювати у динамічних умовах ринкової економіки при занадто великій численності фахівців, підготовлених за традиційними освітніми лекалами; диверсифікація юридичної освіти (бакалаврат, магістратура, аспірантура, докторантура), що зумовлює необхідність виконання завдань щодо забезпечення відповідної якості на кожному з цих рівнів; недостатній рівень педагогічної майстерності науково - педагогічного складу переважної більшості юридичних закладів вищої освіти; нестійкий попит на юристів з боку державного та недержавного секторів економіки, посилення конкуренції на ринку праці випускників юридичних ВНЗ, кількість яких не здатна вирішити проблему заповнення дефіциту якості; критично низький рівень фінансування юридичних ВНЗ [1].

Якість юридичної освіти є категорією соціальної якості та визначається як адекватність (відповідність) системи юридичної освіти актуальним потребам соціуму та особистості, яка отримує таку освіту. Рівень якості освіти як результат освітнього процесу в інтегральній формі проявляється у рівні професійної компетентності юриста, тобто професійних знаннях, уміннях та навичках, інтелектуальному, моральному та фізичному розвитку, який отримують випускники ВНЗ у відповідності із освітніми цілями [2]. Якість навчання оцінюється за такими показниками, як повнота, системність, глибина, дієвість, міцність засвоєного навчаються змісту юридичної освіти. Показниками високої якості юридичної освіти є професійне критичне

мислення, здатність і готовність випускників ВНЗ самостійно формулювати та вирішувати професійно значущі завдання, бути конкурентоспроможними на внутрішньому та міжнародному ринках праці [3].

У процесі модернізації юридичної освіти з метою поліпшення її якості необхідно вирішувати безліч питань, серед яких: що повинно складати зміст юридичної освіти; як викладати навчальний матеріал та як він повинен засвоюватися студентами; як управляти якістю освіти та здійснювати оцінювання його ефективності; хто повинен мати доступ до вищої юридичної освіти та за якими критеріями як здійснювати відбір навчального контингенту у юридичні ВНЗ; яким чином повинно здійснюватися фінансування юридичних закладів вищої освіти?

Аналіз тенденцій розвитку системи вищої юридичної освіти у міжнародному освітньому просторі свідчить про те, що підвищення його ефективності та якості залежить не стільки від освітніх стандартів, скільки від особистості науково – педагогічного працівника, спроможного на високому методичному рівні організувати викладання навчальних дисциплін. Тематичні міждисциплінарні навчальні курси стають все більш популярним елементом обов'язкових навчальних програм багатьох провідних університетів світу. Сьогодні надзвичайно актуальним є питання про підготовку таких науково – педагогічних працівників, які були б здатні вибудовувати міждисциплінарні навчальні програми, вступати у продуктивну комунікацію з іншими колегами та навчальним контингентом, використовувати сучасні інноваційні підходи та методи навчання, постійно вдосконалюючи свою професійно-педагогічну майстерність [4].

Основними шляхами підвищення якості та ефективності юридичної освіти можуть стати: організація на високому методичному рівні викладання науково обґрунтованого змісту навчального матеріалу та оцінювання результатів його засвоєння за чітко виписаними критеріями; визнання основним завданням навчального процесу формування у навчального контингенту професійних та загальнокультурних компетенцій у вигляді умінь систематично поповнювати знання, користуватися ними в інноваційному, гуманістично орієнтованому режимі, а також у вигляді прогностичного способу моделювання професійної діяльності; переорієнтація в галузі управління системою вищої юридичної освіти з перенесенням акценту на забезпечення високого рівня організації навчального процесу; формування суспільної думки про те, що адміністрація ВНЗ, висококваліфікований науково - педагогічний склад та навчальний контингент повинні розглядати свій ВНЗ як успішну корпорацію, члени якої приносять користь один одному та суспільству; здійснення Вченою радою ВНЗ, яка є головною інстанцією для вирішення питань, пов'язаних із якістю навчання та виховання навчального контингенту, а також займається бюджетною та внутрішньою політикою, постійного контролю за виконанням навчальних планів; здійснення оцінювання якості освіти у юридичних ВНЗ не тільки в межах загальнодержавної системи акредитації, але й за допомогою громадських організацій, наприклад, Спілки юристів України [5].

Список використаних джерел

1. Репин В.В., Елиферов В.Г. Процессный подход к управлению. Моделирование бизнес-процессов. / Репин В.В., Елиферов В.Г. — М.: РИА «Стандарты и качество» — 2008. — 408 с.
2. Бордовская Н.В., Реан А.А. Педагогика. / Бордовская Н.В., Реан А.А. — Спб.: Питер, 2009. — 304с.
3. Подласый И.П. Педагогика. / Подласый И.П. — М.: Высшее образование, 2006. — С. 209-232.
4. Левитан К.М. Юридическая педагогика. / Левитан К.М. — М.: Норма, 2008. — С. 53-57.
5. Юридическое образование в России: поиск новых стандартов качества //URL: <http://www.pilnet.ru/news/184-legal-education-new-quality-standards.html> (2012.16.03).

Кравчук М. А.,

доцент кафедри теорії та історії держави і права
юридичного факультету Східноєвропейського
національного університету імені Лесі Українки
МОН України, кандидат політичних наук

ДО ПИТАННЯ ПРО ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Формування концепції правової держави є вкрай складним, багатоплановим процесом, що включає в себе не тільки формування структур влади, які здатні забезпечити дотримання законності та прав громадян, але й наявність широкого спектру політичних партій і рухів, соціальних груп і прошарків зі своїми специфічними інтересами, особливою правовою, політичною, соціальною, економічною поведінкою. Теорія правової держави поширилася на країни Західної Європи, Північної Америки, розвиваючись і збагачуючись протягом десятиліть, зазнала значної трансформації, що обумовлює актуальність дослідження.

Метою дослідження є історико-правовий аналіз формування концепції правової держави.

Уявлення про державу як про організацію, що здійснює свою діяльність на основі закону, почали формуватися вже на ранніх етапах розвитку людської цивілізації. Так, ще у XVIII столітті до нашої ери правитель Вавилону цар Хаммурапі видаючи закони написав: «Для того, щоб сильний не кривдив слабого, щоб з сиротою і вдовою чинили справедливо.... Щоб судив суд у країні, щоб ухвалювали вирoki в країні, щоб з пригнобленим чинили справедливо, я вирізьбив мої дорогocінні слова на моїй стелі і поставив перед зображенням моїм, царя справедливого».[4, с. 33] Дальшого розвитку ідея правової держави в розумінні верховенства чинних законів набуває в античні часи. Аристотель, Платон, Геракліт, Цицерон у пануванні законів вбачали запобігання сваволі посадових осіб та могутність держави. Платона можна вважати одним з перших давньогрецьких філософів, який у систематичній формі подав своє розуміння держави. Платон висунув свій проект ідеальної держави, який є першою соціальною утопією в історії суспільства. Ідеальна

держава, згідно з філософією Платона, повинна бути заснованою на засадах справедливості. Мислитель надавав великого значення закону й законності в житті суспільства. «Я бачу близьку загибель тієї держави, де закон не має сили і перебуває під будь-чиєю владою,- писав Платон. – Там же, де закон є володарем над правителями, а вони – його раби, я вбачаю спасіння держави і всі блага, що їх можуть дарувати державам боги». [3, с. 48] Важливий крок у напрямку формування теорії правової держави зробив давньоримський вчений Марк Тулій Цицерон. Він писав: «Закон – опора того високого становища, яким ми користуємося у державі, основа свободи, джерело правосуддя: розум, душа, мудрість і сутність держави зосереджені у законах» [5, с. 215].

Подальший розвиток ідеї правової державності виклали мислителі середньовіччя Н. Макіавеллі і Ж.Боден. У своїх працях Макіавеллі зробив спробу визначити контури ідеальної держави, яка шонайкраще відповідає потребам свого часу. Ціль держави він бачив у можливості вільного користування майном і забезпечення безпеки для кожного. Боден визначав державу як правове керування багатьма сімействами і тим, що їм належить.

У період Нового часу у розробку концепції правової держави значний внесок зробили прогресивні мислителі Г.Гроцій, Т.Гоббс, Б.Спіноза, Д.Локк та інші. Гроцій був першим видатним теоретиком школи природного права. Значний внесок у розробку основних елементів правової держави в період Просвітництва внесли Ш. Монтеск'є, Ж.Ж Руссо, І. Кант, Л. Гегель і інші. Монтеск'є пояснював установами правової державності необхідністю свободи у громадянському суспільстві. «Свобода є право робити усе, що дозволено законами. Якби громадянин міг робити те, що забороняється законами, то в нього не було би свободи, тому що теж саме могли б робити й інші громадяни» [2, с. 175]. Таким чином, політична свобода в Монтеск'є означає встановлення законності і безпеки.

Помітний внесок у розвиток ідеї правової держави зробив видатний німецький філософ І. Кант. Він – прихильник справедливості, а тому справедливою організацією суспільства, на його думку, повинно бути встановлення «вічного миру» [1, с. 200]. Правова держава, за Кантом, характеризується не як емпірична реальність, а як ідеальна теоретична модель, що нею слід керуватися як вимогою розуму і метою наших зусиль у практичній організації державно-правового життя.

Глибокі розробки питань становлення правової держави у ХХ ст. здійснено українськими вченими-юристами С. Дністрянським, Б. Кістяківським, М. Владимирським-Будановим, О. Малиновським, П. Рабиновичем, М. Ясинським та ін. Наприклад, Б. Кістяківський, як прихильник теорії правового самовизначення держави, вважав, що єдиним творцем правових норм є держава. Найпершою вимогою існування держави є неодмінне дотримання нею створених норм. При такій умові право перебудовує державу і перетворює її на правове явище.

Слід зазначити, що українські автори концепції про державу і право були попереду багатьох мислителів Західної Європи з питань природного права, панування в державі закону, місцевого самоврядування та ін. Розмірковуючи про співвідношення держави і особи, переважна більшість із

них на перше місце ставили інтереси людини, а метою держави вважали забезпечення прав і свобод кожного громадянина.

Список використаних джерел

1. Кант І. Сочинения: В 6 т. – М., 1965. – Т. 2. – 300 с.
2. Монтескьє. Избранные произведения. – М., 1955. – 280 с.
3. Орач Є.М. Історія політичних і правових вчень: Навчальний посібник. - К.: Атіка, 2005.- 560 с.
4. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн. – Том 1: / За ред. Члена-кореспондента Академії правових наук України В.Д. Гончаренка. – К.: Ін Юре. – 1998. – 504 с.
5. Цицерон. Диалогі о государстве и законах. – М., 1966. – 250 с.

Юхимюк О. М.,

доцент кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки МОН України, кандидат юридичних наук

КЛАСИФІКАЦІЯ ТИПІВ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ

Роль і значення застосування права настільки велике, що часто цю форму реалізації права виділяють в самостійну, вказуючи, що правозастосування, як і правотворчість – це два особливих напрямки функціонування правової системи, тому дослідження проблеми правозастосування є надзвичайно актуальним.

На загальнотеоретичному рівні питання правозастосування розглядалися у роботах таких науковців, як Рабінович П., Алексєєв А., Кельман М., Скаун О. та інші. Дискусійним залишається питання про суб'єктів правозастосування та типологію (класифікацію) правозастосовчої діяльності за цим критерієм.

Поняття правозастосування присвячені праці багатьох науковців. Скаун О. визначає застосування норм права (правозастосовчу діяльність) як владно-організаційну діяльність уповноважених державних органів, організацій і посадових осіб, яка здійснюється в процедурно-процесуальному порядку і полягає у реалізації норм права шляхом винесення юридичних рішень щодо конкретних суб'єктів з конкретних питань. [1, с. 414]

Одним з дискусійних питань теорії правозастосування залишається питання про суб'єктів правозастосування та типологію правозастосовчої діяльності за цим критерієм.

З огляду на правовий статус суб'єкта правозастосування та процедур, що застосовуються при прийнятті рішення, розрізняють чотири типи правозастосування, а саме: судовий тип; адміністративний тип; квазісудовий тип; квазіадміністративний тип.

Парадигмою судового типу правозастосування звичайно є застосування права судом. Судовий тип правозастосування характеризується прийняттям судових рішень, що, як результат правозастосування, приймаються в разі виникнення спору, або, якщо сторони процесу подають різні чи окремі позови,

або в ситуації, коли від суду вимагається рішення про встановлення юридичного факту.

В адміністративному процесі орган, що вирішує справу, в питаннях винесення рішення пов'язаний директивами та вказівками свого вищестоячого органу. Принцип ієрархічної підпорядкованості в даному випадку є основою, на якій базується цей тип правозастосування.

Застосування права суб'єктами управління становлять парадигму управлінського правозастосування. Тож йдеться про квазісудовий і квазіадміністративний типи правозастосування.

Ці типи правозастосування безпосередньо пов'язані з делегуванням державними органами окремих функцій різного роду інституціям. В квазісудовому типі суб'єктом правозастосування виступають різного роду мирові суди, медіаційні комісії, різні види арбітражних судів, погоджувальні комітети, третейські суди, тобто позадержавні громадські інституції. Якщо процедури, що регулюють процес розгляду справи такими суб'єктами, гарантують чесність та справедливість вирішення справи, то держава поважає рішення цих установ, і навіть дає їм юридичну силу, рівну рішенням державних судів.

Квазіадміністративний тип охоплює владні рішення, що містять конкретно-індивідуальні норми, і які приймаються як державними організаціями, так недержавними, такими як банки, страхові компанії, що реалізують завдання в галузі державного управління. Розгляд справ цими установами подібний до правил адміністративного процесу і, тому варто виділяти квазіадміністративний тип правозастосування.

Отже, правозастосування слід розуміти як правову форму діяльності уповноважених компетентних суб'єктів, спрямовану на реалізацію принципів та норм права у конкретних життєвих ситуаціях шляхом винесення індивідуально-конкретних рішень. З метою порівняльного вивчення істотних ознак типологія правозастосування здійснюється за таким критерієм як суб'єкти правозастосування. У зв'язку з цим розрізняють чотири типи правозастосування: судовий, адміністративний, квазісудовий та квазіадміністративний.

Список використаних джерел

1. Скакун О.Ф. Теорія права і держави : підручник / Скакун О.Ф. – К.: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2010. – 520 с.

Грукач В. О.,

аспірантка історичного факультету Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету.

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ ДЖЕРЕЛА ПРО ДІЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ВЛАДИ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ ТА МІСЦЕВОГО УПРАВЛІННЯ У ПРАВОБЕРЕЖНІЙ УКРАЇНІ У ХІХ СТ.

Зазначимо, що політика царської влади щодо народів, які населяли Російську імперію формувалась міністерствами внутрішніх справ, народної освіти, фінансів та іншими центральними державними установами. Однак в найбільш концентрованому вигляді вона знайшла своє відображення в матеріалах вищих адміністративних (Комітет міністрів 1802-1905 рр., Рада міністрів 1905-1917 рр.), законодорадчих (Державна рада 1810-1906 рр.) та законодавчих (Державна рада і Державна дума 1906-1917 рр.) державних установ, які зберігаються в Російському державному історичному архіві в Петербурзі.

У 1802 р., у зв'язку з утворенням міністерств, для координації їх діяльності було створено вищий адміністративний орган – Комітет міністрів. Він розглядав справи, які перевищували компетенцію одного міністра і вимагали взаємодії кількох міністерств. Комітет розглядав щорічні звіти міністерств і губернаторів та обговорював заходи по реалізації поставлених в них проблем і питань. Інколи, Комітет розглядав і подавав на затвердження імператору і законопроекти, без їх обговорення в Державній раді, порушуючи існуючий порядок видання законів.

Вищий законодавчий орган Російської імперії – Державної ради, яка була створена з ініціативи М. Сперанського у 1810 р. У 1906 р. Державна рада із законодавчого органу була перетворена в законодавчий і стала верхньою палатою російського парламенту. Цар використовував цей орган для боротьби з Державною думою, особливо першого та другого скликань.

Огляд описів фондів Департаменту законів Державної ради (ф.1149), Комітету (ф.1263) і Ради міністрів (ф.1276) показує, що за 1810-1917 рр. через Державну раду пройшло 176, Комітет міністрів – 357, Раду міністрів – 29 законопроектів, які стосувалися Правобережної України.

Досліджуючи діяльність органів влади та управління в даному регіоні, варто використовувати законодавчі акти, вміщені у „Своде законов Российской империи”, „Полном собрании законов Российской империи”, „Собрании узаконений и распоряжений правительства”. Зазначимо, що маніфестом від 31 січня 1833 р. повідомлялось про початок видання „Свода законов Российской империи” (СЗ). До нього увійшли всі законодавчі акти, починаючи від „Соборного Уложения” 1649 р. по 1 січня 1832 р. Вони були поділені за галузевим принципом на 8 головних книг чи розрядів. Кількість законів до 1832 р., вміщених в „Своді”, нараховувала біля 36 тисяч і вступав він у дію з 1835 р.

„Полное собрание законов Российской империи” вийшло трьома виданнями і вмістило в собі в хронологічному порядку закони за період з 1649 по 1913р.

До першого видання, яке нараховує 45 томів у 48 книгах (№№ 1-30600), увійшли закони з 1649р. („Соборное уложение” Олексія Михайловича) до 1825 р., тобто до кінця царювання Олександра I.

До другого видання, яке складається з 55 томів в 125 книгах і нараховує 61928 актів, були включені законодавчі акти, затверджені Миколою I та Олександром II (з 12 грудня 1825 р. по 1 березня 1881 р.). Третє видання вмістило закони з 1 березня 1881 р. до 1913 р. Воно складається з 33 томів і нараховує майже 30 тис. (29980) законодавчих актів. Кожне видання ПСЗ має окрему нумерацію. Згідно закону від 11 червня 1885р. до нього вносились лише оприлюднені законодавчі акти.

Важливе значення для дослідження зазначеної проблеми мають документи канцелярій генерал-губернаторів, що відклалися в сучасних архівних фондах Києва, Одеси, Полтави, Санкт-Петербурга.

Діловодна служба канцелярії генерал-губернатора організовувалась на забезпечення вирішення поточних справ вищої посадової особи в регіоні. Документи, створені в результаті її діяльності, є першим джерелом для з'ясування місця інституції у системі місцевих і вищих державних установ. Генерал-губернатор володів широким спектром інформації про ключові події в Росії й регіоні, що дозволяло реально їх оцінювати та вловлювати тенденції політичного, соціально-економічного і культурного життя губерній, щоб направляти їхній розвиток у вигідне для імперії русло. Губернські установи і посадові особи зі свого боку коригували та узгоджували власні рішення з генерал-губернаторською канцелярією. Заходи, що їх час від часу приймав уряд про скорочення кількості донесень (1852, 1854, 1858 рр. та інші), майже не поширювались на систему “губернські установи — генерал-губернатор — Міністерство внутрішніх справ”. 12 лютого цього ж року імператор звертав увагу міністрів і головноуправителів на те, що всякий новий захід чи поліцейське розпорядження, до якого б відомства вони не належали, набувають чинності в регіоні лише за згодою генерал-губернатора. Відповідальність генерал-губернаторів, наприклад, за проведення реформи 1861 р. давала їм право вимагати на розгляд від губернських у селянських справах присутствія будь-яких документів. Масово зріс документообіг відтоді, коли 1876 р. Комітет міністрів надав генерал-губернаторам право затверджувати протоколи місцевих властей, а також право змінювати і навіть відмінити постанови цивільних губернаторів. Низка узаконень, пов'язаних із посиленням ролі генерал-губернаторів в охороні державного порядку кінця 1870-х – початку 1880-х років, спричинила нове збільшення документного потоку політичного змісту. Генерал-губернатор повністю замикав на собі будь-які клопотання дворянських зібрань, земських і міських органів до імператора й уряду.

Чернушенко О. В.,
ад'юнкт кафедри філософії права та юридичної
логіки НАВС

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ЯК КОНТЕКСТ РЕФОРМУВАННЯ СУДОВОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ

Глобалізація є головною ознакою нашого часу: людство нестримно просувається до науково-технічної, ідейно-духовної єдності. Сучасна глобалізація, якщо її розуміти як процес інтеграції людства у складну взаємопов'язану, єдину планетарну систему, була підготовлена усією історією людства. Вона є якісно новим етапом інтернаціоналізації і покликана до життя сучасним рівнем розвитку матеріального і духовного виробництва і пронизує усі сфери життєдіяльності суспільств.

Для вітчизняної науки притаманне розуміння глобалізації як такого розвитку суспільства, в результаті якого відбувається переплавлення всього населення світу на гомогенну спільноту як у релігійному, мовному, економічному, так і правовому вимірах. Початок процеси глобалізації беруть у сфері економіки, науки і техніки, засобах комунікації, а тяжіють до єдиного раціонального господарювання і єдиного правового простору. «... глобальний характер має та суспільна форма, яка упорядковує спільне життя почасти схоже, почасти по-різному сформованих суспільств: самовизначена міжнародна правова спільнота» [1, с. 10].

Звертання до проблем судової влади у розрізі глобалізаційних питань пов'язане також і з проблемою збереження національного суверенітету. Владні втручання з боку міжнародних спільнот здатні знівельовати національну самобутність: «у глобальній системі, елементи якої стають все більш залежними одна від одної, здійснення владних повноважень шляхом прийняття рішень, здійснення тих чи інших дій... виконавчих органів влади на одному континенті, можуть мати істотні наслідки для народів...» [2, с. 32]. Це все здатне призвести до обмеження національного суверенітету, що тягне за собою зміну соціального статусу судової влади в державі, яка має підкорятися вимогам норм міжнародного та європейського права, а також враховувати діяльність і рішення Європейського міжнародного суду з прав людини. Міжнародні судові органи особливо із захисту прав людини набувають у сучасному світі значення ефективного засобу позасистемного контролю національної судової влади.

Для сучасної України принцип розподілу влад є виявом безальтернативного проекту глобалізації, який не враховує національну самобутність та правові традиції кожної конкретної держави. Саме тому, незважаючи на те, що у Конституції України зафіксоване і формально оформлене європейсько-ліберальне тлумачення судової влади та її місце в державі, а також на процес широкої легітимізації загальнодемократичних правових цінностей, існування судової влади саме в європейському вигляді в Україні залишається проблематичним. Сучасні дискусії про судову владу в Україні відображають істотний світоглядний розлом, який проходить по лінії протистояння між її системоцентричною і людиноцентристською концепцією розуміння. На жаль, правовому впливу Конституції, в основу якої покладено природно-правову доктрину, протистоїть легістський тип праворозуміння

радянського взірця, який є виявом системо центричного підходу. Залишаючись на позиціях системоцентриських орієнтацій неможливо очікувати змін в усіх сферах суспільного життя.

Список використаних джерел

1. Гьофе Отфрід Розум і право Складові інтеркультурного правового дискурсу. – К. : Альтерпрес, 2003. – 264 с.
2. Верещагин В. Ю. Национальная государственность в условиях глобализации / Ю. В. Верещагин, О. И. Цуканова. – Ростов н/Д. : СКНЦВШ, 2006. – 184 с.

Шутович В. В.,

заступник декана юридичного факультету
ННІЗДН НАВС

ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЗАКОНОДАВЧИХ ІНІЦІАТИВ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ СИСТЕМИ ІНДИВІДУАЛЬНО-ПРАВОВИХ ФІЛЬТРІВ

Процес створення Україною власної правової системи державного управління обумовлюється реальними потребами розвитку суспільства, а також спирається на історичні традиції українського державотворення. Разом з тим, оскільки Україна розташована на європейському континенті, а також беручи до уваги глобальний характер інтеграційних тенденцій правових систем країн Європи, становлення вітчизняної правової системи державного управління не може відбуватися ізольовано. Зважаючи на це, доцільним і надзвичайно важливим є вивчення відповідного досвіду провідних держав світу.

На наш погляд, регламент правової легалізації законодавчих ініціатив повинен бути доповнений розглядом і формуванням системи індивідуально-правових фільтрів. В залежності від змісту і організаційно-соціальних умов функціонування цих фільтрів вони можуть сприяти або ефективній реалізації правових принципів у соціальній практиці, або відмові від застосування правових принципів у соціальній практиці. Таким чином, функція цих фільтрів полягає в "очищенні" державно-управлінських рішень від негативних наслідків дії суб'єктивно нормативних факторів (корупція, домінування приватних чи вузько відомчих інтересів над національними інтересами, протистояння політичних сил та інші негативні моменти), які задаються культурним середовищем, існуючими професійними культурою і практикою. Ефективне функціонування цих фільтрів буде сприяти забезпеченню легітимності державної влади.

Ці "фільтри" працюють на всіх етапах зародження і реалізації політичної волі. На кожному окремому етапі правової легалізації нормативно-правових актів індивідуальні ціннісно-правові фільтри включені у мале коло взаємодії і узгодження формальних організаційно-правових аспектів регламенту із ціннісно-мотиваційними, професійними аспектами, з культурними традиціями, запитами часу та інтересами різних груп в рамках

існуючих схем і алгоритмів професійної діяльності кожної особистості, яка включена у підготовку і прийняття рішень (рис. 1).

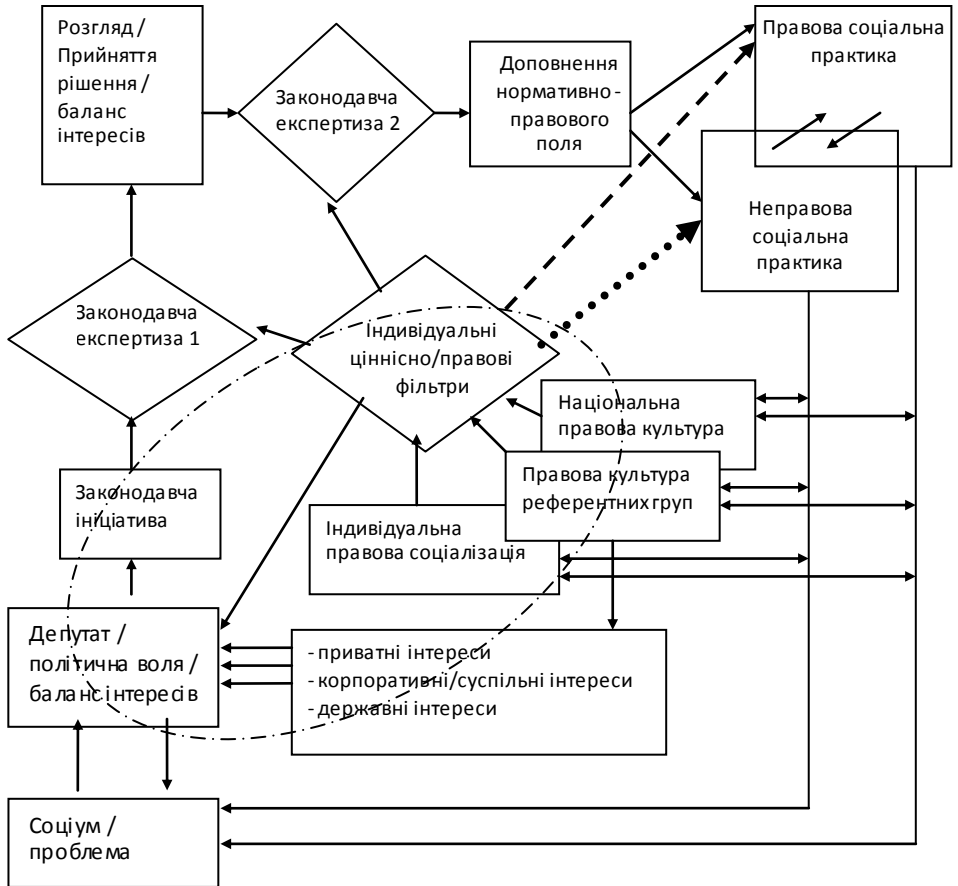

Рис. 1. Схема правової легалізації нормативно-правових актів з врахуванням індивідуальних ціннісно-правових фільтрів

Примітки до рис. 1:

- - - - -> - ефективна реалізація правових принципів у соціальній практиці;
- > - відмова від застосування правових принципів у соціальній практиці;
- > - управляючі зв'язки;
- - мале коло взаємодії регламенту прийняття нормативно-правових актів й індивідуальних ціннісно-правових фільтрів.

Весь цикл регламенту прийняття законодавчо-правових рішень складає велике коло функціонування ціннісно-правових фільтрів.

До засад і завдань реформаторів системи прийняття державно-управлінських рішень належить :

- цілісне включення до складу індивідуальних ціннісно-правових фільтрів принципів справедливості, свободи, рівності та принципу їх єдності;
- пріоритизація цих принципів у ціннісній системі особистості;
- підтримка і забезпечення застосування "нового складу фільтрів" під час оцінювання рішень, що приймаються й законодавчих ініціатив.

За відсутності пріоритетного включення до цих фільтрів перелічених вище принципів правові акти і рішення владних суб'єктів будуть безумовно відображати в основному приватні, кланові, відомчі інтереси на противагу суспільним і національним інтересам країни. В наслідок цього вони досить легко можуть сприяти створенню нових і продовженню існування старих, традиційних не правових соціальних практик.

Запропонована модель удосконалення організаційно-правових механізмів державного регулювання суспільних відносин сумісна з існуючою загальною схемою регламентна правової легалізації законодавчих ініціатив, яка включає наступні етапи (рис. 1):

- розробка правової ініціативи суб'єктом, який має право на її внесення до відповідного законодавчого органу,
- правова експертиза з боку науково-експертного управління, юридичного відділу тощо,
- прийняття/неприйняття законодавчо-правового акту,
- доопрацювання законодавчо-правового акту,
- правова експертиза,
- затвердження законодавчо-правового акту,
- застосування законодавчо-правового акту органами виконавчої влади.

Верещака О. О.,

студентка КМ-2А курсу юридичного факультету
ННІЗДН НАВС

ЗНАЧЕННЯ ДИСИДЕНТСЬКОГО РУХУ 60–70 РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ В УКРАЇНІ В УСТАНОВЛЕННІ НАЦІОНАЛЬНОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ

Проблема вивчення запропонованої теми: 1) офіційна заборона дослідження різних аспектів діяльності дисидентів у часі існування СРСР, що спричинило: дефіцит інформації для пізнання історичних процесів становлення незалежної України; 2) малодослідженість теми впливу національної свідомості, національної культури, та світових ідеологічних доктрин, на формування національних конституційних держав, зокрема української; 3) іншою проблемою дослідження значень дисидентського руху 60–70-х рр. є суперечності в ідеології і практиці національного руху опору, які стали однією з причин потрясінь економічного, соціального, культурного,

духовного характеру, які на протязі всієї історії незалежності супроводжують українське суспільство.

Актуальність з'ясування значення дисидентського руху 60-70-х рр. ХХ ст. в Україні в установленні національного конституціоналізму у тому, що на сучасному етапі розвитку національної держави, набуває активності процес осмислення національної специфіки реалізації принципу конституціоналізму.

Вивченням значення дисидентського руху 60-70-х рр. ХХ ст. в Україні в установленні національного конституціоналізму займався Ю. Ніколаєв. Він наголошує на тому, що одним із значень діяльності українських дисидентів було дедалі більше усвідомлення необхідності існування власної держави, спроможної захистити націю від геноциду, зберегти генофонд українського народу. Однією з основних напрямків діяльності дисидентів, було утвердження пріоритету рідної мови, популяризація здобутків української культури в народі, використання досягнень вітчизняної історіографії у справі духовного відродження нації. Вище зазначене аргументує те, що в цей період закладались основи національної ідеї, як елемента конституційного будівництва.

Історики Газін В.В. і Пристай А.В. визначають рух дисидентів, як перший великий суспільно – політичний рух у СРСР, учасники якого виступали проти існуючого політичного режиму. Їх головним завданням була боротьба за права людини та за національні права українського народу. Дисиденти прагнули діяти виключно конституційним шляхом. Їхніми методами були агітація і проведення громадських заходів. Результатом діяльності руху 60-70-х рр. є формування принципів участі громадян в політичному житті держави, установлення традиції відстоювати національні інтереси, що свідчить про початок закладення основних засад українського конституціоналізму.

Конституціоналізм органічно пов'язаний із суверенізацією народу й утвердженням демократичних засад державного та суспільного життя. Воднораз набуття народом суверенного статусу породило сучасне трактування нації (як народ-суверен). Досвід минулих століть і сьогодення засвідчують нерозривний зв'язок конституційного, демократичного та націєтворчого процесів, зокрема те, що без належного рівня національної свідомості й ідеології не може утвердитися конституційно-правова національна держава. Це дає змогу виокремити питання про взаємозв'язок конституціоналізму та національної свідомості, ідеології і культури як актуальну теоретико-методологічну проблему, й для українського суспільства.

Виходячи з цього проаналізуємо, які ідеологічні засади боротьби дисидентського руху 60-70-х рр. ХХ ст. лягли в основі становлення українського конституціоналізму. Шістдесятники відстоювали верховенство суспільства над державою, рівність усіх людей, включаючи вищих посадових осіб, перед законом, пріоритет прав людини, усунення регламентації творчого процесу, подолання відірваності від західної культури. Тобто декларуючи і намагаючись втілити в життя основоположні засади світової практики розбудови конституціоналізму держав світу, закладали основи розбудови власного демократичного, конституційного устрою.

Національний конституціоналізм, як специфічна форма відображення об'єктивної реальності, що складається з демократичних перетворень в

історичному процесі і сучасного будівництва конституційного ладу, являє собою відображення становлення національного суспільства.

Конституціоналізм значною мірою ґрунтувався і ґрунтується на досягненнях минулих поколінь. Діяльність дисидентів на шляху до установлення національного конституціоналізму: 1) дисиденти намагалися активно протистояти репресіям і боротися за вихід України зі складу СРСР; 2) створення української робітничо-селянська спілки завданням якої було здобути незалежність для України; 3) заснування підпільної організації - Український національний фронт (УНФ). Головною метою організації була агітація за вихід України зі складу СРСР, а в підсумку – утвердження самостійної держави; 4) з ініціативи дисидентів було організовано демонстрації протесту в Києві та Львові у 1965 -1966 рр. Дисиденти надсилали петиції й листи протесту проти репресій у вищі партійні та державні інстанції, приїжджали на відкриті процеси над інакодумцями, відмовлялися виступати на політичних процесах свідками тощо; 5) у другій половині 1960-х - першій половині 1980-х рр. не припинявся робітничий рух.

Вклад дисидентського руху 50-60-х рр. хх ст. важко переоцінити. Ми живем у самостійній незалежній державі завдячуючи самовідданій боротьбі людей, що жили, навчалися, працювали, але не зрозуміло з яких причин віддавали свої життя, втрачали волю; обмінювали свої життя на щасливе майбутнє нового покоління. Перегортаючи сторінки становлення українського націоналізму часом обіймає жах від подій, які пережили наші українці. Історія українського народу насичена яскравими сторінками як блискучих перемог визволення, так і поразок, що повертали його до попереднього стану. Але той факт, що ми живемо у незалежній державі, говорить про те, що навіть поразки були перемогами.

Гудима А. Ю..

3-К курс юридичного факультету ННІЗДН НАВС

ЗМІШАНА РЕСПУБЛІКА ЯК МОЖЛИВА ФОРМА ДЕРЖАВНОГО ПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ

Організація державного правління в Україні на сьогодні викликає чимало дискусій серед науковців та політологів. Історичний досвід вітчизняного державотворення свідчить про те, що проблема визначення оптимальної форми державного правління на всіх етапах розвитку України завжди була актуальною. Тому, значимість питання можливої форми правління в сучасній Україні є об'єктивним і зумовлене суперечливими відносинами між Президентом, Верховною Радою та Кабінетом Міністрів в межах здійснення принципу поділу влади.

Серед українських і російських науковців, які займалися дослідженням повноваження вищих органів державної влади слід відзначити А. Автономова, С. Бостяна, Р. Мартинюка, Р. Павленка, С. Рябова, С. Серьогіну, В. Чиркіна, В. Шаповала.

Форма державного правління — це спосіб організації державної влади, зумовлений принципами формування і взаємовідносин вищих органів держави.

Характер форми правління залежить від типу суспільства. В суспільствах, які не мають економічного обміну, і вимушені об'єднуватися через централізовану державну владу, формою правління є монархія. Там, де форма правління не спряжена із системою феодалної власності на землю і її верховним власником в особі монарха, вона має вид деспотії. Для суспільств, що основані на обмінних стосунках між вільними, політично рівними суб'єктами-власниками, характерна республіканська форма правління.

Республіка – форма правління, за якої всі в вищі органи державної влади обираються чи формуються загальнонаціональними установами-парламентами. Відрізняється наступними ознаками: вибранням органів державної влади на визначений термін і її колегіальним характером; наявністю вибраного на певний термін глави держави; таким характером державної влади, яка користується владними повноваженнями не за власним бажанням, а за дорученням суверенного народу; юридичною відповідальністю глави держави. Розрізняють парламентську і президентську республіканську форму правління.

Однією з сучасних форм державного правління в розвинутих країнах є так звана змішана республіканська форма, або, враховуючи різноманітність конкретних форм, змішані республіканські форми правління, які нерідко називають парламентарно-президентськими (президентсько-парламентарними) або, що не зовсім вдало, напівпрезидентськими республіками.

Типовою ознакою змішаних форм правління є сполучення рис президентської та парламентарної республік. Як і в президентській республіці, тут главу держави обирають на загальних виборах. Іноді він наділений значними повноваженнями у сфері виконавчої влади або навіть очолює її. З іншого боку, як і в парламентарній республіці, суб'єктами виконавчої влади є прем'єр-міністр і уряд в цілому, які несуть відповідальність перед представницьким органом. У наші дні змішані республіканські форми правління є досить поширеними: тільки в Європі їх мають Австрія, Болгарія, Ірландія, Ісландія, Македонія, Польща, Румунія, Словенія, Фінляндія, Франція і Хорватія. До змішаної форми тяжіє і більшість країн, що утворилися на терені колишнього СРСР, у тому числі і Україна.

За роки своєї незалежності Україна зазнала істотних змін форми правління – від радянської моделі організації влади до президентської республіки, а потім до напівпрезидентської, парламентарно-президентської і врешті-решт – президентсько-парламентської. За цих умов характерною є зміна уявлень політичної еліти про сутність функцій Президента, Верховної Ради та Кабінету Міністрів у контексті їх взаємовідносин. Тож в світлі недавніх подій, коли організація влади в країні змінювалася, доречно є питання: президентсько-парламентською, чи парламентсько-президентською республікою має бути Україна? Багатоох влаштовує парламентсько-президентська форма, когось – президентсько-парламентська, інші взагалі вбачають курс України у суто парламентській республіці. Потрібно зазначити, що більшість громадян не розуміють різниці між президентською і парламентською республікою, але хочуть, щоб владу втілював хтось персонально і відповідав би за неї. Інших президентська форма правління лякає можливістю встановлення диктатури.

Підводячи підсумки можна сказати, що форма державного устрою України є одним з ключових питань для становлення української державності. Невизначеність у цьому питанні – той негативний фактор в управлінні, який виводить з ладу увесь механізм державної влади.

Для України, як досить молодій незалежній державі, зрозумілою є змішана форма державного правління. Вона характеризується найменшою вразливістю до низки негативних чинників, що впливають із незрілості громадянського суспільства та низького рівня правової культури громадян.

На нашу думку, президентсько-парламентська республіка, як модель змішаної форми правління, є досить прийнятною для України, адже має бути людиною, яка б відповідала за все, що відбувається в країні і уособлювала в собі представника держави.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Основний Закон України від 28 червня 1996 р. // www.rada.gov.ua
2. Бостан С.К. Форма правління сучасної держави : проблеми історії, теорії, практики : [монографія] / Бостан С.К. - Запоріжжя : Юридичний ін-т ; Дике поле, 2005. - 540 с.
3. Павленко Р.М. Парламентська відповідальність уряду: світовий та український досвід. - К.: ВД «КМ Академія», 2002. - 253 с.
4. Парламентсько-президентська форма правління: Україна та німецький досвід: збірник наукових праць / За наук. ред. Розпутенка І.В. - К.: К.І.С., 2003. - 194 с.

Калатушка І. О.,

студентка КМ-2Н курсу юридичного факультету
ННІЗДН НАВС

ОСОБЛИВОСТІ ДЕМОКРАТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Держава має свою національну правову систему. Історично склалося так, що у кожній країні діють свої правові звичаї, традиції, законодавство, юрисдикційні органи, сформувалися особливості правового менталітету, правової культури, що й об'єднується загальним поняттям «національна правова система». У будь-якій державі правова система, будучи невід'ємним елементом соціальної системи, формою виразу правової культури, детермінована історичними і географічними чинниками.

Правова система виступає складовою нормативно упорядкованої частини правового життя — процесу виробництва та відтворення правових відносин, що виникають між людьми з приводу задоволення тих чи інших інтересів. Правова система — це об'єктивне, історично закономірне правове явище, яке включає в себе взаємопов'язані, взаємообумовлені і взаємодіючі компоненти: право і втілюючи його законодавство, юридичні установи, юридичну практику, суб'єктивні права і обов'язки, правову діяльність і правовідносини, правосвідомість і культуру, правову ідеологію та ін.

Сутність правової системи України - феномен, що базується на конституційних положеннях, вироблених на основі концепції природних прав, політичного плюралізму, пріоритету прав людини, відповідальності держави перед особою, інтеграційному забезпеченні політико-правових процесів у реалізації завдань суспільства, пов'язаних зі співробітництвом та консенсусом.

Держава в умовах Європи може претендувати на роль демократичної не лише за декларування, а й змістовного наповнення демократичних норм та процедур. Одним із найважливіших орієнтирів у діяльності держави, пов'язаним з утвердженням європейських демократичних стандартів сучасного розвитку, вважається необхідність підвищення рівня конкуренції у сфері державотворчої діяльності. Відсутність достатнього рівня конкуренції в політико-владних структурах України дає змогу номенклатурно-клановим утворенням керувати державою за допомогою волюнтаристських методів. З огляду на це набуває актуальності потреба розвитку конкуренції в середовищі державних службовців, що передбачає: рекрутування їх на основі професіоналізму, а не за принципом протекціонізму; залежність службової кар'єри від особистих якостей працівників; адекватну оплату праці державного службовця.

Україна заявила про свій європейський вибір, а тому одним із провідних завдань при реформуванні правової системи є приведення її у відповідність до європейських правових стандартів.

В нинішній Україні зміни в законодавчій та правозастосовчій сферах розпочато, але, як пише група українських правознавців, реформа права буде «пробуксовувати» доти, доки у державі не визріють умови для нової парадигми (читай доктрини - авт.) права. Схоже на те, що ці умови в основному склалися, а найважливішою умовою цієї реформи є сама українська людина. Вона змінюється у напрямі розширення індивідуальної свободи, творчого пошуку, новачій, зростання потреб, утвердження себе як особистості, як унікальної істоти. Саме тому історичний смисл правових перетворень у сучасному українському суспільстві, його демократичної трансформації мають полягати не просто у заміні старого законодавчо-нормативного матеріалу на інший, новий, а у зміні культурних домінант правового розвитку як держави, так і цілого суспільства.

Сучасна правова система України не виконує своїх функцій адекватно до існуючих реалій життя, це можна назвати кризою правової системи.

В Україні й справді відбувається саме адаптація існуючої правової системи до нових умов, а не її докорінне реформування. Є підстави вважати, що найбільшою «деформацією» існуючої правової системи є її мінімізоване гуманістичне, антропоцентричне наповнення.

У правовій теорії та практиці все більшого значення набувають ідеї рівності та свободи, що утворюють фундамент теорії прав людини та громадянина. Це обумовлено тим, що права людини є одним з найважливіших інститутів права будь-якої сучасної держави і розглядаються, передусім, як узагальнення практичного досвіду міжлюдського спілкування, а відтак за жодних обставин їх не можна розглядати як породження спекулятивної діяльності людського розуму у відриві від соціальних процесів.

З проблемою захисту прав людини в сучасній Україні тісно пов'язана проблема державно-правової реформи. Як вказують фахівці, сучасний період

розвитку людства пов'язаний з двома суперечливими процесами: по-перше, намаганням держав досягти своєї самостійності, ідентичності; подруге, тенденціями до об'єктивних зумовлених інтеграцій і глобалізацій. [1, с. 3]

Розбудова громадянського суспільства в Україні має орієнтуватися на європейські стандарти забезпечення та захисту прав і свобод людини, зокрема впровадження практики належного врядування, доброчесності, відкритості, прозорості та підзвітності інститутів влади, створення умов для різноманіття суспільних інтересів, у тому числі економічних, екологічних, соціальних, культурних, релігійних, територіальних тощо, і форм їх вираження (громадські ініціативи, суспільні рухи, асоціації, об'єднання). У зв'язку з цим, в контексті тривалих правових трансформацій, слід зазначити, що права людини є центральною ідеєю, що формує нові демократичні стандарти в суспільстві. У зв'язку з цим заслуговує на увагу дослідження правової культури, релігії, моралі як визначальних чинників реалізації прав і свобод людини та громадянина в Україні. [2, с. 4]

Досвід розвинених країн світу підтверджує необхідність поєднання діяльності державних структур, влади і всіх структур громадянського суспільства. Суспільний розвиток на сучасному етапі засвідчує тенденцію до розширення участі громадянських структур в управлінні різними сферами суспільного життя, а також їхній вирішальний вплив на процеси державотворення.

Важливою метою і умовою реформування Українського суспільства є розвиток демократичної, соціально-правової держави і відповідної правової системи, що забезпечить становлення України як високорозвинутої цивілізованої європейської держави з високим рівнем життя, дозволить їй стати впливовою силою у світі та Європі. Завданням державно-правових реформ є створення дієвих механізмів охорони і захисту прав і свобод людини, систематизація і вдосконалення законодавства, зміцнення начал громадянського суспільства, державно-правової системи, вдосконалення практики правореалізації та контролю за виконанням законів тощо.

Список використаних джерел:

1. Правові системи сучасності: Навчальний посібник для магістрів права / Відп. ред. Ю. С. Шемшученко. – К. : Вид-во «Юридична думка», 2012. – 492 с.
2. Проблеми реалізації прав і свобод людини та громадянина в Україні : Монографія / Кол. авторів ; За ред. Н. М. Оніщенко, О. В. Зайчука. – К. : ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2007. – 424 с.

Капічон О. Г.,
студентка 4-К-1 курсу юридичного факультету
ННІЗДН НАВС

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ОБЛІКУ В УКРАЇНІ

Багато хто з видатних учених – представників теорії і практики аудиту та юридичного напрямку в обліку працювали в різний час над питаннями використання і взаємодії правових відносин у фінансово-господарській діяльності: Ф. Ф. Бутинець, Ф. Виле, О. М. Галаган, М. В. Кужельний,

А.М. Кузьмінський, Д. Манчіні, П. П. Німчинов, Ю. І. Осадчий, В. Ф. Палій, Л. Пачолі.

Відомі роботи представників юридичного напрямку нідерландської, італійської, французької, інших шкіл стали вагомим внеском у диференціацію та персоніфікацію рахунків, змінили погляди на особливості обліку торговельних операцій (у голландців це пояснюється тим, що країна активно займалася мореплаванням, а відповідно, й торгівлею іноземним заморським товаром).

Наряду з фінансистами, торгівцями, державними контролерами, фізиками, монахами протягом 300 років (1673—1973) найбільшу роль в історії обліку й аудиту відігравали юристи. Вони вбачали для себе в облікових процедурах та документах юридичні аспекти: документальне свідчення про наявність правових відносин між власником та підлеглими (матеріально-відповідальними особами), між місцевими торгівцями та заморськими купцями, майнові, боргові відносини тощо.

Саме вони персоніфікували рахунки, тобто за кожним рахунком, на їх думку, має знаходитися, або товар, або грошові кошти (до сплати, наявні, кредитні), або людина (кредитор, боржник) [9].

Слід згадати, що облік не почався з книг францисканського монаха Луки Пачолі (1445—1517). Більшість науковців вважає, що саме він є родоначальником бухгалтерського обліку лише тому що першим написав книги з обліку та контролю за витратами.

Він просто як розумна, досвідчена людина свого часу першим узагальнив вже існуючий практичний досвід, описав його. Без сумніву, він зробив свій власний внесок у бухгалтерський облік та його подальший розвиток, і насамперед з боку математики та правових відносин [2].

1522 року іспанський математик і юрист Дієго дель Кастілло писав, що історія бухгалтерського обліку знає випадки, коли права та обов'язки, які випливають з договору, виступали об'єктом обліку. Він вважається родоначальником юридичного напрямку в бухгалтерському обліку. Всі господарські факти він вважав договором. На його думку, «Мета обліку полягала у відображенні юридичних прав і вимог учасників договорів».

Учені-дослідники історії бухгалтерського обліку вказують, що в його розвитку був юридичний період. Француз Р. Обер зазначає, що з 1673 по 1973 роки в історії бухгалтерського обліку превалювала юридична школа.

Д. Манчіні класифікував рахунки бухгалтерського обліку за двома теоріями: юридичною та економічною. До юридичних він відносив розрахункові, тобто облік розрахунків з юридичними та фізичними особами.

Якщо говорити сучасною мовою, можна дійти висновку, що розрахунки з дебіторами та кредиторами за міжнародними економічними операціями безпосередньо належать до юридичного аспекту обліку.

Гаспар де Тексада, Бартоломео де Солозано, Франсиско де Ескобар продовжили справу Д.Манчіні.

Тексада стверджував, що бухгалтерський облік — це ведення рахунків з метою ефективного управління, контролю підлеглих осіб.

Ескобар сенс обліку зводив до правових відносин між власником та матеріально-відповідальними особами. Рахунки відкривались для обліку прав та вимог осіб, що брали участь у господарському процесі [6].

Завдяки їхнім розробкам юридичного регламентування обліку виникли контроль, звітність, управління, аудит.

Якоб ван дер Шуер, представник нідерландської бухгалтерської школи XVII сторіччя у тлумаченні подвійного запису теж дотримувався юридичного напрямку.

З початку XIX сторіччя в італійському обліку намітилися дві тенденції: перша виводила облік з відносин, що виникають у зв'язку з рухом та зберіганням цінностей (юридичний напрямок), і друга, базована на обліку цінностей (економічний напрямок).

Прибічником першої тенденції був Нікколо д'Анастасіо, який висловив думку, що «облік — це реєстрація прав та зобов'язань власника». Його однодумець Джузеппе Борначіні говорив, що бухгалтерія — мистецтво ведення, передбачення і регулювання адміністративних розпоряджень. Контроль — ось істинна функція обліку [7].

Видатний засновник ломбардської школи Франческо Віле, юрист, працівник фінансових органів, історично вважається засновником бухгалтерії як науки. Він синтезував юридичні та економічні цілі обліку, систематизував бухгалтерські знання, концептуально осмислив основні облікові категорії. На його думку, мета бухгалтерії — контроль організації господарства та майна.

П'єр Буше, стверджував, що бухгалтеру недостатньо вміти скласти бухгалтерські проводки, а необхідно добре знати комерційне право. Цим самим він підкреслював роль юриспруденції у бухгалтерському обліку і висловлював думку про те, що бухгалтер повинен володіти правовим полем щодо того, як і що відбувається у фінансово-господарському житті підприємства [9].

Стосовно взаємодії юриспруденції та господарського обліку, їх доповнення одне одним, можна висловити гіпотезу про те, що це виникло в період, коли для вирішення якихось спірних (судових) питань «суддям» необхідно було мати дані про наявність певних зобов'язань або про власність (належність) товарів, земель, худоби комусь з тих, хто виступає заявником чи відповідачем.

Тоді можна стверджувати, що документальне або інше підтвердження про фінансово-майновий стан особи (наприклад, відповідача в суді), що застосовується в юриспруденції, вже був. На підставі таких підтверджень приймалися судові рішення. Рішення судів також якимось чином відображалися як зміна фінансово-господарського стану власника. Тож облікові дані вже були до виникнення судів, а значить був і облік [8].

Облікові процеси були досить розвинені в Київській Русі. Про це свідчить той факт, що велась відповідна підготовка людей, які займались обліком та іншою писарською роботою. У монастирях, де фактично концентрувалася вся наукова думка, відкривалися, школи, велось різноманітне навчання, в т. ч. ведення обліку і запису.

Саме в монастирях під впливом візантійської наукової думки зародились ідеї майбутньої української бухгалтерії. Застосовується такий обліковий принцип: за кожен майновий об'єкт відповідає певна особа або група осіб. Щодо комірників, то вони несли як матеріальну, так і кримінальну відповідальність. За кожен нестачу били, "карали на горло", вшали.

Принцип високої відповідальності при княжому дворі, в монастирському господарстві привів до створення досить витонченої облікової техніки, яка вимагала суворого поділу облікових регістрів, призначених для фіксації надходження і відпуску грошей та інших цінностей, послідовного проведення інвентаризації. Цікавим є те, що облікові залишки звірялися з фактичними, а не навпаки [10].

Історія обліку налічує тисячі років і це є красномовним фактом того, що економіка неможлива без облікових процесів. Багато хто з видатних людей різних галузей науки внесли свій неоціненний внесок у розвиток обліку. Сучасний стан будь-яких економічних процесів напряму пов'язаний із нормативно-правовою базою, а тому юридичний аспект облікової діяльності є базовим. Формування обліку залежить від умов сьогодення, а воно нині досить динамічне зі своїми спадами та злетами. А вже скоро і сучасний етап обліку стане історією.

Список використаних джерел:

1. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку та Інструкції про його застосування» від 30.11.1999 № 291;
2. Бодран Р.М. «Деякі аспекти історії і проблеми аудиту в Україні» // Науковий вісник. – Ужгород, 2002 - №11 – с. 199-202;
3. Кримський юридичний вісник – Сімферополь, 2002 - №3 (4) – 234 с.;
4. Фінанси, облік і аудит // Збірник наукових праць (спецвипуск) – Київ, 2006 – 323 с.;
5. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії і практики // Збірник наукових праць – Харків, 2009 - № 1 (6) – 254 с.;
6. Фінанси, облік і аудит // Збірник наукових праць – Київ, 2011 – № 18 – 351 с.;
7. Чабанов Н.В, Бухгалтерський облік в Україні: Навч. посіб для студентів вузів спеціальності «Економіка підприємств», Київ 2004-301 с.;
8. Бутинець Ф.Ф. та ін. Бухгалтерський управлінський облік / Ф.Ф. Бутинець, Л.В. Чижевська, Н.В. Герасимчук. - Житомир: ЖІТІ, 2000. – 448 с.;
9. Стратегія економічного розвитку України: Наук. Зб. – Вип.6/ Відп. Ред. О.П. Степанов. – К.: КНЕУ, 2001. – 484 с.;
10. Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 6. – К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України; Спілка юристів України; Видавничий дім «Юридична книга», 2000. – 438 с.;

Ленько Н. М.,
студентки 4-К-Н курсу юридичного факультету
ННІЗДН НАВС

ДЖЕРЕЛА ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Процеси всесторонньої інтеграції і глобалізації відіграють все більш значну роль в прогресі сучасного світу. Найбільш яскравим відображенням цього є прискорений розвиток Євросоюзу. Все більше число держав під впливом інтеграційних тенденцій у добровільному порядку погоджуються на

певне обмеження власного суверенітету, передачу суверенних прав у компетенцію національних (наддержавного) утворень міжнародного характеру. Європейський Союз в даний час є одним з найбільш ефективних, авторитетних і динамічних недержавних утворень. За короткий, за історичними мірками, відрізок часу Союз перетворився з невеликого субрегіонального угруповання економічного характеру в інтеграційну організацію універсальної компетенції, володіє власним апаратом управління, здійснює діяльність в різних сферах суспільного життя.

Право Європейського Союзу волею історії змогло творчо сприйняти, осмислити і використати досягнення різних правових сімей, систем найбільш розвинутих країн Європи, що ввібрали в свою культуру століття еволюції правових норм в умовах демократії і правової держави, а також пристосувати їх до процесів прискореної комплексної інтеграції, яка стала невід'ємною частиною глобалізації. При цьому саме право Європейського союзу засноване на основі пріоритету прав людини, принципів правової демократичної держави, розробляє і випробовує на практиці дієві методи й інструменти гармонічного співіснування інтересів особистості, регіонів, країн, наднаціональних і міжнародних утворень з завданнями глобалізації, успішно зменшуючи негативні наслідки.

У рішенні складних проблем подальшої інтеграції Європи важлива роль, безумовно, належить праву. Право Європейського Союзу є одним з найцікавіших і в той же час складних явищ в сучасній юридичній науці. Унікальність його пояснюється специфікою його юридичної природи і тенденцій подальшого розвитку. Саме воно найбільш адекватно відображає світову тенденцію до конституціоналізації права і руху до певного ідеалу, який стане основою майбутнього Права людства.

Європейське право, формування якого почалося одночасно зі створенням Європейських Співтовариств, представляє одну з найбільш динамічних і швидких систем права. За минулі десятиліття ця правова система утвердилася в якості загальноновизнаної і відіграє істотну роль у регулюванні суспільного життя в значній частині європейського континенту. Однією з ключових складових права є питання про його джерела, тим більше, що процес формування системи джерел права ЄС все ще триває.

Система джерел права ЄС відрізняється значною своєрідністю. Причому в установчих документах немає ні поняття права Європейського Союзу, ні поняття його джерел.

У роботі всесторонньо досліджується сучасна система джерел права ЄС, що склалася на даний момент. Під джерелами права, в традиційному змісті розуміють зовнішні вираження права, форми закріплення уповноваженими органами відповідних правил поведінки. Джерела права ЄС – це зовнішні форми вираження його правових норм. Їх система має чітку ієрархію актів і має свої специфічні особливості.

Вибір теми роботи зумовлений її теоретичним і практичним значенням. Так як у вітчизняній науці не приділено належної уваги питанню розвитку системи джерел права ЄС та їх взаємодії, дане наукове дослідження спрямоване на виправлення сучасного стану речей.

Максютіна О. С.,
студентка 4 курсу Кіровоградського відділення
ННІЗДН НАВС

ШЛЯХИ РОЗБУДОВИ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ

Однією з одвічних проблем і в теорії прав людини, і в теорії держави і права загалом є співвідношення людина-держава-право. Вона постає в усіх дисциплінах юриспруденції. Людина депонує своє право у суспільне надбання і стає під захист сили суспільства, частиною якого є.

Правова держава, спочатку як певна ідея, теорія і концепція, а потім – і відповідна практична модель влаштування держави в суспільстві, має історичний генезис і сучасні варіанти її розуміння. Практичне значення концепції правової держави зумовлюється тим, що вона концентрує, втілює прогресивні здобутки людства у державно-правовій сфері. Вже саме поняття правової держави є загально цивілізаційним надбанням, загальнолюдською цінністю політико-юридичної цілеспрямованості.

Концепція правової держави дає відправні гуманістичні орієнтири для вдосконалення й розвитку сучасної демократичної держави (зокрема, в Україні), спрямовує відповідним чином основні напрямки діяльності різноманітних державних органів.

У нашій роботі ми маємо на меті дослідити суть і зміст ідеї правової держави та з'ясувати шляхи формування правової держави в Україні.

Завданнями даної роботи є історичний аналіз зародження та розвитку ідеї правової держави; розкриття сутності правової держави через характеристику її ознак та принципів, також методи розбудови правової держави.

Предметом дослідження виступають історія виникнення концепції правової держави, ознаки правової держави і механізми їх втілення в Україні.

Методологічну основу роботи складають загальнонаукові методи дослідження (діалектичний), а також конкретно-наукові (історичний, логічний, порівняльний, системний, формально-аналітичний) методи.

Теорія правової держави розвивається, постійно наповнюючись змістом у міру накопичення в історії людства правових традицій і політичного досвіду.

На мою думку, разом з тим, слід пам'ятати, що в юридичній науці ніколи не існувало і не існує єдиної загальноновизнаної концепції правової держави. Вона може обґрунтовуватися і розроблятися з різних світоглядних позицій, в рамках різних типів праворозуміння, відобразити реалії різних національних, політичних і правових систем.

Правова держава має гарантувати та забезпечувати втілення в життя принципів верховенства права та закону, максимальної гарантії прав і свобод людини, рівності усіх перед законом та судом, взаємної відповідальності громадянина і держави, судовий та інший захист осіб. Для неї характерний пріоритет прав людини над правами держави.

Правову державу характеризує багатопартійність, можливість легальної діяльності як правлячим, так і опозиційним об'єднанням громадян. Вимоги нормативно-правових актів правової держави поширюються на

діяльність усіх громадських і політичних інституцій, усіх громадян, усі сфери суспільства.

Для формування в Україні правової держави необхідно вирішити цілий ряд проблем. А до основних напрямів її формування слід віднести: необхідність зв'язати правом діяльність держави та її органів, формування правового механізму, за допомогою якого можна було б подолати відчуження людини і громадянина від засобів виробництва, власності, від безпосередньої та представницької форм демократії; чітку роботу законодавчої влади на основі Конституції України та конституційних законів; формування у людей нового правового мислення, високого рівня правової культури, знань про життєво необхідні закони та вміння використовувати ці закони в повсякденному житті.

Можна зробити висновок, що у сучасній юридичній науці розроблені основні ознаки правової держави, що характеризують її як специфічний вид держави: конституційна юрисдикція, верховенство права, реально існуючий єдиний для всіх, обов'язковий правопорядок у державі, парламентаризм, розвинена виборча система, суверенітет народу, наявність гарантій дотримання права і законодавства, утвердження принципу людського виміру права тощо.

Звичайно, Україна також уже зробила і в майбутньому буде робити кроки до побудови правової держави. Вже відбулися зрушення в оцінці прав і свобод людини, в їх конституційно-правовому регулюванні, окреслено шляхи їх реалізації, сформовано відповідні правові механізми. Але на жаль, значна частина ознак правової держави для нашої країни є поки що лише формальними. Без ефективної співпраці всіх гілок влади, без чіткого дотримання ними не лише писаних норм, а й моральних законів, правова держава в Україні перебуває лише на шляху тих досягнень, що вже є усталеними в усьому Європі.

Петрига Л. М.

студент КМ-2А курсу юридичного факультету
ННІЗДН НАВС

СТАНОВЛЕННЯ ІДЕЙ ПРИРОДНОГО ПРАВА НА ТЕРЕНАХ УКРАЇНИ ІХ – ХХ СТ. ЯК ОСНОВА ПРАВОВОЇ РЕФОРМИ

Сучасний етап розвитку українського суспільства і держави може бути охарактеризований як трансформаційний, для якого характерним є прагнення створення громадянського суспільства та забезпечення максимальної реалізації прав і свобод людини й громадянина. У зв'язку з цим загострюється актуальність дослідження природних прав людини. При цьому постає потреба у виділенні окремих етапів становлення природних прав на теренах сучасної України, які відбивали б пов'язаність останніх із духовними складовими суспільства, включення у систему цінностей, як на загальносоціальному, так і на індивідуальному рівні. Це зумовлює необхідність розширення наукових уявлень про природні права людини, заснованих на співвідношенні загальносоціальних та юридичних аспектів.

Для українців поняття прав людини є явищем органічно національним, коріння якого маємо шукати ще в період давнього політико-правового досвіду України – від «Закону Руського» Олегових договорів з Візантією, та Руської Правди з її рівністю суб'єктів правовідносин (і це за часів Середньовіччя).

Подальший розвиток прав людини в Україні пов'язаний з Литовськими статутами 1529, 1566, 1588 років. Як зазначає І.Б. Усенко: «У цей час поділу феодального суспільства на окремі стани (шляхту-дворян, духовенство, міщан, козаків, селян тощо) на перший план виходить проблема боротьби за станові права, вольності та привілеї» [1, с. 22]. В силу цього закріплення рівності усіх перед законом на практиці не здійснювалась.

Носієм політико-правової думки середньовічної України було козацтво. Саме козаки добилися реального практичного закріплення своїх прав та свобод. На той час категорії «права», «свободи», «вольності» вживалися як близькі за значенням. Ці категорії вбирали в себе засади юридично конкретних соціально-політичних прав і переваг, а також певні компоненти моральних, етичних і світоглядних понять і окреслювали соціальні, політичні та економічні статуси та ролі, та інші погляди та політичні орієнтації, що характеризували життя козаків. Вони стосувалися різних напрямків: особи (свобода совісті, свобода особистості); соціального стану самої козацької організації (доступ до прав та переваг, що забезпечують благородний спосіб життєдіяльності козацтва); національної ідентичності (свобода руського народу, розглядала як політичне право, причетність до якого мали козаки, оскільки отожднювали себе з руським народом).

Руйнація гетьманщини і як результат – знищення основного природного права людини, особистої свободи українців, а також запровадження в Україні кріпацтва 1783 р. Ці події відкинули Україну в її розвитку на цілу епоху, загальмували її буржуазний розвиток, та взагалі ліквідували правову базу яка б могла забезпечити права людини в Україні.

Починаючи з кінця ХІХ – початку ХХ ст. відкривається перспектива повернення думки про безумовну цінність та святість прав та вольностей людини і громадянина. Етапним твором української думки на шляху такого усвідомлення стає «Самостійна Україна», який був написаний у 1899 р. студентом-правником М.І. Міхновським.

Не слід забувати і про погляди класиків української політичної філософії (Т.Г. Шевченко, М.П. Драгоманова, І.Я. Франка, М.С. Грушевського) на права людини. Вони формувалися під впливом боротьби українського народу (самостійно або у союзі з народами Європи) за громадянську свободу та самостійний розвиток. Крім того значний вплив на ці погляди мала українська традиційна і раціоналістична філософія, європейська політична філософія тощо. Саме тому питання, що стосувалися прав людини поєднували в собі вітчизняні та європейські ідеї, підходи і вилилися в єдину концепцію прав людини для України.

Вагомий внесок у наукове осмислення ідеї прав людини зробив і Б. Кістяківський. У своїх працях мислитель робить спробу дослідити теоретичні засади походження прав людини та безпосередньо з'ясувати їхню суть. Аналізуючи полеміку тогочасних конкуруючих наукових шкіл, котрі займалися «праволюднною» проблематикою, зокрема школи природничого

права, з одного боку, та різних напрямків науки соціології – з другого, Б. Кістяківський резюмує, що в науковій теорії соціального процесу ні соціальне, ні індивідуальне начало не може відігравати ролі самодостатнього і безумовного принципу. «Істинно наукове вирішення цієї проблеми потребує кінцевого злиття особи і суспільства в одне гармонійне ціле, при якому кожне з них, будучи самоціллю, взаємно один одного доповнювало б, а не витісняло чи усувало» [2, с. 124].

За радянських часів існували два дисидентські напрями: 1) політичний, основою якого стала ідеологія ОУН-УПА (значно поширений в Західній Україні) та 2) культурницький, погляди представників якого еволюціонували від прагнень реформування радянської системи з метою побудови в СРСР «соціалізму з людським обличчям» до необхідності боротьби за створення незалежної Української держави (переважно поширений у Києві та Центральній Україні). Згодом, у середині 70-х років ХХ ст., правозахисний рух в Україні поєднав у собі відстоювання індивідуальних прав особи (громадянських, політичних, соціальних тощо) з правом народу на власну національно-культурну ідентичність та національну державність, визначивши подальші напрями опозиційної діяльності в рамках радянської системи в боротьбі за людську гідність, справедливість, духовну незалежність. Такі цінності як самоповага, індивідуалізм, культ свободи та самовираження, загальнолюдські цінності та гуманізм без сурогатних домішок класового підходу, повага до природних етичних норм стали базовими цінностями для представників правозахисного руху у 70 - 80-ті роки ХХ ст.

Таким чином, з огляду на історію нашої держави можна сказати, що проблему прав людини в Україні слід тісно пов'язувати з проблемою прав української нації і перш за все з утворенням своєї незалежної національної держави. А відтак, сучасний рівень правової реформи, що ґрунтується на феномені природних прав людини є однією із складових поступального процесу започаткованого ще видатними українськими мислителями ІХ – ХХ ст.

Список використаних джерел

1. Права человека и межнациональные отношения / Ответ. ред. Лукашева Е.А. – М., 1994. – 130 с.
2. Кістяковський Б.А. Права человека и гражданина // Вопросы жизни. – СПб., 1905. – № 1. – С.122 – 134.

Пустовідко А. Л.,
студент 4-КА курсу юридичного факультету
ННІЗДН НАВС

ШЛЯХИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

З моменту проголошення незалежності наша держава взяла курс на налагодження співробітництва з Європейським Союзом та його країнами-членами. Сьогодні таке співробітництво існує у сферах: промисловість; сприяння інвестиціям та їхній захист; державні закупівлі; стандартизація та сертифікація; видобувна промисловість і виробництво

сировини; наука і технології; освіта і професійна підготовка; сільське господарство; енергетика; використання атомної енергії в цивільних цілях; довкілля; транспорт; поштовий зв'язок і телекомунікації; фінансові послуги; боротьба з відмиванням грошей; грошово-кредитна політика; регіональний розвиток; співробітництво у соціальній сфері; туризм; захист споживачів; митна політика; культура та інші напрями.

Європейська інтеграція – це магістральний напрям розвитку континенту, який визначить як ситуацію в самій Європі в третьому тисячолітті, так і місце Європи у світі. Європейська інтеграція і членство в Європейському союзі є стратегічною метою України тому, що це є найкращим способом реалізації національних інтересів побудови економічно розвинутої і демократичної держави, зміцнення позицій у світовій системі міжнародних відносин.

Для України європейська інтеграція – це шлях модернізації економіки, подолання технологічної відсталості, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, створення нових робочих місць, підвищення конкурентної спроможності вітчизняного товаровиробника, вихід на світові ринки, насамперед на ринок ЄС.

Основними політичними вигодами послідовної європейської інтеграції є зміцнення стабільності демократичної політичної системи та її інститутів, модернізація правового поля і забезпечення прозорості національного законодавства, поглиблення культури демократії і повага до прав людини та громадянина.

Отже, чітко та зрозуміло проаналізувавши можливі наслідки вступу України до ЄС, можна зробити висновок, що входження до Європейського Союзу є мудрим, цілеспрямованим та логічним наслідком прагнення України до цивілізованої, високо розвинутої, правової, могутньої у всіх напрямках держави та розбудови інститутів демократії, сучасного суспільства що крокує впевнено та має конкретні цілі та завдання. Насамперед, ми повинні чітко розуміти, що інтеграція до Європейського Союзу є важливим та реальним шансом перетворити Україну на передову, високо технологічну, стабільну та процвітаючу державу яка має міцну економіку, захищені права та свободи людини та громадянина, налагоджений взаємозв'язок між усіма гілками влади, політичну впевненість та зрілість, конкурентно-спроможну країну на міжнародній арені. Звичайно, щоб процес інтеграції України в ЄС відбувся належним чином та найближчим часом, Україна має виконати ряд вимог та задач, що висунуті для підписання важливого договору.

Також, президент України, як гарант Конституції та глава держави, повинен взяти під особистий контроль здійснення всіх необхідних процедур щодо виконання зобов'язань покладених на нашу державу.

Європейська інтеграція – магістральний розвиток континенту, який визначить як ситуацію в самій Європі в третьому тисячолітті, так і її місце у світі. Від часу свого заснування (1957 року) Європейський Союз перетворився в один із найпотужніших фінансово-економічних й політичних центрів світу, ключовий компонент новостворюваної архітектури європейської безпеки, ядро системи європейських цінностей й стандартів. Європейська інтеграція має стати не лише пріоритетом для всіх владних структур, а і свідомим вибором суспільства в цілому. З огляду на це очевидно є потреба в

широкомасштабній інформаційно-просвітницькій програмі, завдяки якій суспільство значно поліпшило б знання про природу й сутність європейської інтеграції, специфіку функціонування ЄС тощо. Це положення міститься в Стратегії інтеграції, але поки що не виконується. Ініціатива тут має належати уряду, який повинен підтримувати постійний діалог з суспільством стосовно реалізації своєї європейської політики. Варто започаткувати постійно діючий форум для представників неурядових організацій, на якому вони мали б можливість консулюватися й дискутувати із урядовими структурами й політиками. Це, до речі, допоможе Україні краще представляти себе як сильного партнера й повноправного учасника процесу європейської інтеграції. Якщо ми хочемо, щоб нас саме такими сприймали і відповідно поводитись, треба бути належним чином готовими до дискусій із приводу всіх поточних проблем євроінтеграції.

Україні також варто подбати про подолання необізнаності Європи про Україну. Із цією метою уряду варто розробити спеціальну програму "просування" України в ЄС та всіляко сприяти налагодженню і розвиткові широких зв'язків із країнами-членами ЄС.

Також варто не лише запитувати, що Європейський Союз може дати Україні, а і шукати переконливі аргументи того, що Україна може дати Європейському Союзу. Чим впевненіше ми відповідатимемо на ці запитання, тим переконливіше будемо виглядати й діяти.

Сучасний етап розвитку світу на початку третього тисячоліття досить бурхливий та динамічний, а це потребує спільних зусиль для подолання перешкод та негативних факторів, що трапляються на шляху. Тому Україна не повинна залишатися сам на сам з кризами різного характеру, а має плідно співпрацювати та приймати активну участь на світовій арені як могутня європейська держава.

Виходячи із зазначеного, приходимо до висновку, що саме прийняття європейських цінностей вкрай важливе та необхідне рішення саме для того, щоб нашу економіку зробити більш продуктивною, сферу державного управління – значно чіткішою та ефективною, а права людини та громадянина були абсолютно захищені від різних загроз та посягань.

Україна – могутня держава, українці – сильна нація, потрібно лише бажання та терпіння, адже ми заслуговуємо на краще життя і маємо робити все необхідне для прекрасного теперішнього та світлого майбутнього для нас та наших дітей.

Середа Т. М. ,
старший інспектор докторантури та ад'юнктури
НАВС

ПРАВОВІ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ: ПЕРСПЕКТИВИ ВСТУПУ В ЄС

Євроінтеграційна політика України цілню якої є вступ України до Європейського союзу. Як відомо, держава яка хоче вступити до союзу повинна відповідати так званим копенгагенським критеріям (забезпечення свободи парламентських, президентських виборів, створення та розширення діяльності

демократичних інституцій, посилення боротьби з корупцією та організованою злочинністю, гарантії незалежності судової влади, захист особистих свобод). Виходячи з цього критерії повинні слугувати своєрідними орієнтирами у проведенні перетворень в рамках політики зближення з ЄС.

Копенгагенські критерії зводяться до того, щоб забезпечувати: верховенство закону, забезпечення прав людини, повагу та захист прав меншин, наявність діючої ринкової економіки та спроможність витримати тиск конкуренції, спроможність взяти на себе зобов'язання, що випливають із членства в ЄС, включаючи визначення цілей політичного, економічного та валютного союзу.

«Напрямок руху до Європи» був проголошений ключовим напрямом політики України від початку процесу набуття незалежності. Зазначу, що відбулися події, які стали етапними у процесі зближення України з ЄС, серед них: ратифікація і початок імплементації УПС, набуття Україною членства у Раді Європи й ОБСЄ, членство в програмі «Партнерство заради миру», ратифікація Україною Європейської конвенції з прав людини, розпочато переговори щодо вступу України у СОТ.

Європейський вибір відкриває нові перспективи для співробітництва України з розвиненими країнами континенту, економічного розвитку, соціального й інтелектуального процесу, зміцнення позицій держави в міжнародній системі координат. Для України європейська інтеграція – це шлях модернізації економіки, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, підвищення конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника, можливість виходу на єдиний внутрішній ринок ЄС.

Основними пріоритетами діяльності української влади, які забезпечують ефективність руху України до ЄС залишаються боротьба з корупцією, здійснення економічних реформ, створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС.

Зазначу, очікувані результати від курсу України на євроінтеграцію:

- демократизація суспільства, захист прав і свобод людини та дитини,
- введення європейських стандартів якості життя населення та його соціальної захищеності,
- можливість реально вивчати та використовувати досвід європейських країн,
- ліквідація тіньової економіки.

Сьогодні планується розпочати процес проведення структурних реформ: податкової реформи, яка передбачає зниження податкового тиску на економіку; впровадження енергозберігаючих технологій; реформування житлово-комунальної сфери і тільки таким чином можна змінити вектор розвитку економічних процесів.

Отож, велику частину від прийняття «членських критеріїв» становить адаптація законодавства країни-кандидатами до законодавства ЄС. В Україні даному питанню приділяється значна увага в рамках проведення євроінтеграційної політики, адаптація законодавства залежатиме від укладання Угоди про асоційоване членство. Необхідними умовами для підписання Угоди про асоціацію, Україна повинна вирішити проблеми виборчого правосуддя, здійснення реформ і зміни виборчого законодавства тощо.

Будь-які терміни виконання критеріїв членства в ЄС можуть бути реальними за умови, якщо проводитиметься послідовна та інтенсивна робота

перш за все з виконання положень Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та Європейським Союзом. Про конкретні дати можна говорити лише тоді, коли будуть наявні конкретні досягнуті результати.

На даний час Україна не ставить перед собою завдання отримати конкретні часові рамки вступу до ЄС. Основна увага приділяється здійсненню внутрішніх перетворень у державі з метою досягнення європейських стандартів.

В статті 11 Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 1 липня 2010 року зазначається: «Україна, як європейська позаблокова держава здійснюватиме відкриту зовнішню політику та прагнучиме співробітництва з усіма зацікавленими партнерами, уникаючи залежності від держав, груп держав чи міжнародних структур».

Однією з основних засад зовнішньої політики визначено забезпечення інтеграції нашої держави до європейського політичного, економічного, правового простору з метою набуття членства в Європейському Союзі. Тому для України, котра проголосила свою незалежність і стала на шлях демократичних перетворень і побудови правового суспільства, членство у Світовій організації торгівлі (СОТ), Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) та інших, подальша співпраця з Європейським Союзом, Європейською асоціацією вільної торгівлі (СВТ) має стратегічне значення, позаяк європейський вектор зовнішньої політики України, особливо співробітництво з різними, передусім економічними, організаціями, є одним із пріоритетних.

Отож, повноцінна участь України в міжнародних організаціях сприяє розв'язанню проблем внутрішнього розвитку. Це розширює та поглиблює міждержавне спілкування, допомагає просуванню національних інтересів в інших країнах і водночас досягненню цілей міжнародної спільноти.

Флока М. О.,
студентка 4-КА курсу юридичного факультету
ННІЗДН НАВС

МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА СУЧАСНИХ ПРАВОВИХ РЕФОРМ В УКРАЇНІ

Питання методологічної основи сучасних правових реформ є важливим, оскільки саме методологія дозволяє обрати напрями та основні шляхи удосконалення правової системи або її окремих складових. Результати соціальних, економічних, політичних та правових перетворень останніх років свідчать про те, що методологічне супроводження моделювання українських перспектив, як у внутрішній так і у зовнішній політиці, є недосконалим.

Врешті решт, не зважаючи на великий обсяг робіт по проведенню правових реформ, самі по собі ці реформи є мало ефективними, такими що потребують додаткового реформування або удосконалення суспільних відносин, що свідчить про їх стихійний характер. Яскравим прикладом цього є одночасне прийняття Господарського та Цивільного кодексів України, які після тривалого обговорення, узгодження, експертування, кореляції окремих інститутів та статей містять десятки протиріч та неузгодженостей між собою.

З точки зору методологічних засад правової реформи, важливо мати на увазі те, що Україна дістала правову систему у спадок від радянських часів, коли заідеологізованість була одною з методологічних основ права. Тепер, коли пріоритети визнаються за формуванням громадянського суспільства та правової держави, для системи права України важливо розробити нову, науково обгрунтовану методологічну основу перспективного реформування.

Отже, теорія та практика демократичних трансформацій в Україні обумовлюють необхідність в нових методологічних підходах, в новій парадигмі дослідження правових проблем та пошуку шляхів їх вирішення. У цій парадигмі політика та економіка, ринок та державне регулювання економічних відносин, приватні та публічні інтереси, особистість, суспільство та держава не повинні протиставлятися: слід шукати міру та межу їх діалектичної взаємодії та взаємної відповідальності [2, с. 38].

Одним з провідних методів, яким слід керуватися при плануванні та здійсненні реформ, є метод гарантованого досягнення поставлених цілей. В його основі лежить повна визначеність соціально-економічних процесів, що проходять в певні історичні періоди та в певних державах. На сучасному етапі визначенню підлягають абсолютно всі явища суспільного життя. Це підтверджується практикою існування високорозвинених держав світу. Наприклад, в законодавстві США визначається все, навіть те, що не піддається визначенню. Якщо майбутні умови та результати взаємодії різних суб'єктів визначити сьогодні неможливо, то вони визначаються цими суб'єктами в той час, коли в цьому виникає потреба і в такому вигляді, як це розуміють всі суб'єкти відносин і які підтверджують це у договорі [1, с. 43].

У зв'язку з цим початковою методологічною установкою при розробці конкретної реформи має бути установка на те, що всі майбутні зміни у соціально-економічному становищі держави, для забезпечення їх керованості та зменшення й ліквідації стихійних процесів, повинні бути чітко визначені. На сучасному етапі з високою вірогідністю не можна передбачити тільки результати дії стихійних сил природи. Але для цього свідомо формуються страхові фонди, ресурси яких використовуються для ліквідації наслідків стихійного лиха.

Як вказують фахівці, є три основні напрями реформування національної правової системи: а) шлях запозичення – на основі аналогії з певним реформованим об'єктом, який знаходився в подібних умовах; б) розробка реформи на основі типового підходу до групи подібних об'єктів; в) розробка індивідуального шляху на підставі аналізу реального стану об'єкта та універсального уявлення про його оптимальне функціонування. На сьогодні найпоширенішими є перші два підходи, оскільки їх використання є найменш трудозатратним та має обгрунтування – адже така схема за межами України працює. Але ці два підходи є доволі небезпечними, оскільки умови зарубіжних країн, які беруться за взірць, не є ідентичними українським умовам. Не можна будувати реформи на підставі досвіду країн розвинутої демократії, де історична еволюція ринкових відносин корелювала зі становленням громадянського суспільства та правової держави. Некоректно посилалися на експертні оцінки західних вчених, оскільки в їх рекомендаціях наявне «ринкове мислення», яке намагаються застосувати в умовах економіки, яка робить лише перші кроки як ринкова.

Отже, як висновок можна констатувати: реформування шляхом прямого запозичення є некоректним з урахуванням неоднакових стартових умов; реформування «за стандартом для певної групи» є неможливим внаслідок відсутності чітко сформованої групової моделі, яка відповідає українським реаліям і в якій реформування вже завершене. Тому, найдоцільніше розробляти план реформування індивідуально, для чого необхідне ґрунтовне дослідження теоретичних засад та практичного стану об'єкту, що реформується. Таке дослідження в різних сферах і повинно стати предметом подальших розробок.

Список використаних джерел:

1. Орзіх М. Конституційна модернізація та реформування: методологія співвідношення та науково-прикладне значення / М. Орзіх // Право України. - 2012. - № 8. - С. 43-49
2. Селиванов В. Н. Правовая направленность развития государственности в Украине /В. Н. Селиванов. //Правоведение. -1999. - № 1. - С. 34 – 46.

Федоренко Ю. С.,
слухач 3 курсу ННІЗДН НАВС

ІНФОРМАЦІЙНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ

У XXI сторіччі інформація та знання набули пріоритетного значення в усіх сферах людської діяльності, що обумовило формування та становлення в розвинених країнах інформаційного суспільства.

Порушення авторських прав, розголошення державної таємниці чи іншої конфіденційної інформації без дозволу, несанкціонований доступ до персональних даних тощо – це лише деякі правопорушення інформаційного характеру (інформаційні правопорушення).

Інформаційне правопорушення – суспільно небезпечне (шкідливе), протиправне, винне діяння (дії або бездіяльності) деліктздатного особи, вчинене в інформаційній сфері та (або) з використанням інформаційних засобів і технологій роботи з інформацією незалежно від її форми, або в іншій сфері людської діяльності в умовах інформаційного середовища.

Особливістю юридичної відповідальності за інформаційні правопорушення є те, що значна кількість актів, які визначають правові підстави, гарантії та процедури доступу до інформації для її подальшого використання, містять бланкетні норми, що відсилають до інших нормативних актів. Зокрема, ідеться про кодекси, крім того, вони можуть визначати лише вид правопорушень щодо інформації, не виокремлюючи при цьому конкретний механізм реалізації юридичної відповідальності за правопорушення в інформаційній сфері. Нормативно-правове регулювання інформаційних правовідносин має досить хаотичний та несистемний характер.

Водночас, велика кількість об'єктивних проблем притягнення винних осіб за інформаційні правопорушення пов'язана з усеохопним поширенням

усіх видів інформації в електронній формі, і насамперед через мережу Інтернет.

У сучасних умовах складність забезпечення належної протидії інформаційними правопорушенням, і особливо в сфері електронно-цифрової інформації (використання всесвітньої мережі Інтернет), зумовлена багатьма об'єктивними причинами, серед яких доцільно виділити:

– відсутність географічних кордонів та обмежень для миттєвого поширення, збирання, обробки та використання інформації, внаслідок чого Інтернет з його глобальними комунікаціями залишається поза сферою правового регулювання законів будь-якої держави, яка завжди має певну обмежену територію, на яку поширюється її суверенітет (поняття юрисдикції або дії нормативно-правового акта у просторі);

– анонімність, яка підриває традиційне застосування юридичної відповідальності за скоєне правопорушення або злочин в інформаційній сфері, що забезпечує високий рівень латентності та низький рівень розкриття правопорушень;

– легкодоступна змінюваність інформації в електронній формі: на відміну від стабільної документально оформленої інформації електронна інформація не має форми, сталої у часі та просторі. У зв'язку з цим електронна інформація циркулює переважно неконтрольовано та хаотично.

Забезпечення ефективного правового регулювання всього інформаційного простору на національному рівні в Україні можливо досягти, зокрема, шляхом прийняття кодифікованого законодавчого акта (наприклад, Кодекс законів про інформацію в Україні або Кодекс інформаційного права України), який максимально враховував би права й законні інтереси всього суб'єктного складу відповідних правовідносин та забезпечив єдині підходи і принципи до регламентації відносин у інформаційній сфері та юридичної відповідальності за незаконні дії в ньому чітко визначених суб'єктів.

Совенко М. О.,

слухач 4-КА курсу ННІЗДН НАВС

НОРМА ПРАВА ЯК ОСНОВНИЙ РЕГУЛЯТОР СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

В умовах розбудови в Україні демократичної, соціальної, правової держави та громадянського суспільства переосмислюється сутність і призначення права, його місце та роль у регулюванні політичних, економічних, соціальних і культурних відносин. Без урахування юридичної природи норм права розуміння означених питань є неможливим. Норма права належить до традиційної, класичної проблематики загальної теорії права, їй присвячені творчі доробки вчених-юристів різного наукового спрямування, які творили в різний час та в різних країнах. У загальному плані рівень розробки проблем, пов'язаних з нормою права, виступає своєрідним "індикатором", "барометром" стану розвитку того чи іншого періоду правової думки. Саме через це норма права перетворилася із звичайної правової категорії в артефакт культури, велике культурне завоювання людства, елемент цивілізації.

Сучасне уявлення про норму права – це результат тривалого та плідного вивчення норм права в загальній теорії права, а також у теорії різних правових галузей, але вважати цей процес завершеним немає підстав [1, с. 6]. Дійсно, у вітчизняному правознавстві спостерігається дещо парадоксальна тенденція, суть якої зводиться до наступного: якщо в галузевих юридичних науках спостерігається зростання наукового інтересу до осмислення норм права, який проявляється в появі нових монографічних, дисертаційних праць, то в межах загальної теорії права як фундаментальної юридичної науки, означені тенденції не мають місця, обмежуючись лише науковими статтями.

Однак кожний правознавець визнає значну кількість не вирішених питань, пов'язаних з теорією норми права. Варто наголосити на тому, що незважаючи на значну загальну кількість наукових робіт, присвячених нормам права, можна констатувати, що проблемі норми права пощастило за кількістю присвяченої літератури, але не пощастило в частині загальноприйнятого її вирішення. Зокрема відсутня єдність у розумінні поняття норми права, її структури, видів тощо. Особливої важливості набуває розгляд цих питань у контексті аналізу норми права як основного регулятора суспільних відносин.

Суспільство має дуже неоднорідну структуру, воно складається з різних суб'єктів права, яким властиві відмінні потреби та інтереси. При цьому соціум нормально функціонує лише тоді, коли враховуються інтереси всіх верств і відбувається певне обмеження особистого інтересу заради досягнення компромісу. Адже люди як суспільні істоти не можуть увесь час діяти, лише виходячи зі своїх власних інтересів і потреб. У сучасній дійсності принципове значення відіграють норми права. Право виникло історично як результат суспільного розвитку, економічного зростання та соціальної диференціації, як засіб подолання соціальних протиріч. На відміну від інших соціальних норм, юридичні норми офіційно встановлюються або санкціонуються державою, є формально визначеними у джерелах права, загальнообов'язковими для всіх суб'єктів, забезпечуються можливістю застосування державного примусу.

У вітчизняній юридичній літературі під нормою права розуміється загальнообов'язкове формально визначене правило соціально значущої поведінки, встановлене або санкціоноване державою, спрямоване на регулювання суспільних відносин шляхом визначення прав, свобод і обов'язків їх учасників і забезпечене можливістю застосування державного примусу.

Для досягнення цілей правового регулювання норма права повинна виражати суть правила поведінки, визначити умови, за яких зміст правової норми повинен здійснюватися, установити негативні наслідки порушення норми права. Особливості, зміст і призначення більшої частини норм права тісно пов'язані з їх структурою. Будь-яка така норма встановлює для учасників суспільних відносин взаємні права й обов'язки; передбачає фактичні обставини, за яких ці права й обов'язки вступають у дію; попереджає про наслідки порушення тієї чи іншої норми. Цьому змісту норми права відповідає притаманна тільки їй структура – внутрішня будова, що характеризується єдністю і взаємозв'язком трьох її елементів – гіпотези, диспозиції та санкції.

Розмаїття суспільних відносин обумовлює той факт, що правові норми досить різноманітні. Щоб визначити загальні й відмінні риси цих норм, їхне

місце та функціональну роль, необхідно їх правильно класифікувати. Науково обґрунтована класифікація норм права дозволяє: по-перше, чітко визначити місце кожного виду норм у системі існуючого в державі права; по-друге, краще усвідомити функції норм права та їхню роль у механізмі правового регулювання; по-третє, визначити шляхи підвищення ефективності правового регулювання суспільних відносин; по-четверте, вдосконалити правотворчу і правозастосовну діяльність державних органів [2, с. 378].

У фаховій літературі відмічається, що до юридичних чинників, від яких залежить ефективність правового регулювання, належать: а) стан нормативної основи правового регулювання, її досконалість; б) стан правозастосовної діяльності, її якість; в) стан правової свідомості та культури суспільства [3, с. 108]. В інших наукових джерелах до основних факторів, що забезпечують ефективність правового регулювання, відносять: 1) відповідність вимог норм права рівню соціально-економічного розвитку суспільства; 2) рівень досконалості законодавства; 3) рівень правової культури громадян. У цій сукупності чинників кожний з них має свою питому вагу [4, с. 254].

Відповідно до нашої позиції, інтенсивне підвищення ефективності правового регулювання залежить від низки важливих факторів (чинників), одним з яких є удосконалення його юридичних засобів, тобто зміни в елементах механізму правового регулювання в бік поліпшення їх правових якостей (сутнісних характеристик). Зауважимо, що вдосконалення норм права завжди було пріоритетною метою юриспруденції. Припинення науково-практичної діяльності, спрямованої на її досягнення, може дорого коштувати суспільству. У сучасній державі нормотворчий процес відіграє ключову роль, адже норми права – важлива та цінна "продукція". У цьому контексті привертає увагу думка, висловлена А. А. Козловським про те, що неефективність – це результат певної недопізнаваності норм, це свідчення їх негносеологічності; хибність норми зумовлює її неефективність [5, с. 6]. Звідси вдосконалення норм права є чинником підвищення ефективності правового регулювання. Очевидно, під досконалістю норм права необхідно розуміти міру їх відповідності справжньому сенсу буття, природі цих правових засобів.

Отже, норма права – це універсально-регулятивне явище, що поєднує в собі інтелектуально-вольовий зміст і форму права, характеризується сукупністю змістовних, функціональних і формальних ознак. Норма права є ключовим елементом механізму правового регулювання. Основна, генеральна функція норми права полягає в упорядкуванні суспільних відносин [6, с. 221].

Список використаних джерел:

1. Филимонов В. Д. Норма права и ее функции / В. Д. Филимонов // Государство и право. – 2007. – № 9. – С. 5-12.
2. Теорія держави і права. Академічний курс: підруч. / [О. В. Зайчук, А. П. Заєць, В. С. Журавський та ін.]; за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Онщенко. – 2-е вид., перероб. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 688 с.
3. Общая теория государства и права. Академический курс в 3-х томах / [В. В. Борисов, Н. В. Витрук, Н. Л. Гранат и др.]; отв. ред. М. Н. Марченко. Том 3. – 2-е изд., перераб и доп. – М.: Зерцало-М, 2001. – 528 с.
4. Лисенков С. Л. Загальна теорія держави і права: навч. посіб. / С. Л. Лисенков. – К.: Юрисконсульт, 2006. – 355 с.

5. Козловський А. А. Право як пізнання: вступ до гносеології права : [монографія] / А. А. Козловський. – Чернівці : Рута, 1999. – 295 с.
6. Теорія держави та права: підруч. / [Є. О. Гіда, Є. В. Білозьоров, А. М. Завальний та ін.]; за заг. ред. Є. О. Гіди. – К. : ФОП О. С. Ліпкан, 2011. – 576 с.

Крамаренко А. К.,
слухач 5-В курсу ННІЗДН НАВС

ПОНЯТТЯ НОРМИ ПРАВА, ЇЇ ОСНОВНІ ОЗНАКИ ТА КЛАСИФІКАЦІЇ

"Право представляет собой иерархично соподчиненную систему норм. Функционирование этой системы основывается на правиле: *lex superior derogat legi inferior*" – в случае противоречия подзаконных актов применяется закон. Первым элементом системы права следует определить норму права, которая регулирует типовое общественное отношение, образуя первичный элемент системы права".

Створюючи юридичну норму, правотворчий орган спирається на глибоке дослідження правової дійсності, тобто правового аспекту соціальних процесів. Ефективні наукові висновки сприяють розвиткові самої науки і практики державно-правового будівництва. "Без процесса реализации право утратило бы смысл, поскольку предписания, содержащиеся в нормативных актах, относятся к сфере должного, а действительность, сущее – это то, каким образом и насколько полно правовые нормы претворены в жизнь, ибо каждый закон возникает из правосознания людей, которые стоят у власти".

Норма права – це "цеглинка права", вихідний елемент всієї конструкції права. З цих "цеглинок" будуються правові інститути, тобто різноманітні об'єднання і в правоохоронній, і в регулятивній сферах, надалі формуються галузі права, а також – найбільш змістовні підгалузі права, так би мовити цілі правові споруди зі усею інфраструктурою.

В сучасних умовах удосконалення норм права відбувається за двома основними напрямками: покращення змісту норми та упорядкування її структури і системи в цілому.

Покращення змісту норми забезпечує зростання ефективності дії норм права, як регуляторів суспільних відносин, стосується всього комплексу норм тих, які зобов'язують, забороняють, задовольняють.

Норма права – це загальнообов'язкове правило поведінки, яке походить від держави (народу в ході референдуму), охороняється нею, закріплює за учасниками суспільних відносин даного виду юридичні права і покладає на них юридичні обов'язки.

З метою визначення окремих характеристик або сторін того чи іншого правового явища, виділяють такі види норм права:

- за сферою життєдіяльності – політичні, економічні та культурні;
- за суб'єктами встановлення – центральні і місцеві, органів законодавчої, виконавчої та судової влади;
- за характером приписів – забороняючи, зобов'язуючи та повноважуючи;
- за характером обов'язку – імперативні і диспозитивні;

- за ступенем конкретизації сформульованої поведінки – абстрактні і казуїстичні;
- за галузевою ознакою – конституційні, кримінальні, адміністративні та цивільні;
- за цільовим призначенням — загально закріплюючи, дефінітивні, декларативні та колізійні;
- за структурними елементами права – норми матеріального і процесуального права;
- за сферою і обсягом регулювання – загальні, спеціальні, виняткові;
- за часом дії – постійні і тимчасові;
- за функціональним призначенням – регулятивні, правоохоронні та спеціалізовані.

Норми права можуть бути реалізовані у різних правовідносинах і поза ними, за участю державних органів і без них. За характером правореалізуючих дій виділяють такі форми: дотримання, виконання, використання, застосування.

Зміст правової норми визначається об'єктивною природою того виду суспільних відносин, на впорядкування яких вона спрямована.

Норма права – це єдність елементів, які повинні виконувати наступні три функції:

- регулювати суспільні відносини;
- має бути здатною реагувати на умови реального життя, в яких вона формується;
- передбачати заходи щодо її здійснення.

У норми права повинні бути передбачені і примусові заходи її здійснення, інакше вона буде не нормою права, а побажанням.

Внутрішньою формою правової норми є її структура, розподіл на гіпотезу, диспозицію і санкцію, а зовнішньою – способи встановлення норми права, стаття чи група статей, в яких відображена правова норма (нормативно-правовий акт, нормативний договір, судовий прецедент, правовий звичай). Для позначення цього явища також використовується термін "джерело права".

Традиційно норма права має тричленну структуру:

Гіпотеза – складова частина норми права, що визначає умови, за наявності яких суб'єкти права мають здійснювати свої права та обов'язки, указані в диспозиції норми.

Диспозиція – складова частина норми права, що визначає саме правило поведінки, згідно з яким дозволяється, забороняється або рекомендується здійснення певних дій. Диспозиція розподіляє між учасниками правовідносин права та обов'язки.

Санкція – складова частина норми права, яка в разі її невиконання визначає заходи щодо відновлення порушеного права та покарання правопорушника.

Правозастосування – особлива форма реалізації норм права. Застосування норм права здійснюється виключно державними органами, службовими особами при виконанні їх службових обов'язків.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. – К., 2001.

2. Олійник А. Ю., Гусарев С. Д., Слюсаренко О. Л. Теорія держави і права України. – Київ : НАВСУ, 2001.
3. Черданцев А. Ф. Системность нормы права // Свердловский юр. ин-т. – Вып. 12. – 1970.
4. Бандура О. О. Правова норма і природа цілі на сучасному етапі розвитку суспільства. – К. : НАВСУ, 2001. – № 1.
5. Кельман М. С., Мурашин О. Г. Загальна теорія права. – Київ : НАВСУ, 2002.
6. Скакун О. Ф., Подберезький М. К. Теорія держави і права. – Харків, 1996.
7. Вахнин И. Г. Нормативные ограничения сторон по договору // Вестник МГУ. – 1999. – № 3.

Криворучко М. М.,
слухач 3-В курсу ННІЗН НАВС

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАГАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ В УКРАЇНІ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

У сучасних умовах демократичної трансформації українського суспільства перед історико-теоретичними юридичними науками постає важливе завдання з оновлення свого змісту, переорієнтації на осмислення державно-правової реальності під кутом загальноновизнаних взірців демократії, функціонування соціальної і правової державності, механізмів забезпечення та захисту прав і свобод людини та громадянина. Міліція є основним суб'єктом правоохоронної системи України, і саме на неї покладено завдання з охорони прав і свобод особи, забезпечення правопорядку та законності. Працівники міліції як вартіві демократії у справі підтримки правопорядку повинні перебувати на передньому рубежі захисту прав і свобод усіх громадян [2, с. 8].

Як і все суспільство, міліція України знаходиться на стадії демократичних перетворень, головною метою яких є створення ефективних механізмів, спроможних захистити права та свободи особи й встановити соціальний контроль над злочинністю. У той же час розвиток міліції як правоохоронного органу України нерозривно пов'язаний з історією нашої держави [1, с. 3].

Дослідження історії правоохоронних органів традиційно перебуває серед переліку основних завдань вітчизняної юридичної науки. Актуальність історико-правового аналізу діяльності органів правопорядку суттєво зростає на сучасному етапі розвитку державності, коли звернення до спадщини минулого зумовлено ще й нагальними потребами реформування органів внутрішніх справ України. Для належного правового забезпечення цього досить складного процесу, створення його наукових основ важливим є узагальнення історичного досвіду функціонування апарату загальної поліції Російської імперії на українських землях (губерніях), зокрема протягом другої половини ХІХ – початку ХХ ст., коли в суспільстві відбувалися кардинальні зміни, тривали складні й суперечливі соціально-економічні та політико-правові процеси.

Так, статус поліції в державному механізмі Російської імперії визначався особливостями її політичного режиму як режиму поліцейського, юридичною основою якого було Положення про заходи з охорони державного порядку та громадського спокою від 14 серпня 1881 р. [3, с. 248]. У цьому контексті варто

зазначити, що поліцейська держава як особлива форма організації публічної політичної влади виникає в епоху "освіченого абсолютизму", який ґрунтувався на теоріях природного права та суспільного договору. Відповідно до цих концепцій монарху надавалася влада над його підданими з метою забезпечення загального блага. Завдання адміністрації в поліцейській державі полягало в тому, щоб створити дієвий громадський порядок.

У механізмі російського абсолютизму особливе місце посідала загальна поліція, яка була головним зрядом проведення соціально-економічних і політичних заходів уряду, для чого поліцейським органам надавався великий обсяг превентивно-репресивних повноважень. Система органів загальної (загальногромадської) поліції, яка функціонувала в Російській імперії в Україні у другій половині XIX ст. і була підпорядкована місцевій адміністрації, склалася в основному в результаті поліцейської реформи 60-х років.

Головна мета реформування апарату загальної поліції полягала в централізації поліцейської влади в повітах, створенні ефективного адміністративного механізму, який би дозволив у випадку необхідності адміністративними заходами відновити порушений громадський порядок і утримати селянську реформу у відповідних межах. Водночас, поліцейська реформа 60-х років XIX ст., одним із завдань якої було звуження компетенції поліції, мала незавершений характер, оскільки не усунула плутанини і протиріччя, які були притаманні її дореформеній діяльності. Правове регулювання діяльності загальної поліції Російській імперії у другій половині XIX – на початку XX ст. мало низку принципових недоліків. Обов'язки поліцейських органів не систематизувалися, а представляли собою механічну сукупність законоположень, які накопичувалися десятиріччями. Природно, що за умов численності та невизначеності повноважень, які надавалися органам загальної поліції, поліцейська влада легко оберталася у свавілля.

У загальному вигляді обов'язки загальної поліції можна диференціювати на два напрями: по-перше, загальні, які поліцейські установи виконували більш або менш самостійно; по-друге, допоміжні, що покладалися на органи загальної поліції для сприяння діяльності іншим урядовим відомствам [4, с. 5].

Після поліцейської реформи 1862 р. принципових змін до структури та компетенції поліції внесено не було. Основними напрямками розвитку апарату загальної поліції царату в Україні були: 1) послідовне розширення штатів уже існуючих поліцейських органів; 2) створення нових ланок поліцейського механізму. Ці вектори організаційно-правового розвитку загальної поліції були зумовлені розширенням селянського та робітничого руху, удосконаленням форм і методів діяльності революційних організацій, підйомом національно-визвольного руху, а також зростанням кримінальної злочинності. Необхідно наголосити на тому, що специфіка функціонування апарату загальної поліції Російської імперії в Україні полягала в тому, що внаслідок особливостей соціально-економічного та політичного становища українських земель, тут були сконцентровані значні поліцейські сили.

У другій половині XIX – на початку XX ст. урядом були вжиті певні заходи щодо вдосконалення структури апарату загальної поліції, збільшення його штатної чисельності, поліпшення матеріального забезпечення поліцейських чинів, але ці всі заходи були недостатніми і не усували

притаманних поліції принципів недоліків. Покладення на поліцейські органи невластивих їм функцій, що призводило до втручання поліції в усі сфери громадянського життя, внаслідок чого уява про поліцію в суспільній свідомості асоціювалася лише з примусовою діяльністю держави із забезпечення безпеки суспільства і держави, негативним чином впливало на ефективність діяльності поліцейського апарату і не давало можливість загальній поліції стати дієвим органом з охорони публічної і, найголовніше, приватної безпеки.

Отже, об'єктивний аналіз функціонування загальної поліції Російської імперії на українських землях у другій половині XIX – на початку XX ст. свідчить про те, що її головним завданням був захист самодержавства, інтереси якого, як продемонструвала історія, не співпадали з інтересами суспільства.

Список використаних джерел:

1. Андрухів І. О. Актуальні проблеми та методологічні підходи до досліджень історії міліції України / І. О. Андрухів // Історія міліції України: минуле і сучасне: збірник наукових праць за матеріалами I Всеукр. наук. конференції (Івано-Франківськ, 6 червня 2008 р.). – Івано-Франківськ: ПНОУ ЛьвДУВС, 2008. – С. 3–9.
2. Демократичне поліціювання: збірник наукових статей / За заг. ред. О. М. Бандурки та Дж. Перліна, наук. редактор О. В. Тягло. – Львів: Астролябія, 2011. – 492 с.
3. Терлюк І. Я. Історія держави і права України: навч. посіб. / І. Я. Терлюк. – К.: Атіка, 2011. – 944 с.
4. Холод Ю. А. Загальна поліція Російської імперії в Україні в 1862 – 1905 рр.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 "Теорія та історія держави і права; історія політичних та правових вчень" / Ю. А. Холод. – Х., 2002. – 20 с.

Скрипець В. А.,

слухач 3-В курсу ННІЗН НАВС

СУД ПРИСЯЖНИХ В УКРАЇНІ: ІСТОРИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ

Розвиток України як демократичної, соціальної та правової держави неможливий без здійснення комплексної і системної судово-правової реформи, орієнтованої на забезпечення самостійності та незалежності судових органів і реалізацію демократичних ідей правосуддя. Однією з найважливіших умов ефективного реформування є поєднання суспільного досвіду й авторитету держави в особі незалежних суддів. Оптимально ефективною формою такої взаємодії є суд присяжних, який дозволяє запобігти суддівському свавілля та підвищити рівень правосвідомості українського народу в цілому.

Конституція України передбачає, що народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через народних засідателів і присяжних (ч. 4 ст. 124), правосуддя в Україні здійснюють професійні судді та у визначених законом випадках народні засідателі і присяжні (ч. 1 ст. 127), судочинство провадиться суддею одноособово, колегією суддів чи судом присяжних (ч. 2 ст. 129).

Існування суду присяжних також гарантовано Законом України "Про судоустрій і статус суддів" від 7 липня 2010 р., але на практиці він не функціонує за відсутності належних процесуальних механізмів.

Новий Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. має на меті змінити таку ситуацію. Це цілком обгрунтовано тим, що суд за участю представників народу в здійсненні судочинства є не лише кримінально-процесуальним, а й важливим соціальним інститутом. Він виступає проявом демократичної та незалежної судової влади, захищеної від бюрократизму та формальних установок [1, с. 728].

Протягом останніх років в Україні триває дискусія щодо необхідності запровадження суду присяжних у кримінальне судочинство. Правильне вирішення цього питання можливе лише за умови ґрунтовного ознайомлення з історією становлення та розвитку інституту суду присяжних, де розкриваються його соціально-правова природа та роль і місце в судочинстві.

У загальному плані суд присяжних – це судовий інститут, який представляє собою незалежну від професійних суддів колегію обраних громадян, які внаслідок своєї обізнаності з умовами місцевого побуту, специфіки життя всіх тих суспільних прошарків, які вони представляють, покликані вирішувати в суді питання факту та виносити справедливий вердикт. Суд присяжних є давнім інститутом, який пройшов тривалий і складний шлях свого становлення. Колегіальна форма судочинства за участю професійного та народного елементів мала місце в судовому процесі різних держав, у тому числі України. Протягом багатьох століть на українських землях судочинство здійснювалося за участю представників громадськості (копний суд).

Процес запровадження інституту суду присяжних у Російській імперії відзначається своєю тривалістю: довгий час суд присяжних розглядався як інститут, який несе загрозу для монархічної форми правління. Лише впевнившись у неможливості проведення радикальних змін у сфері судочинства без запровадження суду присяжних, влада затвердила законопроекти, які визначали провідне місце цього інституту в російській системі судоустрою. За основу була взята континентальна модель суду присяжних, однак розробникам Судових статутів вдалося ввібрати і поєднати найкращі риси як французької, так і англо-американської моделей [2, с. 274].

Впровадження суду присяжних у ході проведення судової реформи 1864 р. мав свої особливості на території українських земель. Унаслідок низки соціально-економічних і політичних чинників, положення Судових статутів були поширені на Правобережній Україні значно пізніше, ніж на Лівобережжі та решті центральної території Російської імперії, що спричинило затримання розвитку суспільних відносин і зростання рівня злочинності в цьому регіоні. Становлення інституту суду присяжних на українських землях проходило за більш сприятливих умов, оскільки українському судовому процесу здавна були властиві риси демократичності, що проявлялися у виборності суддів, колегіальності, публічності та участі представників громади [3, с. 57].

У 1917 – 1920 рр., під час розбудови в Україні незалежної держави, інститут суду присяжних отримав свій подальший розвиток в українському законодавстві, незважаючи на політичну нестабільність й економічну кризу. Було прийнято низку нормативних актів, спрямованих на вдосконалення умов

діяльності суду присяжних шляхом демократизації складу присяжних за допомогою відміни старих і введення нових цензів, зміни правил комплектування колегії присяжних з метою запобігання відміни судових сесій внаслідок нестачі присяжного контингенту, упорядкування діяльності комісії зі складання списків присяжних, пропонувалося введення жінок до їх складу.

Вивчення історії становлення інституту суду присяжних у вітчизняній судовій системі дало змогу визначити соціально-правову природу суду присяжних, його місце в судовій системі та роль у суспільстві, а саме – його високий правозахисний потенціал як ефективного механізму захисту прав людини. При цьому наявний досвід (як позитивний, так і негативний) діяльності суду присяжних в Україні дає підстави стверджувати, що інститут присяжних, запропонований новим Кримінальним процесуальним кодексом України від 13 квітня 2012 р., потребує вдосконалення шляхом розширення його повноважень і гарантій їх реалізації з метою забезпечення безпосередньої участі народу в здійсненні правосуддя. Кримінальне провадження в суді першої інстанції щодо тяжких та особливо тяжких злочинів за клопотанням обвинуваченого необхідно здійснювати судом присяжних у його класичній формі, за якою тільки колегія присяжних має право вирішувати питання про винуватість чи невинуватість підсудного, а питання про покарання – професійні судді у вирокі. За такої форми судочинства мінімізується вплив професійних суддів на думку присяжних при ухваленні вирокі у справі. При здійсненні правосуддя повинна бути забезпечена організаційна відокремленість і незалежність колегії присяжних від професійних суддів [4, с. 12].

Таким чином, перспективним є подальше наукове дослідження питань, пов'язаних з розробкою дієвих механізмів розширення повноважень присяжних при провадженні в суді першої інстанції, оскільки це посилить гарантії захисту прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина у вітчизняному кримінальному судочинстві.

Список використаних джерел

1. Теремецький В. І. Особливості впровадження суду присяжних за новим Кримінальним процесуальним кодексом України / В.І. Теремецький // Форум права. – 2012. – № 3. – С. 728-735 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-3/12tvipku.pdf>.
2. Тертишник В.М. Суд присяжних: ростки і суть ідеї та її мімікрія при реформуванні кримінального судочинства України / В. М. Тертишник // Право України. – 2010. – № 7. – С. 274-278.
3. Серета О.В. Законодавче регулювання добору присяжних засідателів / О.В. Серета // Право і безпека. – 2010. – № 4. – С. 56-60.
4. Оверчук С.В. Становлення інституту присяжних в умовах набрання чинності Кримінальним процесуальним кодексом України / С. В. Оверчук // Часопис Національного університету "Острозька академія". Серія "Право". – 2012. – № 2. – С. 1-14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n2/12osvpku.pdf>.

Дашенко Ю. О.,
слухач 2-В курсу ННІЗН НАВС

СУДОВА РЕФОРМА 1864 РОКУ В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ ТА ЇЇ ЕКСТРАПОЛЯЦІЯ У КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Актуальність наукової роботи зумовлена зростанням в Україні уваги і інтересу до ролі судово-правової реформи, необхідністю скористатися загальноєвропейським правовим досвідом. Глибоке аналітичне осмислення історико-правової спадщини країни дає можливість по-новому, із знанням справи оцінити тенденції розвитку національних правових традицій. У сучасних умовах переходу на реалізацію принципу загальнолюдських цінностей, базуючись на конституційному принципі верховенства права, проголошеного ст. 8 Конституції України, зокрема, у процесі запровадження нового кримінально-процесуального законодавства, інтеграційних процесах на шляху до створення єдиної Європи, стає актуальною проблема дослідження і використання власних здобутків у розвитку судової системи для побудови правової держави і громадянського суспільства. За таких обставин доцільно звернутися до багатовікового історико-правового досвіду нашого минулого, особливо ж – до періоду другої половини ХІХ ст., коли українські землі переживали цикл політичних, економічних, правових та соціальних трансформацій, спричинених їх перебуванням в складі Російської імперії, а в останній відбувалися перетворення у різних сферах суспільного життя, зокрема у судово-правовій, спричиненій реформою 1864 року.

Слід наголосити, що проблематика екстраполяції судової реформи 1864 року в сучасну сферу кримінально-процесуальних перетворень не дістала свого комплексного вирішення в історичній науці. Аналіз праць істориків, дослідників української держави та права доводить, що вони не мали характеру комплексних розвідок із залученням нормативно-правових джерел, зокрема писемних пам'яток. В основному вони стосувалися дослідження безпосередньо положень судової реформи 1864 року, але не екстраполювалися у сучасну судову систему.

З огляду на викладене, можна стверджувати, що існує істотна прогалина у вітчизняній історико-правовій науці стосовно екстраполяції положень судової реформи 1864 року у сучасну судову систему. Тому вирішення зазначеного наукового завдання, дозволяє заповнити цю прогалину, сприяє наповненню багажем знань важливої ділянки вітчизняної історико-правової науки.

В роботі були аналізовані та використані праці таких авторів: Кузьмінця О. В., Калиновського В. С., Чайковського А. С., Іванова В. М., Тасія В. А., Рогожина А. Й., Шевченка О. О., Кульчицького В. С., Музиченко П. П., Смоля В. А., Гончаренка В. Г., Субтельного О. Р., Шевчука В. Г., Тараненко М. Г., Тертишника В. М., Розіна Н.Н.

Мета роботи полягає у дослідженні тенденцій та загальних закономірностей проведення судової реформи 1864 року в Російській імперії та екстраполяції її положень під час перетворень у кримінально-процесуальному провадженні сучасної України.

Для досягнення цієї мети були визначені такі наукові завдання:

- з'ясувати стан судової системи в дореформенний період та визначити основні передумови реформи;
- дослідити основні положення реформи 1864 року;
- проаналізувати сучасний стан кримінально-процесуального провадження в Україні;
- визначити можливість екстраполяції окремих положень судової реформи 1864 року в досконалення законодавства про прокуратуру, адвокатуру та кримінальне провадження.

Дослідивши тему судової реформи 1864 року в Російській імперії та її екстраполяції кримінально-процесуальному провадженні сучасної України можна зробити наступні результати та висновки:

Причинами судової реформи 1864 року були такі важливі фактори:

- безлад, який існував в судовій системі Російської імперії і України як її складової частини, викликав незадоволення широких мас, які додатково були підбурені поразкою у Кримській війні (1853-1856 рр.);
- двосистемність судів, тобто невідповідність судових систем України та Росії;
- повна залежність судів від адміністрації, яка фактично втілювала в собі дві влади: виконавчу і судову;
- скасування кріпацтва в 1861 році, що неможливе без захисту особистості, немайнових прав та принципів законності, які можна захистити через суд, який повністю незалежний від адміністрації і може самостійно виносити вирoki по таким справам керуючись законами.

Основними положеннями судової реформи можна відзначити створення чотирьох актів: "Заснування судових установлень", "Устав кримінального судочинства", "Устав цивільного судочинства", "Устав про покарання, що накладаються мировими судьями". В першому встановлювалась система судочинства. Другий та третій устави були процесуальними документами і встановлювали покарання за злочини та цивільні правопорушення. Четвертий устав встановлював систему та порядок діяльності мирових судів та визначав їхню компетенцію.

Правову регламентацію інститут адвокатури дістав за Судовими Статутами, затвердженими 20 листопада 1864 р. Адвокати поділялися на дві категорії – присяжних і приватних повірених.

Характеризуючи українську адвокатуру періоду судової реформи 1864 р., слід зазначити, що вона відрізнялась демократичними принципами організації, але вже з того часу почали намічатися тенденції до контролю за діяльністю адвокатури з боку держави.

Як висновок в ході історичного розвитку ми можемо виділити основні завдання, принципи та організаційні формидіяльності адвокатури:

- захист прав, свобод, законних інтересів громадян та юридичних осіб;
- представництво інтересів громадян та юридичних осіб як у відносинах з державою, так і в стосунках між ними;
- представництво в судах, інших державних і правоохоронних органах інтересів фізичних та юридичних осіб;
- надання фізичним та юридичним особам, державним і громадським організаціям і об'єднанням юридичної допомоги;

– підвищення рівня інформованості населення з правових питань.

Організація і принципи діяльності адвокатури, спектр професійних прав адвокатів, гарантії адвокатської діяльності, які передусім служать меті надання адвокатів максимальних можливостей для захисту та представництва законних інтересів громадян.

Згідно з чинним Кримінальним процесуальним кодексом України, адвокат стає повноправною фігурою. Так, адвокатам надається право збирати інформацію і докази для подання їх в суді, робити по кримінальній справі експертизи, замовляти ревізії або ж клопотати про проведення слідчих дій, на відміну від попереднього кодексу.

Відповідно до нового КПК інтереси обвинуваченого в суді не зможуть, як раніше, представляти близькі родичі. Згідно зі статтею 45 КПК України, захист підозрюваного, підсудного, обвинуваченого та інших категорій осіб, щодо яких суд може прийняти заходи процесуального примусу, може здійснювати тільки адвокат, відомості про що внесені до Єдиного реєстру адвокатів України.

Крім того, новий КПК України обмежує кількість захисників одного обвинуваченого. Якщо раніше кількість адвокатів не обмежувалося, то тепер їх має бути не більше п'яти (стаття 46).

Судова реформа 1864 р., яка обумовила, зокрема, розвиток юридичної науки, а реалізація судових Статутів стала початком основних принципів судочинства: незалежності судової влади, незмінюваності суддів, гласності судочинства, розгляду кримінальних справ за участю присяжних засідателів тощо. Крім того, Судовою реформою 1864 р. була зроблена спроба визначити співвідношення публічності (імперативності) та диспозитивності в сфері кримінально-процесуального регулювання, але, на жаль, на користь публічності.

Основними напрямками реформування кримінально-процесуального законодавства в сучасній Україні, відповідно до нового Кримінального процесуального кодексу України є:

- забезпечення процесуальної рівності та змагальності сторін у кримінальному провадженні, підвищення гарантій захисту прав підозрюваних і обвинувачуваних та інших учасників кримінального провадження;
- удосконалення загальних засад до судового розслідування;
- розширення судового контролю на стадії досудового розслідування;
- оптимізація системи запобіжних заходів;
- вдосконалення судового провадження;
- зменшення строків кримінального провадження;
- вдосконалення порядку проведення негласних слідчих дій;
- введення особливих видів провадження для забезпечення ефективного і оперативного розгляду кримінального провадження.

Потапова Я. В.,

слухач курсу з підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня магістра за спеціальністю "Правоохоронна діяльність" ННІЗДН НАВС

ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ РСР (1954-1964 РР.)

Період 1954-1964-х рр. є винятково важливим періодом у вітчизняній історії, який суттєво вплинув на подальший розвиток держави та права, суспільства. Реформування радянського суспільства другої половини 1950-х – першої половини 1960-х років, що увійшло в історію як "відлига", стало визначальним у розвитку політичного життя УРСР.

Новациї, що втілювались в життя, а також історично-державна подія 1954 р. – перехід Кримської області та м. Севастополя до складу УРСР, дали поштовх до проведення змін в органах державної влади та управлінні.

Боротьба на владному партійно-державному рівні після смерті Й. Сталіна була детермінована усвідомленням необхідності десталінізації, неможливості залишати без змін систему влади з радикальним, тоталітарним, репресивним характером [1].

У 1957 році боротьба за владу закінчилась перемогою М. Хрущова. В 1958-1961рр. в Президії і Секретаріаті ЦК КПРС сформувалося і зміцнилося українське угруповання. Система влади, отримавши чітко визначену партійну спрямованість, набула нових рис. Важлива роль у розбудові радянської держави і права відводилась громадським організаціям і перш за все профспілкам і комсомолу.

Українська РСР мала свою Верховну Раду, яка згідно із ст. 23 Конституції 1937р., визнавалась єдиним законодавчим органом УРСР, який самостійно здійснює законодавство з питань, що входили до компетенції республіки, при умові, коли це не суперечило радянському союзному законодавству [2].

УРСР стала першою в СРСР республікою, яка змогла розробити і прийняти відповідні нормативні акти, що визначали організацію і діяльність місцевих рад. 31 травня 1957 року Президія Верховної Ради УРСР схвалила положення про обласну, районну, міську, районну у місті, сільську, селищну ради депутатів трудящих, які стали основою для майбутніх законів про ці органи.

Система політичної влади і державного управління в УРСР була позбавлена суб'єктної самостійності. Водночас Україна була надзвичайно важливим в економічному, політичному, геостратегічному плані регіоном радянської імперії, мала формальні ознаки державності, представництво в ООН. З усіх республіканських парторганізацій тільки Компартія України мала аналогічний з КПРС вищий партійно-державний орган – Політбюро [3].

Організаційно-правова робота з десталінізації політичного режиму сприяла лібералізації діяльності органів влади та державного управління в УРСР. Так, ще у вересні 1953р. ухвалено Указ Президії Верховної Ради СРСР, за яким Верховному Суду надавалось право переглядати за протестами Генерального прокурора рішення колишніх колегій ОДПУ, "трійок", НКВС та

"особливої наради" при НКВС-МДБ-МВС СРСР. Тоді ж було скасовано трибунали військ МВС, "особливу нараду" МВС [1, с. 170].

У 1954 р. були створені центральна та місцеві комісії з перегляду справ осіб, засуджених у 1934-1953 рр. за політичними обвинуваченнями. Наступного року вийшла постанова Ради Міністрів СРСР "Про трудовий стаж, працевлаштування та пенсійне обслуговування громадян, необґрунтовано притягнутих до карної відповідальності і згодом реабілітованих", згідно якої час перебування безпідставно репресованих громадян в ув'язненні, а також на засланні зараховувався як у загальний трудовий стаж, так і у стаж роботи за фахом.

Реорганізація судової влади в Україні була завершена наприкінці 1958 р. прийняттям основ законодавства про судоустрій Союзу РСР, союзних і автономних республік та закону про судоустрій УРСР від 30 червня 1960 року.

У повосенні роки чинні норми законодавства не відповідали політичним та соціально-економічним умовам. З цього приводу 14 травня 1956 р. Президія Верховної Ради УРСР прийняла постанову "Про перегляд кодексів законів Української РСР". XX з'їзд КПРС (1956 р.) проголосив курс на демократизацію суспільства й розширення прав союзних республік. Незадовго перед цим Верховна Рада СРСР прийняла Закон "Про віднесення до відання союзних республік законодавства про устрій судів союзних республік, прийняття цивільного, кримінального та процесуального кодексів". Так, 18 липня 1963 р. Верховна Рада УРСР прийняла Цивільний кодекс УРСР, що розвинув і конкретизував положення загальносоюзних основ з урахуванням судової практики СРСР і УРСР. Базою для створення нового Кримінального кодексу УРСР, що був затверджений Верховною Радою УРСР 28 грудня 1960 р., стали "Основи кримінального законодавства Союзу РСР і союзних республік", прийнятті Верховною Радою СРСР 25 грудня 1958 р. [4, с. 299].

У лютому 1962 р. Рада Міністрів УРСР доручила Міністерству юстиції до 1 жовтня цього року підготувати до друку рукопис шеститомного хронологічного зібрання чинних законів, указів Президії Верховної Ради УРСР, постанов і розпоряджень радянського уряду, що були прийняті у період 1917-1961 рр.

Радянське право УРСР носило в основному декларативний та суперечливий характер, розроблялось і спрямовувалось в основному ЦК КПРС, служило ідеологічною основою для забезпечення пріоритету держави над суспільством і особою.

Список використаних джерел

1. Тимцуник І.В. Реформування системи влади та державного управління в УРСР: зміст, особливості, наслідки (1953-1964рр): Моногр. – К.: Вид-во НАДУ, 2003. – 399 с.
2. Конституція (Основний Закон) УРСР. – К., 1954. – С. 24.
3. Український парламентаризм: минуле і сучасне / За ред. Ю.С. Шемшученка. - К.:Парламент. вид-во, 1999. – С. 143-148.
4. Історія держави і права України: 2-е вид. доповнене. / За ред. О. Кузьминця, В. Калиновського. – К.: Україна, 2002. – 448 с.

ПРОБЛЕМИ РОЗБУДОВИ ДЕРЖАВИ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Громадянське суспільство – суспільство громадян із високим рівнем економічного, соціального, політичного, культурного і морального розвитку, яке спільно з державою утворює розвинені правові відносини; суспільство рівноправних громадян, яке не залежить від держави, але взаємодіє з нею заради загального блага. Високий рівень розвитку громадянського суспільства забезпечує демократичність держави. Становлення громадянського суспільства являє собою невіддільний процес удосконалення громадянина, суспільства, влади, політики, права, які охоплює всі без винятку сфери життєдіяльності.

Демократична держава має низку особливостей, що дають змогу вивчати її як відносно самостійне правове явище, якому притаманні характерні властивості, чітко визначена інституціональна основа, а також невід'ємні від поняття демократії конституційно-правові ознаки. Водночас варто відзначити, що досі предикат "демократична" щодо поняття "держава" часто сприймається у суто політичній площині: або як одна з властивостей політичного ладу, або політичної системи суспільства.

На теоретико-правовому рівні визначення поняття демократичної держави пов'язано з декількома проблемами. По-перше, на відміну від суто політологічних досліджень, які формують феномен демократії в цілому, для теорії держави і права предметом інтересу виступають не всі можливі прояви демократії, а виключно державні форми організації демократичних інститутів, які в своїй сукупності утворюють демократичну державу. У зв'язку з чим постає проблема визначення певного "необхідного мінімуму" тих інститутів, які дають змогу утвердитися демократичній державі й поступово набути розвинених форм. З цією проблемою тісно пов'язане інше питання щодо співвідношення демократичної держави і демократичного політичного режиму. Справа у тому, що політичну науку демократія цікавить як певний режим. Мається на увазі певна сукупність методів, засобів і способів правління, яка застосовується тією чи іншою державою. Не заперечуючи правомірності та плідності такого підходу до вивчення демократії, зазначимо, що для теорії держави і права як однієї з фундаментальних юридичних наук демократична держава становить інтерес насамперед як інституціональна конструкція, а також як система врегульованих правом процесів і процедур. Звісно, юридична наука не ставить за мету дослідити всі без винятку політичні процеси і процедури, а обмежується лише тими з них, які є предметом правового регулювання. В цьому плані теоретико-правове дослідження демократичної держави передбачає насамперед визначення необхідних інститутів, які властиві загальній системі організації і функціонування державної влади в демократичній державі. Більше того, сама демократична держава постає для теорії держави і права як така організація публічної влади з усіма універсальними ознаками держави, якій притаманні характерні лише для неї правові інститути, що визначають основи та параметри її взаємодії з суспільством і громадянином.

По-друге, важливу роль у функціонуванні демократичної держави відіграє право. Зрозуміло, що саме під цим кутом зору юридична наука вивчає демократичну державу. Тому, даючи визначення поняття демократичної держави, необхідно виділити насамперед її правову "іпостась", точніше всі ті відносини, які виникають у процесі розвитку держави та її взаємодії з суспільством і громадянином і є предметом конституційно-правового регулювання. Це є цілком виправданим, оскільки сам конституційний лад характеризується як "цілісна система соціально-правових відносин та інститутів, які підпорядковані безумовним моральним і конституційним вимогам".

Отже, демократична держава – це специфічна форма організації публічної влади, яка характеризується конституційно закріпленою системою інститутів, що гарантують верховенство суверенної волі народу, взаємодіє із суспільством на засадах правових принципів, які убезпечують політичну владу від узурпації з будь-якого боку, забезпечують постійне представництво інтересів громадян, а також реальний захист прав і свобод людини і громадянина.

Громадянське суспільство визначається як цілісна суспільна система, що характеризується розвиненістю ринкових відносин, наявністю соціальних класів і верств, що мають власні, незалежні від держави джерела існування; економічною свободою виробників, наявністю політичних, соціальних та особистих свобод громадян, демократизмом політичної влади, верховенством права у всіх сферах суспільної діяльності, включаючи державну.

Структура громадянського суспільства - це внутрішня будова суспільства, що відображає різноманіття і взаємодію його складових, що забезпечує цілісність і динамізм розвитку.

Структуру сучасного громадянського суспільства можна представити у вигляді п'яти основних систем, що відображають відповідні сфери його життєдіяльності. Це соціальна (у вузькому сенсі слова), економічна, політична, духовно-культурна та інформаційна системи.

Громадянське суспільство – це вільне демократичне правове суспільство, орієнтоване на конкретну людину, що створює атмосферу поваги до правових традицій і законам, загально-гуманістичним ідеалам, що забезпечує свободу творчої і підприємницької діяльності, що створює можливість досягнення благополуччя та реалізації прав людини і громадянина, органічно виробляє механізми обмеження і контролю за діяльністю держави.

Сприяння формуванню громадянського суспільства, як одного із стратегічних пріоритетів державної політики об'єктивно обумовлено національними інтересами України у внутрішньо- та зовнішньополітичній сферах. До них належать:

1. Захист демократичних цінностей, конституційних прав та реалізація законних інтересів громадян.
2. Суспільна консолідація та формування української політичної нації.
3. Налагодження соціального діалогу та стимулювання економічної самодіяльності населення.
4. Формування середнього класу, поліпшення клімату для малого й середнього бізнесу.

5. Підвищення ефективності інститутів державної влади через залучення громадян до вироблення та реалізації державної політики.
6. Прискорення євроінтеграційних процесів, розвиток співробітництва з міжнародними організаціями.
7. Утвердження міжнародного іміджу України як демократичної, правової держави.

Секція 2. ШЛЯХИ І ПЕРСПЕКТИВИ МОДЕРНІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

Бориславська О. М.,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри
конституційного права, Львівський національний
університет імені Івана Франка

ЄВРОПЕЙСЬКА МОДЕЛЬ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ: ДОСВІД КОНСТИТУЦІЙНИХ РЕФОРМ

Після проголошення незалежності України було визначено напрям її розвитку як демократичної, правової держави, водночас розпочалося становлення її конституційної системи, еволюція якої пройшла кілька етапів. При цьому задекларовані ще у 1990 р. базові засади державотворення, такі як демократія, гарантування прав людини, розподіл влади, залишалися незмінними, мінялася лише конфігурація у трикутнику вищих органів державної влади (Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України), що демонструє сприйняття Україною ідеології конституціоналізму.

Сьогодні триває конституційна реформа, що свідчить про новий етап розвитку українського конституціоналізму. Сформована Конституційна Асамблея, яка напрацьовує проект конституційних змін, набув чинності Закон України “Про всеукраїнський референдум”, який визначив процедуру ухвалення як змін до Конституції, так і нової Конституції в цілому. Напрацьовані комісіями Конституційної асамблеї матеріали свідчать про те, що в основу майбутніх конституційних змін кладуться ідеологічні та доктринальні засади конституціоналізму.

Конституціоналізм як загальнолюдський феномен, що охоплює відповідну ідеологію, доктрину та практику функціонування конституційного механізму владарювання, сьогодні оформлений у дві основні моделі – американську (англоамериканську) та європейську (євроконтинентальну). Характерною рисою американської моделі є свобода як домінуюча цінність, що зумовлює беззаперечний пріоритет громадянського суспільства над державою, чітке обмеження державного втручання у сферу громадянського суспільства. Особливості європейської моделі конституціоналізму впливають із традиції сильної держави, що походять від європейського абсолютизму кінця 17 – 18 століть. Відтак, якщо американський конституціоналізм формувався, так би мовити, “з нуля” для забезпечення та гарантування свободи людини у вільній рівноправній спільноті, то у Європі він виник як результат боротьби із недемократичними проявами та як гарантія обмеження свавілля держави. Саме тому вихідними засадами європейського конституціоналізму є обмежене правління та демократія.

Особливості конституційного розвитку України зумовлені тим, що в ній також присутні традиції сильної держави, проте досвід існування об'єднаної суверенної української держави незначний. Тому коли мова йде про сильну державну владу, то скоріш мається на увазі влада інших держав, під якою в різні історичні періоди перебували українські землі.

Попри це, сьогодні говороти про розвиток українського конституціоналізму можна лише на основі європейської моделі, до якої Україна тяжіє і традиційно, і ментально, й історично.

Досвід держав континентальної Європи свідчить про існування двох способів конституційної реформи: договірний (консенсусного) та одкриваного (недоговірного). Договірний спосіб передбачає досягнення суспільної згоди на основі узгодження базових засад та параметрів нової конституційної системи представниками різних соціальних та суспільно-політичних груп. Такий консенсус сприяє самообмеженню державної влади, оскільки жодна із його сторін (учасників) не асоціює цю владу цілком із собою. Він може забезпечуватися різними способами, зокрема розробкою проекту конституційних змін спеціально утвореною представницькою установою; прийняття нової Конституції (її нової редакції) такою установою; прийняття Конституції чи внесення до неї змін парламентом із подальшим схваленням на загальнонаціональному референдумі. В результаті, застосування цього способу призводить до легітимності результатів конституційної реформи, загальносуспільного визнання конституційних змін.

Таким способом відбувались конституційні реформи у більшості сучасних держав Європи, зокрема в Іспанії та Польщі. Так, чинна іспанська Конституція 1978 р., що остаточно закріпила перехід від диктатури Франко до демократичної, конституційної форми правління, приймалася на основі загальносуспільного консенсусу. Конституційна реформа була започаткована королем Хуаном Карлосом I, який посів престол після смерті Франциско Франко. Першим її етапом стало прийняття 15 грудня 1976 р. Закону про політичну реформу, на підставі якого були сформовані Установчі Кортеси. На основі представництва різних політичних партій Кортеси утворили Конституційну комісію, яка складалася із семи осіб – “батьків Конституції”. Вона розробила конституційний проект, що згодом був прийнятий обома палатами парламенту та схвалений на загальнонаціональному референдумі (88% виборців проголосували “за”).

Конституційна реформа у Польщі, змістом якої був перехід від соціалістичного типу організації влади до конституційної державності, розпочалася у 1989 р. “квітневими змінами” до чинної на той час Конституції 1952 р., що заклали демократичної форми правління. Порядок підготовки і прийняття Конституції Республіки Польща був визначений відповідним конституційним законом (від 23 квітня 1992 р.). 17 жовтня 1992 р. польський Сейм (вперше після 1928 р. обраний демократично) прийняв так звану Малу Конституцію – Конституційний закон про взаємовідносини між законодавчою та виконавчою владою в Республіці Польща, а також місцеве самоврядування. Цими актами було визначено порядок розробки Конституції (нею мала займатися Конституційна комісія) та її прийняття (Сеймом і Сенатом), а також схвалення на загальнонаціональному референдумі. Власне із дотриманням цієї процедури Конституція була прийнята парламентом 2 квітня 1997 р., схвалена на референдумі 25 травня 1997 р., підписана Президентом 16 липня 1997 р. (чинності набрала лише через 3 місяці з дня опублікування – 17 жовтня 1997 р.).

Свідченням тому, що реформа відбувалася саме договірним способом є те, що до Комісії було подано 8 конституційних проектів різних політичних та

громадських організацій, позиції яких обговорювалися та узгоджувалися у ході її роботи.

Таким чином, досвід цих держав свідчить про необхідне конституційно-правове забезпечення конституційних реформ, що проводились консенсусним способом. І в Іспанії, і в Польщі були прийняті конституційні закони, які визначили процедуру прийняття конституцій, дотримання яких в кінцевому результаті призвело до легітимності проведених реформ.

Другий спосіб протилежний за змістом договірному та передбачає нав'язування волі однієї частини суспільства (переважно незначної) іншій (більш чисельній). На практиці зазвичай це зумовлюється неподоланим розколом політичних сил, що завершується перемогою однієї із них над іншими, а тому він не спроможний забезпечити належний ступінь обмеження державної влади, що даною політичною силою асоціюється із нею. Використання цього способу зазвичай супроводжується порушенням встановленої процедури ухвалення нової Конституції чи внесення змін до чинної, тому призводить до нелегітимності чи сумнівів у легітимності реформованої Конституції. Відтак, існує потреба у наступній легітимності прийнятих змін. Вона може проводитись у формі наступного референдуму чи прийняття відповідного рішення судом.

Прикладом такого способу може слугувати конституційна реформа Франції 1958 р., здійснена під керівництвом Шарля де Голля. Криза Четвертої Республіки у Франції призвела до необхідності кардинальних конституційних змін. Проте останні проводились не на підставі, а всупереч процедурі, передбаченій чинною на той час Конституцією 1946 р. Порядок розробки і прийняття нової Конституції був змінений конституційним законом, що був прийнятий на вимогу Шарля де Голля за проектом очолюваного ним уряду. За цим законом право ініціювати конституційні зміни (включаючи прийняття нової Конституції) передавались уряду (від парламенту) та закріплювався референдний спосіб їх прийняття. Формально проект Конституції був розроблений конституційною комісією, проте фактично – урядом де Голля під керівництвом міністра юстиції Мішеля Дебре. 18 вересня 1958 р. проект Конституції був схвалений на референдумі.

Слід зауважити, що незважаючи на недоговірний характер конституційної реформи, сумніви у легітимності були подолані за рахунок надзвичайного авторитету та суспільної довіри, якими користувався у суспільстві де Голль. Що стосується проблеми обмеження державної влади, яка мала бути вирішена у ході реформи, то частково її вдалося усунути прийняттям конституційного закону, яким визначалась як процедура конституційної реформи, так і базові засади майбутнього конституційного устрою, за яким президент виступав арбітром між гілками державної влади, а останні мали врівноважувати одна одну.

Таким чином, досвід розвитку європейської моделі конституціоналізму свідчить, що кращим для забезпечення обмеження державної влади (а отже функціонування демократичної, конституційної держави) є використання договірному способу конституційної реформи, за якого жодна політична партія не асоціює себе цілком із державною владою, а передбачає конституційні можливості конкурентної боротьби за неї. Водночас такий спосіб реформи забезпечить легітимність конституційних змін.

Тому сьогодні в Україні доцільним видається проведення загальносуспільного обговорення напроцьованого Конституційною Асамблеєю проекту конституційних змін та прийняття відповідного закону за процедурою, визначеною Конституцією України у розділі 13. Прийняття ж нової Конституції на референдумі видається можливим після внесення змін до чинної Конституції щодо визначення такої процедури. Це забезпечить узгодження позицій різних політичних сил, які представляють у парламенті відповідні частини українського суспільства (адже Закон має бути прийнятий більшістю у 2/3) та загальносуспільне схвалення, оскільки такі зміни потребують затвердження на всеукраїнському референдумі.

Камінська Н. В.,

професор кафедри конституційного та міжнародного права НАВС, кандидат юридичних наук, доцент

РЕФОРМУВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОСНОВИ СИСТЕМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

Оцінюючи сучасний стан системи місцевого самоврядування, її здобутки і недоліки, а також виходячи зі змісту і практик реалізації Європейської хартії

місцевого самоврядування (Хартії), Конституції України, Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» 1997 р. та інших нормативно-правових актів у цій сфері, можна виділити ряд принципових положень.

По-перше, неоднозначними є визначення суб'єкта місцевого самоврядування. Підтвердженням того, що причини недостатньої ефективності місцевої публічної влади частково закладені у її конституційній моделі, є розбіжність у трактуванні поняття «місцеве самоврядування» у Конституції та Хартії. За ст. 3 Хартії основним його суб'єктом вважаються органи місцевого самоврядування і подано їх перелік. У чинній Конституції України основним суб'єктом місцевого самоврядування є територіальна громада. Крім того, вона не дає чіткого розуміння суб'єкта місцевого самоврядування у районі та області, констатує, що обласні та районні ради є органами, які представляють спільні інтереси територіальних громад. Загалом не відповідає загальноєвропейським стандартам відсутність повноцінних органів регіонального самоврядування, зокрема виконавчих органів обласних і районних рад.

По-друге, конституційне визначення місцевого самоврядування лише як права територіальної громади дещо обмежене порівняно із запропонованим у Хартії (право і реальна здатність органів місцевого самоврядування регламентувати значну частину державних справ і управляти нею, діючи в межах закону під свою відповідальність і в інтересах місцевого населення). Розуміння даного поняття лише як права, не підкріпленого його реалізацією, юридично обґрунтовує існування територіальних громад, що не матимуть реальної спроможності самостійно вирішувати питання місцевого значення.

До того ж, Конституція зафіксувала адміністративно-територіальний устрій часів СРСР. Наслідком цього стало існування великої кількості територіальних громад, які економічно та фінансово неспроможні виконувати функції та повноваження, покладені на них законом. Такий стан, у певній мірі, зумовлений відсутністю норми, у якій би містилась вимога про можливість створення адміністративно-територіальної одиниці лише за умови, коли органи територіальної громади цієї одиниці здатні забезпечити надання мінімального обсягу публічних послуг. Така вимога корелюється з положеннями хартії.

По-третє, більшість територіальних громад в Україні не є самодостатніми, вони не відповідають Номенклатурі територіальних одиниць для статистики N.U.T.S., розробленій і запровадженій Європейським Агентством статистики, якій мають відповідати АТО нових країн-членів ЄС. Три регіональні рівні для країн-членів ЄС є обов'язковими: NUTS 1 – від 3 до 7 млн. жителів, NUTS 2 – від 800 тис. до 3 млн., NUTS 3 – від 150 до 800 тис. осіб; NUTS 4 та 5 – місцеві одиниці регіональної статистики ЄС здійснюються на добровільних засадах. Якщо країна-член ЄС не має на відповідному рівні АТО адекватного розміру, такий рівень встановлюють шляхом об'єднання необхідної кількості менших сусідніх адміністративних одиниць. у «неадміністративні одиниці».

В Україні її ще не впроваджено, не запропоновано моделі пристосування до існуючого адміністративно-територіального устрою. Не дивлячись на ряд правових актів (Стратегії інтеграції України до ЄС, затвердженої Указом Президента України 1998 р., Програми інтеграції України до ЄС, схваленої КМУ і т.д.), впровадження NUTS не було внесено до затверджених урядом заходів. Постає необхідність впровадження вітчизняної моделі статистичної номенклатури територіальних одиниць, яка б відповідала європейським стандартам, враховуючи досвід держав, які недавно ввійшли до ЄС.

Можливо оптимальним є для NUTS-1 6 соціально-економічних районів (надобласних регіонів), NUTS-2 – АР Крим, області та міста з спеціальним статусом (Київ і Севастополь), NUTS-3 – проміжної між обласною і районною ланка, а саме міста державного, республіканського або обласного значення, групи прилеглих районів із спільними економічними інтересами; NUTS-4 – сільські райони, райони у містах з районним поділом, міста обласного значення без районного поділу; NUTS-5 – статистичні рівні за критерієм субсидіарності, тобто наближеності влади та суспільних послуг до населення, а саме сільські поселення, селища міського типу, міста без районного поділу і райони у містах з районним поділом. Звісно, можливі й інші варіанти впровадження цієї системи на основі цілісної моделі вітчизняної системи статистичного обліку з урахуванням європейського досвіду, пріоритетів адміністративно-територіальної реформи України, особливостей розвитку територій, місцевого населення і громади для створення умов їх ефективного соціально-економічного розвитку.

Цей перелік основних проблем в організації та функціонуванні існуючої в Україні моделі територіальної організації влади, системи місцевого самоврядування в умовах євроінтеграційних процесів України, гармонізації

національного законодавства з існуючими європейськими правовими стандартами можна продовжувати.

На наше переконання, шляхи їх розв'язання зумовлюють внесення змін і доповнень до багатьох нормативно-правових актів у муніципальній, конституційній, земельній, фінансовій, господарській, адміністративній та ін. галузях. Потребують удосконалення певні конституційні положення, закони про місцеве самоврядування, про вибори депутатів місцевих рад і їх голів, про місцеві державні адміністрації, про стимулювання розвитку регіонів, про територіальний устрій, про службу в органах місцевого самоврядування, про транскордонне співробітництво і т. і.

При цьому важливо максимально враховувати існуючий (або перспективний) адміністративно-територіальний поділ, особливості розвитку територій, інтереси місцевого населення й територіальних громад, забезпечення цілісності державної території розвитку.

Пустовіт Ж. М.,

професор кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент

ОСНОВНІ КРИТЕРІЇ КЛАСИФІКАЦІЇ ФУНКЦІЙ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Формування громадянського суспільства і побудова правової, демократичної, соціальної держави є підґрунтям для трансформації українського суспільства та механізму державної влади в Україні. Основою таких процесів є визначене Конституцією України пріоритетне місце Верховної Ради України в системі органів державної влади та ставлення до неї як до атрибуту демократичності української держави. Наразі вельми важливим питанням науки конституційного права є системне дослідження конституційно-правового статусу Верховної Ради України з метою удосконалення його діяльності та зростання авторитету в суспільстві та державі. Особливо актуальним у цьому плані є теоретичне обґрунтування класифікації функцій Верховної Ради України, визначених Конституцією України.

Визначення основних критеріїв класифікації функцій Верховної Ради України має як науково-теоретичне так і практичне значення, адже без розуміння питання змісту, сутності та класифікації функцій Верховної Ради України неможливо ґрунтовно і якісно організувати його діяльність.

Наукова класифікація будь-якого суспільного явища, у тому числі органів державної влади і зокрема Верховної Ради України, має здійснюватися за певними, об'єктивно існуючими ознаками, критеріями, насамперед, за об'єктами, суб'єктами, способами, засобами та іншими елементами діяльності.

Наприклад, за суб'єктами діяльності функції парламентів можна поділяти на загальні, загальнопарламентські та функції палат парламентів та інших його структур, передусім комітетів, фракцій, груп та його інших інституцій.

За сферами діяльності парламенту, як і будь-якого органу державної влади і держави в цілому, слід розрізняти політичну, економічну, соціальну, культурну та зовнішньополітичну функцію.

Про здійснення Верховною Радою України політичної функції свідчить повноваження, визначене статтею 85 Конституції України щодо визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики, заслуховування щорічних та позачергових послань Президента України про внутрішнє і зовнішнє становище України, розгляд і прийняття рішення про схвалення Програми діяльності Кабінету Міністрів України тощо.

На користь здійснення Верховною Радою України політичної функції свідчить наявність у її структурі партійних фракцій та депутатських об'єднань, парламентської більшості та опозиції.

Повноваження Верховної Ради України щодо затвердження програм економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку, охорони довкілля свідчать про виконання нею економічної, соціальної та культурної функції. Про виконання парламентом України згаданих функцій свідчить також наявність в її структурі відповідних профільних комітетів, які було утворено на підставі Постанови Верховної Ради України «Про комітети Верховної Ради України» від 25 грудня 2012 року.

Мова йде, насамперед, про Комітет з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи, Комітет з питань економічної політики, Комітет з питань інформатизації та інформаційних технологій, Комітет з питань науки і освіти, Комітет з питань охорони здоров'я, Комітет з питань паливно-енергетичного комплексу, ядерної політики та ядерної безпеки, Комітет у справах пенсіонерів, ветеранів та інвалідів, Комітет з питань підприємництва, регуляторної та антимонопольної політики, Комітет з питань промислової та інвестиційної політики, Комітет з питань сім'ї, молодіжної політики, спорту та туризму, Комітет з питань соціальної політики та праці та інші [1].

Про зовнішньополітичну функцію українського парламенту свідчить його повноваження щодо ратифікації та денонсації міжнародних договорів (дача згоди на їх обов'язковість), міжпарламентські зв'язки, наявність відповідних комітетів (Комітет з питань європейської інтеграції, Комітет у закордонних справах тощо). Міжпарламентські зв'язки забезпечуються Управлінням забезпечення міжпарламентських зв'язків Апарату Верховної Ради України.

Владні «технологічні» функції, на думку професора В.Ф. Погорілка, слід розрізняти за способами і засобами діяльності парламенту. До владних функцій, зокрема, належить законодавча, представницька, установча, функція парламентського контролю, бюджетно-фінансова. Він же вважає, що логічним є поділ владних функцій парламенту на групи функцій, які можна розрізняти окремо за способами, формами діяльності парламенту функції за засобами діяльності парламенту, тобто за засобами здійснення влади [2, с. 18].

За способами, формами діяльності парламенту доцільно розрізняти законодавчу, представницьку, установчу та функцію парламентського контролю, а за засобами діяльності – бюджетно-фінансову, інформаційну, територіальну тощо.

Отже, функції Верховної Ради України варто класифікувати за такими основними критеріями, як об'єкти, суб'єкти, способи та засоби тощо.

Список використаних джерел:

1. Постанова Верховної ради України «Про комітети Верховної Ради України» від 25 грудня 2012 року// <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/11-vij>
2. Погорілко В. Ф. Функції українського парламенту. Від номінального до реального// Вісн.-2002р.-№2. - С.17-20.

Мендеграл Т. І.,

викладач кафедри загально правової та гуманітарної підготовки НАВС, кандидат юридичних наук

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ І СВОБОД ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА В УКРАЇНІ

Кожна людина має право реалізувати свої свободи, які гарантовані їй державою, через відповідні права, що в свою чергу закріплені у Конституції України, національному законодавстві, міжнародних нормативно-правових актах. Безумовно дані права повинні реалізовуватися в межах його правового статусу, обмеженого його суб'єктивними обов'язками.

Конституційні права і свободи: є ядром правового статусу особи; закріплюються за кожною людиною та громадянином; є основою прав, що встановлюються іншими галузями права України; встановлюються уповноваженими суб'єктами та мають при цьому тісний зв'язок з міжнародними положеннями; не набуваються та не відчужуються за бажанням людини; захищаються і охороняються національними та міжнародними правовими положеннями.

Звернемо увагу, що права апатридів мають ряд ознак. Права осіб без громадянства: по-перше, виникають з природного права, на відміну від прав громадянина, що виникають з позитивного права; по-друге, виступають вихідними по відношенню до інших прав та притаманні всім людям; по-третє, мають невідчужуваний характер.

Конституційні права і свободи осіб без громадянства складають відносно невелику частину усіх прав і свобод. Безумовно, існує ряд факторів, від яких залежить, чи будуть окремі права і свободи закріплені конституційно, чи увійдуть до відповідної галузі законодавства. По-перше, – це важливість даного конституційного права та даної свободи для людини і суспільства. По-друге, беззаперечна належність людині даного права і даної свободи. Конституція України проголошує такі права невідчужуваними та непорушними, тобто такими, що належать людині від народження (ст. 21 Конституції України). І, по-третє, такі права і свободи мають ряд особливих ознак, що виділяються своєю специфікою реалізації.

Конституційні права і свободи осіб без громадянства класифікуються за сферою суспільних відносин, в які вони вступають (або за змістом): особисті (громадянські); політичні; економічні; соціальні; культурні. Даний підхід зафіксований в Конституції України, адже їх регламентацію вона починає саме із них: право на життя (ст. 27), право на повагу своєї гідності

(ст. 28), право на свободу та особисту недоторканність (ст. 29), право на недоторканність житла (ст. 30), право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (ст. 31), право на особисте та сімейне життя (ст. 32), право на свободу пересування та вільного вибору місця проживання (для всіх, хто перебуває на території України на законних підставах) (ст. 33), право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань (ст. 34), право на свободу світогляду і віросповідання (ст. 35), право на вільний вступ у шлюб і рівні права та обов'язки подружжя у шлюбі та сім'ї (ст. 51).

Обов'язково всі права та свободи осіб без громадянства потребують відповідного захисту законом. Більше того, будь-які суперечки стосовно цих прав мають розглядатися компетентним, безстороннім і незалежним судом за процедурою, що забезпечить повну рівноправність та справедливість щодо всіх сторін і вирішить суперечку згідно з існуючими законами, які відомі громадськості та відкрито проголошені.

Частина 1 статті 22 Основного Закону України передбачає, що перераховані в ній права і свободи не є вичерпними. Отже, права осіб без громадянства, що не знайшли свого відображення в Конституції України, можуть бути закріплені як у міжнародній, так і в національній системі права. Більше того, сучасна тенденція розширення правового статусу людини і громадянина за рахунок обміну позитивним досвідом щодо введення нових прав і свобод в період загальної глобалізації і стрімкого економічного та культурного розвитку країн світу є важливою закономірністю на шляху до зростання рівня захисту людини, де б вона не перебувала.

Одним із напрямків сучасного етапу державотворення та правотворення в Україні є необхідність внесення змін до Конституції. Відповідних змін повинні зазнати саме політичні права апатридів.

Необхідно ліквідувати суперечність між Законом України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» від 4 лютого 1994 року та Конституцією України і передбачити в останній політичне право осіб без громадянства вступати на загальних з громадянами України підставах до легалізованих об'єднань громадян, якщо інше не передбачено законами України і якщо це передбачено статутами цих об'єднань. А також змінити диспозицію статті 39 Конституції України, розширивши при цьому коло осіб за рахунок осіб без громадянства, яким надається право користуватися даним політичним правом – правом на мирні збори, мітинги, походи і демонстрації.

Обов'язково всі права та свободи осіб без громадянства потребують відповідного захисту законом. Більше того, будь-які суперечки стосовно цих прав мають розглядатися компетентним, безстороннім і незалежним судом за процедурою, що забезпечить повну рівноправність та справедливість щодо всіх сторін і вирішить суперечку згідно з існуючими законами, які відомі громадськості та відкрито проголошені.

Корнієнко П. С.,

заступник проректора по науково-педагогічній роботі з філіями Національної академії статистики, обліку та аудиту, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, кандидат юридичних наук, доцент

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОЗАХИСНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ: КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Права і свободи людини були і залишаються дороговказом конституційного розвитку суспільства та держави в Україні. Так, стаття 3 Основного Закону встановлює, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності Української держави, яка відповідає перед людиною за свою діяльність.

Основний Закон у Розділі II “Права, свободи та обов’язки людини і громадянина” встановлює доволі досконалу систему прав і свобод людини, а також загальні принципи та положення, які мають на меті визначити зміст гарантій і механізмів реалізації цих прав і свобод. Разом із тим, окремі з них, особливо у соціально-економічній сфері (право на житло (ст. 47), право на доступне медичне обслуговування (ст. 49) та ін.), залишаються на сьогодні переважно декларативними. Це сприяє поширенню певних сумнівів громадян у спроможності держави забезпечити їх конституційні права.

Тому, нині особливої гостроти набуває проблема удосконалення існуючої системи гарантій прав і свобод людини в Україні. Її розв’язанню сприяє й започаткування в 2012 році роботи Конституційної Асамблеї, покликаної модернізувати, тобто оновити Основний Закон, трансформувавши його із декларації в надійний механізм правозахисної діяльності держави, громадянського суспільства та його органів. Перспективність роботи асамблеї, а наше переконання, зумовлюється й створенням в її складі Комісії з питань прав, свобод і обов’язків людини і громадянина на чолі з суддею Європейського суду з прав людини проф. Буткевичем В.Г. Станом на 2013 рік Комісія завершила підготовку пропозицій до Концепції внесення змін до Конституції України. Але, очевидно, що на цьому модернізація конституційно-правових засад правозахисної діяльності не завершується.

Конструктивне розв’язання зазначеної проблематики передбачає удосконалення існуючих юридичних механізмів закріплення та реалізації конституційних прав і свобод людини, а також оптимізацію правозахисної діяльності уповноважених суб’єктів конституційного права загалом. Зволікання з вирішенням цієї проблеми ставить під сумнів ефективність функціонування Української держави та становить загрозу її національній безпеці та обороні.

Очевидно, що посилення гарантій прав і свобод людини та оптимізація правозахисної діяльності вимагають комплексного теоретико-методологічного забезпечення. І певні здобутки у цій сфері можна констатувати з огляду на відповідні роботи таких українських учених-конституціоналістів як Ю. Барабаш, О. Батанов, В. Колісник, А. Колодій, О. Копиленко, О. Марцеляк,

Ж. Пустовіт, О. Пушкіна, В. Серьогін, О. Скрипнюк, В. Федоренко, О. Фрицький, В. Шаповал, Ю. Шемшученко і ін.

Узагальнюючи зміст обґрунтованих наведеними правознавцями пропозицій щодо вдосконалення гарантій реалізації конституційних прав і свобод людини, можна констатувати, що вони зводяться до: переосмислення та оптимізації широкого спектру соціальних прав і свобод людини та громадянина з метою наближення їх до реальних можливостей держави забезпечувати і гарантувати ці права; створення законодавчих механізмів реалізації т. з. «новітніх» конституційних прав людини – права на мир, екологічну та ядерну безпеку тощо; унормування в законах України дієвих механізмів реалізації конституційних прав і свобод людини, які можуть бути реалізовані колективно (права на вибори, референдуми, мирні збори, мітинги, походи і демонстрації, страйки тощо); створення конституційних механізмів для забезпечення належної реалізації конституційних прав і свобод для людей зі спеціальним соціальним (біженці, переміщені та повернуті особи, особи без громадянства, трудові мігранти, особи, позбавлені волі в судовому порядку, особи з обмеженими можливостями), віковим (діти, люди похилого віку) чи професійним (військовослужбовці) статусом тощо.

У свою чергу, кожен із названих шляхів удосконалення юридичних гарантій прав і свобод людини вимагає комплексного підходу. Деякі, навіть особисті та політичні права людини, передбачені Загальною декларацією прав людини і закріплені в Основному Законі, роками залишаються без належної уваги законодавців і суб'єктів законодавчої ініціативи. Ідеться про проекти законів України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання», «Про місцевий референдум», «Про мирні заходи», «Про звернення громадян» (нова редакція), «Про внесення змін до деяких законів України щодо участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики, вирішення питань місцевого значення» і ін.

Безсумнівно, нині вимагають своєї оптимізації й організаційно-правові гарантії реалізації конституційних прав і свобод людини. Насамперед, ідеться про оптимізацію форм і методів правозастосовної діяльності таких суб'єктів конституційного права, як територіальні громади, органи державної влади і органи місцевого самоврядування, інститути громадянського суспільства та ін. Адже, навіть при наявності таких спеціалізованих правозахисних інституцій в Україні як Уповноважений Верховної Ради України із прав людини, Урядовий уповноважений у справах Європейського суду з прав людини, правозахисні громадські організації тощо, стан захищеності та гарантованості прав і свобод людини в Україні змушує очікувати кращого. Про що, з поміж іншого, свідчить і значна кількість програних Україною своїм громадянам справ у Європейському суді з прав людини.

Однією з причин низької ефективності існуючих на сьогодні в Україні механізмів нормативно-правового і організаційного захисту та гарантування конституційних прав і свобод людини є їх безсистемний характер. Адже правотворча та правозастосовна діяльність уповноважених суб'єктів у сфері захисту та гарантування прав і свобод людини не розглядається науковцями і юристами-практиками в органічному поєднанні, як комплексна правозахисна діяльність. До сьогодні монографічні дослідження конституційної

правозахисної діяльності, не зважаючи на актуальність цієї проблематики як для правової теорії, так і для практики, в українській юридичній науці відсутні.

Натомість, дослідження конституційних основ правозастосовної діяльності в Україні матиме на меті формування теоретико-методологічних основ комплексної цілеспрямованої правотворчої та правозастосовної діяльності у сфері захисту та гарантування конституційних прав і свобод людини, а також сприятиме належному науковому обґрунтуванню пропозицій щодо удосконалення чинного законодавства у сфері правозастосовної діяльності.

Дослідження визначеної наукової проблематики передбачатиме пізнання сутності та змісту конституційної правозахисної діяльності як важливої юридичної категорії, а також вивчення особливостей генезису як конституційної правозахисної діяльності, так і знань та уявлень про її юридичну природу та особливості.

Важливим вбачається й дослідження правозахисної діяльності з точки зору її класифікації та систематизації. Адже ця категорія, будучи узагальнюючою, різниться в залежності від видів конституційної правозахисної діяльності. Завершення пізнання юридичної природи конституційної правозахисної діяльності передбачає вивчення її динамічних властивостей. Так, конституційна правозахисна діяльність потребує свого дослідження як вид юридичного процесу. Адже, за своїм змістом ця діяльність розкривається, у першу чергу, через певні взаємозумовлені та логічно послідовні процесуальні стадії.

Будник Ю. В.

здобувач Національного університету «Острозька академія»

МОДЕРНІЗАЦІЯ ІНСТИТУТУ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО РЕФЕРЕНДУМУ: КОНСТИТУЦІЙНІ ТА ЗАКОНОДАВЧІ АСПЕКТИ

Як відомо, свого часу інститут всеукраїнського референдуму відіграв державотворчу роль у становленні України як суверенної та незалежної країни. Проведення першого в історії України загальнонаціонального референдуму було призначене Верховною Радою Української РСР на підставі Закону Української РСР «Про всеукраїнський та місцеві референдуми» від 3 липня 1991 р. Його результати були переконливими – 90,3 % громадян Української РСР підтвердили чинність Акта проголошення незалежності України. Уже 2 грудня 1991 р. незалежність України була визнана Польщею та Канадою, а пізніше – всім світом. Так, лише з 1 грудня 1991 р. по 31 січня 1992 р. Україну як суверенну незалежну державу визнали понад 100 країн.

На підставі результатів всеукраїнського референдуму 1 грудня 1991 р. Україна першою з колишніх радянських республік заявила, що стосовно себе Договір 1922 р. про утворення СРСР вважає недійсним і не чинним. 8 грудня 1991 р. підписання Біловезької угоди президентами Росії, України та головою Верховної Ради Білорусі юридично припинило існування Радянського Союзу.

Ще один, менш конструктивний, всеукраїнський референдум за народною ініціативою було проведено в 2000 р. Попри численні песимістичні прогнози 16 квітня 2000 р. відбулося голосування з питань, винесених на Всеукраїнський референдум, участь у якому взяли 29 728 575 виборців (81,15 %) з 36 629 926 громадян, що були включені до списку громадян України, що мали право голосу на всеукраїнському референдумі. Усі питання референдуму отримали підтримку виборців: за питання про додаткові підстави для дострокового припинення повноважень Верховної Ради України проголосувало 84,69 % громадян України, що брали участь у голосуванні; за обмеження депутатської недоторканності – 89 %; за зменшення конституційного складу парламенту з 450 до 300 народних депутатів України – 89,91 %; за необхідність формування двопалатного парламенту в Україні – 81,68 %. Утім результати цього референдуму так і не були реалізованими.

Натомість, питання підняті на цьому референдумі не втратили актуальності для вітчизняного політикуму. Про це, свідчать і чергові ініціативи на місцях (Херсонська та ін. області) в 2013 році щодо проведення всенародного референдуму про скорочення кількісного складу Верховної Ради України, утворення двопалатного парламенту та повернення до мажоритарної системи обрання парламентаріїв.

У травні 2012 року розпочала свою роботу Конституційна Асамблея, одна із комісій якої – Комісія з питань здійснення народовладдя - уповноважена розробити теоретичні та нормопроектні положення, які дозволять ефективно реалізувати народний суверенітет через всеукраїнський і місцеві референдуми.

Нині, станом на початок 2013 року Комісія напрацювала пропозиції до Концепції внесення змін до Конституції України. Зокрема, пропонується зменшити кількість підписів громадян, необхідної для ініціювання всеукраїнського референдуму, яка має виражатись у відсотковому відношенні до загальної кількості виборців. Також передбачається можливість парламентської меншості ініціювати за відповідної підтримки мінімально необхідної кількості виборців виносити на референдум законопроект, який не був розглянутий парламентом, у строк визначений законом.

Особлива увага в Концепції приділяється конституційній регламентації загальнообов'язковості рішень, прийнятих на референдумі, а також процедурі набрання ним чинності, яка виключає необхідність у його затвердженні будь-яким органом влади.

Позитивним вбачається й висновок Комісії про те, що стабільності та легітимності референдної демократії має слугувати встановлення строкового мораторію на перегляд рішень, прийнятого на референдумі, а також правило, відповідно до якого таке рішення може бути переглянуте лише шляхом проведення повторного референдуму або шляхом прийняття парламентом кваліфікованою більшістю відповідного рішення. У змінах же до Конституції має бути уточнений предмет всеукраїнського референдуму з точки зору необхідності застосування цієї форми безпосередньої демократії для ухвалення рішення про визначення та зміну конституційного ладу, а також в частині приєднання України до міждержавних утворень, що передбачає делегування суверенних прав.

Гарантією стабільності конституційного ладу має слугувати започаткування обов'язкового попереднього контролю Конституційним Судом України питань, які пропонуються винести на всеукраїнський референдум.

На наш погляд, ці конституційні новації зможуть удосконалити інститут всеукраїнського референдуму та надати йому нового демократичного звучання, а також стануть підставою для приведення нового, але неоднозначного Закону України «Про всеукраїнський референдум» від 6 листопада 2012 року в відповідність до Основного Закону.

Пономарьов С. М.,
здобувач Національного університету
«Острозька академія»

РОЛЬ УПОВНОВАЖЕНОГО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ З ПРАВ ЛЮДИНИ У ЗАХИСТІ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ГРОМАДЯН НА ОБ'ЄДНАННЯ В ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ

Відповідно до статті 101 Конституції України, парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. А частина друга статті 55 Конституції України гарантує кожному право на звернення за захистом своїх прав до цієї інституції. Більш детально конституційно-правовий статус Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини визначено Законом України "Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини" від 23 грудня 1997 року № 776/97-ВР.

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини є посадовою особою, яка призначена Верховною Радою України і покликана здійснювати парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини та громадянина у діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових і службових осіб. Діяльність Уповноваженого доповнює існуючі засоби захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина, не відміняє їх і не тягне перегляду компетенції державних органів, які забезпечують захист і поновлення порушених прав і свобод [1].

З огляду на зарубіжний та вітчизняний конституційно-правовий досвід інститут Уповноваженого з прав людини, який ще прийнято іменувати омбудсманом, у контексті означеної проблематики зарекомендував себе як такий, що, по-перше, сприяє забезпеченню механізму реалізації конституційного права громадян на об'єднання в громадські організації, по-друге, підвищує ефективність діяльності органів державної влади, їх посадових осіб у цьому механізмі.

Особлива потреба в цьому правозахисному інституті виникає тоді, коли органи державної влади не задовольняють потрібний рівень вирішення покладених на них завдань, що зумовлює необхідність у додаткових механізмах захисту прав людини. Діяльність омбудсмана дозволяє усунути існуючі суперечності між державою і громадянським суспільством, легітимізувати владу, гарантувати громадянам право на "належне управління" з боку органів державної влади шляхом дотримання ними не тільки "букви

закону", але й "духу юридичних норм", правил адміністративної етики. Саме ця обставина, а також легкодоступність омбудсмана, відсутність зайвих формальностей у його роботі обумовлюють поширення у світі омбудсманівської ідеї.

Отже, на сьогодні Уповноважений з прав людини є вкрай важливим та невід'ємним елементом у системі створення гарантій демократичного розвитку суспільства, зокрема, через належне та ефективне забезпечення реалізації права громадян на об'єднання в громадські організації. Тому запровадження інституту омбудсмана в Україні є важливим і своєчасним кроком щодо оптимізації демократичних процесів та становлення громадянського суспільства у нашій державі, оскільки він гармонійно доповнює існуючі засоби захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина загалом та конституційного права на об'єднання в громадські організації зокрема, не віднімає їх і не тягне перегляду компетенції органів державної влади, які забезпечують захист і поновлення порушених прав і свобод.

Додає актуальності на користь важливості запровадження інституту Уповноваженого з прав людини в Україні та важливості його місця у механізмі реалізації конституційного права громадян на об'єднання в громадські організації й статистика зростання кількості колективних звернень та осіб, що їх підписали. У 2011 році до Уповноваженого з прав людини надійшло 2666 таких звернень, і під ними поставили свої підписи 130 945 осіб, що значно більше, ніж у 2010 році, коли надійшло 1972 колективних звернення за підписом 50755 осіб. Це констатується у Щорічній доповіді Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан дотримання та захисту прав і свобод людини в Україні за 2011 рік, тривожна тенденція, оскільки в колективних зверненнях порушуються найбільш гострі питання сьогодення. Зокрема, у більшості таких звернень до Омбудсмана України, йдеться про порушення права на працю, соціальний захист, охорону здоров'я та медичну допомогу, на безпечне для життя і здоров'я довкілля, прав віруючих. Водночас ці звернення свідчать, що брутальні системні порушення згуртовують громадян на колективний опір і боротьбу за свої конституційні права [2; с. 8].

Таким чином, завдяки специфічним повноваженням, якими наділений Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, запровадження цього інституту дозволило значно посилити гарантії позасудового захисту у механізмі реалізації конституційного права громадян на об'єднання в громадські організації в Україні. Разом з тим, чимала кількість нарікань щодо недостатнього рівня ефективності правозахисної діяльності вітчизняного омбудсмана викликана не стільки загальними сумнівами в доцільності парламентського контролю за станом дотримання забезпечення і захисту прав людини загалом, та права на об'єднання в громадські організації зокрема, скільки тими об'єктивними проблемами організаційного та матеріально-фінансового характеру, які ще не дозволяють цьому органу державної влади працювати на належному рівні.

Список використаних джерел :

1. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23 грудня 1997 року № 776/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 20. – Ст. 99.
2. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан дотримання та захисту прав і свобод людини в Україні / Омбудсман України. – Київ, 2011. – 370 с.

Костюк І. В.,

аспірант кафедри конституційного,
адміністративного та фінансового права
Східноєвропейського національного університету
імені Лесі Українки

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ВИЩИХ СУДІВ ЗАГАЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ В УКРАЇНІ: ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ

Поняття та зміст конституційно-правових принципів організації і діяльності Вищих судів загальної юрисдикції були і залишаються предметом дослідження багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених. Слід відзначити, що в юридичній науці багато уваги приділяється принципам різних форм судочинства, зокрема цивільного, кримінального, адміністративного та господарського. Разом з тим недостатньо досліджень, які б охоплювали в єдності елементи всіх зазначених форм судочинства та визначали конституційно-правові принципи організації і діяльності вищих судів загальної юрисдикції як керівні положення будь-якої форми правосуддя, незалежно від предмета і метода правового регулювання.

Вагомий внесок у дослідження даної проблеми зробили такі вчені, як С. Лихова, М. Михеєнко, Б. Ольховський, Є. Ольховський, Д. Притика, І. Шицький та інші.

Метою статті є дослідження поняття та змісту конституційно-правових принципів організації і діяльності вищих судів загальної юрисдикції.

Питання принципів завжди посідало у правознавстві непересічне місце. Звичайно, правові принципи можуть бути закріплені в правовій нормі двома шляхами: безпосередньо або побічно [1, с. 84]. Безпосереднє закріплення має місце в тих випадках, коли формулювання норми закріплює певний правовий принцип. Прикладом цього може бути ч. 1 ст. 1 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (далі – Закону), за якою судова влада в Україні відповідно до конституційних засад поділу влади здійснюється незалежними та безсторонніми судами, утвореними згідно із законом. Такі правові норми можна назвати нормами-принципами.

Сказане вище особливо стосується принципів організації і діяльності вищих судів загальної юрисдикції, які істотно змінилися після проголошення незалежності України і з прийняттям Конституції України, а особливо після прийняття 7 липня 2010 року Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

Конституційно-правовим принципам організації і діяльності вищих судів загальної юрисдикції можна дати наступне визначення: це вихідні

положення, виражені в Конституції та законі, що характеризують найбільш важливі сторони побудови і функціонування названих судів та спрямовані на реалізацію завдань, що стоять перед цими судами.

Усі конституційно-правові принципи організації і діяльності вищих судів загальної юрисдикції тісно взаємопов'язані і в сукупності становлять єдину систему. Кожний з них відіграє самостійну роль, характеризує галузь законодавства в цілому, але між ними існує взаємозв'язок і взаємодія, які визначаються єдністю мети і завдань Вищих судів загальної юрисдикції. Дія одного принципу зумовлює дію інших. Кожний із принципів не може існувати відокремлено від принципів системи в цілому. Зміст окремих принципів розкривається з урахуванням змісту інших принципів галузі права.

Система конституційно-правових принципів організації і діяльності вищих судів загальної юрисдикції як і система принципів правосуддя у нормативному порядку не визначена. Спроба класифікувати конституційно-правові принципи організації і діяльності судів загальної юрисдикції видається можливою на підставі аналізу різних підходів в науці до системи принципів правосуддя.

На нашу думку, в сучасній науці конституційного права найбільш вдалою є класифікація, запропонована професором В. Федоренком, який пропонує виділяти три групи принципів судочинства: 1) загальні конституційні принципи правосуддя; 2) спеціальні міжгалузеві принципи, що визначають загальні засади судоустрою і правового статусу суддів судів загальної юрисдикції; 3) галузеві принципи цивільного, кримінального, господарського й адміністративного судочинства [2, с. 491]. Саме такий поділ принципів правосуддя повинен бути покладений в основу класифікації системи конституційно-правових принципів організації і діяльності вищих судів загальної юрисдикції.

Отже, конституційно-правові принципи організації та діяльності вищих судів загальної юрисдикції утворюють єдину систему. Лише чітке дотримання всієї системи цих принципів може забезпечити повний всебічний та об'єктивний розгляд кримінальних, цивільних, господарських, адміністративних та інших справ і тим самим виконання завдань вищих судів загальної юрисдикції в Україні. Слід також зауважити, система конституційно-правових принципів організації і діяльності вищих судів загальної юрисдикції не залишається незмінною. Підкоряючись загальним закономірностям розвитку держави, деякі з них набувають нового змісту, з'являються й нові принципи.

Список використаних джерел

1. Орловський О. П. Поняття принципу права // Науковий вісник Чернівецького університету. Вип. 11. Правознавство. Збірник наук, праць. – Чернівці, 1997. – С. 81-86.
2. Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Конституційне право України: Підручник / за заг. ред. В.Л. Федоренка. – 4-те вид., перероб. і доопр. – К.: Видавництво Ліра-К, 2012. – 576 с.

Людвик І. В.,

аспірант Інституту законодавства Верховної Ради
України

ЩОДО РЕФОРМУВАННЯ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УКРАЇНІ

Сучасний конституційний процес в Україні можна охарактеризувати не лише як багатовекторний, а й як багатосуб'єктний: нині утверджуються нові учасники конституційно-правових відносин, натомість, конституційна правосуб'єктність традиційних учасників конституційного процесу (громадян, інститутів громадянського суспільства, органів державної влади, органів місцевого самоврядування тощо) постійно модернізується. Разом із тим, далеко не всі суб'єкти конституційно-правових відносин отримали належну увагу правознавців і стали предметом відповідних наукових досліджень. Про це, зокрема, свідчить і малодослідженість конституційно-правового статусу засобів масової інформації в Україні.

Загальновідомо, що засоби масової інформації (далі — ЗМІ) в Україні та зарубіжних державах відіграють особливу роль у всебічному інформуванні громадян і суспільства в цілому про події та явища, що відбуваються у державі та за її межами, суспільстві, доквітлі тощо. Поряд із такими соціальними інституціями як освітній процес, виховання у сім'ї, соціумі тощо, ЗМІ здійснюють значний вплив на формування культури і свідомості, зокрема, правової, громадянина і суспільства. Очевидно, що нині кожна цивілізована країна є, у першу чергу, державою інформаційною, в якій засоби масової інформації є важливими учасниками конституційного процесу.

У силу зазначеного, очевидно є необхідність належного правового регулювання відповідних суспільних відносин, які виникають з приводу діяльності ЗМІ. Адже, з одного боку, забезпечення конституційного права громадян на інформацію, а з іншого — недопущення зловживання таким правом спричиняють доцільність формування чітких правил поведінки учасників суспільних інформаційних відносин. При цьому, унормування відповідних суспільних відносин вимагає визначення конституційно-правового статусу ЗМІ та тенденцій його розвитку й удосконалення в Україні.

Конституційно-правовий статус ЗМІ в Україні є передусім системою ідеологічно-правових (доктринальних), нормативно- та організаційно-правових структурних елементів, які визначають поняття, принципи, конституційну правосуб'єктність та гарантії діяльності та поведінки ЗМІ щодо реалізації й гарантування конституційного права громадян України вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір. Тобто, конституційно-правовий статус ЗМІ є узагальнюючою категорією для всіх юридичних параметрів і властивостей цього учасника конституційного процесу. Він визначається доктринальною, нормативно-правовою та організаційно-правовою складовими.

Щодо ідеологічно-правової, або ж доктринальної складової конституційно-правового статусу ЗМІ, то вона є теоретико-методологічною основою, системою ідей і ідеалів буття та дієвості ЗМІ як активного учасника конституційно-правових відносин, повноцінного суб'єкта однойменної галузі права. В основу такої доктрини мають бути покладені цілісні концепції конституційно-правового статусу ЗМІ, формування яких поза доктриною інформаційного права лише починається здійснюватися в українській юридичній науці.

Доктринальна, або ж ідеологічна (креативна) складова конституційно-правового статусу ЗМІ, набуваючи належного наукового забезпечення, трансформується в нормативно-правову та організаційно-правову складові. Так, нормативно-правова складова конституційно-правового статусу ЗМІ власне сприяє трансформації доктринального статусу досліджуваного нами суб'єкта права в нормативний вимір, після чого на нього поширюються загальні та спеціальні юридичні гарантії, властиві для правового захисту будь-яких легітимних норм права, закріплених у чинному законодавстві України. При цьому, унормування конституційно-правового статусу ЗМІ нині здійснюється не лише в національному, а й міжнародному законодавстві.

Доктринальна конструкція правового статусу того чи іншого учасника правовідносин, навіть здобувши своє належне унормування, стає дієвою лише через усталення організаційно-правових механізмів реалізації відповідних нормативно-правових приписів. Поширюючи це твердження на вітчизняні ЗМІ, можна стверджувати, що ЗМІ стають суб'єктом конституційного права після того, як їх правосуб'єктність забезпечується та гарантується іншими учасниками конституційного процесу в Україні. При цьому, йдеться про формування системи учасників конституційного процесу, до обов'язків яких входить забезпечення діяльності ЗМІ.

Визначені складові конституційно-правового статусу ЗМІ не вичерпують всю багатоаспектність досліджуваного явища. Адже сучасні ЗМІ в Україні різняться за цільовим і програмним призначенням; сферою поширення; видами висвітлюваної діяльності; способами поширення інформації; періодичністю випуску; офіційністю; організацією збирання та поширення інформації; суб'єктами заснування та власності тощо. При цьому, для кожного виду ЗМІ властиві свої особливості їх конституційно-правового статусу.

Також, слід відзначити, що нині зберігає свою актуальність проблема унормування конституційно-правового статусу сучасних ЗМІ в чинному конституційному законодавстві та деталізація конституційно-правових положень про ЗМІ в поточному законодавстві. Як відомо, загальні засади та порядок організації і діяльності ЗМІ, як і інших учасників конституційно-правових відносин, унормовуються системою нормативно-правових актів у відповідній сфері суспільних відносин.

При цьому, автор свідомо наголошує на існуванні системи конституційного законодавства, яка урегульовує інститут ЗМІ. Ця система представлена актами чинного законодавства, які різняться за предметом правового регулювання та своєю юридичною силою, а також міжнародним законодавством (міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України; загальновизнаними нормами і принципами міжнародного права, які визначають і гарантують права людини в інформаційній сфері). На жаль, донині інформаційне законодавство лише фрагментарно регулює конституційно-правовий статус ЗМІ. Комплексне ж унормування відповідного статусу ЗМІ на сьогодні не можливе без завершення підготовки Інформаційного кодексу України, запровадження якого стане реалізацією відповідних міжнародних стандартів.

Швець І. В.,
ад'юнкт кафедри конституційного та міжнародного
права НАВС

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ – ОСНОВА РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПРАВ ДИТИНИ

Центральним елементом конституційно-правового статусу дитини є права й обов'язки, які безпосередньо визначають її становище в суспільстві, міру юридичної свободи і відповідальності. В юриспруденції під правами, які є у громадянина, розуміють надані йому законом можливості. Вони створюють необхідні умови для всебічного розвитку особи, задоволення її інтересів та потреб. Права, свободи й обов'язки людини, тобто певні можливості, які необхідні для існування розвитку людини в конкретних історичних умовах, об'єктивно визначаються досягнутим економічним, соціальним та культурним рівнем розвитку суспільства і мають бути законними й рівними для всіх людей.

Своє юридичне закріплення права та свободи людини і громадянина знаходять, насамперед, у Конституції України і конституційному законодавстві, яке зорієнтовано на міжнародно-правові стандарти. Права, свободи та обов'язки людини і громадянина є основоположною частиною чинної Конституції України. Закріплення основ правового статусу особи в Конституції України відображає принципово новий підхід до розуміння прав людини та громадянина і є головним критерієм і принципом правової держави. Крім того, Конституція України передбачає, що при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів, як зазначалося, не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав та свобод (ст. 22).

З правової точки зору дитина виступає самостійним суб'єктом права. Саме тому на неї розповсюджується весь комплекс громадянських, політичних, економічних, соціальних та культурних прав людини. Конституція України гарантує правовий захист, матеріальну і моральну підтримку дитинства (ст. 24). Це свідчить про те, що держава не є пасивним учасником при реалізації зазначених норм права, а активно сприяє забезпеченню реалізації прав дитини та виконує функцію її соціального захисту.

Таким чином, права, свободи та обов'язки дитини, закріплені в Конституції України, їх широта, реальність, гарантованість виражають не тільки фактичний та юридичний статус дитини в суспільстві, а й суть діючої в країні демократії, соціальні можливості, закладені в самому суспільному устрої. Вони є виразником зрілості суспільства, його досягнень, своєрідною „візитною карткою”. Увесь арсенал громадянських, економічних, соціальних, політичних і культурних прав, свобод та обов'язків має служити подальшому розвитку демократії й соціальному прогресу.

Загальний конституційно-правовий статус дитини в значній мірі визначається загальним статусом людини і громадянина, адже в конституційному законодавстві, за певним виключенням, майже відсутні норми, що безпосередньо згадують про права дитини, а в загальній теорії права не розроблені ознаки особливого суб'єкта права, яким є дитина. У розділі II Конституції України “Права, свободи та обов'язки людини і громадянина” поняття “неповнолітні” та “діти” вживаються тільки в трьох статтях: у ст. 43, що передбачає заборону використання праці жінок і неповнолітніх на небезпечних для їхнього здоров'я роботах; у ст. 51, що містить норми про обов'язок утримання батьками дітей до їх повноліття та обов'язок повнолітніх дітей піклуватися про своїх непрацездатних батьків; у ст. 52, що встановлює рівність дітей у своїх правах незалежно від походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним. Передбачається, що будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються законом. Утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, покладається на державу. Також п. 6, ч. 1, ст. 92 передбачає, що виключно законами визначаються засади регулювання праці і зайнятості, шлюбу, сім'ї, охорони дитинства, материнства, батьківства. В інших нормах дитина виступає суб'єктом правовідносин і включається в терміни “усі”, “кожний”, “громадянин”.

Найбільш поширена класифікація прав дитини, розкрита Конвенцією ООН з прав дитини, відповідно до якої права можуть бути поділені на п'ять груп за аналогією з традиційною класифікацією прав людини: громадянські (особисті), політичні, економічні, соціальні та культурні. Але при розмежуванні вказаних груп виникають проблеми, особливо при розмежуванні громадянських і політичних прав. Довгий час правовий статус дитини характеризувався відсутністю у нього практично всіх громадянських прав. Щодо економічних, соціальних та культурних прав дитини, то “розподіл між ними також провести достатньо проблематично”.

Таким чином, права дитини – це сукупність можливостей, які забезпечують необхідне виховання, навчання та розвиток дитини з метою формування її належного фізичного та морального стану та характеризує правовий статус дитини з урахуванням особливостей її розвитку до повноліття.

Враховуючи вищевказане, можна стверджувати, що права та свободи, закріплені Конституцією України, в цілому відповідають положенням Загальної декларації прав людини, Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права, Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, Декларації прав дитини, Конвенції про права дитини. Вважаємо, що це пов'язано з тим, що права дитини визначаються

міжнародним правом безпосередньо, і перестали бути внутрішньою справою держави. Хоча, при цьому, міжнародні угоди і пакти про права дитини безпосередньо не надають їй відповідних прав. Вони встановлюють лише взаємні зобов'язання держав по наданню своїм громадянам певних прав та свобод. Вирішення конкретних питань про права й свободи дитини належить до внутрішньої компетенції держави.

Бедреківська Т. С.,
студентка 5-К-А курсу юридичного факультету
ННІЗДН НАВС

ПРЕДМЕТ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО РЕФЕРЕНДУМУ

Відповідно до статті 69 Конституції України: «Народне волевиявлення здійснюється через вибори, референдум та інші форми безпосередньої демократії» [1, ст. 141]. Отже, право українського народу на волевиявлення у формі референдуму є конституційним і закріплене в Основному Законі. За 22 роки існування України як самостійної держави всеукраїнський референдум проводився двічі, ще було 150 місцевих референдумів, хоча питань, вирішувати які має весь народ накопичилось багато [2, с. 233].

В ході широкомасштабної конституційної реформи, яка розпочалася в нашій державі, надзвичайно важливим є прийняття Верховною Радою України 16 листопада 2012 р. нового закону «Про всеукраїнський референдум» [3, ст. 3729], в якому значно розширюються межі предмета всеукраїнського референдуму.

Предмет референдуму є важливим інститутом референдного права, який являє собою сукупність норм конституційного та інших галузей права, що визначають суспільно значущі проблеми, які можуть бути вирішені шляхом референдуму. Власне, предмет референдуму – це сутність і зміст питань, що виносяться на всеукраїнський референдум. Тобто, інститут предмета референдуму визначає сутність і зміст проблем, що вирішуються шляхом всенародного голосування [4, с. 8].

Так, згідно зі ст. 3 Закону України «Про всеукраїнський референдум» предметом останнього можуть бути такі питання:

1. схвалення нової редакції Конституції України, внесення змін до Конституції України, скасування, втрату чинності чи визнання нечинним закону про внесення змін до Конституції України;
2. про зміну території України;
3. щодо прийняття чи скасування закону України або внесення змін до чинного закону України;
4. з будь-якого питання за винятком тих, щодо яких референдум не допускається згідно з Конституцією України [3, ст. 3729].

Український вчений В. Федоренко вважає, що «Предмет референдуму - це суспільні відносини, пов'язані з реалізацією права громадян на участь у референдумах, тобто права шляхом безпосереднього голосування вирішувати найважливіші суспільно значущі питання загальнодержавного та місцевого значення» [4, с. 8]. Предмет волевиявлення громадян України на референдумах визначається змістом цих питань. Як правило, предметом

референдумів є найважливіші питання загальнодержавного значення. [4, с. 9]. Такими питаннями на сьогодні, на нашу думку, є вступ України до ЄС, НАТО; вступ до Митного союзу між Росією, Білоруссю та Казахстаном; визнання воєнків УПА воюючою стороною та ін. – всі ці питання, за новим законодавством, можуть бути предметом всеукраїнського референдуму.

Трансформація предмета всеукраїнського референдуму зумовила чітке розмежування його видів. Так, згідно зі ст. 3 Закону України «Про всеукраїнський референдум» в нашій державі можуть проводитись конституційний, ратифікаційний, законодавчий та загальний референдуми [3, Ст. 3729], тобто зміст питання референдуму прямо вказує на його предмет.

Розширення меж предмета всеукраїнського референдуму сприяє здійсненню реального народного волевиявлення: народ України отримав можливість шляхом голосування на референдумі приймати нову редакцію Конституції, вносити до неї зміни, приймати чи скасовувати закони України або вносити зміни до чинного закону України, а також ініціювати проведення всеукраїнського референдуму з будь-якого питання, за винятком тих, щодо яких референдум не допускається (питання податків, бюджету та амністії) [1, ст. 141].

Закон України «Про всеукраїнський референдум» від 6 листопада 2012 р. став результатом прагнення науки і практики застосування норм конституційного права унормувати питання, які можуть бути предметом всеукраїнського референдуму.

Зміни, що відбулися в референдному законодавстві нашої держави з прийняттям Закону України «Про всеукраїнський референдум», є позитивними зрушеннями в науці і практиці конституційного права України. Адже суперечливість правового регулювання та дискусійність наукового осмислення проблем, пов'язаних із визначенням предмета всеукраїнського референдуму та його обмеженням отримала юридичне закріплення.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Кравченко В. В. Конституційне право України: Навчальний посібник. – Вид. 6-те, виправл. та доповн. – К. : Атіка, 2009. – 608 с.
3. «Про всеукраїнський референдум» Закон України від 06 листопада 2012 р. // Офіційний вісник України. – 2012. – №92. – Ст. 3729.
4. Погорілко В. Ф., Федоренко В. Л. Референдне право України: Навч. посібник. – К. : Ліра-К, 2006. – 366 с.

Бірюкова О. О.,
студентка КМ-2Б курсу юридичного факультету
ННІЗДН НАВС

РОЗВИТОК КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ РАХУНКОВОЇ ПАЛАТИ УКРАЇНИ

На сучасному етапі розвитку суспільства і держави триває реформування конституційного, адміністративного та фінансового

законодавства України, у зв'язку з чим виникає необхідність проведення системних, комплексних наукових досліджень у названих сферах правовідносин. Саме тому постає завдання уточнення і поглиблення існуючих категорій і понять регулювання конституційно-правового статусу та діяльності Рахункової палати України з використанням новачійних та апробованих у країнах Європи теоретичних і практичних підходів. Саме це, передусім, й обумовило вибір теми для наукового дослідження.

Теоретичним підґрунтям наукового дослідження стали праці українських учених-правників у галузі конституційного права, державного будівництва, фінансового та адміністративного права. Зокрема, проблеми статусу та діяльності органів фінансового контролю висвітлювались у працях вітчизняних правознавців О. Андрійко, В. Бордюка, Л. Воронової, О. Горбунова, П. Германчука, Н. Дороша, П. Пацурківського, В. Погорілка; російських учених М. Алишевського, Г. Айвазяна, Е. Вознесенського, Б. Лазарева, Н. Погосьяна, С. Степашина, а також західних аудиторів і вчених К. Андерсова, Ватс Джуліана, Е. Кіша та ряду інших.

Варто зазначити також, що в дисертаціях, які захистили останнім часом українські правники та спеціалісти з державного управління І. Андрющенко, Ю. Барабаш, В. Гарашук, О. Гриценко, О. Дорогіх, Л. Касьяненко, О., та ряд інших, міститься науковий аналіз окремих аспектів статусу та основ діяльності державних органів фінансового контролю України та країн Європи.

Мета дослідження полягає в тому, щоб здійснити комплексний конституційно-порівняльний аналіз правового статусу Рахункової палати в Україні і на цій основі визначити, сформулювати та обґрунтувати науково-вживані пропозиції і рекомендації, спрямовані на вдосконалення статусу та діяльності Рахункової палати в Україні. Виходячи з названої загальної мети дослідження, випливають такі завдання:

- дослідити місце Рахункової палати в системі органів контролю, поняття та елементи конституційно-правового статусу Рахункової палати в Україні;
- визначити порядок формування та склад Рахункової палати в Україні, розкрити функції та компетенцію Рахункової палати в Україні;
- розробити науково обґрунтовані пропозиції, спрямовані на вдосконалення організаційно-функціональної будови Рахункової палати в Україні, визначити шляхи подальшого вдосконалення форм і методів діяльності Рахункової палати в Україні;
- визначити напрями реформування конституційно-правового статусу та діяльності Рахункової палати в Україні.

Становлення та розвиток Рахункової палати були розпочався ще в 1992-1993 роках з розробки проекту закону про Контрольну палату. Низка законопроектів Верховної Ради України й вето Президента України на них, закріплення конституційного статусу Рахункової палати в Конституції України, знову закони й вето і, нарешті, результат – 27 травня 1997 р. відбулося перше засідання Колегії Рахункової палати.

Сьогодні при постанові питання про реформування місця, основних функцій та повноважень Рахункової палати в системі органів контролю, можна прослідковуватися чотири підходи у визначенні правового статусу Рахункової палати, а саме: Рахункова палата як незалежний орган, як орган

парламентського контролю, як орган контрольної влади, як орган квазіконтрольної влади.

Визначна роль, значення та розвиток Рахункової палати, для якої контрольна діяльність є пріоритетною, дозволяє вже на сьогоднішній день стверджувати про тенденцію формування незалежного органу для забезпечення стримування та противага влади.

Головними напрямками розвитку та вдосконалення системи державного фінансового контролю в Україні, який здійснюється Рахунковою палатою, є:

1) оптимізація функцій і повноважень; 2) формування системної нормативно-правової бази; 3) приведення методологічних засад у відповідність із сучасними вимогами; 4) розвиток і вдосконалення системи процедур фінансового контролю; 5) створення науково-дослідницької і навчальної бази, формування системи кадрового забезпечення; 6) реформування організаційних структур; 7) матеріально-технічне (включаючи соціально-побутове) і фінансове забезпечення функціонування контрольних органів; 8) удосконалення відносин з Верховною Радою України, органами державної влади, органами фінансового контролю інших держав.

З метою вдосконалення нормативно-правової бази державного фінансового контролю, на думку багатьох вчених-науковців було б, доцільно:

– прийняти Закон України "Про державний фінансовий контроль", який би унормував усі найважливіші складові цього дуже важливого для життєдіяльності держави процесу, чітко розмежував органи фінансового контролю, суб'єктів, ієрархію органів, форми їх організації та взаємодії тощо;

– прийняти Закон України "Про державний контроль за дотриманням бюджетного законодавства і відповідальність за бюджетні правопорушення", який має регулювати відносини у сфері здійснення державного контролю за дотриманням бюджетного законодавства;

– прийняти в новій редакції, з урахуванням накопиченого досвіду роботи Закон України "Про Рахункову палату".

Подолання усіх цих та інших недоліків потребує істотного законодавчого розширення функцій і повноважень Рахункової палати, вдосконалення її організаційної структури, методів роботи, фінансового, кадрового, інформаційного забезпечення, встановлення тісних зв'язків з іншими контрольними організаціями тощо.

Бурбій А. В.,
студентка КМ-2А курсу юридичного факультету
ННІЗДН НАВС

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО НА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНУ ВЛАСНІСТЬ ТА ЙОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Останнім часом в світі зростає роль відносин, які виникають у сфері інтелектуальної власності, результати розумової діяльності виступають одним з елементів розвитку людства та все більше перетворюються на фінансово-економічний та культурно-просвітницький важелі процвітання держави.

Разом з прийняттям Конституції і визнанням права на інтелектуальну власність, утвердженням його як одного з основних конституційних прав людини, Україна стала на шлях розбудови демократичної, прогресивної правової держави. Сучасна конституція, як фундаментальний правовий акт, який будує основи право- та законотворення держави, покликана з поміж іншого сприяти розвитку інституту інтелектуальної власності, створюючи належні гарантії його забезпечення та механізми застосування. На ефективну реалізацію функцій і задач Конституції має працювати і правова наука, яка б забезпечила вдосконалення Основного Закону і зміцнення його авторитету.

Варто зазначити, що в науковій та навчальній літературі існує незчисленна кількість різних поглядів, теорій, концепцій, підходів до розуміння поняття і сутності явища «інтелектуальна власність». Хоча це поняття в окремих аспектах торкається різних галузей права (як-то адміністративне, кримінальне, митне, податкове тощо), але все ж воно вважається комплексним інститутом цивільного права і переважно розглядається науковцями в розрізі саме цієї галузі. Нажаль, фундаментальних досліджень інтелектуальної власності з позицій саме конституційного права, які б достеменно визначали місце і значення інтелектуальної власності в контексті закріплення в Основному Законі держави на сьогоднішній день в Україні немає.

Відсутність наукових розробок питання, що розглядається та недієвість Основного Закону, є одними з факторів, які спричиняють проблеми в сфері інтелектуальної власності. Так, Україна регулярно відзначається як країна з найвищим рівнем порушень прав інтелектуальної власності.

Аналіз та порівняння норм української та зарубіжних конституцій щодо висвітлення та ефективності утвердження конституційного права на інтелектуальну власність, вивчення їхніх підходів щодо питання, яке розглядається, дозволяє віднайти прогалини щодо конституційного регулювання права інтелектуальної власності в Україні, зробити наступні висновки та пропозиції, спрямовані на оптимізацію норм в сфері конституційного забезпечення права інтелектуальної власності:

1. Основний Закон України відноситься до типу конституцій, які прямо закріплюють поняття права інтелектуальної власності.
2. Дане право Конституції України, як і в більшості прогресивних конституцій, закріплено в частині, яка регламентує основні права і свободи людини, які є найвищою цінністю держави і суспільства, що безумовно свідчить про високу оцінку і значення інституту інтелектуальної власності.
3. Вітчизняна Конституція містить ряд статей – 41 та 54 - які дублюють одна одну в частині регулювання права інтелектуальної власності, для усунення даної проблеми, вважається доцільним проведення уніфікації цих статей та передбачення положень, які регулюють зазначене питання, в одній статті. Це дозволить усунути колізії, забезпечить зручність праворозуміння та правореалізації.
4. Ефективність застосування будь-якої норми залежить від існування належних гарантій та механізмів її реалізації. Зі змісту Основного закону України яскраво видно, що чітких гарантій забезпечення виконання положень, які стосуються конституційного права на інтелектуальну власність немає. Відтак норми носять більше декларативний характер і не виконують своїх

завдань, що об'єктивно є недоліком, який потребує негайного усунення законодавцем.

5. Крім того, існуюча в Конституції України та поточному законодавстві з інтелектуальної власності термінологічна неузгодженість виступає ще однією передумовою появи проблем та порушень щодо розгляданого питання. Зокрема, відсутність єдиного розуміння та використання у змісті як конституції, так і інших нормативних актів понять «охорона» та «захист», спричинює неможливість повноцінної реалізації та забезпечення, передбачених конституцією прав на інтелектуальну власність. Це знову ж якнайшвидше потребує уваги законодавця.

6. Стаття 41 Основного Закону України ототожнює результати інтелектуальної діяльності, які мають специфічний характер та нематеріальну форму із звичними речами матеріального світу та встановлює для них однакову регламентацію, що вбачається недоречним через складну природу інтелектуальної власності і неможливістю застосування до неї тих самих правомочностей, що і для побутової речі. Тож це право вимагає окремого конституційного регулювання.

Таким чином, в жодному разі не принижуючи цінності та прогресивності змісту вітчизняних конституційних положень в сфері забезпечення права інтелектуальної власності, вважаємо, що для забезпечення реальної дієвості Основного Закону, необхідний негайний законодавчий перегляд окреслених норм, їх переосмислення та внесення відповідних змін відповідно до сучасних вимог та правових європейських тенденцій, оскільки конституційна норма повинна бути логічною і змістовною, містити гарантії та механізми власної реалізації. А головне, вона повинна бути ефективною і діючою. Адже положення Основного Закону реалізуються на рівні інших галузей права і прямо впливають на якість як самого законодавства, так і на якість життя у суспільстві.

Вакула Л. М.,

слухач 4-К-1 курсу юридичного факультету ННІЗД
НАВС

ІНАВГУРАЦІЯ ГЛАВ ДЕРЖАВ: УКРАЇНСЬКИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

За роки незалежності ми поступово виходимо з-під тенет тоталітарного режиму в країні, який залишив слід після розпаду СРСР.

Першим кроком стало створення правових інститутів, серед них і інститут президента.

Інавгурація президента – інститут, який приховує увагу широких кіл громадськості, політиків та міжнародних спостерігачів. Це особлива процедура, яка проходить у вигляді урочистої церемонії. Це вид політичної або, навіть, конституційної процедури установчого характеру, що символізує наступність влади. Мета інавгураційних заходів – показати рівень ставлення суспільства і влади до інституту президентства, вшанувати нового главу держави і віддати данину поваги попередньому [1].

Зокрема, Президент США Барак Обама про цю процедуру говорив: «Інавгурація нагадує нам про ту роль, яку ми як співгромадяни граємо заради досягнення загального блага, навіть коли виконуємо власні обов'язки, про відчуття, що є щось більше, ніж ми самі, що формує наше життя і надає їй сенс».

Інавгурація Президента – це урочиста процедура вступу на посаду глави держави. Саме слово походить від латинського *in augurio* – “посвячую”. Ритуал бере початок від церемонії коронації монархів [2].

Як зазначено в статті 104 Конституції України, новообраний Президент України вступає на пост з моменту складання присяги народом на урочистому засіданні Верховної Ради. Приведення Президента України до присяги здійснює Голова Конституційного Суду України.

Постає питання, хто буде приводити до присяги новообраного Президента за умови відсутності Голови Конституційного Суду України на посаді, з різних причин? З вищезазначеного робимо висновок, що перелік осіб, які можуть приводити до присяги новообраного Президента, в Конституції України є вичерпним.

Тому, із вище сказаного, доцільним буде, внести відповідні зміни до:

1) Статті 104 Конституції України, а саме, покласти обов'язок приведення до присяги новообраного Президента, за відсутності Голови Конституційного Суду України, на найстаршого за віком суддю Конституційного Суду України, а саме, доповнити статтю 104 наступною фразою: "Приведення Президента України до присяги здійснює Голова Конституційного Суду України, а за його відсутності, найстарший за віком суддя Конституційного Суду України."

2) Внести поправку до Конституції України в текст присяги, який викласти наступним чином: «Я, (ім'я та прізвище), волею народу обраний(а) Президентом України, заступаючи на цей високий пост, урочисто присягаю на вірність Україні. Зобов'язуюсь усіма своїми справами боронити суверенітет і незалежність України, дбати про благо Вітчизни і добробут Українського народу, обстоювати права та свободи громадян, додержуватися Конституції України і законів України, виконувати свої обов'язки в інтересах усіх співвітчизників, підносити авторитет України у світі».

Викладені пропозиції є доцільними для удосконалення законодавства та наближення норм до законодавства провідних держав.

Список використаних джерел:

1. О. В. Батанов. Інавгурація президента як інститут конституційного права: аксіологічні та онтологічні засади // Часопис Київського університету права : Український науково-теоретичний часопис . – 10/2011 . – N4 . – С. 114-119.
2. Козовик І.Я., Пономарів О.Д. — Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, [2006](#). — 312с.

Вдовенко С. М.,
студентка 4-К-А курсу юридичного факультету
ННІЗДН НАВС

ШЛЯХИ МОДЕРНІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

Прийняття Конституції України 28 червня 1996 року стало переломною подією у житті українського суспільства, яка засвідчила більш високий етап розвитку демократії, дала потужний поштовх для розбудови української державності. Конституція України стала визначальним чинником консолідації українського суспільства, забезпечення державного суверенітету, формування і розвитку інститутів державної влади, становлення громадянського суспільства. Практична реалізація положень Основного Закону показала їх важливість для нашої держави та суспільства, а також визначила Конституцію як основного гаранта незалежності та цілісності України.

Цінність Конституції України полягає в тому, що вона регулює найбільш важливі суспільні відносини, є базою розвитку українського суспільства шляхом історичного прогресу. Конституція закріпила засади, на яких ґрунтується суспільне життя в Україні і які полягають у політичній, економічній та ідеологічній багатоманітності. Крім цього вона стала основою для формування правової системи і правопорядку в державі, дала імпульс розвитку законодавства.

Досить важливим є розуміння світоглядного підґрунтя Конституції. Оскільки, лише такий Основний Закон, що більшою мірою об'єктивно відображає реалії суспільного життя може бути дієвим, може практично впорядкувати ці відносини і спрямувати їх на розвиток українського суспільства.

Основний Закон України містить положення, які відповідають досягненням вітчизняної й світової конституційної науки та практики конституційного будівництва, враховують європейські стандарти розвитку демократичної держави і стан українського суспільства, що притаманні українському конституціоналізму. Саме такої думки дійшли свого часу вітчизняні та зарубіжні експерти – спеціалісти у галузі конституційного будівництва.

Водночас практичний досвід втілення конституційних приписів у життя засвідчив наявність певних проблем. Насамперед йдеться про недосконалість гарантій та захисту конституційних прав та свобод людини і громадянина, неефективність системи стримувань та противаг, наявність певних неузгодженостей та прогалин. Тому настав час для переосмислення основних суспільних цінностей, для розвитку українського конституціоналізму у руслі європейської традиції. Слід вдосконалити взаємовідносини людини і держави, де на першому місці мають стояти інтереси людини. Тільки за таких умов держава дійсно служитиме людям.

Принагідно згадаємо Закон України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року, яким було запроваджено конституційну реформу як компромісне рішення на той час. Основною проблемою стало те, що цей Закон був присвячений взаємовідносинам владного трикутника Президент – Парламент – Уряд, а поза увагою залишились інші важливі сфери суспільного життя. Крім того, зазначений Закон було прийнято з порушенням

парламентської процедури. Результатом такого підходу до конституційного реформування стало прийняття Конституційним Судом України рішення від 30 вересня 2010 року про визнання вказаного Закону неконституційним, що означало відновлення чинності Конституції України в редакції 1996 року.

На реалізацію суспільних викликів щодо потреби конституційного реформування Президентом України було видано Указ „Про Конституційну Асамблею” № 328/2012 від 17.05.2012 р., яким створено Конституційну Асамблею як спеціальний допоміжний орган при Президентові України з метою напрацювання пропозицій щодо змін до Конституції України на основі узагальнення практики реалізації Основного Закону України, з урахуванням досягнень та тенденцій розвитку сучасного конституціоналізму, забезпечення залучення в установленому порядку до такої роботи провідних учених, представників громадянського суспільства і різних політичних сил, міжнародних експертів Європейської Комісії «За демократію через право» (Венеціанська Комісія), експертів інших міжнародних установ та організацій.

Зміни до Основного Закону мають стати результатом поглядів, мислення та бачення українського народу, його безпосередньої участі у процесі їх напрацювання. В основу таких змін мають бути покладені, зокрема такі аспекти, як поглиблення забезпечення прав та свобод людини і громадянина, вдосконалення системи державного управління та політичної системи за кращими європейськими стандартами.

Конституційна модернізація ще не стала динамічною частиною життя суспільства. Але саме час замислитися над її сутністю й поступово переходити до осмислення з наукових позицій змістовної спрямованості цього важливого політичного процесу. Що потрібно врахувати в першу чергу?

Для українського суспільства, державної влади та місцевого самоврядування, громадських об'єднань цей політичний процес пов'язаний з системними організаційно-структурними трансформаційними змінами, в розробці яких задля вдосконалення публічного управління повинні бути задіяні всі інститути державного й суспільного життя. Але як це зробити? Що має бути визначальним у досягненні мети – внесенні змін, які відповідали б інтересам суспільства, держави й людини?

Для громадян України будь-яка реформа – це соціальна дилема. Це ризик із багатьма невідомими наслідками, особливо коли йдеться про фундамент сучасного конституційного ладу в країні, коли можуть переглядатися найістотніші принципи побудови державного устрою, політичної системи, що безпосередньо зачіпає життєві інтереси.

Той, хто ініціює будь-яку реформу (а це суб'єкти публічної влади – президент, парламент, уряд), повинен насамперед передбачати чітку й зрозумілу для кожної людини відповідь на запитання: чи сприятиме реформа (модернізація) поєднанню інтересів держави, суспільства з її власними інтересами? До реформ узагалі, а надто до конституційної реформи, завжди необхідна довіра суспільства, що є першою умовою людської солідарності на шляху до успіху. Відчуженість суспільних потреб від реформи конституційного характеру може подолати тільки сама публічна влада, головню коли йдеться про легітимність, зокрема, початкової фази, а також кожного наступного етапу підготовки й проведення конституційної

модернізації. Не можна уявити, що цей шлях буде простим, адже створення такого інституту підготовки конституційної модернізації, як Конституційна Асамблея, не повинно зводитися до «одночасно формального» схвалення конституційно-текстуальних змін. Хіба буде виправданою в такому разі конституційна модернізація без довіри суспільства?

Якщо це станеться, тоді як розуміти верховенство влади народу, участь суспільства, громадянина, принаймні у вияві довіри до «нововведень» (нових принципів, положень, норм, нових категорій конституційного смислу), чи слід чекати, коли влада запропонує оцінити підготовлені зміни до тексту чинної Конституції України? А ще не виключається й постановка політиками та вченими питання про перегляд деяких розділів, тобто системне «вторгнення» в текст Конституції, зокрема щодо повноважень інститутів влади, включаючи й органи місцевого самоврядування. Ініціативи в період активного (конституційного) процесу можуть мати радикальний характер, що неминуче викличе дискусії проблемної аргументації й безплідні некомпетентні суперечки. Отже, треба заздалегідь передбачити, що для збереження Конституції України, її основного ядра – положень-принципів, аксіоматичних норм, гарантій забезпечення прав і свобод людини, фундаментальних категорій (влада народу, суверенітет, демократія тощо) нам видається правильним єдиний підхід: обмежити політичну зацікавленість переписувати Конституцію.

Багато конституційних положень потребують переосмислення, уточнення, конкретизації в системному взаємозв'язку з базовими категоріями, зокрема, повноваження суб'єктів влади в порівнянні з принципом розподілу влад, оскільки значною залишається загроза їх зіткнення та протидорства.

Підготовча робота на першому етапі потребує розробки й суто методологічних завдань, а саме важливо дати ґрунтовне пояснення, чи зберігає Конституція свій статус політико-правового документа, відтак якими мають бути правові постулати політичного спрямування, коли вони застосовуються в створенні й розвитку демократичного ладу, громадянського суспільства, правової держави, визначенні їх соціальних функцій.

Нині важливо всебічно проаналізувати можливі загрози появи сирого матеріалу та, як наслідок, виконання методологічно необґрунтованих завдань. А вони мають бути конкретними саме на першому етапі підготовки узагальноної доповіді. Якщо не звернути увагу на цей аспект діяльності Асамблеї, це значно ускладнить досягнення мети – модернізації Конституції з огляду на майбутні внесені зміни до неї як легітимного акту. Розробники проекту указу й визначення способу досягнення мети – удосконалення, конкретизації та вироблення нових смислових конструкцій у юридичному тексті Основного Закону мають подбати про його оновлення на надійній методологічній основі, але до цього вже нині важливо уточнити перше завдання, з якого починається процес підготовки майбутніх змін до Конституції України.

Вечірко А. А.,
студентка 4-К-2 курсу юридичного факультету
ННІЗДН НАВС

ІНСТИТУТ МІСЦЕВОГО РЕФЕРЕНДУМУ В УКРАЇНІ: ШЛЯХИ І ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ

Подальший розвиток України як демократичної, соціальної, правової держави, в якій визнається та гарантується місцеве самоврядування, передбачає створення у нашій країні належних правових механізмів для реалізації конституційного права громадян на місцевий референдум, а також для реалізації права територіальних громад безпосередньо, шляхом проведення місцевого референдуму вирішувати питання місцевого значення. Водночас, потенціал інституту місцевого референдуму в Україні, на відміну від багатьох інших демократичних держав світу, з різних причин залишається не розкритим і не пізнаним упродовж усього часу її незалежного існування (1991-2013 рр.).

Загальновідомо, що батьківщиною референдумів традиційно вважається Швейцарія. Перший у світі достовірно відомий референдум було проведено в 1439 р. (на думку А. Дюнана – в 1449 р.) у швейцарському кантоні Берн. На ньому вирішувалася проблема фінансового становища цього кантону, а саме: затвердження збору в розмірі 1 ангетера на тиждень для погашення військових боргів кантону. Тобто, саме місцеві референдуми стали витоками для загальнодержавних, а не навпаки.

У подальшому позитивний досвід Берна був запозичений більшістю інших швейцарських кантонів. З того часу місцеві референдуми поширилися не лише в інших швейцарських кантонах, а й у різних країнах світу – Австралії, РФ, США, Франції та ін. У багатьох демократичних державах (Німеччина, США і ін.) референдуми проводяться лише на локальному рівні. Нині місцеві референдуми поширені й в пострадянських республіках, включно з Україною.

Зокрема, місцеві референдуми не лише закріплені в чинному законодавстві України, а й проводилися у нашій державі біля 150 разів, починаючи з відомого референдуму 20 січня 1991 року в Криму і закінчуючи місцевим референдумом в травні 2009 року в Шевченківському районі м. Києва щодо проведення загальноміського референдуму про недовіру міському голові Л. Черновецькому, підвищення тарифів на комунальні послуги, введення платної медицини. Їх результати і наслідки здебільшого виявилися неоднозначними.

Однією з головних причин такого стану речей у сфері безпосередньої локальної правотворчості в Україні є відсутність по-справжньому нових наукових концепцій місцевих референдумів, які б узгоджувалися з європейськими стандартами у сфері муніципальної безпосередньої демократії тощо.

Нині в монографіях, підручниках і навчальних посібниках існують окремі розділи, зміст яких дозволяє зрозуміти поняття та види місцевих референдумів, а також порядок їх організації та проведення згідно з чинним законодавством України. Але, в силу фрагментарності відповідного законодавства, матеріал наукових і навчальних видань з проблем теорії та

практики референдумів нерідко має поверховий характер. Науковці змушені зупинятися на позитивному досвіді застосування місцевих референдумів у державах-учасницях ЄС, Швейцарії та США і констатувати недосконалість законодавчого забезпечення цього інституту в Україні.

Очевидно, що інститут місцевого референдуму має якомога швидше трансформуватися з виключно політичної в політико-правову, а з часом і лише правову площину. В ідеалі ж він має стати легітимним способом консолідації територіальної громади не лише у процесі прийнятті шляхом голосування важливих муніципальних рішень, а й у процесі їх реалізації.

Для розробки нових дієвих концепцій і теорій місцевого референдуму в Україні на сьогодні є належне наукове підґрунтя. Так, окремі проблеми теорії та практики конституційних основ місцевих референдумів досліджувалися такими українськими і зарубіжними науковцями як М. Баймуратов, О. Батанов, Ю. Бисага, Ю. Ключковський, А. Колодій, Л. Кривенко, О. Мурашин, М. Онішук, В. Погорілко, М. Ставнійчук, Ю. Тодика, М. Цвік, В. Шаповал, Ю. Шемшученко, А. Янчук та інші.

Також упродовж останнього десятиліття в Україні здійснено низку монографічних досліджень із питань конституційних засад референдумів (зокрема, монографії В. Погорілка та В. Федоренка «Референдуми в Україні: історія та сучасність» (2000 р.), М. Онічука «Референдна демократія в Україні: проблеми конституційної теорії та практики» (2009 р.), А. Янчука «Теоретичні засади референдумного процесу в Україні» (2010 р.)).

Окремо відзначимо й наявність в Україні навчального посібника «Референдне право України» (2006 р.) і аналітичних матеріалів щодо всіх місцевих референдумів, проведених в Україні «Місцеві референдуми в Україні: теоретичні та нормопроєктні аспекти» (2009 р.) підготованих і виданих за нашої активної участі.

Разом із тим, монографічні дослідження конституційно-правових основ місцевого референдуму в Україні до сьогодні не проводилися. Брак таких досліджень особливо гостро висвітлювався нещодавно, під час проведення 13 березня 2013 року Комітетом Верховної Ради України з питань державного будівництва та місцевого самоврядування «круглого столу» на тему «Реформа інституту місцевого референдуму: участь громадян в урядуванні», предметом якого став урядовий законопроект про місцевий референдум (реєстр. № 0867). Піддавши критиці основні положення цього законопроекту, народні депутати України, представники наукового та експертного середовища запропонували окремі фрагментарні новачі. Натомість, цілісні концепції, альтернативні тій, що закладена у законопроекті про місцевий референдум (реєстр. № 0867) на учасниками «круглого столу» не оприлюднювалися.

Горбатюк К. Г.,
студентка 4 курсу Рівненського відділення ННІЗДН
НАВС

РОЛЬ МІЛІЦІ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РЕАЛІЗАЦІЇ ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ (НА ПРИКЛАДІ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ 2012 РОКУ)

З урахуванням соціально-політичної важливості виборів за умов утвердження України як демократичної, соціальної, правової держави, зміцнення довіри населення до інститутів державної влади зростає відповідальність усіх правоохоронних органів, у тому числі й міліції, за створення умов та сприяння проведенню вільних і прозорих виборів.

Міліція не є суб'єктом виборчого процесу і не бере участі в будь-яких виборчих процедурах. Натомість її особлива функція в цей час – забезпечення умов перебігу всього виборчого процесу відповідно до законодавства України.

Міліція має запобігати порушенням законодавства, охороняти виборчі права громадян України і громадський порядок. Разом з тим – у разі вчинення порушень – працівники міліції повинні вчасно їх виявляти, розслідувати і розкривати, усувати їх наслідки в межах своєї компетенції.

Діяльність працівників міліції визначається статтею 3 Закону України «Про міліцію»: у підрозділах міліції не допускається діяльність політичних партій, рухів та інших громадських об'єднань, що мають політичну мету. При виконанні службових обов'язків працівники міліції незалежні від впливу будь-яких політичних, громадських об'єднань.

Забезпечення нормального перебігу виборчого процесу працівниками міліції ґрунтується на чіткому дотриманні Конституції України, Закону України «Про міліцію», Закону України «Про вибори народних депутатів України», Кримінального кодексу України, Кодексу України «Про адміністративні правопорушення» тощо.

На всіх етапах виборчого процесу спрямованість діяльності міліції визначається також і статтею 2 Закону України «Про міліцію», згідно з якою основними завданнями працівників міліції під час несення служби є:

- забезпечення особистої безпеки громадян, захист їх прав і свобод, законних інтересів;
- запобігання правопорушенням та їх припинення;
- охорона і забезпечення громадського порядку;
- захист власності від злочинних посягань;
- сприяння у межах своєї компетенції державним органам, підприємствам, установам і організаціям у виконанні покладених на них законом обов'язків тощо.

На етапі проведення передвиборної агітації можуть відбуватися різноманітні масові акції.

Відтак важливості набувають ті функції працівників міліції України, котрі забезпечують умови реалізації з одного боку, зазначених конституційних прав громадян України, а з іншого – можливих судових рішень щодо їх обмежень відповідно до чинного законодавства України.

У виборчому процесі особливо відповідальним був день голосування 28 жовтня 2012 року.

До 07.15 в день виборів 28 жовтня 2012 року наряд міліції повинен ретельно обстежити територію прилеглу до будівлі виборчої дільниці, усі приміщення виборчої дільниці, особливо приміщення для голосування, з метою виявлення підозрілих предметів чи речовин. Потім разом з головою комісії необхідно перевірити наявність майна та цілісність опечатаних приміщень і сейфів, де зберігається виборча документація тощо.

Охорона виборчих бюлетенів міліцією України закінчується в момент початку підготовчого засідання дільничної виборчої комісії в день голосування, як це передбачено частиною 13 статті 82 Закону України «Про вибори народних депутатів України».

Під час голосування 28 жовтня 2012 року з 08.00 до 20.00 наряд міліції забезпечує охорону виборчих прав громадян та громадський порядок на території виборчої дільниці (за межами приміщення для голосування). Працівники міліції вживають заходів щодо недопущення або припинення протиправних вчинків. Про всі випадки порушень законності вони негайно доповідають оперативному черговому та оперативному штабу ОВС, повідомляють голову виборчої комісії.

У демократичній державі працівникам правоохоронних органів забороняється втручатися в процес виборів, виконувати будь-які доручення членів виборчої комісії, не пов'язаних із забезпеченням охорони прав виборців та громадського порядку, давати консультації та пропагувати свої погляди щодо кандидатів на виборні посади, політичних партій (виборчих блоків), які їх висунули, надавати будь-яку допомогу виборцям у заповненні виборчих бюлетенів, відволікатися та самовільно покидати місце несення служби на виборчій дільниці.

У разі вчинення на виборчій дільниці протиправних дій, у тому числі тих, що можливі не лише під час виборів (хуліганство, крадіжка тощо), працівники міліції повинні діяти у визначених законодавством межах і реагувати відповідно до вимог чинного законодавства.

Після встановлення результатів голосування на виборчій дільниці працівник ОВС України повинен супроводжувати транспортування виборчих документів до відповідної окружної виборчої комісії, забезпечивши охорону цієї документації (частина 1 статті 93 Закону України «Про вибори народних депутатів України»). Відповідно до частини 2 статті 93 зазначеного Закону під час транспортування документів будь-кому забороняється розпечатувати пакети з виборчими бюлетенями та іншою документацією.

Охорона виборчої дільниці триває до повного завершення роботи дільничної виборчої комісії.

Компетенція міліції України розширюється та набуває особливих рис, оскільки до їхніх звичайних завдань і повноважень додаються ще й ті, які безпосередньо пов'язані саме з виборами. У зв'язку з цим необхідно чітко враховувати особливості повноважень та завдань діяльності міліції на конкретних етапах виборчого процесу та її роль щодо забезпечення реалізації виборчого процесу.

Смельянова М. В.,
студентка КМ-2Б курсу юридичного факультету
ННІЗДН НАВС

ПОЛІТИЧНІ ПРАВА ТА СВОБОДИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ

Елементом конституційної системи фундаментальних права, свобод та обов'язків людини в Україні є політичні права та свободи людини та громадянина. Вони посідають чільне місце в структурі конституційно – правового статусу особи, оскільки спрямовані не на автономію людини, а на її участь в політичному процесі держави. Сучасна розбудова України пов'язана з усвідомленням широкого кола процесів, які відбуваються в суспільстві, в тому числі і тих, які безпосередньо пов'язані з реалізацією конституційних положень, що стосуються додержання належної реалізації прав і свобод людини та громадянина.

Політичні права і свободи людини і громадянина розглядалися у працях таких вчених як: С. Алексєєва, С. Гусарєва, А. Колодія, В. Копейчикова, Ю. Тодики та інших науковців.

Політичні права і свободи людини в Україні є системою передбачених Конституцією та законами України правил поведінки або діяльності людини і громадянина в управлінні державними справами, у формуванні представницьких органів державної влади і місцевого самоврядування, проведенні референдумів, у вирішенні інших питань місцевого значення.

У сучасному розумінні до політичних прав відносять: 1) активне та пасивне виборче право (право обирати та подавати свою кандидатуру на виборах різних рівнів – як органів місцевого самоврядування, так і органів державної влади); 2) голосувати на референдумах та плебісцитах; 3) брати участь в управлінні державними справами шляхом створення політичних партій, громадських організацій, інших об'єднань громадян та членства в них; 4) доступ до державної служби; 5) звернення до органів державної влади та місцевого самоврядування. Політичними правами також вважають право на плюралізм політичних думок та свободу слова. Усі ці права закріплені в Конституції України, і є нормами прямої дії. Розглянемо детальніше деякі статті Основного Закону, які закріплюють політичні права та свободи людини і громадянина.

Право громадян збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, закріплене в статті 39 Конституції України, є однією з конституційних гарантій права громадянина на свободу свого світогляду і віросповідання, думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, на використання і поширення інформації усно, письмово або в інший спосіб на свій вибір, права на вільний розвиток своєї особистості тощо.

До категорії політичних прав належить також закріплене у статті 40 Конституції України право кожної людини направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб. Це право дає можливість кожній людині особисто і безпосередньо звертатися чи направляти індивідуальні або колективні письмові звернення до органів держави, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, з

пропозиціями щодо поліпшення їх роботи, зауваженнями, критикою їх діяльності, скаргами тощо. Зазначені органи, посадові та службові особи зобов'язані розглянути звернення і надати обгрунтовану відповідь у встановлений законом строк.

Право людини і громадянина на свободу об'єднання у громадські організації – це передбачена Конституцією України, нормами національного та міжнародного права міра можливої поведінки суб'єкта правовідносин, реалізація якого гарантована державою та спрямована на задоволення і захист політичних, економічних, соціальних, культурних та інших спільних інтересів членів суспільства.

Пріоритетним політичним правом, яке належить громадянам України, є право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському референдумі, вільно обирати і бути обраним до органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Безпосередня участь громадян в управлінні справами держави здійснюється шляхом їх волевиявлення на виборах, референдумах, а також особистої участі в роботі органів законодавчої, виконавчої або судової влади. Не випадково гарантіями та одночасно конкретними формами реалізації цього політичного права є ряд інших прав: право обирати та бути обраним, право приймати участь у референдумі, право на рівний доступ до публічних функцій та посад, а також на участь у здійсненні правосуддя.

Забезпечення політичних прав і свобод людини і громадянина – це певна система умов, які направлені на ефективну реалізацію людиною своїх політичних прав і свобод. Система забезпечення політичних прав і свобод людини і громадянина, як і будь-яка інша система, має певну структуру. Тобто, система забезпечення таких прав і свобод людини та громадянина складається з чотирьох підсистемних елементів, а саме: 1) інституційне забезпечення; 2) правове забезпечення; 3) організаційне забезпечення; 4) ресурсне забезпечення.

Усі ці елементи діють на підставі на таких початкових принципах, як єдність мети, взаємна залежність, взаємний вплив. Тобто, усі елементи системи забезпечення прав і свобод людини та громадянина діють задля досягнення єдиної мети – забезпечення політичних прав і свобод. Діють вони у взаємній залежності, тобто без ефективного функціонування одного з цих елементів усі інші не мають можливості виконувати покладені на них функції. Взаємний вплив цих елементів показує, що при наявності певних змін в одному з них, усі інші теж змінюються.

Отже, можна зробити висновок, що право на участь в управлінні державними та громадськими справами є не лише основним принципом взаємвідносин між державою та його громадянином, але й одним із важливих принципів громадянства.

Калініченко В. Ю.,
студент КМ-2А курсу юридичного факультету
ННІЗДН НАВС

ПРОБЛЕМА ТЛУМАЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ

Правові реформи, які відбуваються в Україні, формування правової держави значно збільшили роль права у повсякденному житті людини. Поширення юрисдикції судів на всі правовідносини та їх правильне розуміння (ст.124 Конституції України), призвело до того, що інтенсивність правового життя дедалі зростає: сучасний індивід опиняється у правових ситуаціях значно частіше, ніж у радянський період. Правова ситуація є невід'ємним елементом буття людини у теперішньому суспільстві. Цей аспект людського існування потребує філософсько-правового осмислення, адже саме у повсякденному житті право здійснюється, перетворюючись із абстрактних приписів у константу сумісного буття.

За цих умов неминуче постає проблема онтологічного статусу права, відмінного від закону. Адже, замість принципу верховенства закону в Конституції України (ст.8) закріплено принцип верховенства права. Місце закону як універсального критерію для оцінки певних явищ та процесів заступає право, яке дозволяє осмислити не лише юридично значуще діяння чи подію, але й критично поглянути на той чи інший закон.

На підставі цього можна констатувати наявність низки питань стосовно природи права, способу та структури його буття і тлумачення. Необхідно зазначити, що вказані положення Конституції не є "програмними", а являють собою норми прямої дії (ст.8). З цього можна зробити висновок, що проблема реалізації конституційного принципу верховенства права є не стільки "академічною", як практичною, оскільки переходить у площину виконання норм Основного Закону.

Саме потребою у наповненні реальним змістом конституційного принципу верховенства права, необхідністю визначення способів та структури існування права і обумовлюється актуальність правильного тлумачення конституційного права. Таким чином, проблема буття права та його правильного тлумачення у правовій ситуації є нагальним питанням, яке потребує розробки та вирішення саме на даному етапі розвитку українського суспільства.

Потрібно вказати на наявність потреби у розв'язанні низки досі невирішених проблем стосовно тлумачення та реалізації конституційного права, а також у виявленні екзистенціально-онтологічного сенсу конституційно-правової ситуації, яка осмислюється соціумом на основі онтології права.

Для вирішення низки проблем в конституційному праві вагомим завданням є з'ясування та вирішення проблем тлумачення та реалізації конституційних норм та перспективи їх модернізації. Поставленою метою обумовлені наступні задачі: визначення проблеми реалізації і тлумачення конституційних норм; впорядкування існуючих підходів до

конституційно-правової ситуації, виявивши їх переваги та недоліки; з'ясування онтологічного смислу правової ситуації; визначення основних причин проблематики конституційного права; визначення ролі Конституційного Суду України у тлумаченні Конституції України; проведення порівняльного аналізу тлумачення конституційного права в інших країнах; визначення шляхів вдосконалення тлумачення Конституції України; можливість та перспективи модернізації Основного закону.

Тлумачення Конституції України — особливий вид правової діяльності Конституційного Суду України, спрямований на охорону Основного Закону, забезпечення стабільності конституційного ладу, гарантування прав людини і громадянина, усіх форм реалізації права, попередження всіх видів правопорушень.

Для правильного тлумачення конституційних норм сучасної України потрібна модернізація Конституції України. Оновлена Конституція має бути орієнтована на утвердження людини як найвищої цінності суспільства і держави. І в цьому зв'язку створення належних конституційних засад для реформування правосуддя і місцевого самоврядування є першочерговими завданнями конституційного процесу [4]. Оновлення Конституції - нагальна потреба часу. Але якість стосунків суспільства з Основним законом - не менш актуальна сьогодні. Відповідально ставитися до визначальних правил державно-суспільного життя не лише має, а й повинен, кожен із нас! Саме ця ознака є головною у визначенні «держава з верховенством права».

Необхідно підготувати такий проект змін до Конституції, який відповідатиме вимогам усього українського суспільства. Модернізація Конституції - одна з найважливіших і найактуальніших завдань на сучасному етапі розвитку України і рішення цього завдання вимагає системного, професійного та відкритого підходу як безпосередньо до змісту оновленої Конституції, так і до процесу підготовки пропозицій щодо її вдосконалення.

Зміни до Конституції мають вноситися лише в порядку, визначеному розділом XIII чинної Конституції України, тобто за обов'язкової участі Верховної Ради.

Оновлена Конституція повинна бути орієнтована на утвердження людини як найвищої цінності суспільства і держави. І в цьому зв'язку створення належних конституційних основ для реформування правосуддя і місцевого самоврядування є першочерговими завданнями конституційного процесу.

Модернізація Конституції - одна з найважливіших і найактуальніших завдань на сучасному етапі розвитку України і рішення цього завдання вимагає системного, професійного та відкритого підходу як безпосередньо до змісту оновленої Конституції, так і до процесу підготовки пропозицій щодо її вдосконалення.

Каранда С. Г.,
студент 2-К-А курсу юридичного факультету
ННІЗДН НАВС

ОБОВ'ЯЗКИ НАРОДНОГО ДЕПУТАТА УКРАЇНИ ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЇХ ПОРУШЕННЯ В КОНТЕКСТІ ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ РЕФОРМИ

За 21-річну історію незалежної України, держава намагається стати на шлях повної демократії та розбудови правової держави, з верховенством закону та рівності всіх громадян перед законом. Проте на практиці, не зважаючи на вже тривалий час існування незалежної держави, законодавство України, у деяких її нормах, носить колізійний характер, що часто ставить населення в нерівне становище між собою, створюючи тим самим привілеї для певного прошарку на законодавчому рівні.

Останнім часом актуальною проблемою у суспільстві постало питання щодо професійної діяльності народного депутата України, особливо в площині його нехтування своїми прямими професійними обов'язками. Полягає це в тому, що народні депутати дуже часто нівелюють своїм обов'язком відвідування пленарних засідань Верховної Ради України. Особливо актуальним це питання постає у світлі назриваючої парламентської реформи.

Так пункт 3 статті 24 закону України «Про статус народного депутата України» говорить, що до обов'язків народного депутата України входить бути присутнім та особисто брати участь у засіданнях Верховної Ради та її органів, до складу яких його обрано, проте на практиці це положення часто не виконується, що надає цим нормам декларативний характер, оскільки реальної відповідальності за їх порушення на законодавчому рівні не встановлено.

Даний факт може свідчити про недосконалість та колізійність законодавства. По факту виходить, що народному депутату держава гарантує трудові права, про що є відповідний запис у законі, проте жодним чином не регламентовано його трудові обов'язки та відповідальність за їх невиконання.

В законодавстві не міститься чіткої норми, що на народного депутата поширюються норми трудового законодавства в площині відповідальності за його невиконання, оскільки депутат є особою політичною, проте не зрозумілим стає, чому ж політичній особі, за час його перебування на посаді, нараховується трудовий стаж, присвоюються класні чини, робиться відповідний запис до трудової книжки. Тобто виконуються всі ті заходи, що до осіб, які мають і трудові права, і трудові обов'язки, оскільки Кодекс законів про працю вказує, що трудова книжка є основним документом про трудову діяльність працівника, і чому тоді до всіх осіб, що мають трудову книжку, застосовуються санкції що до трудових обов'язків, окрім народних депутатів.

Дане питання актуальне не лише в Україні. Проблема санкцій за невиконання або нехтування своїми трудовими обов'язками щодо депутатів висвітлена і у законодавчих актах як розвинених країн Європи, таких як Італія, Німеччина, так і у пост-радянських країнах, таких як Грузія.

Якщо брати до уваги законодавство країн Європи, то відповідні норми щодо покарання за невиконання своїх трудових обов'язків до депутатів парламенту внесені до відповідних нормативно-правових актів, що регламентують діяльність депутатів. Держава просто штрафує фінансово

порушників, тим самим не виділяючи їх від інших громадян, які також караються за не виконання норм трудового законодавства.

Норми покарання щодо парламентаріїв Грузії, внесені до регламенту. В той час як в законодавстві України норми, в яких зазначаються порушення, носять декларативний характер, тобто лише зазначають що не можна робити і що потрібно, законодавча база Грузії зазначає ще і міру покарання відносно депутата за невиконання обов'язків, покладених на нього державою та народом. Для норм, відносно покарання за невиконання трудових обов'язків в регламенті парламенту Грузії виділена окрема глава в якій зазначаються покарання не лише фінансові, а й дисциплінарні.

Тому, на думку автора, в процесі реалізації парламентської реформи слід врахувати на законодавчому рівні всі ці прогалини та колізії, особливо в регламентації трудових обов'язків депутата. Потрібно чітко визначити, чи є депутат політичною особою і трудове законодавство на нього не поширюється, чи він є громадянином, посадовою особою, який рівний з іншими громадянами у своїх і правах, і обов'язках. На діяльність депутата, окрім трудових прав, має поширюватися і трудове законодавство в площині трудових обов'язків, або ж взагалі виключити норму, про гарантування трудових прав, оскільки немає відповідних обов'язків.

Законодавець має підійти жорсткіше до норм покарання на порушення покладених на депутата трудових обов'язків, привести їх у відповідність до трудового законодавства, створити тим самим всі умови, для виконання в повній мірі 24 статтю Конституції України про рівність прав і свобод громадян. Народний депутат повинен на рівні нести відповідальність за порушення норм трудового законодавства, в тому числі і через певні обмеження, можливо, навіть через неможливість в майбутньому знову займатися даним видом діяльності, поважати загальнообов'язкові закони, та правила, за якими живуть прості люди. Україна повинна врахувати досвід провідних країн Європи, які вжили заходів щодо її усунення через врегулювання на законодавчому рівні. Цій проблемі приділена значна увага і у Грузії, що має такий же досвід розбудови незалежної держави що і Україна, проте яка просунулася в цьому питанні значно далі.

Законодавство повинно стимулювати саме відповідальність за порушення норми закону, адже, саме страх про майбутню відповідальність допоможе виховати обличчя держави, її парламент, та слугувати взірцем виконання всіх тих норм, які він прописує для інших громадян.

Ковальчук І. П.,
студент 5-К-СВ курсу НАВС

ПАРЛАМЕНТСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ДОДЕРЖАННЯМ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА

Парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина та захист прав кожного на території України і в межах її юрисдикції на постійній основі здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, який у своїй діяльності керується

Конституцією України, законами України, чинними міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Дослідженням інституту омбудсмана займалися такі автори – В.В. Бойцова, Л.В. Бойцова, С. Гурвіца, К.О. Закоморна, О.В. Марцеляк, Ю.М. Тодика, Н.Ю. Хаманьова та ін.

Вимоги до кандидатів на посаду Уповноваженого, порядок його призначення, звільнення та дострокового припинення повноважень в основному відповідають світовій практиці.

Однак певні вимоги до претендентів і процедури призначення на посаду, звільнення з посади та припинення повноважень Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини потребують нового законодавчого врегулювання з метою забезпечення незалежності українського омбудсмана від інших органів влади, неупередженого його ставлення до розгляду скарг і професійного виконання своїх функціональних обов'язків. По-перше, слід доповнити ч. 2 ст. 5 Закону України “Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини” вимогою до претендентів на посаду Уповноваженого мати вищу юридичну освіту; по-друге, вилучити ч. 3 ст. 5 Закону як таку, що певною мірою суперечить ч. 2 цієї ж статті Закону; по-третє, варто законодавчо закріпити принцип ротації українського омбудсмана, обмеживши термін його повноважень двома строками; по-четверте, необхідно детальніше викласти в Законі процедури відставки Уповноваженого і звільнення його за станом здоров'я.

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини характеризується такими рисами як: а) це орган державної влади у формі посадової особи; б) Уповноважений призначається на свою посаду Верховною Радою України; в) він являє собою незалежний орган; г) це одноособова інституція; д) український омбудсман – політично нейтральний орган; е) він на постійній основі здійснює контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина та захист прав кожного на території України і в межах її юрисдикції; є) Уповноважений провадить свою правозахисну діяльність на підставі відомостей про порушення прав і свобод людини і громадянина, які він отримує за власною ініціативою та зверненнями громадян України, іноземців, осіб без громадянства чи їх представників або народних депутатів України; ж) Уповноважений керується у своїй діяльності Конституцією України, законами України, чинними міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України; з) він діє неформально на власний розсуд; и) сила його рішень не має обов'язкового характеру.

Інститут омбудсмана є одним з найбільш ефективних контрольно-наглядових, правозахисних органів, потенціал якого повною мірою ще не розкритий.

Кудрявцева О. М.,
асистент кафедри конституційного права
юридичного факультету Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ДИТИНИ В УКРАЇНІ

Дбайливе ставлення до прав і свобод дитини, повага її людської гідності завжди вважалося одним із головних чинників, що визначають рівень цивілізованості суспільства та привертають значну увагу світового співтовариства. З огляду на це, кожна цивілізована держава вживає усіх необхідних заходів для належного забезпечення захисту дитини.

Над дослідженням цієї проблематики працювали такі науковці як М. Баймуратов, М. Буроменський, В. Буткевич, О. Венгловська, В. Денисов, В. Євтинов, В. Костицький, М. Орзіх, І. Панкевич, П. Рабинович, Ю. Римаренко та інші. Їх наукові пошуки спирались на праці відомих учених минулого - Г. Гроція, Т. Джефферсона, І. Канта, Дж. Локка, Дж.-С. Милля, Ш.-Л. Монтеск'є, Ж.Ж. Руссо, Б.-Б. Спінози та інших.

Незважаючи на вагомі здобутки цих учених слід зазначити, що більшість з них досліджували переважно міжнародно-правові аспекти забезпечення прав дитини, приділяючи значну увагу здійсненню глибокого та всебічного аналізу міжнародно-правових документів та правозахисних моделей (механізмів) на предмет їх прийнятності для національної правової системи, а також пошукам можливих шляхів імплементації приписів міжнародно-правових норм у вітчизняне законодавство.

Однак, час від часу виникає необхідність у здійсненні глибокого аналізу стану ефективності національної системи забезпечення захисту прав дитини нормативно-правовими засобами, виявленні можливих недоліків цієї системи та внесенні відповідних коректив. Цьому, як видається, значною мірою повинні сприяти нові наукові розробки.

Визначальним кроком у забезпеченні захисту дітей стало прийняття Лігою Націй у 1924 р. Женевської декларації прав дитини, яка стала стрижневим міжнародно-правовим документом, на основі якого усі цивілізовані держави вибудовують своє національне законодавство, що регулює суспільні відносини у цій сфері.

У подальшому положення Женевської декларації знайшли своє відображення у низці інших міжнародно-правових документів, зокрема у Загальній декларації прав людини, прийнятій ООН у 1948 р., а також Міжнародному пакті про громадянські і політичні права, де у пункті 1 статті 24 записано, що «... кожна дитина без будь-якої дискримінації за ознакою раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, національного чи соціального походження, майнового стану або народження має право на такі заходи захисту, які є необхідними в її становищі як малолітньої, з боку її сім'ї, суспільства і держави».

Після набуття Україною незалежності почався процес формування сучасних національних поглядів на проблематику захисту прав дитини. Україна, ратифікувавши у 1991 році Конвенцію ООН про права дитини, взяла орієнтир на забезпечення першорядних загальнолюдських цінностей та

рухається у напрямі гармонійного розвитку особистості, визнаючи при цьому пріоритет інтересів дитини. Тому у ст. 52 Конституції України записано, що «... діти рівні у своїх правах незалежно від походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним. Утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування покладається на державу».

На підставі вказаних положень Конституції України 26 квітня 2001 р. в Україні був прийнятий Закон «Про охорону дитинства», у якому права та інтереси дитини визнані одним із стратегічних загальнонаціональних пріоритетів у нашій державі. Метою запровадження положень цього Закону є визначення та затвердження основних засад державної політики у цій сфері, а саме забезпечення реалізації прав дитини на життя, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист та всебічний розвиток особистості.

Одним із визначних кроків на шляху реалізації державної політики у сфері захисту дитини стало прийняття Сімейного кодексу України, основним завданням якого є утвердження, зміцнення сім'ї як соціального інституту. Окремі положення цього нормативно-правового акту спрямовані на забезпечення безпечного існування дитини. Так, у статті 150 Сімейного кодексу України передбачено норму, якою «... забороняються фізичні покарання дитини батьками, а також застосування ними інших видів покарань, які принижують людську гідність дитини». Окрім того, у Кодексі передбачається право дитини самостійно звертатись до суду та до інших компетентних органів держави - в центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, в органи опіки та піклування, органи освіти та охорони здоров'я та інші в разі порушення її прав у сім'ї, насильства та жорстокого поводження.

Крім того, в Україні створена система охоронних норм, які передбачають юридичну (у тому числі адміністративну та кримінальну) відповідальність за найбільш суспільно небезпечні порушення прав та інтересів дитини. При цьому, як свідчить аналіз правотворчої діяльності, в останні кілька років питання посилення відповідальності за вказані правопорушення займають чільне місце серед пріоритетів у суб'єктів права законодавчої ініціативи.

Підбиваючи підсумки викладеному, слід зазначити наступне:

1. Нормативно-правове забезпечення захисту прав та інтересів дитини повинно становити один з пріоритетних напрямів діяльності цивілізованої держави.
2. Така діяльність повинна здійснюватись шляхом:
 - імплементації в національне законодавство міжнародно-правових норм;
 - здійснення постійного моніторингу ефективності чинних правових норм, які регулюють суспільні відносини у цій сфері;
 - удосконалення чинного законодавства у сфері захисту прав та інтересів дитини.

Кузьміна Ю. О.,
студентка 2-К-А курсу юридичного факультету
ННІЗДН НАВС

МОДЕРНІЗАЦІЯ ІНСТИТУТУ ДЕПУТАТСЬКОГО ІНДЕМНІТЕТУ ЯК ШЛЯХ У ДОСКОНАЛЕННЯ РОБОТИ ПАРЛАМЕНТУ

Наявність депутатського індемнітету, тобто невідповідальності народних депутатів за висловлювання у парламенті, де-юре унеможливорює маніпуляцію над народним депутатом, спекуляцію на його висловлюваннях та дискредитацію сказаного ним. Проте, не варто забувати, що повинні бути раціональні межі цієї свободи слова. Висловлювання народного обранця не повинні псувати його образ взірця честі, моралі.

Щодо українського законодавства, то індемнітет має деякі обмеження. Так, народні депутати несуть юридичну відповідальність за образу та наклеп. Проте існують й інші правопорушення, пов'язані з артикуляцією. Наприклад, заклики до повалення конституційного ладу, расистські висловлювання, розголошення таємної інформації, які не входять в коло обмежень індемнітету. Отже, необхідним є збільшення кола висловлювань, на які індемнітет не може поширюватись.

Для того, аби окреслити нові можливі моделі регулювання індемнітету в Україні, необхідно ознайомитись із механізмами його функціонування в інших країнах. На відміну від Англії, в Україні досі не встановлено, чи поширюється індемнітет на висловлювання, що є повторенням тверджень, зроблених під час парламентських дебатів.

В Данії, Ісландії, Туреччині, Фінляндії та Швеції депутат може бути позбавлений індемнітету за рішенням парламенту. Така практика підвищує ефективність функціонування індемнітету, адже запобігає порушенням обмежень стосовно наклепу та образ. В Україні, на жаль, такої норми нема, хоча її введення дозволило б зменшити кількість випадків дестабілізаційної роботи парламенту [4; с.253].

Законодавство деяких країн у якості підстав для зняття індемнітету називає образливу критику глави держави (Австралія, Білорусія, Єгипет, Кіпр, Нова Зеландія, Канада), а також критику органів судової влади або окремих суддів [3]. Перейняття Україною такого досвіду позитивно позначилося б на відгуках як депутатів, так і суспільства про очільника нашої держави та зміцнило б авторитет суддів.

Іспанська конституція в ч. 1 ст. 71 передбачає ширший об'єм індемнітету, так, депутати і сенатори користуються ним не лише в стінах парламенту, до того ж, індемнітет тут поширюється на депутатів навіть після припинення їх мандатів [3].

Проте це не означає, що Україна повинна переймати всі аспекти найбільш демократичної інтерпретації індемнітету, адже не виключено, що якщо в Україні, розширити межі поширення індемнітету і на висловлювання, сказані поза парламентом, можуть почастішати випадки нечесного ведення передвиборчої кампанії народними депутатами, включаючи розповсюдження невігідної для конкурента інформації (наприклад, якісь подробиці особистого життя і т.д.)

Необхідним є точне дефініювання та з'ясування природи таких понять, як «наклеп» та «образ», в яких і полягає обмеження індемнітету. Адже, наприклад, у ст. 30 Закону України «Про інформацію» ніхто не може бути притягнутий до відповідальності за висловлення оціночних суджень, під якими розуміють висловлювання, за винятком наклепу, які не містять фактичних даних, критика, оцінка дій, а також висловлювання, що не можуть бути виглумачені як такі, що містять фактичні дані, зокрема з огляду на характер використання мовно-стилістичних засобів (вживання гіпербол, алегорій, сагири).

У ст. 30 вказано, що до оціночних суджень категорично не може належати наклеп. Але як тоді бути із образою. Виходить, якщо подати образливе висловлення із супроводом оціночних слів або денотованих слів, будуть підстави доводити, що воно є оціночним. У зв'язку з цим, межі індемнітету не є абсолютно чіткими, тож раціональним було б перейняття із міжнародного права терміну дифамачії, ознаки якої є порівняно визначеними.

Варто згадати про те, що на погрози депутатський індемнітет також не поширюється, а такі випадки були. Підтвердженням цьому є повідомлення ЗМІ про те, що Всеукраїнське об'єднання "Свобода" обіцяє «глушити народних депутатів, які виступатимуть на засіданнях у Верховній Раді російською мовою». Подібні висловлювання призводять до застоїв у роботі Верховної Ради.

Необхідно також дати відповідь на питання про те, що розуміється під поняттям парламент у визначенні індемнітету – його сесійна зала, де депутати озвучують свої позиції, чи будівля парламенту як така. Неоднозначною є і відповідь на питання про те, чи має народний депутат України нести відповідальність за висловлювання, вперше озвучені в парламенті, і потім повторені за його межами, наприклад, на телебаченні. Удосконалення потребує й інститут відповідальності за висловлювання.

Зважаючи на те, що притягнення депутатів до кримінальної відповідальності за вчинення злочинів в Україні суттєво ускладнено, на законодавчому рівні передбачено дисциплінарну відповідальність депутатів. Так, відповідно до Закону України «Про регламент Верховної Ради» за висловлення народним депутатом образливих слів на адресу іншого народного депутата передбачено попередження від головуючого на пленарному засіданні. Якщо народний депутат, депутатська фракція (депутатська група), на адресу яких були виголошені образливі слова, вважають, що конфлікт не вичерпано, Верховна Рада може прийняти рішення про позбавлення народного депутата права брати участь у пленарних засіданнях (до п'яти пленарних засідань).

Проте цим законом не передбачено дисциплінарну відповідальність за наклеп. Регламентом Верховної Ради передбачено, що якщо народний депутат вважає, що промовець неправильно тлумачить його слова або дії, він може звернутися до головуючого на пленарному засіданні з проханням надати йому слово для пояснень чи зауважень. Проте чи можна кваліфікувати «неправильне тлумачення слів або дій» як наклеп, сказати важко, хоча б в силу недостатнього тлумачення цього поняття.

Недосконале регулювання індемнітету активізує потребу створення етичного кодексу народних депутатів. Закон «Про статус народного депутата

Україні», глава 9 Регламенту Верховної Ради України недостатньою мірою регулюють етичну поведінку народних депутатів, адже ці норми стосуються тільки правил поведінки народних депутатів під час сесій Верховної Ради та пленарних засідань.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про регламент Верховної Ради» від 13 грудня 2012 р. № 1952-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. № 14–15, № 16–17. – Ст. 133
2. Закон України «Про статус народного депутата» від 21 листопада 1992 р. № 2810–XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 3. – Ст. 17.
3. Андреева Г. Н. «Конституционное (государственное) право зарубежных стран» – <http://www.bibliotekar.ru/konstitucionnoe-pravo-2/index.htm>
4. Шаповал В. М. «Конституційне право зарубіжних країн. Академічний курс»: підручник. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 480 с.

Ладнюк В. Р.,

студентка 4 курсу юридичного факультету
ННІЗДН НАВС

ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО РЕФЕРЕНДНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ – ЩЕ ОДИН КРОК ДО МОДЕРНІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

Статті про референдуми є однією із ланок основного закону України – Конституції. В даний час в Конституційній Асамблеї та її комісіях проводиться плідна робота по пошуку шляхів та перспектив модернізації Конституції України [1].

Новий закон «Про всеукраїнський референдум» (6.11.2012 р.) вносить зміни у III розділ Конституції України, що є перспективним кроком на шляху модернізації Конституції України. Слугує покращенню адаптації її до сьогоднішніх запитів суспільства. Нові зміни запропоновані в цьому законі працюють на ширше відтворення народного правотворення в Україні [2].

Референдуми вважають формою безпосередньої правотворчості народу. Референдум є найвідомішим і найпоширенішим у демократичних державах світу засобом прямої демократії, способом прийняття правових актів і інших важливих рішень шляхом проведення голосування виборців з питань, передбачених конституціями і чинним законодавством для всенародного голосування.

Голосування на референдумі може мати загальний або локальний характер (відповідно загальнодержавний і місцевий референдуми). Інститут референдуму має давню історію і був відомий у державно-політичному житті Стародавнього Риму як плебісцити.

У сучасному вигляді референдум був уперше проведений 1780 р. у Північноамериканському штаті Массачусетс.

У XX ст. референдум став досить поширеним явищем. Про референдуми згадують новітні основні закони: Австрії, Ірландії, Данії, Іспанії, Італії, Франції, ФРН (на рівні федерації та її суб'єктів), Швеції, Японії. Конституціями майже всіх центрально- і східноєвропейських держав, а також

держав, що утворилися на терені колишнього СРСР передбачається організація референдумів.

В Україні всеукраїнський референдум проводився в 1991 і 2000 роках. Сучасні реалії життя потребують подальшого розширення та поглиблення законотворчості у галузі референдного права.

При розробці та прийнятті нових законів про всеукраїнський референдум і про місцеві референдуми були враховані їх соціальне призначення.

На II–IV засіданнях Комісії Конституційної Асамблеї з питань здійснення народовладдя були з'ясовані нові конституційні категорії, які належать до інституту народовладдя. Заслухані експертні висновки щодо питань стосовно формування, обґрунтування і внесення вмотивованих пропозицій до відповідного розділу Концепції внесення змін до Конституції України. Особливу увагу члени Комісії звернули на необхідність правової визначеності понять і категорій, які пов'язані з реалізацією народовладдя, його співвідношення з демократією, як суспільно-необхідного явища, в якому забезпечуються права і свободи громадянина.

Зміст третього розділу Конституції України спрямований на забезпечення реалізації принципу народного суверенітету, який є базовою засадою народовладдя, формування і функціонування державного механізму. Нинішні положення у розділі III чинної Конституції України вимагають істотних змін з метою визначення більш широкої системи форм народного волевиявлення, розширення змісту принципів реалізації виборчих прав і права на участь у референдумах, приведення їх до європейських стандартів у сфері виборів і референдумів, обсягу активного і пасивного виборчого права, предмету референдуму тощо.

Ми вважаємо, що в процесі демократизації суспільства виникла нагальна потреба законодавчо розширити можливості народовладдя в Основному законі України. Фактично, це буде відповідати сучасним реаліям, вказуючи на політичний шлях реалізації правових, демократичних, соціальних засад конституційної держави.

При внесенні змін до основного тексту Конституції України необхідно було б наголосити на конституційності Української держави, як і в більшості Конституцій передових демократичних держав. Це концептуально означає державу, в якій суспільство визнає верховенство Конституції з метою впровадження принципів розподілу влад, народного суверенітету і верховенства права.

Ми вважаємо, що своєчасними в світлі роботи над модернізацією Конституції є розроблення нового закону «Про всеукраїнський референдум» та ефективна робота Конституційної Асамблеї.

Вважаємо доцільним внести до Конституції України можливість проведення «скасувального референдуму», тобто референдуму на який виносяться питання про скасування попередньо прийнятого парламентом закону.

Нагальним є питання щодо розширення форм участі народу у здійсненні державної влади. Ми підтримуємо ідею запровадження на конституційному рівні інституту народної законодавчої ініціативи, що є

серйозним компенсаторним механізмом досить складної процедури ініціативного референдуму.

Дуже важливим для нас є представлення інтересів ініціативної групи при безпосередньому розгляді законопроекту, що є гарантією ефективності ініціативного референдуму.

Все це ми і вважаємо продуктивними кроками на шляху модернізації Конституції України.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К. : Феміда, 1996. – 64 с.
2. ЗУ “Про всеукраїнський референдум” від 06.11.2012 № 5475–VI.

Малик М. Б.,

студент 4-К-А курсу юридичного факультету
ННІЗДН НАВС

ГРОМАДЯНСЬКІ (ОСОБИСТІ) ПРАВА ТА СВОБОДИ ЇХ ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СПОСОБИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ЗАХИСТУ

Витоки цих прав та свобод спостерігалися ще в сиву давнину. Перші згадки про поняття особистих прав та свобод є в Біблії, велику увагу цим правам надавали давньогрецькі вчені, спостерігався бурхливий розвиток захисту природних прав в епоху Відродження та Просвіти. Майже усі конституції світу та Європи закріпили положення про права та свободи людини і громадянина. Особливим поштовхом до визначення, декларування і реалізації прав та свобод людини і громадянина зробила Французька Декларація прав людини і громадянина 26 серпня 1798 р., котра запропонувала «природні, невідчужувані і священні права людини»: особиста свобода, власність, безпека й опір гнобленню; необмеженість сфери вияву свободи людини й обмеженість сфери дії державної влади; притягнення до кримінальної відповідальності лише на підставі закону (немає злочину, не вказаного в законі; немає покарання, не вказаного в законі), презумпція невинності, свобода поглядів, думки, слова та преси, яка захищається «погрозою відповідальності за зловживання цією свободою» та ін. [1, с. 2]

Живучи в епоху геополітичних змін, важко не побачити, як змінюються усталені для нас норми життя, у час інформаційних технологій і швидкості передачі інформації стає все дедалі легше контролювати дотримання прав і свобод людини і громадянина. Але з'являються такі технології, які легко можуть проникнути у сферу особистої свободи. І саме відповідно цим змінам міжнародне співтовариство, держави, зокрема і Україна, повинні приймати нормативно-правові акти котрі б могли і в подальшому, незважаючи нінащо, захищати і створити механізм для безпечної реалізації права і свобод людини і громадянина.

Характерним для цієї групи прав і свобод є те, що вони по своїй суті є невід'ємними, природними і тому безпосередньо не впливають із належності особи до громадянства держави [2, с. 59].

Конституція України 1996 року проголосила наступні права і свободи людини і громадянина у сфері особистих (громадянських) прав і свобод: право на вільний розвиток своєї особистості (ст. 23), право на життя (ст. 27), право на повагу до гідності кожної людини (ст. 28), право на свободу та особисту недоторканість (ст. 29), право на недоторканість житла (ст. 30), таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (ст. 31), право на невтручання в особисте і сімейне життя (ст. 32), свобода пересування, вільний вибір місця проживання (ст. 33), право вільно залишати територію України і право в будь-який час повертатися на територію України (ст. 33), право на свободу думки і слова (ст. 34), свобода світогляду і віросповідання (ст. 35), право на шлюб (ст. 51), право на громадянство [3, с. 141].

Особисті права не тільки забезпечують умови існування людей, а й надають можливість розпоряджатися собою, гарантувати невтручання в сферу особистого життя [4, с. 142].

Розглядаючи загальну характеристику особистих прав розуміння важливості і невідворотності дотримання державою та суспільством цих прав є розгляд і вивчення кожного права даної категорії окремо, адже саме через призму індивідуальності і народжуються ідеї удосконалення й реалізації даного права і свободи.

Право на життя. За моїми дослідженнями з'ясувалося, що воно має чотири аспекти, а саме: визначення поняття меж життя та смерті, право жінки на аборт, проблема смертної кари та евтаназії. Для забезпечення дотримання цього права кожного з громадян та органів державної влади, саме діяльність її повинна бути спрямована на підтримання умов гідного життя, підвищення соціальних стандартів, підтримання безпечного рівня природного середовища.

Конституційно правові гарантії захисту гідності людини і громадянина: право на свободу та особисту недоторканість, право на невтручання в житло, таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції та невтручання його в особисте і сімейне життя, свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, право вільно залишати територію України (для кожного) та право в будь-який час повернутися в Україну, право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, право на свободу світогляду і віросповідання, право на користування рідною мовою, вільний вибір мови спілкування, виховання, навчання і творчості, право людини визначати і вказувати свою національну приналежність.

Великого значення у своїй роботі я надаю питанню, яке стосується способів захисту, забезпечення та реалізації прав та свобод людини та громадянина. Реалізація прав людини - правостворення, втілення приписів юридичних норм в життя шляхом правомірної поведінки суб'єктів суспільних відносин (державних органів, посадових осіб, громадських об'єднань, фізичних осіб) тощо [5, с. 376]. Забезпечення прав людини визначається як система їх гарантування з боку державних інститутів, яка функціонує у правовому режимі і до якої входять такі елементи, як компетенція, охорона, захист, а також створення необхідних умов для реальної реалізації людиною своїх прав наведеного визначення впливає, що реалізація прав людини входить до їх забезпечення, оскільки низка умов останнього передуює

відповідній реалізації прав [6, с. 157]. Способами захисту прав та свобод людини і громадянина є : виконання судових рішень, діяльність виконавчої гілки влади та відповідних органами місцевого самоврядування, звернення до уповноважених державних органів і посадових осіб та органів місцевого самоврядування, вимагання дотримання свого права через суспільні організації (громадські правозахисні організації, об'єднання громадян) шляхом звертання в місцеві засоби масової інформації, публічні звернення, організацій акцій протесту.

Список використаних джерел:

1. Текст Загальної декларації прав людини // Чинне міжнародне право. Т. 2. М., 1996. - С. 95
2. Кушніренко О.Г., Слінько Т.М. Права і свободи людини та громадянина : Навч. Посібник. – Х.: Факт, 2001. - С. 154
3. Відомості Верховної Ради (ВВР), 1996, №30. - С. 141
4. Совгіря О.В., Шукліна Н.Г. Конституційне право України: Навч. Посібник. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – С.632
5. О. Ф. Фрицький. - Конституційне право України: Підручник. — К: Юрінком Інтер, 2002. – С. 536
6. Рабінович П.М. Права людини і громадянина: Навч. Посібник. – К.: Атіка, 2004.

Погорішний В. М.,
слухач 5-А курсу ННІЗДН НАВС

ГАРАНТІЙ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Сучасний стан розвитку права, правової системи висвітлює значну кількість нагальних проблем, які стосуються основ суспільного та державного ладу, перспектив розвитку демократії, утвердження ідеалів рівності та свободи, проголошених ключовими цінностями в Основному Законі України. Це зумовлює актуальність широкого кола питань з осмислення проблематики гарантій прав і свобод людини та громадянина в Україні.

Комплексний характер трансформаційних процесів, які відбуваються в політико-правовому житті України, визначає необхідність проведення науково-теоретичних досліджень не лише окремих проблем, пов'язаних з формуванням тих або інших правових і політичних інститутів, удосконаленням окремих галузей вітчизняного законодавства, а й системну розробку питань, які виявляються значущими саме з точки зору свого змісту, в якому переплітаються одразу декілька проблем, що почасти вивчаються відокремлено одна від одної [1, с. 5]. Одним з таких питань є опрацювання процесів забезпечення прав і свобод людини та громадянина в Україні в контексті реалізації таких конституційно окреслених орієнтирів державного та суспільного розвитку як правова, демократична та соціальна держава.

Нині проблема забезпечення прав і свобод особи набуває особливого значення. Суть цієї проблеми полягає в недостатньому забезпеченні останніх, що виявляється як у певних складнощах під час практичної реалізації деяких прав і свобод, закріплених у Конституції України, так і в незадовільному стані

їх захищеності. Існуючий розрив між проголошеними Основним Законом України правами та свободами особи, а також закріпленими в ній гарантіями цих прав і свобод, та повсякденною практикою їх реалізації та захисту можна пояснити тим, що головні передумови ефективного забезпечення прав і свобод особи, якими є вільне громадянське суспільство та демократична, правова, соціальна держава, в нашій країні ще, на жаль, не сформувались.

Аналізуючи історичний досвід минулого та сучасну практику забезпечення прав і свобод особи, можна зробити висновок про необхідність комплексного та системного втілення в життя основних засад громадянського суспільства з одночасним впровадженням у практику найважливіших принципів правової держави в Україні. Лише подолавши всі труднощі становлення правової державності та створення основ вільного громадянського суспільства можна підійти до реального розв'язання проблеми забезпечення прав і свобод людини та громадянина в Україні [2, с. 414].

Особлива роль у забезпеченні прав і свобод людини та громадянина в Україні належить міліції. Юридичні гарантії прав і свобод людини та громадянина в діяльності міліції реалізуються в межах її завдань і функцій. Будь-які, навіть найважливіші, інтереси держави, окремих органів або осіб не є підставою для найменшого обмеження людини в її правах і свободах інакше як на підставі й у порядку, передбачених Конституцією та законами України, в яких визначені повноваження, основні права й обов'язки підрозділів міліції, їх посадових осіб, а також межі втручання в автономію особистості.

Практична цінність прав і свобод людини та громадянина полягає в їх реальності, яка має забезпечуватися низкою гарантій. Під гарантіями прав і свобод людини та громадянина в Україні розуміється заснована на врахуванні та реалізації закономірностей суспільного розвитку діяльність міжнародних організацій, держави, інших соціальних суб'єктів, спрямована на створення сприятливих умов для повного та безперешкодного здійснення прав і свобод людини та громадянина, а також сукупність необхідних умов, засобів, факторів, використання яких має на меті досягнення певного соціального блага у сфері суспільних відносин, забезпечення їх ефективної охорони та результативного захисту від можливих порушень, відновлення прав і свобод особи, а також притягнення винних до негативної юридичної відповідальності.

Система гарантій прав і свобод людини та громадянина в Україні має специфічні внутрішньосистемні зв'язки між її складовими частинами. Ці зв'язки відображуються в тому, що використання одних гарантій тягне за собою реалізацію інших, і навпаки – втілення одних гарантій прав і свобод людини та громадянина може бути підставою для припинення дії інших. На підставі такого критерію як ознака сфери суспільних відносин гарантії прав і свобод людини та громадянина варто диференціювати на загальносоціальні (економічні, політичні й ідеологічні) та спеціальні (правові, або юридичні).

Загальносоціальні гарантії прав і свобод людини та громадянина в Україні утворюють цілісну систему, яка сприяє забезпеченню реалізації останніх. До загальносоціальних гарантій прав і свобод людини та громадянина належать економічні, політичні та ідеологічні, які взаємодіють зі спеціальними гарантіями. Система гарантій прав і свобод людини та громадянина має значну соціальну та особистісну цінність. Гарантування практичного втілення в життя

прав і свобод особи в Україні потребує подальшого вдосконалення. У цьому контексті В.С. Нерсесянц слушно зазначає, що в сучасних умовах на перший план виходить завдання з формування та функціонування системи реальних гарантій прав і свобод людини та громадянина. Для практичного здійснення цих прав і свобод у всіх сферах суспільного та політичного життя необхідна ефективна, погоджена та цілеспрямована взаємодія інституцій громадянського суспільства та правової держави. Відносна самостійність політичної та неполітичної сфер життя (і відповідних суб'єктів), їхні взаємні протидії та стримування повинні бути доповнені їх активними зусиллями й співробітництвом, без чого неможливо взаємопогоджуваний, збалансований і стабільний розвиток цих двох сфер соціального цілого [3, с. 342].

Під час гарантування прав і свобод людини та громадянина юридичні гарантії посідають особливе місце, оскільки створюють основу для реалізації, охорони та захисту прав і свобод. Юридичні гарантії об'єктивно зумовлені та знаходяться в певному взаємозв'язку із загальносоціальними гарантіями і досягають найбільшої ефективності лише в тісній взаємодії з ними. Юридичні гарантії прав і свобод людини та громадянина є складним, багатоглядним і самостійним інститутом правової системи України. У загальному розумінні юридичні гарантії – це сукупність правових умов, засобів і способів, що визначають процедуру, за допомоги якої особа може реально захищати свої права та свободи відповідно до законних підстав, передбачених Конституцією України, законодавчими актами та чинним законодавством [4, с. 163].

Водночас, міліція України посідає особливе місце у сфері реалізації прав і свобод людини та громадянина. Здійснюючи правоохоронну, управлінську, державну діяльність, міліція забезпечує права та свободи особи, інтереси суспільства і держави, причому її діяльність урегульована правовими основами. Правові основи організації та діяльності міліції як важлива юридична гарантія становлять дві основні форми (принципи права та норми права).

Список використаних джерел:

1. Пушкіна О.В. Система прав і свобод людини та громадянина в Україні: теоретичні і практичні аспекти забезпечення : [монографія] / О.В. Пушкіна. – К. : Логос, 2006. – 416 с.
2. Теорія держави та права: підруч. / [Є. О. Гіда, Є. В. Білозьоров, А. М. Завальний та ін.] ; за заг. ред. Є.О. Гіди. – К. : ФОП О.С. Ліпкан, 2011. – 576 с.
3. Нерсесянц В.С. Общая теория права и государства : учеб. / В.С. Нерсесянц. – М. : Норма : Инфра-М, 2010. – 560 с.
4. Білозьоров Є.В. Правові гарантії прав і свобод людини та громадянина у сфері діяльності міліції : [монографія] / Є. В. Білозьоров. – К. : Аванпост-прим, 2009. – 190 с.

Романенко О. О.

студентка 4 курсу юридичного факультету ННІЗДН
НАВС

КОНСТИТУЦІЙНИЙ ЛАД В УКРАЇНІ

Початок конституційного процесу в Україні започаткувався з створенням Української Центральної Ради та прийняттям I Універсалу. Наступним визначним політико-правовим кроком стало проголошення III Універсалу Центральної Ради, в якому йшлося про установаження з Росією не автономних, а федеративних стосунків. Проте самим важливим та основоположним для нинішньої Конституції став IV Універсал, що визначав Українську Народну Республіку як „самостійну, незалежну та вільну суверенну державу українського народу”.

Саме після ряду конституційних змін та після розпаду СРСР для нашої країни розпочався новий етап розвитку конституційного процесу. Це потягнуло за собою проголошення Декларації про державний суверенітет, згодом великим конституційним значенням мав Акт проголошення незалежності України та, саме головне, прийняття Конституції України.

В прийнятій Конституції України закріплені засади та суть конституційного ладу.

Слід зауважити, що єдине загальноприйняте поняття конституційного ладу відсутнє. Існує три визначення під яким розуміється саме поняття конституційного ладу. По-перше, розуміння його як системи політико-правових, економічних і соціальних відносин, що уособлюють собою конституційний лад. По-друге, конституційний лад визначають як певну форму організації держави, що закріплено в Конституції. По-третє, стан правовідносин чи порядок що характеризує державу, як конституційну.

Конституційний лад опосередковує собою суспільний та державний лад в цілому та включає в себе сукупність норм, що містяться в розділах Конституції України.

Зміни конституційного ладу в 2004 році, закріпили парламентсько-президентську форму правління, яка згодом була повернена на президентсько-парламентську (2010 р.), запровадження пропорційної виборчої системи при формуванні парламенту та при проведенні певних видів місцевих виборів.

Вивчаючи та аналізуючи текст Конституції України можна зробити висновок, що засади конституційного ладу закріплені не тільки у I Розділі Конституції. Перший розділ становить собою підґрунтя на якому набувають подальшого розвитку інші розділи Конституції, це зокрема III та XIII розділи.

У зв'язку з прийняттям Закону України „Про судоустрій та статус суддів”, нового Кримінального процесуального кодексу деякі науковці та члени Конституційної асамблеї пропонують внести зміни до Конституції України пояснюючи це тим, що нові прийняті нормативно-правові акти містять в собі ознаки європейської демократичності які нам необхідні та й загалом в останні роки дуже суттєве питання в суспільстві займає питання модернізації Конституції України.

На нашу думку, перш ніж модернізувати та вносити зміни до Розділів Конституції України потрібно виконувати практичну реалізацію нині діючого

Основного Закону. Конституція України виконує роль гаранта у забезпеченні правових відносин суспільства з державою. Конституційний лад уособлює передбачену форму державу і форми безпосереднього народовладдя.

Серед основних пропозицій висунутих Конституційною Асамблеєю мою увагу привернула перша, а саме: об'єднання Розділу VIII „Правосуддя” і Розділ XII „Конституційний Суд України”. Ця модернізація обумовлюється тим, що вона не узгоджується з назвами розділів інших гілок влади, що „правосуддя” характеризує собою змістовну форму функціонування судової влади, а тому не вважається обов'язковим закріплення цього терміну в конституційних актах. Та в останню чергу висловлюється тим, що в змісті Розділу „Правосуддя” містяться положення що безпосередньо стосуються судової влади.

Розділ VIII „Правосуддя” містить загальні відомості та повноваження судів загальної юрисдикції та судів зокрема, їх головні завдання та повноваження, що стосується Розділу „Конституційний Суд України”, то там закріплені положення та повноваження саме Конституційного Суду. Поєднуючи ці два положення виникнуть незрозумілості та мішанина серед повноважень та порядку діяльності судів загальної юрисдикції та єдиного органу конституційної юрисдикції.

Ми вважаємо, що в першу чергу змін потребують ті положення, що закріплюють гарантії та виконання засад демократії та розбудова свідомого громадянського суспільства, що покликане охороняти та захищати конституційний лад України. Нині прийняті та змінені закони містять ознаки демократизму. Проте, на відміну від конституцій інших країн, Конституція України не закріплює демократичні принципи конституційного ладу, що реалізує суспільну практику принципу вищої влади народу та здійснення її влади народом.

Виходячи з цього, перш ніж брати до уваги запропоновані зміни потрібно урегулювати вже нині діючі механізми контролю влади, судовою системою, та закріпити гарантії і виконання зобов'язань у соціальній сфері.

В першу чергу, модернізація Конституції України потрібна саме в закріпленні гарантування захисту соціальної сфери. Переважна більшість інститутів забезпечення прав і свобод людини та громадянина закріплена в деклараціях, проте, не підкріплюються практикою розвитку цих правовідносин в Конституції. Державі потрібно бути гарантом виконання обов'язків захисту соціальної ланки населення. В зв'язку з цим виникає потреба закріплення та чіткого визначення в законодавстві соціальної спрямованості державно-владної діяльності та відповідальності держави перед суспільством.

Також, в Конституції України такого положення як захисту засад конституційного ладу не передбачено, тому потрібно вирішити проблему захисту правових принципів конституційного ладу.

Таким чином, ми вважаємо, що більш детального вивчення для подальшої модернізації потребують ті норми, що регулюють гарантування захисту засад конституційного ладу (адже конституційний лад відображає суспільні відносини).

Роменський С. Г.,
студент 4-К-Н курсу юридичного факультету
ННІЗДН НАВС

НАРОДНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ І ВИБОРЧЕ ПРАВО В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Категорія «народний суверенітет» відноситься до числа обов'язкових вихідних принципів будь-якої демократичної конституції. Історично вона виникла в ході революційної боротьби народів проти феодального абсолютизму (XVII – XVIII ст.) і протиставлялася претензіям монархії на необмежену владу. Таким чином, поняття суверенітету (що означає верховну владу, незалежність), розроблене ще XVI ст. французьким дослідником Жаном Боденом для обґрунтування безроздільно державної влади, було використано в новому значенні: для затвердження демократичної концепції держави і народовладдя.

Принцип народного суверенітету означає верховенство і незалежність народу як повновладного суб'єкта, який самостійно здійснює управління суспільством і державою. Відповідно до цього принципу «всі конституційні правомочності державної влади (законодавчої, виконавчої, судової) виходять від народу через його вільно відображену волю».

Актуальність обраної теми визначається неоднозначністю категорії «народний суверенітет», його змісту і сутності серед дослідників.

На особливу увагу заслуговує таке політичне право, як виборче. Наслідком реалізації його є формування таких ланок державного механізму, як парламент і нерідко глава держави. Як зазначалося, саме з наявністю в особи виборчого права звичайно пов'язують стан її громадянства.

Предметом вивчення даної наукової роботи є народний суверенітет як правова категорія, механізм і проблеми його забезпечення в державі, а також система здійснення виборчого права в зарубіжних країнах і її характеристика.

Метою роботи є дослідження змісту і суті поняття «народний суверенітет», «вибори», «виборче право» дослідження їх практичної реалізації та проблем забезпечення.

Завдання дослідження: простежити розвиток вчення про суверенітет в цілому, розглянути три його аспекти – державний, народний і національний суверенітет, вивчить різні концепції народного суверенітету зарубіжних і вітчизняних дослідників і державознавців, усвідомити зміст таких термінів як проведення виборчого права в зарубіжних країнах. Його види: активне, пасивне. Роз'яснити зміст терміну «вибори». Дати класифікацію виборчих систем.

Теоретичну основу даної роботи склали праці зарубіжних і вітчизняних дослідників, таких як Жан-Жак Руссо, Жак Марітен, Георг Єллінек, Володимир Хевсаков, Павло Новгородцев, Владислав Нерсесянц та інші.

Методологічну основу дослідження склали методи пізнання, розроблені наукою і апробовані практикою. Серед них визначальне значення відводяться діалектичному підходу, яке прикладають до таких явищ, як «суверенітет держави», «суверенні права», «гарантії державного суверенітету», «виборче право», «вибори», «виборча система» та іншим. Самостійну роль відіграють системно-структурний, історичний,

функціональний, статистичний та інші методи пізнання. Так, метод історичного дослідження дозволив простежити динаміку категорій «суверенітет», «виборче право» у вітчизняному державознавстві. Застосування названих методів дозволило цілісно і всебічно досліджувати обрані об'єкти.

Суверенітет, як правове явище, являє собою верховенство і незалежність публічної влади, які у сукупності відносин, врегульованих конституційно правовими нормами та міжнародно-правовими нормами. Ці відносини поділяються критичному аналізу юристів, політиків, дипломатів з точки зору їх ефективності для забезпечення захисту прав і свобод людини і громадянина, а також для управління на відповідних територіях.

Правова категорія «суверенітет» багатомірна та складається з трьох аспектів: «державний суверенітет», «народний суверенітет» та «національний суверенітет».

Державний суверенітет – це верховне, невідчужуване право держави самостійно вирішувати свої питання внутрішнього і зовнішнього характеру, дотримуючись законність і загальновизнані принципи і норми міжнародного права.

Народний суверенітет – верховне, невідчужуване право народу визначити свою долю, бути єдиним, ні від кого і не від чого незалежним носієм і виразником верховної влади в державі і суспільстві.

Закріплення в основах конституційного ладу багатьох держав суверенітету народу говорить про побудову системи держави і права на основі доктрини природних і невідчужуваних прав людини. Саме народ делегував частину своєї природної свободи на користь державної влади і наділив державу повноваженнями вимагати від кожного індивіда підпорядкування дій і рішень органів державної влади в межах, встановлених в конституції. Частина, що залишилася свободи громадян складається не тільки з прав і свобод, закріплених в конституції, але і з інших невідчужуваних прав. Тому нерідко в науковій літературі можна зустріти твердження про вторинність державного суверенітету по відношенню до народного суверенітету в справді демократичній, правовій державі.

Отже, зміст народного суверенітету не передбачає безпосереднього вирішення народом всіх громадських і державних питань, постійного управління справами держави з боку всієї соціальної спільності. Тому причетність кожного громадянина як суб'єкта народного суверенітету до управління справами держави може бути відчутна лише при проведенні референдумів, виборів і використанні інших механізмів безпосередньої демократії.

Синчук О. Л.

студент 1 курсу Хмельницького відділення
ННІЗДН НАВС

ПАРЛАМЕНТСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ДОДЕРЖАННЯМ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

Парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини та громадянина, захист прав кожного на території України і в

межах її юрисдикції на постійній основі здійснює також Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, який у своїй діяльності керується Конституцією України, Законом України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» від 23 грудня 1997 року, законами України, чинними міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Омбудсмен, рідко Омбудсман (від швед. ombudsman «представник») – посадова особа, на яку покладаються функції контролю за дотриманням законних прав та інтересів громадян в діяльності органів виконавчої влади і посадових осіб. Офіційні назви посади в різних країнах розрізняються. На сучасному етапі посада омбудсмена існує в понад 100 країнах світу.

До сфери діяльності Уповноваженого Верховної Ради з прав людини віднесені захист прав і свобод людини та громадянина, запобігання їх порушенню або сприяння їх поновленню.

З цією метою відповідним законом Уповноваженому Верховної Ради з прав людини надані широкі повноваження, у відповідності з якими він має право невідкладного прийому посадовими особами органів внутрішніх справ безперешкодно відвідувати всі органи внутрішніх справ і бути присутніми на засіданнях колегії МВС України, ГУ і УМВС України в АР Крим, областях, м. Києві і м. Севастополі, залізниць, на ознайомлення з документами, у тому числі і таємними.

Уповноважений має право невідкладного прийому всіма посадовими особами ОВС; бути присутнім на службових нарадах всіх рівнів ОВС; безперешкодно відвідувати органи внутрішніх справ; на ознайомлення з документами, у тому числі тими, що містять інформацію з обмеженим доступом, та отримання їх копій в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, об'єднаннях громадян, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форми власності, органах прокуратури, включаючи справи, які знаходяться в судах; вимагати від посадових і службових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності сприяння проведенню перевірок діяльності підконтрольних і підпорядкованих їм підприємств, установ, організацій, виділення спеціалістів для участі у проведенні перевірок, експертиз і надання відповідних висновків; запрошувати посадових і службових осіб для отримання від них усних або письмових пояснень щодо обставин, які перевіряються по справі; відвідувати у будь-який час місця тримання затриманих, попереднього ув'язнення, опитувати осіб, які там перебувають, та отримувати інформацію щодо умов їх утримання; бути присутнім на засіданнях судів усіх інстанцій, у тому числі на закритих судових засіданнях, за умови згоди суб'єкта права, в інтересах якого судовий розгляд оголошено закритим; звертатися до суду із заявою про захист прав і свобод людини і громадянина, які за станом здоров'я чи з інших поважних причин не можуть цього зробити самостійно, а також особисто або через свого представника брати участь у судовому процесі у випадках та порядку, встановлених законом; направляти у відповідні органи акти реагування Уповноваженого у разі виявлення порушень прав і свобод людини і громадянина для вжиття цими органами заходів; перевіряти стан додержання встановлених прав і свобод людини і громадянина відповідними державними

органами, в тому числі тими, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність.

Органи внутрішніх справ, їх посадові та службові особи, до яких звернувся Уповноважений, зобов'язані співпрацювати з ним і надавати йому необхідну допомогу. Зокрема: забезпечувати доступ до матеріалів і документів, у тому числі на засадах, зазначених нормативними актами про охорону державної та службової таємниць; надавати інформацію і пояснення стосовно фактичної і правової підстави своїх дій та рішень.

Відмова органів внутрішніх справ, їх посадових і службових осіб від співпраці, а також умисне приховування або надання неправдивих даних, будь-яке незаконне втручання в діяльність Уповноваженого з метою протидії тягнуть за собою відповідальність згідно з чинним законодавством.

Подання Уповноваженого – акт, який вноситься Уповноваженим до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, їх посадовим і службовим особам для вжиття відповідних заходів у місячний строк щодо усунення виявлених порушень прав і свобод людини і громадянина.

Протягом першого кварталу кожного року Уповноважений представляє Верховній Раді України щорічну доповідь про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні та про виявлені недоліки в законодавстві щодо захисту прав і свобод людини і громадянина.

Сімонова К. В.,

студентка 4-К-А курсу юридичного факультету
ННІЗДН НАВС

МОДИФІКОВАНА МОДЕЛЬ ІНСТИТУТУ УПОВНОВАЖЕНОГО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Серед механізмів захисту прав, свобод і законних інтересів громадян від свавілля державних органів влади і від зловживання владою з боку чиновників особливе місце займає скандинавський інститут омбудсмана, або, як він іменується в інших країнах, парламентського комісара (Англія), народного захисника (Австрія), медіатора (Франція) і т. і. Створений вперше на початку XIX сторіччя в Швеції (1809), інститут омбудсмана отримав після другої світової війни широке поширення в європейських країнах та інших регіонах світу. Особлива популярність і авторитет даного інституту пояснюються багатьма демократичними рисами, що характеризують його статус і забезпечують ефективність його діяльності: незалежним становищем в системі державних органів; незмінністю протягом усього терміну повноважень парламенту, яким він призначається, правом законодавчої ініціативи; відкритістю та доступністю для усіх громадян, що потребують захисту своїх прав і свобод; відсутністю формалізованих процедур розгляду скарг і звернень; безкоштовністю надання громадянам допомоги тощо. Всі ці принципи і процедури сприяють виконанню омбудсманом функцій захисту прав і свобод людини від зловживань і свавілля з боку державного апарату і посадових осіб. Не можна не погодитися з високою оцінкою, даною цьому інституті австрійським професором, доктором права В. Пікля: його

створення і діяльність відкрили нову главу у відносинах між державою і громадянином, між особами наділеними владою і підвладними [2].

В Україні, зокрема, також діє такий інститут. В умовах пострадянської спадщини, недосконалості державного механізму та проблем із рівноправністю всіх громадян перед законом, незалежно від їх статусу, кольору шкіри та статі, діяльність цього інституту є дуже актуальною. Але, через невеликий досвід свого існування (відповідний закон прийнятий 1998 року), робота інституту не є достатньо функціональною і його діяльність потребує аналізу і удосконалення.

Концептуальне призначення Інституту Уповноваженого ВРУ з прав людини: Парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина та захист прав кожного на території України і в межах її юрисдикції на постійній основі здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини (далі - Уповноважений), який у своїй діяльності керується Конституцією України, законами України, чинними міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [1]. Для забезпечення діяльності Уповноваженого утворюється секретаріат, який є юридичною особою, має свій рахунок у банку та печатку встановленого зразка.

При Уповноваженому з метою надання консультативної підтримки, проведення наукових досліджень, а також вивчення пропозицій щодо поліпшення стану захисту прав і свобод людини і громадянина може створюватися консультативна рада (яка може діяти і на громадських засадах) із осіб, що мають досвід роботи в галузі захисту прав і свобод людини і громадянина.

Уповноважений має право призначати своїх представників у межах виділених коштів затверджених Верховною Радою України.

Аналізуючи практичну діяльність Інституту можна виділити такі основні недоліки, що перешкоджають оптимізації його роботи:

- недостатня інформованість суспільства про діяльність Уповноваженого;
- нерозподіленість діяльності Інституту Уповноваженого за сферами спеціалізації, такими як здійснення нагляду за діяльністю органів правосуддя, здійснення нагляду за збройними силами і їх відношеннями з різноманітними громадянськими структурами, тощо;
- подання і конституційні подання Уповноваженого мають швидше рекомендаційний, а не зобов'язуючий характер;
- процедура обрання на посаду Уповноваженого ВРУ з прав людини не забезпечує гарантованої незалежності Уповноваженого від впливу державних органів влади або окремих її представників.

Для вирішення цих питань необхідно:

1) Беручи до уваги соціологічні опитування, які свідчать, що більшість населення України на даний момент не знайомі з фактами діяльності Інституту Уповноваженого ВРУ з прав людини, створити допоміжну структуру при Уповноваженому для розробки і впровадження засобів ознайомлення населення з діяльністю даного Інституту або активніше рекламувати (ознайомлювати) громадян з діяльністю Уповноваженого за допомогою ЗМІ.

2) Розподілити функції Інституту за різними напрямками, відповідно до спеціалізації: здійснення нагляду за рівнем доступу громадськості до

офіційних документів, а також до комп'ютерної системи і банків персональних даних, що відповідає межам обумовленому законом рівню доступу; здійснення нагляду за діяльністю органів правосуддя; здійснення нагляду за діяльністю міліції та пенітенціарної служби; здійснення нагляду за збройними силами і їх відношеннями з різноманітними громадянськими структурами; здійснення нагляду за законністю в області соціального забезпечення і оподаткування тощо.

3) Посилити відповідальність за невиконання вимог що містяться в Актах Уповноваженого ВРУ з прав людини. Забезпечити реальні методи і засоби впливу спеціалізовано за справами, що ведуться за відповідними питаннями (пункт 2).

4) Надати виключне право на подання кандидатур на посаду Уповноваженого ВРУ з прав людини опозиційному складу Верховної Ради України.

Основні демократичні риси інституту омбудсмана - незалежність, відкритість і доступність для громадян - сприяли тому, що він знайшов міцні позиції в системі правозахисних механізмів багатьох країн. Ефективне функціонування цього інституту в захисті громадян від свавілля і зловживань з боку апарату виконавчої влади забезпечує авторитет і популярність омбудсмана в суспільстві. Аналіз і оптимізація його роботи веде до вдосконалення методів діяльності Інституту як такого та зростання довіри населення до Апарату державної влади взагалі, що, в свою чергу, веде до поліпшення внутрішньодержавного клімату та оздоровлення зовнішнього іміджу Української держави. Запропоновані напрями модифікації моделі Інституту ВРУ з прав людини не претендують на виключність, але показують доцільність та нагальну потребу реформування цього вкрай важливого Інституту.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1998, N 20, ст. 99/ зі змінами та доповненнями).
2. Pickl V. The Protection on Human Rights by the Office of the Austrian Ombudsman (Volksanwaltschaft) // Austrian – Soviet Round-Table on the Protection of Human Rights. Arlington. 2004. P. 156–157.

Стрембіцька К. П.,

студентка 5-К-А курсу юридичного факультету
ННІЗДН НАВС

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМ БЕЗПОСЕРЕДНЬОЇ ДЕМОКРАТІЇ В УКРАЇНІ

Актуальність теми роботи зумовлено рядом факторів. По-перше, демократичність держави та суспільства передусім визначається досягнутим рівнем народовладдя, тобто тим, наскільки реально існуючі процедури виявлення та здійснення волі народу впливають на управління державними та суспільними справами. По-друге, наша держава ще досить молода і її виборче

законодавство знаходиться в стані становлення і активного розвитку, що зумовлює його нестабільність і поки що не дозволяє говорити про надійну гарантованість відповідних політичних прав українських громадян та про граничну прозорість і демократизм виборчих кампаній.

У системі інститутів безпосередньої демократії найважливіше місце належить виборам.

Розвиток та удосконалення виборчого та референдумного законодавства України пов'язані насамперед з такими обставинами, як необхідність перетворення політичних партій на партії парламентського типу; з потребою переведення всіх представницьких органів в Україні на засади справжньої виборності та змінності; з вибором адекватних форм прямого волевиявлення народу; зі зміцненням гарантій реалізації політичних прав громадян України в ході виборів і референдумів; з використанням виборів і референдумів лише як конституційно-правового, а не політичного інструменту спрямування державно-політичного розвитку країни.

Виборча система – це встановлений законодавством спосіб та порядок визначення результатів виборів. За порядком визначення результатів виборів виділяють три основні види систем: мажоритарна (система більшості), пропорційна (система пропорційного представництва) та змішана система.

В Україні застосовуються різні виборчі системи для різних видів виборів: пропорційну систему з жорсткими списками на виборах народних депутатів України, депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, районних, міських, районних у містах рад; мажоритарну систему абсолютної більшості на виборах депутатів сільських, селищних рад, сільських, селищних, міських голів.

Ряд вчених та юристів вважають доцільним введення диференційованого підходу до партій та виборчих блоків через запровадження «прогресивного виборчого бар'єру», введення пропорційної виборчої системи з відкритими списками (з пріоритетами) для забезпечення персоналізації виборів та збільшення відповідальності депутатів.

Виборчий процес – певна врегульована сукупність дій громадян і уповноважених органів, які спрямовані на формування якісного і кількісного складу органів державної влади та місцевого самоврядування. Виборчий процес призначається призначення виборів та завершується офіційним оприлюдненням результатів.

Виборчий процес складається з наступних стадій: утворення виборчих округів та дільниць, утворення виборчих органів, формування списків, висування і реєстрація кандидатів, проведення передвиборної агітації, голосування, підрахунок голосів виборців, встановлення підсумків голосування та встановлення результатів виборів.

Референдум – важлива форма безпосередньої демократії, що полягає у голосуванні усіх виборців держави або певної її частини з метою вирішення найважливіших питань державного і суспільного життя, наприклад, затвердження, зміна чи скасування законів, розв'язання проблем територіального устрою.

Серед основних недоліків референдумного законодавства України називають недостатню унормованість предмету та юридичних наслідків загальнонаціональних референдумів.

Основною метою даної наукової роботи є вивчення інститутів основних форм безпосередньої демократії в Україні, їх сучасний стан та перспективи розвитку.

Норми Конституції України передбачають реалізацію народом законодавчої ініціативи, проте Конституція прямо не врегульовує такого права. Відповідно до Концепції системного оновлення конституційного рулювання суспільних відносин передбачене розширення змісту поняття «народна ініціатива» шляхом запровадження інституту законодавчої народної ініціативи, народного вето, інших форм прямої демократії.

Телешун Я. С.,

студент 4-К-А курсу юридичного факультету
ННІЗДН НАВС

ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ: ПРАВОВІ РЕФОРМИ

Україна в черговий раз опинилася на роздоріжжі реалізації правових реформ, а значить і у визначенні свого зовнішньополітичного вектора розвитку. Будь-який з можливих шляхів поступу передбачає необхідність реалізації правових реформ для створення сприятливих умов для подальшого розвитку. Головне питання полягає в тому, чи будуть ці реформи мати декларативний характер, чи вони будуть ефективними змінами, що дадуть поштовх для якісних змін в Україні. Офіційні документи і заяви високопосадовців (Укази Президента України, заяви Прем'єр-міністра і профільних міністрів і т.д.) свідчать про те, що більш результативним для України є її інтеграція у Європейський простір з його цінностями, культурою і т.д. Зокрема, однією з головних вимог до України є її реформування правової системи у відповідності до вимог законодавства ЄС і міжнародних стандартів. Але, перш ніж ініціювати проведення реформ в Україні важливо зрозуміти особливості політико-правових реформ в країнах-членах ЄС, викликаних досить складним періодом, що в першу чергу пов'язано зі світовою фінансово-економічною кризою. Також, на думку українських вчених С.Телешуна, І.Рейтеровича, Ю.Сауха, дана криза була поглиблена внаслідок дисбалансу між «старими» країнами-членами розвинутої півночі ЄС (Бельгія, Німеччина, Франція, Люксембург, Нідерланди, Великобританія, Данія, Фінляндія, Швеція) та півднем Європи (Італія, Греція, Іспанія, Португалія), а також так званими «новими» країнами-членами (Угорщина, Кіпр, Латвія, Литва, Мальта, Польща, Словаччина, Словенія, Чехія, Естонія, Болгарія, Румунія). А, також, бажанням вести «незалежну» національну політику таких «базових» країн ЄС, як Німеччина, Великобританія, Франція. Тому, у вересні 2012 року Європейська комісія, так званий «двигун європейської інтеграції», заявила про необхідність перегляду існуючого формату функціонування ЄС шляхом проведення політико-правових реформ у Єврозоні.

Основні політико-правові реформи в Європейському Союзі (конституційна, інституційна та правова) представляють собою поступове реформування влади погодженими зусиллями політичних сил, які перебувають при владі (на загальноєвропейському та національному рівнях) з обов'язковим врахуванням зауважень як опозиції, так і організацій «третього сектору».

Даний спосіб реформування передбачає шлях поступових, погоджених змін та перетворень владних відносин, формування нових зразків політичної культури, пошук взаємних поступок, компромісів у ході переговорів та в значній мірі залежить від поточної політичної та соціально-економічної ситуації не лише в Європі, але й усьому світі (зокрема, світова фінансово-економічна криза суттєво вплинула на перебіг та ефективність політико-правових реформ в ЄС).

Стратегічна мета заявлених політико-правових реформ – поступове просування ЄС у напрямку створення справжнього економічного і валютного союзу та одночасно союзу політичного, що передбачає більшу ступінь гармонізації зовнішньої політики та політики безпеки. В результаті Євросоюз повинен стати «демократичною федерацією націй, а не наднаціональною супердержавою». Це вимагає обмеження національного суверенітету країн-членів «в ім'я посилення суверенітету Європи у світі». Таким чином, мова йде про посилення європейської інтеграції та початок нового етапу делегування повноважень національних урядів країн ЄС Брюсселю та Єврокомісії.

Вітчизняні дослідники (С. Телешуна, І. Рейтеровича, Ю. Сауха) вважають, що: «виходячи з аналізу системних політико-правових реформ в Європейському Союзі, особливої актуальності для України, передусім в контексті підготовки до підписання договору про Асоціацію, набуває необхідність реалізації наступних реформістських кроків:

1. скорочення бюджетного дефіциту та структурних боргів;
2. стимулювання конкуренції на всіх рівнях публічної влади;
3. задоволення зростаючих потреб громадян відносно виплати та фінансування програм соціального характеру, які реалізуються публічними адміністраціями;
4. управління конфліктами з приводу перерозподілу усіх видів ресурсів шляхом виключення окремих соціальних та корпоративних груп впливу;
5. підвищення професійного рівня спеціалістів у сфері управління публічними ресурсами;
6. застосування демократичного імперативу відносно необхідності системної оцінки та прогнозування наслідків прийнятих владою законів та регламентуючих актів;
7. створення адекватного реаліям та викликам соціального ліфта, здатного акумулювати усі види ресурсів, реформувати систему управління та втримувати її від політичної деградації;
8. політична інтеграція політичної меншості в процес прийняття політико-адміністративних рішень та пов'язане з цим консенсусне управління конфліктами, що виникають внаслідок протистояння більшості».

Отже, можна зробити висновок, що важливим етапом в процесі розбудови соціально-правової, європейської держави є аналіз причин і наслідків політико-правових реформ в ЄС, а також їх вплив на правову систему України. Для того, щоб уникнути подібних проблем в майбутньому й стати конкурентними на рівні держав світу.

Шкляр І. В.,
студентка КМ-2Б курсу юридичного факультету
ННІЗДН НАВС

ДОСТУПНІСТЬ ПРАВОСУДДЯ ЯК ОСНОВНА ПЕРЕДУМОВА РОЗВИТКУ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ДЕРЖАВИ

Актуальність теми дослідження доступності правосуддя полягає в тому, що незалежне правосуддя є обов'язковою умовою розвитку незалежної, демократичної, соціальної та правової держави. Очевидно, що саме через те майже три роки тому одним з основних напрямів перетворень в Україні відбулася судова реформа провідною метою якої є захист прав, свобод та законних інтересів кожної особи в нашій державі.

Свого часу, Конституція України заклала підвалини становлення доступності правосуддя. Так, ст. 8 Конституції України визначає, що звернення до суду для захисту прав та свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується, а ст. 124 Конституції України встановлює, що юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, які виникають у державі. В свою чергу, в ч. 3 ст. 3 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 р. зазначається, що «судова система забезпечує доступність правосуддя для кожної особи в порядку, встановленому Конституцією та законами України».

Варто зазначити, що питання доступності правосуддя не обмежується межами лише окремої держави, а привертають увагу всього міжнародного співтовариства. Саме тому, можна констатувати, інтернаціоналізацію стандартів у галузі судоустрою. Міжнародно-правові акти передбачають право на справедливий суд і доступ до суду як неодмінний його елемент, підкреслюючи поряд із цим такі властивості суду, як незалежність, безсторонність і законність. Про це, зокрема, йдеться в ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р. Посилання на обов'язок держави забезпечити особі реальний, а не формальний доступ до суду містяться в низці рішень Європейського суду з прав людини, а також рекомендаціях і резолюціях Комітету Міністрів Ради Європи.

Незважаючи на певну розробленість даної проблематики в національному праві, вона продовжує залишатися і на сьогодні вкрай важливою і актуальною. Це пов'язано з необхідністю гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами у сфері судоустрою.

Метою наукової роботи є розгляд концептуальних теоретичних засад доступності правосуддя в Україні й розроблення та наукове обґрунтування на цій підставі пропозицій, спрямованих на вдосконалення законодавства, що регламентує організацію діяльності суду та процедуру вирішення ним юридично значущих справ. Ця мета зумовила вирішення наступних завдань наукової роботи:

- опрацювати доктринальні основи доступності правосуддя в Україні та у світовій практиці;

- визначити основні теоретико-правові аспекти доступності правосуддя в національному праві;

- розглянути міжнародні стандарти доступності правосуддя.

Розглянувши доктринальні основи, теоретико - правові аспекти та міжнародні стандарти доступності правосуддя можна сформулювати наступні узагальнення, положення та висновки:

1. Доступність правосуддя слід розглядати у тісному зв'язку із таким філософсько-правим поняттям, як справедливість. Доступність і справедливість є стандартами, що втілюють на працьовані людством ідеальний образ судової влади. Прагнення до цього ідеалу має стати концептуальною основою організації й діяльності, а також подальшого реформування судової влади.

2. Інституційними елементами доступності правосуддя є: а) територіальна наближеність суду; б) відкритість інформації про суд; в) універсальність юрисдикції суду; г) компетентність суду; д) стабільність судової системи.

3. Доступність судового процесу можна оцінити через такі її характеристики: а) розумний строк розгляду справи; б) максимально можливу простоту процесу; в) доступ до судового рішення; г) виконання судового рішення.

4. Соціальні елементи доступності правосуддя складають: а) потреба громадян у вирішенні правових конфліктів, які виникають у суспільстві; б) рівень розвитку правосвідомості суспільства в цілому й окремих громадян, який складається з рівня правової обізнаності населення й рівня довіри громадян до суду; в) рівень правосвідомості носіїв судової влади – суддів.

5. Економічними елементами доступності правосуддя є: а) витрати держави на фінансування судової влади; б) витрати сторін та інших учасників справи, передбачені процесуальним законодавством; в) витрати держави, пов'язані із забезпеченням доступу до суду найбільш вразливих верств населення.

6. Право на справедливий суд і право на доступ до суду передбачене низкою міжнародно-правових актів і розтлумачене у практиці Європейського Суду з прав людини. Вони належать до процесуальних прав-гарантій, закріплених на конституційному рівні, що покладають на державу обов'язок створення конкретних механізмів забезпечення цього права та утримання від дій, що перешкоджатимуть його реалізації.

7. Право на справедливий суд і право на доступ до суду відповідно до Конвенції про захист прав і основоположних свобод людини від 4 листопада 1950 р. складається із інституціональних і процесуальних елементів. Йдеться про вимоги щодо суду як установи (незалежний, неупереджений, створений на підставі закону) і процедури судового розгляду (гласність, забезпечення наданих процесуальним законом прав осіб-учасників судового розгляду, змагальність, розумний строк розгляду справи, виконання остаточного судового рішення тощо).

Гадзіна А. О.,

випускниця юридичного факультету
ННІЗДН НАВС (2013 р.)

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ПРАВОЗАХИСНА ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Проблеми захисту прав людини на національному та міжнародному рівні в сучасному світі є надзвичайно актуальними, оскільки права людини є основою побудови правової держави та реалізації демократичних принципів її функціонування. В умовах розвитку демократії, дотримання прав і свобод людини створення належної та ефективної національної системи судового

захисту стає одним з головних завдань держави. Адже основною спрямованістю нашої держави є забезпечення прав і свобод людини.

Питання захисту прав людини, механізмів їх реалізації, забезпечення та судового захисту стали предметом наукових досліджень Є. Регушевського, В. Маляренка, М. Аркеяна, І. Махновського, Д. Притики, О. Пушкіної та ін. Варто відзначити також науковців, які досліджують питання діяльності Європейського суду з прав людини. Розвиток даного напрямку досліджено в працях П. Рібіновича, С. Головатого, В. Євінтова, В. Буткевича, Ю. Зайцева, П. Шевчука, М. Буроменського та ін.

Метою даної статті є вивчення стану захисту прав людини як в Україні, так і на європейському просторі, зокрема у Європейському суді з прав людини.

Поняття “права людини” вживалося ще в давньогрецькій і давньоримській правових системах і в громадській думці, але, як вважають вчені, його до ХІ ст. в Європі ще не знали. В сучасному розумінні права людини можна сформулювати як правові можливості, які необхідні для існування та розвитку особи та визнаються невід’ємними, мають бути загальними і рівними для кожного, забезпечуватись і захищатись державою в обсязі міжнародних стандартів [1, с. 448].

Захист прав і свобод людини та громадянина — одна з головних і найважливіших проблем, що існують у суспільстві. В Україні спеціальними органами, які займаються захистом прав і свобод громадян є так звані правоохоронні органи та суди. Але чомусь, на превеликий жаль, вони, у окремих справах, виносять вироки, які є не повністю обґрунтованими. Тому, наші громадяни звертаються по допомогу до міжнародних інстанцій, зокрема – Європейського суду з прав людини. Суд є унікальним наднаціональним органом правосуддя, ознаменувавши собою якісно новий етап гармонізації й інтеграції правових систем європейських держав.

Практика Європейського суду свідчить, що кількість порушень прав людини в Україні становить лише трохи більше трьох відсотків загальної кількості порушень прав людини, зафіксованих Європейським Судом в інших європейських країнах. Дуже рідко позови проти України задовольнялися судом у повному обсязі і нерідко зовсім не в тій частині позову, яка фігурувала як визначальна. Крім того, ситуація, яка фіксувалася останніми роками — зі швидким збільшенням кількості скарг до Європейського Суду проти України, а також постійним зростанням кількості рішень, що виносилися Євросудом проти України не зменшилась, а навпаки зростає. Це свідчить про те, що держава не має наміру чи кваліфікованих кадрів для того, щоб забезпечувати права своїх громадян. А також про намагання держави системно виправляти недоліки, що призводять до порушень Конвенції про захист прав та основоположних свобод, якою керується Європейський Суд у своїй роботі, та до якої Україна приєдналася у 1997 році після вступу до Ради Європи.

Заяви проти України, які розглядає Суд, здебільшого стосуються порушень таких прав, як : право на особисту недоторканність; право на мирне володіння своїм майном; право на справедливий розгляд у частині права на виконання рішення суду.

Ефективність функціонування Європейського Суду з прав людини залежить та залежатиме, врешті-решт, від бюджетних і людських ресурсів.

Щодо швидкості розгляду справ, то вона, залишаючись порівняно невисокою, враховуючи постійний характер діяльності Суду, безумовно, є вищою ніж у Комісії. Безумовно, діяльність Європейського Суду з прав людини не є абсолютно бездоганною, а його рішення не завжди мають однозначний характер. Водночас, аналіз практики Суду, особливо останніх років, свідчить про те, що Суд, навіть в умовах розширення його повноважень та надання його рішенням юридично зобов'язуючого характеру, помірно використовує ці повноваження, послідовно застосовуючи принципи тлумачення.

Отже, застосування практики Європейського суду сприяє утвердженню національного судочинства як такої системи правосуддя, що відповідає міжнародним стандартам щодо захисту прав і свобод людини, зміцнює довіру громадян до судів. Тільки забезпечивши якісне правозастосування на національному рівні, можна скоротити велику кількість заяв, що надходять до Страсбурга від громадян України, підняти на міжнародній арені імідж України як правової держави. Також важливо, щоб рівень професіоналізму і неупередженості правосуддя в нашій державі задовольняв потреби громадянського суспільства.

Список використаних джерел:

1. Етнократологічний словник: Енцикл.-довід. слов. / За ред. О. В. Антонюка, М. Ф. Головатого, Г. В. Щокіна. – К. : МАУП, 2007. – 576 с.

Шепшелей Р. В.,

слухач 3 курсу ННІЗДН НАВС.

СУДОВА ВЛАДА В УКРАЇНІ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

В сучасних умовах розбудови правової системи України з проголошенням державної незалежності докорінно змінилася судова система України. На сьогоднішній день ні в кого не викликає сумніву твердження, що неодмінною умовою побудови в Україні правової держави і утвердження в практичній діяльності принципу верховенства права є становлення поряд із законодавчою і виконавчою гілками влади сильної і незалежної судової влади.

Робота останнього десятиліття по реформуванню вітчизняної судової системи, нажаль, не дала позитивних результатів. І тут можна виділити ряд об'єктивних причин, що стали на заваді. Це і форсування закордонного досвіду організації судової влади та правосуддя на вітчизняний правовий простір через призму старої вітчизняної практики та на старих засадах командно-адміністративного управління. Крім того, судова реформа проводилась без комплексної та одночасної перебудови судової системи, прокуратури й адвокатури, які є головними опорами судової влади та правосуддя.

Сьогодні взято курс на європеїзацію судочинства. Проте досягти результатів у цьому напрямі буде неможливо, якщо судова реформа не ґрунтуватиметься на одній ідеї. Тому залишається актуальним питання незалежності судової влади, і в різні історичні епохи її правове забезпечення залежало і залежатиме від правової культури, розвиненості правової системи, політичного режиму, ідеалів держави та суспільства.

Судова система – це одна із підвалин державності. Вона має забезпечити правосуддя для кожної особи у порядку, встановленому законодавством України. Відповідно до ст. 124 Конституції України [1] та ст. 3 Закону України "Про судоустрій та статус суддів" [2] судову систему України складають суди загальної юрисдикції та суд конституційної юрисдикції.

Місцевий суд є судом першої інстанції, який розглядає справи, котрі віднесені процесуальним законом до його підсудності.

Як визначено у ст. 5 Міжнародного пакту, кожен має право на перегляд рішення по його справі судовою інстанцією вищого рівня. В Україні це право реалізують суди апеляційної та касаційної інстанцій. Апеляційне провадження є додатковою гарантією справедливості рішення, прийнятого місцевим судом. Однією із стадій судочинства є касаційне провадження, змістом якого є перевірка судом вищої інстанції за касаційною скаргою судових рішень апеляційних судів, а також вироків місцевих судів і ухвал апеляційних судів, постановлених щодо цих вироків.

Пріоритетним напрямом діяльності Конституційного Суду України є здійснення конституційного судочинства в Україні. Втім, це не єдина функція суду, також виділяють функції офіційного тлумачення законів, арбітражу, конституційного правосуддя. У механізмі захисту прав і свобод людини та громадянина особливе місце належить конституційному контролю та нагляду.

Аналіз останніх наукових праць засвідчує, що особлива увага спрямована як до проблем діяльності судової влади взагалі [3, 4], так і до інституту суду присяжних зокрема [5], які обумовлюється як недоліками судової влади та судочинства, так і законодавчим вакуумом щодо процесуальної форми його діяльності, новими обертами судово-правової реформи та її черговими ідеологічними і концептуальними обхідними шляхами. На жаль, одностайної думки правознавців щодо доцільності такого інституту в Україні немає, хоча на папері його давно запроваджено. Створення суду присяжних в Україні має як позитивні, так і негативні сторони.

Проблеми, пов'язані з діяльністю судів та судової системи, є одними з найбільших проблем, які сьогодні стоять перед Україною. Судову систему критикують за її неефективність, брак прозорості та надійності. З більшою частиною зауважень слід погодитися та визнати, що деякі новели Закону України "Про судоустрій і статус суддів" є спірними для судоустрою країни. Зазначені зміни до судоустрійного законодавства України вже отримали попередні оцінки з боку міжнародних організацій і окремих експертів. Так, ще до прийняття Закону його проект був розглянутий Венеціанською комісією, яка разом із Дирекцією з технічного співробітництва Генеральної Дирекції з прав людини та правових питань РЄ підготувала й ухвалила висновок, а саме позитивно було оцінено пропозиції законопроекту щодо фіксування принципів судової влади та її побудови та норми, що зміцнюють незалежність окремо взятих суддів.

Розробляючи подальший хід судової реформи, необхідно судову систему, а також судову владу України в цілому, розглядати як невід'ємну частину державної влади, що залежить від структурних або функціональних змін у державному механізмі, напрями розвитку країни. Ці зміни можуть бути викликані як внутрішньодержавними факторами, так і зовнішніми. Сучасність

вимагає приведення у відповідність законів або внесення змін до чинного законодавства в судовій системі, чи оновлення судової реформи.

Таким чином, важливе значення має закінчення реформи судової системи у напрямі її спрощення з урахуванням принципів єдності та спеціалізації, забезпечення доступності суду для населення та незалежності суду, виправлення помилок при реалізації принципу ієрархічності та інстанційності.

Список використаних джерел:

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної ради України 28.06.1996. – К.: Преса України, 1997. – 80 с.
2. Закон України "Про судоустрій і статус суддів" від 7 липня 2010 р. № 2453-VI // Голос України. – 2010. – 3 серпня. – №142.
3. Грошевий Ю. Проблеми реформування кримінального судочинства // Право України. – 2009. – №2. – С. 4-10.
4. Онопенко В. Механізм захисту прав людини в Україні потребує істотного вдосконалення // Право України. – 2011. – №7. – С. 64-68.
5. Тертишник В.М. Суд присяжних: ростки і суть ідеї та її мімікрія при реформуванні кримінального судочинства. // Право. України. – 2012. – №7. – С. 274-278.

Лавриненко О. А.,
слухач 5-В курсу ННІЗДН НАВС.

КОНСТИТУЦІЙНІ ІНСТИТУТИ БЕЗПОСЕРЕДНЬОЇ ДЕМОКРАТІЇ

Демократія є однією із найважливіших форм організації влади.

Складовими демократії є: 1) народовладдя, верховенство народу як джерела влади; 2) рівноправність громадян, яка характеризується обсягом прав і свобод кожної людини; 3) свобода особистості.

Народовладдя (гр. *demos* – народ, *kratos* – влада) – це влада, що здійснюється народом в інтересах народу.

Складовими поняття "народовладдя" є народ (сукупність індивідів, що мають певні права щодо державної влади) та влада. Міра співвідношення цих складових і визначає реальність влади народу. Свою владу у державі народ може реалізовувати шляхом безпосередньої (прямої) і представницької (непрямої) демократії.

Представницька демократія – це вираження волі громадян через обраних ними представників до органів державної влади та місцевого управління (самоврядування). Так, представниками волі громадян є всенародно обраний Президент, парламент, ради (муніципалітети) різних рівнів та інші представницькі органи. Від їхнього імені ці органи здійснюють свої повноваження та діяльність. Тобто громадяни делегують їм свої повноваження і можуть впливати на них. Це можуть бути накази виборців, відкликання депутата чи президента.

Безпосередня демократія – це пряме волевиявлення народу, що здійснюється шляхом референдумів, виборів, зборів, мітингів, сходів тощо.

Найпоширенішою формою прямого народовладдя є вибори, які, на відміну від інших його форм – референдумів, плебісцитів, постійно і періодично застосовуються у більшості країн світу. Шляхом виборів формуються різні органи публічної влади, як державні інституції – парламенти, посади глав держав, іноді уряди, судові органи, так і представницькі органи місцевого самоврядування.

В історії відомі різні шляхи здійснення безпосередньої демократії. Найдавніший – це народні збори, де кожен міг висловлювати свою думку. Для прийняття рішень під час народних зборів різні народи використовували різні способи голосування. В Давній Греції і Римі громадяни голосували піднятими руками або кидали у величезний глек чорні і білі боби. У Великому Новгороді голосували криком. Звідси походить саме поняття "голосувати" – подавати голос, кричати. Перемагав на виборах той кандидат, за якого голосніше кричали. На Запорізькій Січі, голосуючи, козаки кидали шапки на купи – "за" і "проти".

У загальному вигляді вибори можна визначити як передбачену конституцією та законами форму прямого народовладдя, за якою шляхом таємного голосування формуються представницькі органи державної влади та місцевого управління (самоврядування).

Зміст виборів як політичного суспільно-правового інституту полягає в тому, що саме волею народу здійснюється конституювання та відтворення органів державної влади і органів місцевого самоврядування. Це дає підстави характеризувати вибори як державотворчу функцію народовладдя.

За формою здійснення вибори можна розглядати як специфічну, врегульовану законом діяльність уповноважених органів і громадян, спрямовану на формування органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Здійснення виборів з юридичної точки зору треба розглядати як процес, найважливішою стадією якого є голосування.

Отже, вибори в Україні – це передбачена Конституцією та законами України форма прямого народовладдя, яка є волевиявленням народу шляхом таємного голосування щодо формування конституційного якісного і кількісного складу представницьких органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

В сучасному політичному процесі вибори мають багатоманітне соціальне призначення, яке виражається через наступні суспільні функції: по-перше, вибори є важливим інструментом реалізації народного суверенітету, легітимізації влади взагалі й конкретно того чи іншого" представницького органу у межах його законодавчої компетенції; по-друге, вибори виступають водночас однією з форм здійснення права національного суверенітету (прикладом цього може бути Закон України "Про особливості участі громадян України з числа депортованих з Криму у виборах депутатів місцевих рад в Автономній Республіці Крим", який передбачає як загальний, так і спеціальний порядок участі громадян кримськотатарської, болгарської, вірменської, грецької та німецької національностей у виборах депутатів місцевих рад в Автономній Республіці Крим); по-третє, через вибори як демократичну форму обрання представників народу забезпечується стабільність, поступовість і наступність існування влади; по-четверте, через

вибори як форму відносно якісного відбору або своєрідного фільтру складу представницьких органів забезпечується основа для ефективного функціонування державного механізму та органів місцевого самоврядування: саме періодичні вибори дають змогу позбутися непопулярних, хто скомпрометував себе, політиків; по-друге, вибори є одним із найважливіших способів формування і вираження суспільної думки.

Основними об'єктами інституту форм безпосереднього народовладдя, безпосередньої демократії (виборчого права), зокрема, є: влада народу, безпосереднє народовладдя (безпосереднє волевиявлення народу); основні форми безпосереднього народовладдя (безпосередньої демократії): вибори – парламентські, президентські, місцеві вибори, референдуми – всеукраїнський, республіканський, місцеві референдуми, збори, мітинги, походи, демонстрації, звернення громадян, референдна ініціатива громадян та інші форми; основні принципи виборів і референдумів; основні стадії виборів і референдумів: призначення, проголошення та інші стадії; питання референдумів; законопроекти та інші правові акти безпосереднього народовладдя.

Особливим інститутом демократії є референдум як один із засобів демократичного управління державними справами.

Референдум (лат. – те, що повинно бути повідомленим) – засіб вирішення шляхом голосування кардинальних проблем загальнонаціонального і місцевого значення (прийняття конституції, інших важливих законів або внесення до них змін, а також інших рішень з найважливіших питань). Референдум є одним із важливих інститутів безпосередньої демократії, проводиться з метою забезпечення народовладдя – безпосередньої участі громадян в управлінні державою і місцевими справами.

У виборах і референдумах мають право брати участь громадяни України, які досягли на день їх проведення 18 років. Гарантується вільне волевиявлення. Голосування під час виборів і референдумів є таємним: контроль за волевиявленням громадян не допускається.

Місніченко В. В.,
слухач 5-В курсу ННІЗДН НАВС.

ПРИНЦИПИ ВИБОРЧОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Вивчення та визначення принципів виборчого права має теоретичне та практичне значення, оскільки без урахування засадничих основ, на яких формується правова регламентація виборчих відносин неможливо цілісно та об'єктивно сприймати весь комплекс норм виборчого права, оцінювати їх зміст, розуміти їх значення, заповнювати існуючі прогалини правового регулювання виборчих правовідносин, усувати невідповідності та протиріччя між окремими приписами виборчого законодавства.

Принципи виборчого права визначають межі, в рамках яких існує та діє механізм правового регулювання виборчих взаємовідносин, а також виступають основоположними щодо напрямків розвитку цієї підгалузі права. Визначення та вивчення принципів виборчого права має теоретичне і практичне значення, бо вони є основою, на якій формується правова регламентація виборчих відносин. Без урахування цього неможливо цілісне

сприйняття комплексу норм виборчого права, наявних прогалин у виборчому праві, усунення суперечностей між окремими приписами виборчого законодавства. "Розвиток сучасного виборчого права в умовах поглиблення та розширення демократичних начал в організації та проведенні виборів робить дуже актуальним завданням формування універсального стандарту системи політико-правових і організаційно-технічних принципів ротації та передачі публічної влади за підсумками виборчих кампаній" [1, с. 16].

Принципи виборчого права виступають фундаментом правового регулювання виборчих правовідносин, опорними точками, орієнтирами виборчого процесу. Вони також віддзеркалюють сутність демократизму організації та підготовки виборів, реалізацію конституційних прав громадян брати участь в управлінні державою, вільно обирати та бути обраними до органів публічної влади.

Ми вважаємо, що конституційні принципи виборчого права є одним з основних елементів національного виборчого права. Принципи виборчого права визначають межі, в рамках яких функціонує механізм виборчих правовідносин, а саме вони виступають в якості регулятивного інструменту завдяки якому визначається характер та напрямки правового регулювання всього комплексу суспільних відносин, що виникають в процесі виборів.

Принципи виборчого права відіграють роль окремих правових засад для формування та розвитку виборчого права, виступають його важливою стабілізуючою складовою. Правова природа принципів виборчого права полягає у забезпеченні збалансованості та єдності регулювання виборчих правовідносин. Вони визначають вихідні параметри, в межах яких визначається механізм правового регулювання приведення виборів, та виступають своєрідним орієнтиром, що визначає розвиток самого виборчого права. Російські вчені Ю. Дмитрієв та В. Ізраєлян вважають, що під принципами виборчого права як об'єктивного правового феномена слід розуміти основоположні засади та ідеї, які відображають демократичну природу виборів як конституційної основи народовладдя і визначають фундамент правового регулювання виборчих прав, гарантій, процедур і технологій, що забезпечують імперативне, внутрішньо збалансоване і нефальсифіковане проведення різного роду виборів, реалізацію і захист електоральних прав громадян [2, с. 111-112].

Український правник О.Б. Ковальчук визначає, що "У вітчизняному виборчому законодавстві варто уникати вживання окремо терміна "принципи" без терміна "засади", об'єднавши їх одним поняттям "засади виборчого процесу" та "засади виборчого права" [3, с. 4]. Український вчений О. Марцеляк узагальнює думки науковців та зазначає, що: "...принципи національного виборчого права – це керівні ідеї, які лежать в основі формування представницьких органів, виражають реальний характер волевиявлення народу і легітимність виборних органів публічної влади" [4, с. 106].

Конституційне закріплення принципів виборчого права має особливе значення тому, що Конституція є ядром правової системи, базою національного законодавства. Закони, які, в свою чергу, мають бути прийнятими, повинні узгоджуватися з принципами Конституції, як Основного Закону держави. Крім того, принципи, які встановлює Конституція,

визначають параметри всього законодавчого регулювання та є критерієм оцінки законодавства, яке приймається та діє. І дуже важливо, що Конституція України закріпила основні принципи організації виборів та участі в них суб'єктів та учасників виборчого процесу, оскільки вибори та виборче право становлять одну з основ політичної системи.

Визначення правил участі громадян у виборах має важливе значення для національного виборчого законодавства, в тому числі і принципів. Зумовлено це тим, що: "... принципи виборчого права України – це керівні положення, які визначають ступінь і зміст реалізації та гарантування виборчих прав громадян України і забезпечують установленій Конституцією та законами України порядок організації і проведення всіх видів виборів у державі" [5, с. 296].

Отже, під принципами виборчого права необхідно розуміти основні ідеї, які відображають демократичну природу виборів як конституційної основи народовладдя, що визначають фундамент правового регулювання виборчих прав, гарантій, процедур, які забезпечують законодавчо визначене, чітко збалансоване, нефальсифіковане проведення виборів різного рівня, реалізацію та захист виборчих прав громадян. Тому, необхідно вважати, що питання принципів виборчого права не може бути зведене тільки до суб'єктивного права громадян на участь у виборах, а також і до гарантій їх реалізації. Такий підхід до принципів виборчого права сприятиме системному сприйняттю механізму правового забезпечення виборчих взаємовідносин та можливості диференціювати їх на окремі види, які мають певне значення у формуванні єдиного правового режиму в організації та проведенні виборів, реалізації та захисті виборчих прав громадян.

Список використаних джерел:

1. Избирательное право и избирательный процесс в Российской Федерации. Учебник для вузов. Отв. ред. – доктор юридических наук А.В. Иванченко. – М.: Издательство НОРМА, 1999. – 856 с.
2. Дмитриев Ю.А., Израелян В.Б. Избирательное право и процесс в Российской Федерации. – Ростов-на-Дону: Изд-во "Феникс", 2004. – 864 с.
3. Ковальчук О.Б. Виборчий процес в Україні: Автореф. Дис ...канд. юрид. наук: 12.00.02 – конституційне право. Одеса, 2003. – С. 4.
4. Марцеляк О.В. Вибори народних депутатів України: Навчальний посібник. – Харків: ТОВ "ПРМЕТЕЙ-ПРЕС", 2007. – 620 с.
5. Конституційне право України: Підручник / за заг. ред. В.Л. Федоренка. – 4-е вид., перероб. і доопр. – К.: Видавництво Ліра-К, 2012. – 576 с.

Добровальський О. С.,
слухач 5-В курсу ННІЗДН НАВС.

МІСЦЕ ТА РОЛЬ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ У МЕХАНІЗМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН

Забезпечення прав і свобод людини – це створення умов, необхідних для здійснення прав людини, та напрями державної діяльності – забезпечення реалізації прав людини, охорона та захист прав і свобод людини. Саме держава зобов'язана забезпечити кожну людину, якщо її права порушено, ефективними засобами правового захисту.

Найважливішим чинником реального забезпечення прав і свобод людини, поряд з їх визнанням, дотриманням і повагою, є гарантування, яке здійснюється за допомогою специфічних засобів – гарантій, що надають усім елементам правового статусу особи реального змісту, завдяки яким стає можливим безперешкодне здійснення прав і свобод, їх охорона від можливих протиправних посягань і захист від незаконних порушень.

Особливе місце тут посідають суд, прокуратура та інші правоохоронні органи. Правоохоронні органи – система державних та уповноважених державою громадських формувань, основною функцією яких є боротьба зі злочинністю та іншими правопорушеннями. До правоохоронних органів належать прокуратура, суди, органи Міністерства юстиції, органи Міністерства внутрішніх справ, Служба безпеки, Державний департамент України з питань виконання покарань, Митна служба, прикордонна служба, адвокатура, нотаріат, податкова міліція, різні державні комісії та комітети, що здійснюють правозастосовчу або правоохоронну діяльність.

Сфера діяльності органів внутрішніх справ має складну і багатопланову структуру. Вона включає в себе певні групи суспільних відносин, які пов'язані: із захистом особи і держави від злочинних та інших протиправних посягань; із забезпеченням громадського порядку та громадської безпеки; із захистом об'єктів незалежно від форм власності; з розкриттям і розслідуванням злочинів; із забезпеченням дотримання правил перебування в Україні іноземців та осіб без громадянства тощо.

Згідно із Законом України "Про міліцію" (ст. 2) основними її завданнями є: забезпечення особистої безпеки громадян, захист їх прав і законних інтересів; своєчасне запобігання злочинам та адміністративним правопорушенням; швидке і повне розкриття злочинів; охорона громадського порядку та забезпечення громадської безпеки; захист власності від протиправних посягань; надання правової та організаційної допомоги громадянам, посадовим особам та іншим суб'єктам у здійсненні їх законних прав та інтересів. Таким чином, гарантія прав і свобод людини й громадянина міліцією реалізується через виконання нею своїх головних функцій. У підсумку всі інші завдання є похідними від головного – забезпечення захисту прав і свобод людини та громадянина у комплексі з інтересами суспільства.

Аналіз законодавства та практики роботи різноманітних служб дозволяють визначити такі основні напрямки діяльності органів, служб та підрозділів МВС України щодо забезпечення реалізації, охорони та захисту конституційних прав, свобод і законних інтересів громадян: захист людини, її життя, здоров'я, прав, свобод та законних інтересів незалежно від віку, статі, національності, расової приналежності, мови тощо; недопущення у своїй

діяльності незаконних обмежень і порушень прав, свобод та законних інтересів громадян; безпосередня охорона задекларованих у Конституції держави прав, свобод і законних інтересів людини й громадянина; забезпечення необхідних умов реалізації громадянами певних прав, свобод та законних інтересів.

Міліція поряд з іншими правоохоронними органами покликана приводити в дію механізм правової охорони.

Конституційні норми, спрямовані на забезпечення державою реалізації, охорони та захисту прав, свобод і законних інтересів людини й громадянина, потребують від міліції та інших правоохоронних органів послідовно спрямовувати свою правозастосовчу діяльність на забезпечення добробуту людини, ґрунтуючись при цьому на принципі верховенства положень, закріплених в Основному Законі держави, дотримання якого є однією з головних умов створення демократичної, соціальної, правової держави. Його реалізація пов'язана із втіленням у життєдіяльність суспільства формули: "людині дозволено все, що не заборонено законом".

Забезпечення, гарантованість, реалізація, охорона та захист прав, свобод і законних інтересів людини передбачають не тільки відповідну діяльність державних органів, а також активні дії у межах закону самого носія гарантованих Конституцією України прав та свобод з поновлення ним свого порушеного права без звернення до компетентних органів, і міліція реалізації цього положення повинна сприяти.

Згідно з чинним законодавством України органи внутрішніх справ повинні гарантувати громадянам України і всім, хто перебуває на її території тимчасово, забезпечення відповідних умов реалізації їх прав і свобод.

Міліція виконує завдання у межах компетенції у точній відповідності до конституційних гарантій забезпечення прав і свобод людини: принципу презумпції невинуватості у вчиненні злочину; обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях. Усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь. Ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину (ч. 2, 3 ст. 61 Конституції України); кожен, у випадках, передбачених законом, має право на правову допомогу. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав (ст. 59 Конституції України); ніхто з працівників міліції при виконанні завдань не зобов'язаний виконувати явно злочинні розпорядження чи накази (відповідно до ст. 60 Конституції України); найголовніше те, що оцінка роботи органів міліції здійснюється населенням.

Органи внутрішніх справ, порівняно з іншими правоохоронними органами, вирішують найбільш широке коло питань, пов'язаних із захистом прав, свобод і законних інтересів людини. Тому дуже важливо визначити роль та значення держави в цілому, окремих її органів у забезпеченні реалізації конституційних прав і свобод людини. Тут важливу роль відіграє ефективна діяльність правоохоронних органів, зокрема органів внутрішніх справ (міліції). Їх функції у механізмі реалізації прав і свобод людини, як уже зазначалося, різноманітні: від створення гарантованих умов їх реалізації у громадських місцях до захисту злочинно порушених, із застосуванням найсуворіших за законом примусових заходів.

Данилюк О. І.,
слухач 4-В курсу ННІЗДН НАВС

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЛАДИ РАЙОНУ У МІСТІ (НА ПРИКЛАДІ СОЛОМ'ЯНСЬКОГО РАЙОНУ М. КІЄВА)

Проголосивши незалежність, Україна стала на шлях розбудови власних владних інституцій, що почали успішно здійснювати радикальні суспільні перетворення, спрямовані на встановлення демократичної, правової, соціально орієнтованої держави. В Україні виникла об'єктивна необхідність реформування органів управління всіх рівнів, у результаті чого за період 1991–2013 років відбулись суттєві кількісні та якісні зміни в центральних і місцевих органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування.

Удосконалення управління районом міста на демократичних засадах є дуже актуальною проблемою для сучасного розвитку України, яка успадкувала тоталітарну модель взаємовідносин управління міської влади та влади районів в містах. Більш як десятирічний досвід розбудови держави свідчить, що нова модель організації управління приживається на вітчизняному ґрунті значно повільніше і важче, ніж це видавалося у романтичних сподіваннях перших років незалежності.

Одним із важливих елементів взаємозв'язку держави й суспільства є місцеве самоврядування – громадсько-політичний і правовий інститут, що набуває все більшого значення як демократична форма публічної влади на місцях. Основи організації та функціонування місцевого самоврядування в сучасний період мають прояв у процесах, пов'язаних із становленням громадянського суспільства, формуванням системи парламентаризму, захистом прав та свобод людини і громадянина тощо.

Місцеве самоврядування в Україні переживає період конституційно-правового становлення, втілення принципів Європейської Хартії місцевого самоврядування у життєдіяльність територіальних громад сіл, селищ, міст та районів в містах. Врахування національних традицій, а також світового досвіду, розумне поєднання цих складових є передумовою успішного розвитку та становлення муніципальних відносин у державі в цілому та удосконалення управління районом міста зокрема.

Розкриття обраної теми знайшли відображення в працях таких науковців, як: В. Борденюк, М. Корнієнко[1], В. Кравченко[2], В. Куйбіда[3], М. Пухтинський, Ю. Панейко, А. Колодій, Н. Нижник та інші. Проте повне висвітлення управління районом міста з позиції правового регулювання і значення для сучасного розвитку місцевого самоврядування висвітлено не повно.

Компетенція органів та посадових осіб місцевого самоврядування щодо організації управління районом міста визначена в Конституції України, Законі України "Про місцеве самоврядування в Україні"[4], "Про столицю України – місто-герой Київ"[5] та інших нормативних актах. Представляється можливим визначити компетенцію за наступними напрямками: в сфері соціально-економічного розвитку; в галузі бюджету, фінансів і цін; в галузі управління комунальною власністю; в галузі житлового комунального господарства; в

сфері освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури та спорту; у сфері соціального захисту.

Розвиваючись як адміністративно-політичний, соціально-економічний, історико-культурний центр відповідної території, місто набуває характерних рис, що виділяє його з-поміж інших об'єктів конституційно-правового регулювання. Усі ці особливості знаходять свій вираз у конституційно-правовому статусі міста, який визначає його місце у складній системі конституційно-правових відносин. Зазначена проблема, управління районом міста в Україні, має багатоаспектний характер. Вона торкається майже споконвічного питання про окреслення оптимальної межі між міським і районним в місті управлінням, визначення доцільного складу посад органів і посадових осіб місцевого самоврядування, як службовців місцевого самоврядування, та відповідних місцевих державних адміністрацій, як державних службовців. Тому, маючи можливість спиратися на історичний та світовий досвід вирішення проблеми збалансування державного управління і муніципального лідерства в різноманітних моделях організації існування міст та районів в містах, Україна не звільнена від необхідності творчого пошуку в царині державного будівництва та місцевого самоврядування.

Становлення міського самоврядування в аспекті передачі на місцевий рівень не лише відповідальності, а й необхідних повноважень як управлінського так і правового характеру стосовно ресурсів та потенціалу міста поки не відбулось. І це є визначальною проблемою. Конституційний статус міста Києва визначив особливу модель управління, що заснована на поєднанні місцевого самоврядування та прямого державного управління. В місті Києві відбулася адміністративна реформа, підставою для якої стало рішення Київської міської ради від 30 січня 2001 року "Про адміністративно-територіальний устрій м. Києва", яким було затверджено 10 районів, а саме: Дарницький, Дніпровський, Солом'янський, Святошинський, Оболонський, Голосіївський, Печерський, Подільський, Деснянський, Шевченківський.

Підвищену увагу управлінському апарату району в місті слід приділяти зовнішній діяльності, яка містить в собі різні зв'язки і відносини з іншими містами не лише України, але й зарубіжжя. Принцип відкритості адміністративно-територіальних меж для нових виробництв і технологій дозволить накопичувати ресурс для реалізації міської стратегії і розширити ринковий простір.

На нашу думку процес реформування повинен досягти формування сучасної державної та самоврядної кадрової політики – українській по своїй суті, прогресивно-реформаторської по своєму характеру, демократично-правової по своїй професійно-функціональній орієнтації і високодуховної з точки зору морально-етичних принципів. Пропонуємо чітко в законодавстві конкретизувати порядок утворення і ліквідації районів в містах. Сьогодні ці недоліки заважають створити міцну управлінську вертикаль, що не сприяє успішному вирішенню соціально-економічних питань.

Райдержадміністрація Солом'янського району міста Києва належить до структури з потрійним рівнем управління, і за світовими досягненнями вважається менш демократичною. Керівництво використовує в роботі стандартні процедури та приписи, а в завданнях підлеглих окремих структурних відділів та управлінь багато спільного, введення нових задач для

підлеглих майже відсутні. Пропонуємо переглянути організаційні засади управління Солом'янською районною в місті Києві адміністрацією, а саме забезпечити гнучкість поведінки структурних підрозділів, що надто важливо в сучасних ринкових умовах.

В роботі наголошується, що головне завданням управлінських кадрів солом'янської держадміністрації полягає в тому, щоб кожна людина особисто відчула результативність роботи районної влади щодо поліпшення рівня життя та умов проживання у районі.

Список використаних джерел:

1. Закон України від 26.03.1992р. "Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування" // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – №28. – Ст. 387.
2. Корнієнко М. Державна влада і місцеве самоврядування: актуальні питання теорії і практики // Українське право, 1995. – № 1(2). – С. 70-76.
3. Кравченко В. Соціально-економічні проблеми міст та шляхи їх розв'язання. / Місцеве та регіональне самоврядування України. –1994. – №4. – С. 57-62.
4. Куйбіда В.С. Конституційно-правові проблеми міського самоврядування в Україні. – Львів: Літопис, 2001. – С. 94-95.
5. Про столицю України місто – герой Київ. Закон України / Відомості Верховної Ради, №11. – Ст. 79.

Габдрахманова Л. М.,
слухач 2 курсу ННІЗДН НАВС.

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ

Права людини – це права, нерозривно пов'язані з самим існуванням людини: право на життя, на свободу у всіх її проявах, право на повагу людської гідності, на опір пригнобленню.

Ці права невід'ємні, інакше кажучи, заборонено будь-яке посягання на них. Права людини можуть бути обмежені лише в тій мірі, в якій це необхідно для захисту прав іншої людини. Вони невідчужувані, іншими словами, людина сама не має права від них відмовитися, бо без цих прав вона вже не є людиною. Права людини належать кожному індивіду, незалежно від належності до громадянства тієї або іншої країни, расової або національної приналежності. Кожна людина є носієм природних, породжених самою природою людини, прав.

Визнання і захист прав людини – головний обов'язок держави. Держава жодною мірою не наділяє індивіда правами, вона лише повинна визнати їх існування. Прийнявши Конституцію, Українська держава визнала і узяла під свій захист невід'ємні, невідчужувані права людини.

Права громадянина – це права члена державно-організованого громадянського суспільства. Під правами громадянина розуміють, перш за все, можливість брати участь в управлінні суспільними і державними справами:

право на об'єднання в партії і громадські організації, право обирати і бути обраним до органів державної влади України.

Права людини і громадянина або визнаються і захищаються державою як нерозривно існуючий комплекс, або вони порушуються – повністю чи частково. Неприпустиме нехтування одними правами під приводом реалізації інших прав. Цілісність інституту прав людини і громадянина гранично точно виражена у Віденській декларації Всесвітньої конференції з прав людини 1993 р.: "Всі права людини універсальні, неподільні, взаємозалежні і взаємопов'язані. Міжнародне співтовариство повинне відноситися до прав людини глобально, на справедливій і рівній основі, з однаковим підходом і увагою". Таким чином, всі права людини і права громадянина повинні захищатися державою. З цією метою в Україні створені певні державні інститути. Гарантом права і свобод людини і громадянина є Президент України.

Конституція розмежовує поняття "права" і "свободи". Проте, це в цілому рівнозначні, співпадаючі за об'ємом, поняття. Крім того, вважається, що термін "свобода" законодавець використовує у тому випадку, коли указує на максимальну свободу вибору варіанту поведінки особистості в тій або іншій сфері суспільного життя, а при вказівці на можливість користування конкретним благом застосовується термін "право". Більшість авторів, які досліджували це питання, схиляються до думки, що принципових відмінностей між цими поняттями немає. Можна порівняти, наприклад, свободу наукової, технічної творчості та право на творчість, право на вибір професії і свободу вибору професії. Ці та інші приклади свідчать, що одну і ту ж правову можливість розглядають як право, і як свободу. Історично склалося так, що деякі права іменують свободами: свобода думки і слова, свобода світогляду та віросповідання, свобода мітингів, походів і демонстрацій.

Система конституційних прав і свобод особистості охоплює всі сфери життя діяльності людей і відповідає міжнародним стандартам прав людини. З урахуванням міжнародно-правових стандартів права і свободи класифікуються на:

- громадянські (особисті права) і свободи;
- політичні права і свободи;
- економічні права;
- соціальні права; екологічні права;
- культурні права і свободи.

Конституція першорядне значення відводить особистим правам і свободам. Громадянські (особисті) права і свободи – це права у сфері особистого життя і особистої безпеки, вони торкаються індивідуального, приватного життя людини.

Питання прав і свобод людини і громадянина сьогодні є найважливішою проблемою внутрішньої та зовнішньої політики всіх держав світової співдружності. Саме стан справ у сфері забезпечення прав і свобод особи, їх практичної реалізації є тим критерієм, за яким оцінюється рівень демократичного розвитку будь-якої держави й суспільств в цілому.

Секція 3. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

Воронятніков О. О.

інспектор відділу кадрового забезпечення НАВС,
кандидат юридичних наук

ПАСПОРТНА СИСТЕМА В УКРАЇНІ: ПИТАННЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ

Паспортна система - це сукупність правових норм, які визначають видачу паспортів, засвідчують особистість громадян України, їх прописку, виписку і реєстрацію з метою обліку населення, впорядкування переміщення його по території країни, реалізацію конституційних прав та виконання обов'язків громадян, що сприяють охороні громадського порядку та державної безпеки.

Історія виникнення паспортної системи, та власне паспорта, сягає далеко в минуле. Як свідчать історико-літературні джерела, паспортна система виникла ще в XV ст. Вона відмежовувала осіб, які займались комерційною та господарською діяльністю, від бідної верстви населення, що постійно змінювала своє місце проживання, а також забезпечувала ремісникам і торговцям свободу пересування всередині держави та за її межами.

В Росії паспортна система виникла при царюванні Петра I., і слугувала цілям попередження ухилень від рекрутської повинності та різних податків. Ця система проіснувала певний період, але після перемоги Великої Жовтневої революції з поваленням буржуазно-поміщицького апарату і його інститутів була відмінена, а царський паспорт був ліквідований.

Згодом, 20 червня 1923 року було прийнято декрет про видачу громадянам, яким виповнилось 16 років, посвідчення особи строком на три роки. За бажанням володільця вклеювалась його фотографія. Згодом, 27 грудня 1932 року було видано постанову ЦВК і РНК СРСР, яка стала основоположним актом про створення в державі єдиної паспортної системи з обов'язковою пропискою.

Таким чином, було створено паспортну систему, яка спричинила покращення обліку трудових ресурсів, населення міст і убезпечила від осіб не зайнятих суспільно корисною працею (крім інвалідів та пенсіонерів), очистила населені пункти від кримінальних елементів тощо. Надалі в паспортну систему внесені деякі доповнення: відмітки про одруження чи розлучення, вклеювання на першу сторінку фотографії тощо.

Із здобуттям Україною незалежності певний час діяла паспортна система Радянського Союзу, а тому постала нагальна потреба у створенні та розвитку інституту паспортної служби України.

Для здійснення цього заходу було видано ряд державних документів, відповідно до яких підтвердження громадянства України та посвідчення особи власника є паспорт громадянина України та свідоцтво про народження, а документами, що посвідчують особу громадянина України за кордоном і при перетинанні державного кордону України є – паспорт громадянина України для виїзду за кордон або дипломатичний і службовий паспорти, посвідчення особи моряка, члена екіпажу, проїзний документ дитини, посвідчення особи на повернення в Україну.

Паспорт громадянина України є документом, що посвідчує особу власника, підтверджує громадянство України та видається кожному громадянину України підрозділами Державної міграційної служби України після досягнення 16-річного віку. Паспорт є дійсним для укладання цивільно-правових угод, здійснення банківських операцій, оформлення доручень іншим особам для представництва перед третьою особою лише на території України, якщо інше не передбачено міжнародними договорами України. Термін дії паспорта не обмежується.

З метою модернізації паспортної системи в Україні, 6 грудня 2012 року набрав чинності Закон України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус». Відповідно до цього Закону розпочато процес поступового впровадження документів, що міститимуть безконтактний електронний носій із біометричними даними власника документа.

Біометричними називають документи, що посвідчують особу та містять електронний носій інформації, на якому записано інформацію про біометричні дані власника документа з метою його ідентифікації. Передбачається, що такі документи найбільш захищені від підробок та виключають можливість користування ними будь-якою особою, окрім власника. Головна ідея впровадження більш захищених документів, які забезпечують ідентифікацію особи - це суттєве підвищення захищеності суспільства від проявів злочинності та міжнародного тероризму.

Для того, щоб розпочати оформлення та видачу біометричних документів громадянам, необхідно завершити роботи з розробки та затвердження підзаконних актів (стосовно технічних описів документів, а також порядку їх оформлення та видачі), а також забезпечити технічні умови для фотографування громадян, зчитування відбитків пальців та внесення даних до відомчої інформаційної системи у всіх підрозділах Державної міграційної служби України, які видаватимуть такі документи. Територіальних підрозділів (громадяни часто називають їх «паспортними столами») в Україні є 679.

Відразу після завершення підготовчих заходів буде визначено дату, з якої територіальні підрозділи почнуть приймати заяви з оформлення біометричних документів.

Біометричні паспорти набувають все більшого поширення у світі. Відповідно до інформації всесвітньої організації цивільної авіації (ICAO) більше 90 країн, з 193 держав-членів ООН, в даний час видають такі документи, при цьому ще більше двадцяти держав готові до впровадження таких документів в найближчі роки.

Близько 45 країн з числа тих, які видають біометричні документи, зберігають на документах одночасно і відбитки пальців, і зображення особи, в той же час більше 30 країн використовують лише оцифроване фото власника документа. Решта країн в даний час використовують тільки зображення обличчя, але найближчим часом планують використовувати і дані дактилоскопії.

Паспорт громадянина України, виготовлений у формі пластикової картки буде більш зручним та зносостійким ніж паперовий аналог.

Білик В. О.

здобувач кафедри економічної безпеки НАВС

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ БОРОТЬБИ З ЕКОНОМІЧНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ УКРАЇНИ

В умовах становлення демократичного та правового суспільства в Україні і світі пріоритетне місце серед різних напрямів державного регулювання посідає адміністративно-правове регулювання діяльності підрозділів, які займаються боротьбою з правопорушеннями в економічній сфері.

Важливість ефективного адміністративно-правового регулювання діяльності підрозділів ДСБЕЗ України не викликає сумнівів у більшості представників юридичної, економічної науки і правозастосовної практики. Водночас, чинне законодавство вочевидь не забезпечує вказаної ефективності. Прогалини, недоліки та колізії наявні майже в усіх сферах регулювання вказаної діяльності не тільки підрозділів ДСБЕЗ України, а й ОВС загалом, про що, зокрема, свідчать численні публікації з відповідних питань у ЗМІ, тематика зустрічей, конференцій, круглих столів, слухань, які проводять різноманітні державні та приватні інституції. Інколи названі заходи зумовлюють відповідні правотворчі процеси, наслідками яких є вдосконалення чинних нормативно-правових актів.

Варто зазначити, що у сфері боротьби з економічними правопорушеннями адміністративно-регулювання передбачає встановлення загальних правил і порядку здійснення діяльності підрозділів ДСБЕЗ України, зокрема боротьба з економічними правопорушеннями, відповідальність за дотримання цих правил, включає вплив держави та її органів на діяльність підрозділів ДСБЕЗ України. Адміністративно-правове регулювання повинно базуватися на легітимно визначеній стратегії суспільного реформування та розвитку підрозділів ДСБЕЗ України, відповідних програмах, планах боротьби з економічними правопорушеннями, механізмі обов'язкового їх виконання, державному контролі та адміністративно-правовому примусі. Оскільки адміністративно-правове регулювання діяльності підрозділів ДСБЕЗ України здійснюється, в основному, через прийняття відповідних актів законодавства, то, на нашу думку, є підстави іменувати його державно-правовим регулюванням. При цьому, слід зазначити, що в арсеналі впливу на діяльність підрозділів ДСБЕЗ України у держави, крім правових, активно використовуються й інші засоби регулювання – організаційні, фінансові, кадрові та ін.

Фундаментальною основою здійснення адміністративно-правового регулювання підрозділів ДСБЕЗ України виступають норми права, які покликані врегулювати та впорядкувати відповідні процеси, забезпечити їх цілеспрямованість, системність, стабільність і збалансованість. У зв'язку з цим удосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності підрозділів ДСБЕЗ України, підвищення його ефективності безпосередньо залежить від розвитку нормативно-правових засад його здійснення, що зумовлює, серед іншого, необхідність ґрунтовного дослідження їх системи, з'ясування її характерних особливостей.

Враховуючи актуальність тематики, пов'язаної з адміністративно-правовим регулюванням діяльності підрозділів ДСБЕЗ України, вивченню правових аспектів його здійснення останнім часом присвячено чимало наукових праць, зокрема таких відомих авторів, як: О.М. Бандурка, Є.А. Железов, О.Ф. Долженков, І.П. Козаченко, О.Є. Користін, В.Д. Пчолкін, С.С. Чернявський та ін., а також ціла низка науковців, які досліджували правові засади протидії економічним правопорушенням, управління в ОВС, державне регулювання економічної безпеки та економічної політики держави тощо. Втім, у наукових джерелах поки що бракує загально-правових досліджень системи нормативно-правового матеріалу, що стосується адміністративно-правового регулювання діяльності підрозділів ДСБЕЗ України.

В основі адміністративно-правового регулювання діяльності підрозділів ДСБЕЗ України лежить великий масив нормативно-правових актів, які регулюють відносини у різних сферах економіки: податкової, бюджетної, інвестиційної, кредитної, валютно-фінансової, митної, інтелектуальної, науково-технічної тощо.

Під правовими засадами діяльності підрозділів ДСБЕЗ України розуміють науково обгрунтовану систему норм, які містяться в законах і підзаконних нормативно-правових актах, створюють правові передумови для здійснення відповідних заходів, або безпосередньо регламентують правові, організаційні і тактичні питання застосування оперативного-розшукових сил, засобів, методів і форм боротьби з економічною злочинністю.

Важливим є визначення та відокремлення з арсеналу правового регулювання діяльності підрозділів ДСБЕЗ України лише ті, що відносяться до адміністративно-правових, та разом з іншими надають умови для створення працівниками підрозділів ДСБЕЗ України реальних можливостей для виконання своїх завдань.

Адміністративне право, на відміну від інших галузей права, регулює порядок застосування норм конституційного, господарського, податкового та інші галузей права, в яких визначаються майнові, економічні та ін. права людини і громадянина, компетенцію державних органів.

Таким чином, адміністративно-правове регулювання передбачає насамперед регулювання за допомогою норм адміністративного права суспільних відносин, що виникають в процесі діяльності підрозділів ДСБЕЗ України, вплив на неї з допомогою передбачених в законодавстві елементів.

Крім того, для адміністративно-правового регулювання діяльності підрозділів ДСБЕЗ України важливим засобом виступає реалізація норм адміністративного права. Причому, тут важливі усі способи реалізації і використання, коли співробітник підрозділу ДСБЕЗ України особисто використовує засоби реалізації, додержання та виконання норм, а особливо – застосування певних норм адміністративного права з метою боротьби з економічними правопорушеннями.

Адміністративно-правове регулювання діяльності підрозділів ДСБЕЗ України потребує чіткого законодавчого визначення, що має важливе практичне значення для кожного її співробітника: по-перше, діяльність підрозділів ДСБЕЗ України – це діяльність, яка здійснюється її працівниками, як представниками державної влади; по-друге, діяльність підрозділів ДСБЕЗ

України має форму державно-правової боротьби з економічними правопорушеннями.

Тому, діяльність підрозділів ДСБЕЗ України повинна чітко відповідати вимогам законодавства. Варто зазначити, що в процесі вказаної діяльності у деяких випадках суттєво обмежуються права і свободи громадян, наприклад, зняття інформації з каналів зв'язку, проведення обшуків тощо. Такі «випадки» вторгнення у права громадян можуть бути допущені тільки за рішенням суду у випадках і межах, установлених законом.

Але, з іншого боку, рівень правопорушень в економічній сфері потребує від працівників підрозділів ДСБЕЗ України рішучих дій. Тому, чітке адміністративно-правове регулювання їх діяльності дозволить працівникам ДСБЕЗ України при виконанні попереджень, припиненні та розкритті правопорушень та злочинів в економічній сфері досягати необхідних результатів, з одного боку, а з іншого – діяти в рамках своїх повноважень та встановленого законодавством порядку, використовувати надані їм законом права, адекватно обстановці.

Визначення ефективного адміністративно-правового регулювання діяльності підрозділів ДСБЕЗ України потребує законодавчого визначення як пріоритетного завдання, консолідації зусиль правоохоронних та інших органів центральної виконавчої влади, з одночасним належним нормативно-правовим забезпеченням діяльності відповідних підрозділів ОВС України.

Лавренчук М. О.,

ад'юнкт кафедри економічної безпеки НАВС

ЩОДО ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ЗДІЙСНЕННЯ АГРАРНОЇ РЕФОРМИ

В аграрному секторі, як відомо, відбуваються всеохоплюючі за масштабами і унікальні за соціально-економічною сутністю перетворення, кінцевою метою яких є утвердження в аграрному секторі економіки ринкових засад функціонування і розвитку. Докорінно змінюються визначальні ланки виробничого базису – власність на майно і землю та організаційно-правовий статус господарюючих осередків. Створюється багатокладне господарство, трансформуються економічні відносини між інтегрованими господарюючими суб'єктами, задіяними у виробництві продовольчих товарів, утверджуються якісно нові риси у свідомості і психології селян, що набули особистого права власності на конкретні її об'єкти.

Приватизаційні процеси на селі, які набули нині національного значення і масштабності, на початковому етапі мали спорадичний характер. Ініціаторами таких процесів виступили окремі колгоспи, керівники яких вважали, що приватизація власності має забезпечити небувалий прорив у нарощуванні продуктивності сільського господарства. Початок приватизації було покладено паюванням і персоналізацією майна в ряді аграрних господарств України. Згодом цей процес набрав загальнодержавного поширення. Розпочався і набув розмаху також процес приватизації землі.

Продовжує здійснюватися аграрна реформа, яка викликала необхідність наукового осмислення дуже широкого кола пов'язаних з цим

теоретичних питань, вивчення і узагальнення зарубіжного досвіду щодо власності на землю, опрацювання методичних і розробки суто практичних рекомендацій стосовно роздержавлення і приватизації власності з урахуванням специфічних особливостей ведення вітчизняного сільського господарства та менталітету населення. Від самого початку аграрної реформи і донині їй приділяють надзвичайно велику увагу науковці і працівники державних установ, законодавці та фахівці аграрної практики. Цій проблемі присвячена велика кількість фундаментальних теоретичних наукових праць і опублікованих прикладних розробок, безліч статей у журналах і газетах, що значно утруднює можливість подання матеріалу з питань аграрної реформи, який би відзначався оригінальністю. Але в такому плані завдання і не визначається. Ставиться мета бодай фрагментарного висвітлення основних аспектів, еволюції і результатів аграрної реформи, що викликали зародження нових тенденцій у сільськогосподарському виробництві та в інтеграційних зв'язках його з переробними підприємствами.

Кінцевою, і притому головною метою аграрної реформи визначалося відродження господаря на землі, кровно заінтересованого в її ефективному використанні та збереженні родючості. Ефективність використання землі, її збереження та підвищення родючості значною мірою залежить від того, кому вона належить, хто її господар, власник, хто її використовує і на яких засадах. Вважалося також, що здійснення аграрної реформи, досягнення такого становища, коли кожний об'єкт власності (земельна ділянка) матиме свого конкретного суб'єкта, стане також важливою передумовою формування ринкового середовища. З одного боку, процес комерціалізації розвивається в напрямі від великих колективних до індивідуальних і дрібногрупових приватних структур, з іншого – справжній розвиток підприємництва можливий на приватному капіталі і засобах виробництва, повній (особистій) заінтересованості і відповідальності підприємця за їх ефективне використання.

Здійснення аграрної реформи слід вважати велінням часу, нагальною необхідністю докорінних соціально-економічних змін на селі, які б започаткували стійкий поступ сільськогосподарського виробництва. Роздержавлення і приватизація – це об'єктивні економічні процеси, необхідність проведення яких обумовлюється падінням мотивації до праці нижче суспільно необхідного рівня, стагнацією виробництва, яка загрожує продуктивним силам і виробничим відносинам стати на шлях регресивного розвитку.

За час, що минув від початку здійснення аграрної реформи, Верховною Радою України розроблено і прийнято цілий ряд законодавчо-нормативних актів, що регламентують практичне вирішення питань приватизації землі та утворення нових організаційно-правових форм виробництва. Видано також декілька Указів Президента України, спрямованих на прискорення і поглиблення аграрної реформи. І тим не менше, з часу прийняття Верховною Радою України постанови “Про земельну реформу” (1990р.) і практично до кінця 1999р. було лише здійснено розподіл (паювання) земельних масивів сільськогосподарських підприємств між громадянами, що мали на це право, а колгоспи в основній масі перетворено в колективні сільськогосподарські підприємства (КСП). Проте, на жаль, колективні сільськогосподарські підприємства успадкували від колгоспів практично усі притаманні їм недоліки

у земельній і майновій власності, у системі господарського управління та організації і оплати праці, у персональній відповідальності за несумлінну працю чи завдані господарству збитки. Працівники КСП фактично не стали господарями на землі, її власниками, не зазнала змін і їх мотивація до праці. Лише незначна частка господарств набула інших організаційно-правових форм, близьких за змістом до структур підприємницького типу, здатних більш вчасно і швидко адаптуватися до режиму ринкового економічного середовища.

Тому, цілком закономірно, що наслідки реформування не справили бодай найменшого позитивного впливу на стан сільськогосподарського виробництва, його продуктивність.

В опублікованих роботах, на підставі ґрунтовного і всебічного аналізу аграрних перетворень в Україні, наводиться чисельний перелік причин аграрної кризи і повільних темпів реформування сільського господарства. Це: несвоєчасне відпрацювання офіційної аграрної політики держави; нечіткість державної політики щодо побудови нового суспільного устрою на селі; політичне протистояння стосовно розвитку аграрних відносин; недосконалість організаційного забезпечення аграрних перетворень; тактичні прораханки; переважно формальне здійснення аграрних перетворень; повільний характер реформування аграрних відносин; недосконалість організації державного управління реформуванням аграрних відносин; недооцінка інформаційно-роз'яснювальної роботи серед селян щодо аграрної реформи.

Названі авторами причини відповідають дійсності. Достатньо сказати, що з метою практичного здійснення аграрної реформи не були завчасно розроблені відповідні комплексні цільові програми (загальнодержавна і регіональні), що базувалися б на науково обґрунтованій науковій концепції, конкретних методичних і практичних рекомендаціях. Неодмінними в таких програмах мали б бути: чітко сформульована кінцева мета; тактичні завдання і етапи реформи; визначені конкретні пріоритети і напрями; засоби і специфіка аграрних перетворень з урахуванням особливостей регіонів. Виконання таких програм доцільно було супроводжувати спеціально розробленими системами моніторингу, що давали б можливість вчасно і оперативно коригувати усі параметри процесу аграрних перетворень.

Мораренко І. В.,

здобувач кафедри економічної безпеки НАВС

ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРИМУСУ В ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

На теперішній час питанням адміністративного примусу загалом та при здійсненні фінансового моніторингу, зокрема, у своїх придіяли увагу окремі науковці, серед яких О. М. Бандурка, І. П. Голосніченко, Т. О. Коломоєць, А. Т. Комзюк, О.Є. Користін та інші. Проте, й досі питання застосування адміністративного примусу суб'єктами фінансового моніторингу залишаються вивченими не у повному обсязі. До завдань даної статті необхідно віднести визначення особливих ознак заходів адміністративного примусу, які застосовуються при фінансовому моніторингу окремих фінансових операцій.

Особливістю фінансового моніторингу є те, що він здійснюється на

двох взаємопов'язаних рівнях. На першому рівні відбувається виявлення операцій, які підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу та операцій, пов'язаних з легалізацією доходів, шляхом порівняння нормативно закріплених ознак операцій, які підлягають обов'язковому та внутрішньому фінансовому моніторингу, з ознаками операцій, які проводить суб'єкт первинного фінансового моніторингу. А на другому – перевірка вищевказаної інформації про зв'язок фінансових операцій з легалізацією доходів, здобутих злочинним шляхом. Але у будь-якому випадку особи, які уповноважені на здійснення фінансового моніторингу як на першому, так і на другому рівнях, - суб'єкти фінансового моніторингу. Отримавши відповідну інформацію суб'єкти фінансового моніторингу повинні вжити заходів, передбачених законодавством.

У сучасній державі основними методами проведення правової політики, до однієї зі сфер яких відноситься також й фінансовий моніторинг, є переконання і примус у різних формах, проявах і сполученнях, що охоплює широкий арсенал засобів впливу на свідомість і поведінку людей: виховання, покарання, відповідальність, санкції (заохочувальні та негативні), заборони, дозволи, запровадження правової культури, підвищення правосвідомості тощо.

Суб'єкти фінансового моніторингу у своїй діяльності поєднують застосування як методу переконання, так і методу примусу. До перших з перерахованих належать різноманітні рекомендації й інструкції, що спонукають фінансові інститути та інших економічних агентів дотримуватись встановлених правил щодо здійснення операцій і роботи з клієнтурою. Крім рекомендацій та інструкцій до цієї категорії можна також віднести всілякі роз'яснення, семінари, навчання для працівників кредитних й інших установ.

Але найбільш дієвою можна назвати другу групу методів – методів примусу – належать заборони та санкції, які застосовуються у випадку невиконання положень чинного законодавства щодо запобігання відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом. Ці методи державного управління належить до, певним чином, жорстких засобів впливу. Саме тому, посадові особи органів управління застосовують примус, як правило, у поєднанні з іншими управлінськими прийомами. Авторитарність цього методу незаперечна, проте, нині немає жодної держави, яка б не використовувала його як найнеобхідніший засіб управління своїми справами.

Класифікація заходів адміністративного примусу традиційно здійснюється за таким критерієм як “розміщення” тієї чи іншої групи заходів відносно протиправної дії. Відповідно до цього, виділяють три групи примусових заходів.

Заходи першої групи мають на меті не дозволити протиправний вчинок і застосовуються, якщо правопорушення тільки передбачається. Їх прийнято позначати як заходи адміністративного попередження. Ці заходи (їх часто називають адміністративно-попереджувальними) застосовуються з метою попередження правопорушень за умови, якщо їх вчинення лише є можливим.

Сутність попередження (запобігання, профілактики) правопорушень полягає, по-перше, в тому, щоб не допустити протиправної поведінки з боку конкретних осіб, які до такої поведінки схильні; по-друге, в усуненні причин, що сприяють вчиненню правопорушень і утворенню умов, які виключають

протиправну поведінку.

У системі фінансового моніторингу в Україні до заходів адміністративного попередження можемо віднести: проведення ідентифікації особи, яка здійснює фінансову операцію, що підлягає фінансовому моніторингу; забезпечення виявлення і реєстрації фінансових операцій, що відповідно до Закону підлягають фінансовому моніторингу; надання уповноваженому органу інформації про фінансову операцію, що підлягає обов'язковому фінансовому моніторингу; сприяння суб'єктам державного фінансового моніторингу з питань проведення аналізу фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу; вжиття заходів щодо запобігання розголошенню інформації з питань фінансового моніторингу; зберігання документів, що стосуються ідентифікації осіб, якими здійснено фінансову операцію, що згідно з чинним законодавством підлягає фінансовому моніторингу.

Наступна група заходів має метою не дозволити розвинути протиправному вчинкові (припинити його), мінімізувати збитки. Вони застосовуються, якщо вчинок вже почав здійснюватися і отримали назву — заходи адміністративного припинення.

Заходи адміністративного припинення іноді в юридичній літературі називають “адміністративно-припинювальними”. З-поміж іншого, сама назва вказує на їх цільове призначення — припинення неправомірної поведінки. Їх призначення полягає: а) в припиненні протиправної поведінки; б) в усуненні шкідливих наслідків протиправної поведінки; г) у створенні необхідних умов для можливого в майбутньому притягнення винної особи до адміністративної відповідальності.

Заходи адміністративного припинення можуть застосовуватись як самостійні (наприклад, припинення функціонування пункту харчування у зв'язку з порушенням санітарно-епідеміологічних правил), так і разом з іншими заходами адміністративного примусу, зокрема, з адміністративними стягненнями.

У системі фінансового моніторингу такі заходи адміністративного припинення реалізуються через так зване блокування руху коштів на рахунках. Чинне вітчизняне законодавство у сфері запобігання відмиванню коштів, лише з травня 2010 року запроваджує використання конкретної норми направленої на блокування руху коштів. Поряд з цим, зазначений механізм передбачено Варшавською конвенцією (2005 року) щодо протидії відмиванню коштів, до якої Україна приєдналась та підписала ще у листопаді 2005 року.

Остання група заходів має метою реалізувати негативне ставлення до самого проступку і суб'єкту його вчинення. Вони застосовуються за умови, якщо встановлено склад протиправного вчинку, тобто вчинок уже є правопорушенням. Традиційно до них відносять адміністративні стягнення.

Проте, виділяючи у третій групі лише стягнення, слід визнати, що за межами класифікації залишаються заходи примусу, що (як і стягнення) застосовуються як заходи відповідальності адміністративного характеру. На нашу думку, такі заходи доцільно позначити терміном “заходи відповідальності за порушення адміністративно-правових установлень”.

Найбільш чітко окреслену класифікаційну групу заходів адміністративного примусу становлять примусові заходи впливу, які містяться

в адміністративно-правових санкціях і застосовуються за порушення адміністративно-правових установлень. Їх головною особливістю є те, що вони застосовуються виключно як заходи відповідальності та містяться в адміністративно-правових санкціях.

В юридичній літературі до цієї групи заходів адміністративного примусу доволі часто включають тільки адміністративні стягнення. Такий підхід звужує сферу застосування адміністративно-примусових заходів цієї групи, залишаючи за її межами заходи впливу адміністративних санкцій, що не належать до адміністративних стягнень.

Арбузова А. М.,
студентка курсу 4-К-1 юридичного факультету
ННІЗДН НАВС

АДМІНІСТРАТИВНЕ СУДОЧИНСТВО: ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ

На сьогоднішній день надзвичайно актуальним постає питання формування, розвитку та вдосконалення адміністративного судочинства. Питання передумов становлення і розвитку в Україні адміністративного судочинства потрібно розглядати ширше, беручи до уваги не лише правові передумови, а й суспільні передумови, що безпосередньо впливають на вищезгадані процеси. Саме тому одним з завдань даного дослідження є дослідження впливу на становлення та розвиток адміністративного судочинства саме суспільних передумов.

Об'єктом дослідження є коло суспільних відносин, що виникають у процесі формування та функціонування адміністративного судочинства. Предметом дослідження є зміст правового інституту адміністративного судочинства України, зокрема його матеріально-правового аспекту; обґрунтування необхідності реформування цього правового інституту в світлі Конституції України. Основною метою роботи є комплексне всебічне дослідження теоретичних основ адміністративного судочинства та проблем, які постають на шляху його розвитку.

Щодо історичних аспектів становлення адміністративного судочинства в Україні від зародження ідей захисту прав людини в античні часи до розвитку теорій правової держави і громадянського суспільства в нашій державі. Надзвичайно важливими є вивчення та розгляд передумов становлення адміністративного судочинства, правильна ідентифікація тих з них, які справили позитивний вплив на його розвиток, для найбільш повного використання їх потенціалу, а також передумов, які стримують розвиток даного виду захисту прав людини. Серед факторів, які суттєво вплинули на становлення адміністративного судочинства в Україні слід відзначити такі як правова культура громадян, зміни які відбулись у розумінні суспільного призначення адміністративного права, вплив діяльності міжнародних організацій та діяльності Європейського суду з прав людини на формування адміністративного судочинства та ін.

Щодо сучасного розвитку адміністративного судочинства та проблемам які виникають в процесі становлення та шляхи їх вирішення.

Недоліки діючої системи правосуддя полягають в тому, що системі судових інституцій характерна нерациональна побудова та розподіл юрисдикції, що спричиняє розгляд спору різними судами одного рівня та несправедливе обмеження права на оскарження судових рішень по окремих категоріях справ. Навіть на станом на сьогоднішній день українські суди ще не сформувались як неупереджений та ефективний інститут захисту прав людини, а рівень довіри до судів з боку суспільства лишається вкрай низьким. Особлива увага в даній роботі приділяється таким питанням як кодифікація в адміністративному судочинстві, проблеми кадрового забезпечення адміністративного судочинства, дотримання строків при розгляді справ в адміністративному процесі, відкритість адміністративного процесу для громадськості, також постає актуальне для всіх галузей права питання фінансового та матеріально-технічного забезпечення процесу. Для прикладу, нормативні акти, якими визначаються вимоги, обмеження, заборони, повноваження та обов'язки суддів адміністративних судів прийняті без урахування специфіки адміністративного судочинства, а тому не можуть забезпечити необхідний професійний рівень суддів і, відповідно, не в змозі гарантувати належну якість розгляду публічно-правових спорів. З одного боку, це можна пояснити тим, що більшість цих актів було прийнято задовго до створення адміністративних судів. Більшість адміністративних справ продовжує вирішуватися судьями, які не знайомі з особливостями роботи органів публічного управління.

Шлях вирішення нагальних питань вбачається у провадженні міжнародних стандартів та вивчення світового досвіду, але одночасно, враховуючи, особливості національного світогляду.

З метою підвищення ефективності здійснення правосуддя адміністративними судами, наближення його до європейських стандартів активно проводиться роботу, спрямовану на вдосконалення правового регулювання адміністративного судочинства. Із цією метою було опрацьовано понад двісті проєктів законодавчих та інших нормативно-правових актів щодо вдосконалення окремих положень КАС та інших законодавчих актів, які стосуються діяльності адміністративної юстиції. Оскільки основним та найважливішим завданням адміністративного судочинства є якомога надійніший захист конституційних прав і свобод людини і громадянина, а також законності та правопорядку в державі, актуальними напрямками подальшого розвитку адміністративного судочинства є:

- забезпечення єдності судової практики;
- розгляд адміністративних справ у визначені законом строки;
- підвищення ефективності судочинства.

Процес формування та становлення системи адміністративного судочинства в Україні потребуватиме ще багато часу. Але необхідно звернути увагу на той факт, що адміністративні суди залишаються важливим та чи не єдиним інструментом захисту конституційних прав, свобод та інтересів громадян.

Бондаренко О. О.,
студентка 3-К-1 курсу юридичного факультету
ННІЗДН НАВС

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБ, ІНСПЕКЦІЙ, АГЕНТСТВ

Система центральних органів виконавчої влади є складовою системи органів виконавчої влади, вищим органом якої є Кабінет Міністрів України.

Міністерства забезпечують формування та реалізують державну політику в одній чи декількох сферах, інші центральні органи виконавчої влади виконують окремі функції з реалізації державної політики.

Відповідно до Указу Президента України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» від 9 грудня 2010 р. № 1085 та Указу Президента України від 6 квітня 2011 р. № 370 «Питання оптимізації системи центральних органів виконавчої влади» в Україні діє 17 міністерств, а також інші ЦОВВ, які за своїм функціональним призначенням поділяються на: 1) державні служби, 2) державні інспекції, 3) державні агентства, 4) інші органи виконавчої влади зі спеціальним статусом [1, 2].

Основними завданнями центрального органу виконавчої влади є реалізація державної політики у визначеній Президентом України сфері, а також внесення пропозицій щодо її формування. Для реалізації цього завдання центральні органи виконавчої влади здійснюють такі функції та повноваження:

1. Надання адміністративних послуг;
2. Здійснення державного нагляду (контролю);
3. Керівництво об'єктами державної власності;
4. Внесення пропозицій щодо формування державної політики на розгляд міністрів, які спрямовують і координують їх діяльність;
5. Здійснення інших завдань, визначених законами України та покладених на них Президентом України [4, с. 409].

Центральні органи виконавчої влади можуть здійснювати одне або кілька визначених частиною першою цієї статті завдань. У разі якщо більшість функцій центрального органу виконавчої влади складають функції з надання адміністративних послуг фізичним і юридичним особам, центральний орган виконавчої влади утворюється як служба.

У разі якщо більшість функцій центрального органу виконавчої влади складають функції з управління об'єктами державної власності, що належать до сфери його управління, центральний орган виконавчої влади утворюється як агентство.

У разі якщо більшість функцій центрального органу виконавчої влади складають контрольно-наглядові функції за дотриманням державними органами, органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами, юридичними та фізичними особами актів законодавства, центральний орган виконавчої влади утворюється як інспекція [3, с. 99 - 100].

Аналізуючи попередню систему центральних органів виконавчої влади, що існувала до 2010 р., і налічувала понад 112 ЦОВВ свідчить про те, що система цих органів була неефективною, внутрішньо суперечливою та громіздкою, то нині чинне законодавство диференціює інші центральні органи

згідно з їх завданнями у системі органів виконавчої влади і механізмі держави загалом. З того часу відбувалося постійне збільшення кількості ЦОВВ, стихійна зміна їх статусу, і постійні реорганізації.

Це не давало змоги розмежувати їх функціональне призначення і правовий статус, визначити їх загальні та специфічні ознаки, що призводило до дублювання функцій та повноважень, їх невпорядкованості.

Зокрема, концепцією адміністративної реформи в Україні запропоновано таку нову функцію виконавчої влади, як надання «управлінських послуг», а «управлінські послуги» визначені як «послуги з боку органів виконавчої влади, що є необхідною умовою реалізації прав і свобод громадян». Адміністративна послуга є видом публічних послуг, і є її невід'ємною складовою [3, с. 266].

Тобто, в результаті реформування у одного органу виконавчої влади залишаються повноваження надання адміністративних послуг, і контролю результатів виконання цих послуг. Але за таких умов, можуть розвиватися межі юридичної відповідальності міністрів (керівників) органів ЦОВВ, їх заступників за результат надання адміністративних послуг населенню. Необхідним є спрощення процедури їх надання в цілому та вживання заходів запобігання корупції в цій сфері.

Таким чином, реорганізувавши центральні органи виконавчої влади та ЦОВВ зі спеціальним статусом змінивши їх назву, що існувала до адміністративної реформи на інші ЦОВВ (державні служби, інспекції, агентства) доречно зауважити, що їх сучасна назва не відповідає їхнім функціональним обов'язкам та в теорії законодавчого висвітлення цього питання спостерігається відсутність визначеності та системності в здійсненні їх функцій, повноважень та реалізації завдань.

З метою усунення прогалин, дублювання функцій центральних органів виконавчої влади доцільно в спеціальному нормативно-правовому акті чітко визначити функції цих органів, насамперед, основні – з формування державної політики та її реалізації, а також надання адміністративних послуг населенню. Тобто, одна й та ж функція або завдання не повинно закріплюватися за різними видами центральних органів виконавчої влади. Саме завдяки якісному реформуванню центральних органів виконавчої влади відбудеться підвищення ефективності державного управління в країні.

Список використаних джерел:

1. Указ Президента України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» від 9 грудня 2010 року № 1085/2010 (із змінами) // Законодавство України / [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/12584.html>.
2. Указ Президента України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» від 6 квітня 2011 року № 370/2011 (із змінами) // Законодавство України / [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/13340.html>.
3. Курс адміністративного права України: підручник В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко, І.Д. Пастух, В.Д. Сушенко [та ін.] за ред. В.В. Коваленка. – К.: Юрінком Інтер, 2012. – С. 98-100; С. 262-267.

4. Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Конституційне право України: підруч. / За заг. ред. проф. В.Л. Федоренка. – 3-вид., перероб. і доопр.; передмов. проф. В.В. Коваленка. – К.: КНТ; Видавництво Ліра-К, 2011. – С. 404-412.

Бурлаченко К. І.,
студент КМ-2А курсу ННІЗДН НАВС

В'ЅД ТА ВИЅД З УКРАЇНИ ІНОЗЕМЦІВ ТА ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА

Умовою використання позитивного потенціалу міжнародної міграції та мінімізації її негативних наслідків є розробка та впровадження належної міграційної політики. Її основні принципи та цілі необхідно визначити законодавчо шляхом затвердження Концепції державно міграційної політики України. Щоб стати дороговказом для влади та суспільства, цей документ повинен відповідати стратегічним цілям розвитку держави, базуватися на глибокому розумінні міграційної ситуації, забезпечувати комплексність заходів щодо регулювання міграцій та їхню наукову обґрунтованість, користуватися підтримкою та розумінням громадськості.

Проблематика інституційно-законодавчого забезпечення міграційної політики існує з моменту зародження української державності і до сьогодні. Найдискусійнішими питаннями наразі є концептуально-правові розробки Державної концепції міграційної політики по відношенню до країн ЄС і Росії для вирішення проблемних питань, які виникають при в'їзді чи виїзді з України іноземців та осіб без громадянства.

Політика у сфері міграції повинна формуватися в рамках довгострокової стратегії розвитку країни, мати комплексний, різнорівневий характер, забезпечуватися скоординованою діяльністю різних відомств, базуватися на науково обґрунтованих підходах, мати розуміння та підтримку в суспільстві.

Аналіз міграційної ситуації у світі та в Україні, а також прогнозних оцінок соціально-економічного та демографічного розвитку країни дає змогу визначити стратегічну мету міграційної політики як збереження власного населення та його поповнення ззовні на основі певних етнічних, професійно-кваліфікаційних, вікових та інших критеріїв.

Таким чином, у країні існують значні прогалини в законодавчому регулюванні міграційних відносин. Проте без чіткого визначення пріоритетних напрямів міграційної політики України (чи потрібні країні іммігранти) міграційне законодавство розвиватиметься фрагментарно, без загальної концептуальної лінії. Необхідна розробка Концепції міграційної політики або Міграційного кодексу України (кодифікованого нормативно-правового акту).

Тенденції міграційних процесів і пов'язані з ними проблеми соціально-економічного розвитку вимагають удосконалення української міграційної політики на основі відповідного законодавчого та інституційного забезпечення. Також потребує вдосконалення та поліпшення умов та порядку в'їзду та території України, виїзду за її межі, свободи пересування територією України іноземців та осіб без громадянства.

Потребують подальших досліджень проблеми розробки комплексу заходів міграційної політики та їх законодавчого регулювання. Заходи міграційної політики мають урахувувати роботу з емігрантами, реемігрантами та іммігрантами для забезпечення всебічних можливостей збереження та накопичення людського потенціалу України. Міграційна політика має бути вбудована в загальну стратегію економічного розвитку України та втілювати ефективний механізм перерозподілу людського потенціалу з урахуванням світових соціально-економічних та міграційних тенденцій.

Аналіз законодавства країни щодо правового статусу іноземців дає підстави стверджувати, що в демократичній державі іноземці та особи без громадянства беруть участь у всіх аспектах життєдіяльності суспільства країни перебування: соціальних, економічних і політичних, за окремими винятками, передбаченими в законі. Зусилля країни спрямовуються на забезпечення рівних можливостей, підвищення освітнього та професійного рівня, спрощення доступу до соціальних послуг, залучення негромадян до участі в громадських справах, у тому числі до прийняття рішень на місцевому рівні тощо. У міжнародному і внутрішньому праві сучасних держав цей принцип отримав назву національного режиму, який виражає найбільш повне зближення правосуб'єктності власних громадян, іноземців та осіб без громадянства.

Гриньова М. І.,
студентка КМ-2А курсу юридичного факультету
ННІЗДН НАВС

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ КАДРОВИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Робота з кадрами є однією з важливих і об'єктивно необхідних функцій будь-якої соціальної системи, у тому числі і ОВС. Тому дуже гострою проблемою є формування професійного, висококваліфікованого особового складу ОВС. Головним завданням спрямованим на підвищення кваліфікації працівників МВС України є якісна кадрова політика, про що зазначено у програмі зміцнення кадрового потенціалу МВС на 2012-2016 роки, затвердженій наказом МВС України від 12.07.2012 №618 [2].

Окремі важливі сторони кадрового забезпечення державного управління, включаючи державну службу, через його надзвичайне велике значення вже стали предметом розгляду багатьох дослідників, а саме: В. Б. Авер'янова, Г. В. Атаманчука, М. І. Ануфрієва, Ю. П. Битяка, Ф. Г. Бурчака, Є. В. Додіна, Р. А. Калюжного, Я. Ю. Кондратьєва, Л. В. Коваль, Н. Р. Нижник, Петкова В. П., В. Ф. Сіренка, М. М. Тищенко, В. В. Цветкова, В. М. Шаповала, Ю. С. Шемшученка, та інших вчених-юристів та фахівців у галузі управління.

У зв'язку з розглядом проблеми кадрової функції виникає питання про те, хто повинен проводити в життя кадрову політику, реалізовувати кадрову функцію. Тут відповідь тільки одна: той, хто безпосередньо відповідає за кінцеві результати роботи органу, тобто його керівник.

Разом з тим при численному кадровому складі розгляд всіх питань, що стосуються особового складу, підготовка матеріалів для ухвалення рішення перевищують можливості керівника.

Міністерством внутрішніх справ України постійно приділяється підвищена увага вдосконаленню кадрової роботи. На сучасному етапі розроблені деякі практичні функції, які позитивно зарекомендували себе в практиці роботи кадрових служб. Це дає змогу забезпечити своєчасне заповнення вакантних посад керівниками, здатними ефективно здійснювати управлінську діяльність.

До них відносяться такі функції:

- прогнозування і планування потреби в кадрах керівників, а також їх підготовка, перепідготовка, навчання і переміщення;
- систематичний аналіз професійного, загальноосвітнього, вікового складу і інших соціально-демографічних характеристик керівників;
- вивчення і науково обгрунтована оцінка якостей керівників силами спеціальних соціологічних служб;
- формування кадрового резерву і робота з ним за цілеспрямованими програмами;
- виявлення потреб в навчанні і підвищенні кваліфікації керівників, виходячи не тільки з інтересів системи, але і беручи до уваги їх індивідуальні побажання;
- розробка програми стимулювання керівників до підвищення рівня своєї освіти і кваліфікації, створення необхідних для цього передумов;
- вдосконалення і поліпшення механізму підбору і розстановки кадрів, методів їх оцінки і навчання, вивчення прогресивного зарубіжного досвіду;
- вивчення передового досвіду роботи з кадрами керівників, планомірне застосування його у власній діяльності та ін..

У названих функціях відображена сукупність сучасних вимог до кадрових служб. Цей перелік може бути деталізований, доповнений або вдосконалений, але суть справи від цього не міняється [3].

Для успішного здійснення всіх цих функцій необхідно постійно, глибоко і всесторонньо вивчати людей. Розстановка сил, підбір і виховання кадрів займають пріоритетне місце у вдосконаленні діяльності органів внутрішніх справ.

Оновлювати кадровий корпус – означає давати дорогу людям, спроможним вдосконалити доручену справу, та здатними до творчості, пошуку нових прийомів і методів правоохоронної діяльності. У зв'язку з цим набувають актуальності питання якісного підбору кадрів відповідно до вимог спеціалізації з наявністю професійно важливих психологічних і фізіологічних якостей.

Назріла необхідність вдосконалення методів планування і прогнозування. Вони повинні спиратися на глибоке вивчення потреб ОВС в кадрових ресурсах, на наукові прогнози динаміки кадрів і розвитку оперативної обстановки.

Представляється, що для подолання ситуації, що склалася, повинна працювати галузева комплексна система планування і прогнозування кадрового забезпечення ОВС. Основними етапами створення такої системи є:

- розробка і ефективне використання системи об'єктивних критеріїв і показників оцінки роботи органів внутрішніх справ по основних її напрямках;
- розробка галузевої системи, що дозволяє забезпечити оперативний контроль і управління розподілом і перерозподілом кадрових ресурсів галузі;
- створення автоматизованої системи управління кадровим потенціалом, реалізації, що базується на сучасних технічних і інструментальних засобах.

Комплексна система кадрового забезпечення ОВС дозволить знайти рішення проблем, пов'язаних із здійсненням змін в системі управління кадрами, координацією діяльності служб і підрозділів, ліквідацією внутрівідомчих бар'єрів. Виникаючі тут проблеми очевидні. Це концентрація кадрових і інших ресурсів на найважливіших напрямках діяльності ОВС, вміліше поєднання галузевого і територіального розвитку, забезпечення збалансованості планів. Запропоновані підходи стають особливо актуальними у зв'язку з тим, що кінцеві результати діяльності органів внутрішніх справ все більше залежать від безлічі проміжних цілей, від складної системи зв'язків в процесі управління [1, с.18].

До теперішнього часу склалася певна наукова база, теоретичні і методичні положення якої могли бути з успіхом розвинені стосовно рішення актуальних задач планування кадрових ресурсів ОВС, прогнозування їх потреби в підготовці кадрів.

Список використаних джерел:

1. Актуальні проблеми кадрового забезпечення ОВС України: Аналітичний огляд. О.А. Лупало, П.Я. Кондратьєв, П.П. Підюков та ін.; Заг. Ред. Проф. Я.Ю. Кондратьєва. К.: НАВСУ, 2004. -40 с.
2. Програма зміцнення кадрового потенціалу МВС на 2012-2016 роки, затвердженої наказом МВС України від 12.07.2012 № 618.
3. Наказ МВС України від 26 квітня 2011 року N 160 Про затвердження Положення про Департамент кадрового забезпечення МВС України.

Дворська А. В.,

студентка 3 курсу Житомирського відділення
ННІЗДН НАВС

ПРЕДМЕТ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА У СВІТЛІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ РЕФОРМИ

Постановка проблеми обумовлена вирішенням питання щодо модернізації системи державного управління в Україні, яка має бути створена шляхом проведення адміністративної реформи.

Існуюча в Україні система державного управління залишається в цілому неефективною, вона еkleктично поєднує як інститути, що дісталися у спадок від радянської доби, так і нові інститути, що сформувалися у період незалежності України. Ця система є внутрішньо суперечливою, незавершеною, громіздкою і відірваною від людей, внаслідок чого існуюче державне управління стало гальмом у проведенні соціально-економічних і політичних реформ. Важливим чинником виходу із трансформаційної кризи українського суспільства є створення сучасної, ефективної системи державного управління.

Тому зміст адміністративної реформи полягає, з одного боку, у комплексній перебудові існуючої в Україні системи державного управління всіма сферами суспільного життя. З іншого — у розбудові деяких інститутів державного управління, яких Україна ще не створила як суверенна держава.

Проблеми реформації Адміністративного права висвітлюються в роботах В. Б. Аверянов, Ю. П. Битяка, К. С. Вельский, І. П. Голосніченко, Ю. А. Тихомиров, А. П. Алехин, Ю. Н. Козлов, А. Л. Кармолицкий, А. Т. Комзюк, О. М. Бандурка та інші.

Адміністративна реформа - це вид політико-правової реформи, яка здійснюється у сфері виконавчої влади і стосується як її організаційної структури, функцій, кадрового забезпечення, так і взаємовідносин з місцевим самоврядуванням.

Метою адміністративної реформи є поетапне створення такої системи державного управління, що забезпечить становлення України як високорозвиненої, правової, цивілізованої європейської держави з високим рівнем життя, соціальної стабільності, культури та демократії, дозволить їй стати впливовим чинником у світі та Європі.

Її метою є також формування системи державного управління, яка стане близькою до потреб і запитів людей, а головним пріоритетом її діяльності буде служіння народowi, національним інтересам.

Для досягнення мети адміністративної реформи в ході її проведення має бути розв'язано ряд завдань:

- формування ефективної організації виконавчої влади як на центральному, так і на місцевому рівнях управління;
- формування сучасної системи місцевого самоврядування;
- запровадження нової ідеології функціонування виконавчої влади і місцевого самоврядування як діяльності щодо забезпечення реалізації прав і свобод громадян, надання державних та громадських послуг;
- організація на нових засадах державної служби та служби в органах місцевого самоврядування;
- створення сучасної системи підготовки та перепідготовки управлінських кадрів;
- запровадження раціонального адміністративно-територіального устрою.

Адміністративна реформа має здійснюватись у кількох напрямках:

- 1) створення нової правової бази, що регламентуватиме державне управління в Україні.
- 2) формування нових інститутів, організаційних структур та інструментів здійснення державного управління.
- 3) кадрове забезпечення нової системи державного управління.
- 4) зміцнення та формування нових фінансово-економічних основ функціонування державного управління.
- 5) наукове та інформаційне забезпечення системи державного управління, формування механізмів наукового та інформаційного моніторингу її функціонування.

На всіх етапах реформи вживаються заходи щодо її законодавчого, кадрового, наукового та інформаційного забезпечення, зміцнення та оновлення нових фінансово-економічних основ державного управління.

Адміністративна реформа як комплексний, обумовлений стратегічними завданнями захід, повинна здійснюватись у п'яти напрямках, чотири з яких безпосередньо охоплюються відносинами предмета адміністративного права. Це насамперед створення нової правової бази, що регламентує державне управління, формування нових інститутів, організаційних структур та інструментів здійснення нової системи державного управління, кадрове забезпечення нової системи державного управління, а також наукове та інформаційне забезпечення моніторингу її функціонування.

В умовах проведення адміністративної реформи і реформи адміністративного права, відкриваються реальні перспективи подальшого вдосконалення функціонуючої владно-управлінської моделі. Цей захід повинен мати комплексний характер і належне науково-теоретичне обґрунтування, в якому повинен враховуватись кращий позитивний досвід зарубіжних демократичних країн.

Доброніца Т. О.,
студентка 3 курсу Житомирського відділення
ННІЗДН НАВС

ПУБЛІЧНЕ АЛМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Оборона України - це система політичних, економічних, соціальних, воєнних, наукових, науково-технічних, інформаційних, правових, організаційних та інших заходів держави щодо підготовки до збройного захисту та її захисту в разі збройної агресії або збройного конфлікту.

Обороздатність держави - здатність держави до захисту в разі збройної агресії або збройного конфлікту. Вона складається з матеріальних і духовних елементів та є сукупністю воєнного, економічного, соціального та морально-політичного потенціалу у сфері оборони та належних умов для його реалізації.

В Україні існують наступні види Збройних Сил: Сухопутні війська, Повітряні Сили, Військово-Морські Сили.

Управління в сфері оборони здійснюється на підставі Законів України "Про оборону України" від 6 грудня 1991 року (в редакції Закону України від 5 жовтня 2000 п.) "Про Збройні Сили України" від 6 грудня 1991 року (в редакції Закону України від 5 жовтня 2000 р.), "Про загальний військовий обов'язок і військову службу" від 25 березня 1992 року (в редакції закону України від 18 червня 1999 р.), "Про альтернативну (невійськову) службу" від 12 грудня 1991 року (в редакції Закону України від 18 лютого 1999 п.) "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей" від 20 грудня 1991 року (зі змінами і доповненнями), "Про пенсійне забезпечення військовослужбовців та осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ" від 9 квітня 1992 року (зі змінами і доповненнями), "Про Ряду національної безпеки і оборони України" від 5 березня 1998 п. "Про Лежявну прикомандовану службу" від 3 квітня 2003 року "Про привільну оборону" від 3 лютого 1993 року. Положення про Міністерство оборони України, затвердженого Указом Президента України від 21 серпня 1997 р. №

888 в пелактії Указу Президента України від 4 липня 2002 р. № 618/2002 та інших нормативних актів

В управлінні обороною безпосередню участь бере Верховна Рада України яка затверджує обсяг бюджетних асигнувань на оборону загальну структуру і чисельність Збройних Сил України. Заповоджує військовий стан на Україні оголошує стан війни в випадку необхідності виконання міжнародних договорів по спільній обороні від агресії. Здійснює законодавче регулювання питань сфери оборони

Головнокомандуючим Збройними Силами України є Президент України. Він вживає необхідних заходів щодо забезпечення обороноздатності України Президент України поляє на затвердження Верховній Раді України проекти воєнної доктрини, концепції військового будівництва, державної програми розвитку озброєння та військової техніки а також пропозиції щодо загальної структури Збройних Сил України та бюджетних асигнувань на їх утримання.

Рада Національної безпеки і оборони України є координуючим органом з питань національної безпеки та оборони України. Вона координує і контролює діяльність органів виконавчої влади в сфері національної безпеки й оборони. Головою Ради національної безпеки і оборони є Президент України. Він же

Кабінет Міністрів України в системі органів оборони Кабінетом Міністрів відволиться основна роль в забезпеченні армії і флоту всім необхідним. Він визначає обсяги матеріально-технічних ресурсів проловольства та іншого майна для потреб оборони, чисельність громадян України які підлягають призову на строкову службу. Затверджує плани нагромадження матеріальних ресурсів мобілізаційного резерву. Керує мобілізаційною підготовкою, створює і ліквідує військові навчальні заклади, військові кафедри вищих навчальних закладів (визначає посялок їх створення).

До військового командування належать: Генеральний штаб Збройних Сил України, командування вилів Збройних Сил України, оперативні командування, командування військових об'єднань, з'єднань, частин Збройних Сил України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань.

До органів військового управління відносяться: Міністерство оборони України, інші центральні органи виконавчої влади що здійснюють керівництво військовими формуваннями, утвореними відповідно до законів України, Генеральний штаб Збройних Сил України, інші штаби командування, управління, постійні чи тимчасово утворені органи в Збройних Силах України та інших військових формуваннях, призначені для виконання функцій з управління в межах їх компетенції військами (силами) об'єднаннями, з'єднаннями, військовими частинами, військовими навчальними закладами, установами та організаціями які належать до сфери управління зазначених центральних органів виконавчої влади, а також військові комісаріати що забезпечують виконання законодавства з питань загального військового обов'язку і військової служби, мобілізаційної підготовки та мобілізації.

Міністерство оборони - це орган державного управління Збройними Силами України який несе повну відповідальність за їх розвиток та підготовку до виконання завдань оборони.

Законом України «Про загальний військовий обов'язок і військову службу» передбачено відповідальність керівників, інших посадових осіб державних органів, органів місцевого самоврядування, а також підприємств, установ, організацій усіх форм власності та громадян, винних у порушенні порядку військового обліку, допризовної підготовки, приписки до призовних дільниць, призову на дійсну військову службу, призову на військову службу офіцерів запасу, проходження навчальних зборів (занять), мобілізаційної підготовки й мобілізаційної готовності, явки за викликом у військовий комісаріат, а також у вчиненні інших порушень законодавства про загальний військовий обов'язок і військову службу.

У зв'язку з особливостями військової служби не застосовуються до військовослужбовців та військовозобов'язаних, які призвані на збори, такі види адміністративних стягнень, як виправні роботи та адміністративний арешт.

Дисциплінарну владу командир (начальник) застосовує до підлеглого військовослужбовця на підставі протоколу про адміністративне правопорушення, який він отримав від уповноваженого державного органу або посадової особи, що мають право накладати адміністративні стягнення. Він вирішує питання про визначення по відношенню до винної особи конкретного заходу адміністративного впливу і контролює реалізацію цього рішення.

Зимовска І. О.,

студентка КМ-2А курсу юридичного факультету
ННІЗДН НАВС

ПРОХОДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ

З моменту набуття Україною незалежності розпочався новий етап в становленні та розвитку як держави так і державної служби, що характеризується законодавчими змінами в багатьох сферах суспільного життя, в тому числі і в адміністративній сфері. Процес реформування інституту державної служби розпочався із прийняттям Закону України «Про державну службу» у 1993 році, що стало новим етапом в історії державної служби. Вивченням проблем даного питання займалися такі вчені-дослідники, як: В. Б. Авер'янов, О. М. Бандурка, Ю. П. Битяк, В. О. Воробйова, І. П. Голосніченко, С. В. Ківалов, Ю. М. Козлова, В. М. Манохін, Н. Р. Нижник, О. Ю. Оболенський, А. О. Селіванова, С. С. Студенікіна та ін.

У процесі проходження служби в державних органах можна виділити низку загальних ключових моментів, які в сукупності відображають зміст процесу перебування на посаді. Інститут проходження державної служби складається з:

- організації підбору кадрів в управлінський апарат;
- здійснення переміщень працівників по службі;
- встановлення і реалізація засобів звільнення з державної служби [4, с.145-146].

Інститут проходження державної служби робить механізм держави здатним практично вирішувати будь-які питання в сфері державного управління. Проте, слід зазначити, що цей інститут на сьогоднішній день підлягає реформуванню. Метою такого реформування є становлення високоєфективного і авторитетного інституту проходження державної служби на основі визначення і правового регламентування специфічних особливостей державно-службової діяльності.

Основними цілями і завданнями державної служби в Україні є сприяння незмінності конституційного ладу, створення умов для розвитку відкритого громадянського суспільства захист прав та свобод людини і громадянина, забезпечення результативної та стабільної діяльності органів державної влади відповідно до їх завдань та повноважень і компетенції на конституційних засадах.

Державна служба має усі ознаки цілеспрямованої суспільно корисної діяльності. Д. Н. Бахрах відзначає, що державна служба є суттєвою і важливою для розвитку суспільства і займає особливе місце серед інших видів суспільно корисної діяльності [3, 8].

Визначення чітких меж системи законодавства, що має цілісно врегулювати інститут державної служби в Україні має ґрунтуватися на загальноприйнятому тлумаченні обсягу поняття державної служби в новому Законі України від 17.11.2011р. «Про державну службу» відповідно до якого державна служба - це професійна діяльність державних службовців з підготовки пропозицій щодо формування державної політики, забезпечення її реалізації та надання адміністративних послуг [1].

Державну службу - відзначає В. Б. Авер'янов - слід розглядати як систему суспільних зв'язків і відносин, а не суму службовців та установ. У той же час державна служба – це механізм досягнення цілей та виконання завдань держави, і в такому разі їй належать функції, що відображають загальні завдання державної служби як частини механізму державного управління [2, с. 175]. Отже, державна служба становить невід'ємну частину державного управління, є його провідником та, з одного боку, втілює всі поставлені перед державою завдання, а з іншого – є об'єктом управлінського впливу.

Список використаних джерел:

1. Закон України новий «Про державну службу»: // Відомості Верховної Ради України. 2012.— № 52.— 490с.
2. Державне управління: теорія і практика / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. – К.: Юрінком Інтер, 1998. – 432с.
3. Бахрах Д.М. Державна служба: Основні поняття, її складові, зміст, принципи // Держава і право. - 1996. - № 12. – С. 7-13.
4. Желюк Т.Л. Державна служба: Навч. посібник. – К.: ВД «Професіонал», 2000.- 576с.

Іванча С. А.,
студент 4-К-1 курсу юридичного факультету
ННІЗДН НАВС

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОВЕДЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

Українська держава на сьогодні перебуває у стані перехідного періоду, особливостями якого є використання у державно-правовій практиці елементів старого досвіду паралельно з пошуками нових моделей організації влади, здатних забезпечити ефективне вирішення проблем цього перехідного періоду в умовах глобалізації. У зв'язку з цим однією з першочергових проблем є з'ясування сутності і природи здійснення державної влади у перехідному суспільстві, теоретичне обґрунтування проєктів структурної і функціональної перебудови органів виконавчої влади, визначення їх місця та співвідношення з іншими елементами державного механізму [1, с. 260].

На сьогодні не проведено систематизації наукових даних щодо адміністративних реформ у вітчизняній адміністративно-правовій науці. Натомість наявні дослідження та наукові розробки окремих сторін, проявів, фрагментів адміністративної реформи як організаційно-правового явища. Відповідно у науковій літературі утворилася певна прогалина, заповнення якої вимагає визначення сутності, завдань адміністративної реформи, умов її проведення, алгоритмів здійснення, діагностики успішності чи неуспішності тощо.

Аналізуючи співвідношення між феноменами адміністративної, адміністративно-правової реформи, реформи адміністративно-територіального устрою, муніципальної, конституційної та правової реформи, пропонуємо визначити це співвідношення:

а) адміністративно-правова реформа охоплює реформу власне адміністративного права, тоді як адміністративна - передбачає реформування як норм, так і органів державного управління. Тобто змістовно адміністративна реформа є ширшою, ніж реформа адміністративного права. Крім того, реформа адміністративного права (його кодифікація тощо) може і не призводити до адміністративної реформи і навіть не обов'язково супроводжує її;

б) реформа адміністративно-територіального устрою охоплює територіальну організацію влади (не лише виконавчої, але й самоврядної) та адміністративний поділ території держави на окремі адміністративно-територіальні одиниці, тоді як адміністративна реформа стосується організації державної влади і, частково, місцевого самоврядування у цілому, а не лише територіальної основи державності;

в) адміністративна реформа охоплює сферу організації та діяльності органів виконавчої влади, тоді як муніципальна – переважно органів місцевого самоврядування. Безумовно, це не виключає предметного «перетинання» завдань цих обох реформ у сфері, зокрема делегованих повноважень і здійснення так званої сумісної компетенції. Все ж предметно обидві реформи потрібно відокремлювати одна від одної;

г) правова (державно-правова) та адміністративна реформи співвідносяться між собою як загальне (родове) та часткове (видове); крім

адміністративної, правова реформа включає в себе також парламентську, муніципальну та судову реформи. Правова реформа здебільшого впливає на предметну визначеність та спрямованість адміністративної реформи, визначає її ідеологію та напрями взаємодії з реформаційними кроками в парламентській, муніципальній та судовій сферах. Не випадково, а цілком закономірно вчені вважають адміністративну реформу найважливішою частиною правової [2];

д) конституційна реформа визначає конституційно-правові засади організації та проведення адміністративної реформи, встановлює нові баланси повноважень вищих і місцевих органів державної влади та органів місцевого самоврядування як у виконавчій системі влади, так і тих органів, які перебувають поза межами цієї системи (Президента, законодавчої, судової влади, органів місцевого самоврядування тощо).

Протягом 2004–2005 рр. проблему здійснення адміністративної реформи намагалися підмінити проблемою здійснення реформи адміністративно-територіального устрою держави (ініціативи віце-прем'єр-міністра з питань адміністративної реформи Р. Безсмертного [3]) та прагненнями згорнути конституційну реформу.

Водночас, окремі реорганізаційні зміни у системі виконавчої влади протягом всього цього періоду (1997–2007 рр.) не припинялися, даючи достатньо підстав для упевненості в тому, що реформа триває, однак постійно перебуває під загрозою сповільнення і повного припинення. Втрата актуальності або принаймні суттєве зниження інтересу до адміністративної реформи простежується відповідно до того, як суспільство і держава дедалі більше втягуються в конституційну реформу.

Протягом останнього часу було зроблено багато застережень щодо того, що під час адміністративної реформи досить часто ігнорувався її позитивний зміст. За такого підходу вона виступала як вимушений захід, своєрідний механізм протидії різним патологіям влади, таким як: безвідповідальність політиків і чиновників, корупція, зловживання службовим становищем, служіння чиновництва олігархічним інтересам тощо. Такі тлумачення адміністративної реформи ігнорують системний її характер, позитивне спрямування змін, зводять всю її складність лише до косметичних змін переважно на верхніх щаблях виконавчої влади, зосереджуються на внутрішніх проблемах самої влади тощо [4, с. 15-16].

Адміністративна реформа - це прояв політичної волі вищого державного керівництва. Вона виступає засобом реалізації політичних програмних цілей правлячої партії або коаліції з урахуванням позицій інших суб'єктів еліти держави та можливості схвалення і здійснення реформи, з чого видно, що у адміністративній реформі наявний політичний момент.

Водночас важливо зазначити, що адміністративна реформа повинна відбутися у безумовно правовій формі, вона повинна підпорядковуватися законодавчим вимогам, пріоритету прав і свобод людини і громадянина.

Проте лише правовими елементами зміст адміністративної реформи не вичерпується, адже поряд з прийняттям відповідних правових актів необхідно здійснити певні технологічні дії – кадрове забезпечення, зміни організаційної структури тощо.

На підставі аналізу специфіки адміністративної реформи як різновиду правової реформи автор дійшов висновку про діалектичне поєднання суб'єкта та об'єкта цієї реформи: виступаючи як суб'єкти реформаційних перетворень, самі органи виконавчої влади часто постають об'єктами цієї реформи. Водночас основним об'єктом адміністративної реформи потрібно визначати не систему самих органів влади, а систему державного управління країни в цілому, оскільки такий підхід дозволяє синтезувати статичні (систему й структуру виконавчої влади) й динамічні (процес здійснення державного управління та його результати, перетворення стану керованих об'єктів) елементи, апелювати до системи державного управління як сфери надання адміністративних послуг громадянам держави.

Список використаних джерел:

1. Шаповал В. М. Конституція і виконавча влада. / В. М. Шаповал. – Юрінком Інтер, 2004. – 78 с.
2. Надолішній П. І. Етнонаціональний аспект адміністративної реформи в Україні (теоретико-методологічний аналіз) : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. д-ра наук з держ. упр. 25.00.01 / П. І. Надолішній / УАДУ при Президентові України. – К., 1999. – 36 с.
3. Дьомін О. Роль адміністративної реформи у державотворенні на сучасному етапі : збірник наукових праць : за матер. наук-практ. конф., «Адміністративна реформа в Україні : шлях до європейської інтеграції?» / О. Дьомін. м. Київ, 14–15 лютого 2003 р. – К. : ООО „АДЕФ–Україна”, 2003. – С. 8–13.
4. Гриценко А. Административная реформа : Дальше...Дальше?...Дальше! / А. Гриценко, И. Жданов, М. Пашков // Зеркало недели, 3 июня 2000 г.

Іскрижицька Л. М.,
студентка 4-К-А курсу юридичного факультету
ННІЗДН НАВС

ПРАВОВИЙ СТАТУС АВТОНОМНОЇ РЕСПУБЛІКИ КРИМ У СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що сучасне конституційне визначення правового статусу Автономної Республіки Крим в складі єдиної Української держави остаточно не вирішило всіх проблем правової природи автономії. Адміністративно-правовий статус Автономної Республіки Крим неодноразово істотно змінювався, що обумовлювалось як політичними факторами так і розвитком державного будівництва України. Це зумовлює необхідність глибокого теоретичного переосмислення проблем пов'язаних з територіальним устроєм України, а також окремого наукового дослідження специфіки правового статусу Автономної Республіки Крим в складі України та адміністративно-правових основ регулювання. Залишається, зокрема, відкритим питання наскільки наша держава з наявністю адміністративно-територіальної автономії відповідає міжнародним правовим стандартам і загальнонаціональним потребам, і як проблема автономії співвідноситься з перспективами розвитку Української держави та забезпечує її конституційну цілісність.

Мета даного дослідження полягає у визначенні правового статусу Автономної Республіки Крим оскільки вирішення в рамках адміністративного права питань правового та організаційного забезпечення статусу АРК має допомогти впровадженню як самої системи, що регулює суспільні відносини в цій сфері, так і відповідних підзаконних та відомчих актів.

Слід визначити що теоретичної точки зору конституційно-правовий зміст територіальної автономії полягає передусім в праві її населення і тих органів які воно обирає самостійно вирішувати питання віднесені до вілання автономії Так коло повноважень АРК визначається Конституцією України Розділ X ст. 134 Конституції України визначає, що Автономна Республіка Крим є невід'ємною складовою частиною України і в межах повноважень визначених Конституцією України вирішує питання віднесені до її вілання. Визначення в Конституції України меж повноважень АРК забезпечує стабільність її правового статусу і волночас дає можливість для ініціативної самостійної їх реалізації в інтересах автономії та України в цілому.

Кримський регіон маючи статус адміністративно-територіальної одиниці в системі територіального устрою України, характеризується своєрідними органами публічної влади які не властиві всім іншим адміністративно-територіальним одиницям України. Представницьким органом Автономної Республіки Крим є Верховна Рада Автономної Республіки Крим Верховна Рада АРК в межах своїх повноважень приймає рішення та постанови які є обов'язковими до виконання в Автономній Республіці Крим Урядом Автономної Республіки Крим є Рада міністрів Автономної Республіки Крим Повноваження, поприлок формування і діяльності Верховної Ради АРК і Ради міністрів АРК визначаються Конституцією України та законами України нормативно-правовими актами Верховної Ради АРК з питань, віднесених до її компетенції. За законодавством України Верховна Рада АРК не належить до системи місцевих рад (хоча за своєю сутністю вона є органом місцевого самоврядування що представляє спільні інтереси жителів територіальних громад АРК). Вона є особливим, специфічним органом в системі органів влади України. Саме з цим пов'язані виключні повноваження Верховної Ради АРК ініціювати у Верховній Раді України прийняття Закону з питання щодо затвердження змін та доповнень до Конституції АРК (незважаючи на неналежність її до суб'єктів права законодавчої ініціативи). Та саме реалізація зазначених повноважень є частою причиною непорозумінь у взаємовідносинах парламенту України та представницького органу влади автономії.

Більшість науковців зазначають, що такі актуальні для автономії проблеми, як формування управлінської моделі, уточнення основних параметрів правового статусу АРК, взаємодія Верховної Ради і Ради міністрів АРК з органами державної влади України «потребують критичного осмислення». При цьому слід враховувати управлінську специфіку автономії: пріоритет координації в управлінні, високу роль регіональних правових джерел у регламентації адміністративних правовідносин специфіку розподілу влади та її компетенцію На мою думку важливим кроком у вирішенні відповідних проблем є кореляція основних законів і нормативно-правових актів які визначають правовий статус АРК та її повноважень, в складі унітарної держави, організаційно-правові засади Верховної Ради, Ради

міністрів автономії та Представництва Президента України в Криму. Одним із основних завдань на сучасному етапі державотворення мають стати вдосконалення виконавчої влади, підвищення її відповідальності, чіткіше, на законодавчому рівні розмежування повноважень між Верховною Радою АРК і Радою міністрів АРК як важливої складової центральних органів державної влади по сприятиме поліпшенню функціонування механізму Української держави загалом. Практичне вирішення даних питань, в тому числі і ухвалення нових актів, що регламентуватимуть статус АРК, повинно бути підґрунтям для нових поспільжень в цій сфері.

Таким чином, актуальні проблеми, що стосуються правового статусу АРК спричинили неюстатне теоретичне обґрунтування адміністративних правовідносин в АРК та неюстатне позміння прийоли публічної влади та управління в автономії. В той же час практика обумовлює необхідність аналізу відповідних управлінських та організаційно-правових процесів в АРК незалежно від того, чи буде визнана природа влади АРК регіональною державною або особливою публічною владою автономії.

Калинчук Н. В.,
студент Хмельницького відділення
ННІЗДН НАПВС

ПОЛІТИЧНІ ПРАВА І СВОБОДИ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ

Політичні права і свободи громадян України пов'язані з їх участю у суспільно-політичному житті, з формуванням органів державної влади та органів місцевого самоврядування. З їх допомогою громадяни можуть брати участь у державному і громадському житті, впливати на діяльність різноманітних державних органів, а також громадських об'єднань політичного спрямування.

Політичні права і свободи властиві, як правило, лише громадянам України. Це їх суб'єктивні права і свободи у політичній сфері. Вони опосередковують собою взаємовідносини особи і держави як політичної організації суспільства, особи і органів державної влади та місцевого самоврядування, особи і народу, суспільства в цілому як носія і джерела влади, особи і політичних партій та інших інститутів держави і суспільства.

Зокрема, до політичних прав громадян можуть бути віднесені наступні: право брати участь у державному і громадському житті, впливати на діяльність різноманітних державних органів (ст. 38), а також громадських об'єднань політичного спрямування (ст. 36); право суб'єктивність (ст. 24), громадянство (ст. 25), участь у формуванні представницьких органів державної влади та місцевого самоврядування, у державному управлінні суспільством (ст. 38), створення та участь у діяльності громадських об'єднань (ст. 36), державний захист від порушень прав людини (ст. 55). Також до цієї групи можна віднести: свободу пересування, вільний вибір місця проживання для тих, хто на законних підставах перебуває на території України; право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, що встановлюються законом; право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади,

органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом термін; право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей; право збиратися мирно, без зброї, і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування.

Створенню належних умов для здійснення і захисту прав цієї групи в Україні приділяється значна увага. Варто згадати, наприклад, такі закони, як «Про всеукраїнський референдум», «Про громадські об'єднання», «Про національні меншини в Україні» та інші. Конституція України наділяє своїх громадян політичними правами і свободами, які виступають як форма участі громадян в управлінні справами держави та суспільства.

Відповідно до Конституції України всім громадянам України надається: право на участь у управлінні громадськими та державними справами і право подавати індивідуальні та колективні звернення до державних органів, органів місцевого та регіонального самоврядування, вносити пропозиції про поліпшення їхньої діяльності, критикувати недоліки в роботі; право громадян на об'єднання; право збиратися мирно без зброї і проводити збори, мітинги, вуличні походи і демонстрації тощо; політичні свободи: свобода пересування, свобода думки, свобода слова тощо.

Проголошене в Конституції України право громадян України на участь в управлінні громадськими і державними справами, означає гарантовану їм можливість безпосередньо або через своїх представників висловлювати свою думку, виражати волю з усіх питань життя держави і суспільства, сприяти їх втіленню та здійснювати контроль за їх виконанням. Реалізується це право кожним громадянином України спільно з іншими громадянами. Це право забезпечується можливістю обирати і бути обраним до Рад та інших виборчих органів, брати участь у всенародних обговореннях і голосуванні, у роботі державних органів, об'єднаннях громадян, зборах трудових колективів і за місцем проживання. Український народ активно бере участь в управлінні державними і громадськими справами. Конституція гарантує громадянам України політичні свободи.

Важливе місце в системі політичних прав громадян відводиться праву на об'єднання. Щодо політичних партій в Конституції зазначається, що політичні партії в Україні сприяють формуванню і вираженню політичної волі громадян, беруть участь у виборах. Членами політичних партій можуть бути за цією Конституцією лише громадяни України. Обмеження щодо членства у політичних партіях встановлюються виключно Конституцією і законами України. Як складова частина права громадян України на об'єднання закріплюється їх право на участь у професійних спілках з метою захисту своїх трудових і соціально-економічних прав та інтересів (ст. 36). Щодо гарантій цього права в Конституції зазначається, що ніхто не може бути примушений до вступу в будь-яке об'єднання громадян чи обмежений у правах за

належність чи неналежність до політичних партій або громадських організацій.

Усі об'єднання громадян рівні перед законом. Але в Конституції передбачаються певні обмеження щодо утворення і діяльності політичних партій та громадських організацій. Утворення і діяльність політичних партій та громадських організацій, програмні цілі або дії яких спрямовані на ліквідацію незалежності України, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підрив її безпеки, незаконне захоплення державної влади, пропаганда війни, насильства та розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, посягання на права і свободи людини, здоров'я населення забороняється. Політичні партії та громадські організації не можуть мати воєнізованих формувань. Не допускається створення і діяльність організаційних структур політичних партій в органах виконавчої і судової влади і виконавчих органах місцевого самоврядування, військових формуваннях, а також на державних підприємствах, у навчальних закладах та інших державних установах і організаціях, що було поширеним явищем протягом тривалого часу.

Погляди, думки, міркування людини залежать від її світогляду, розуміння свободи, обов'язку, правосвідомості. Тому справжня свобода думки є не всяке безперешкодне поширення ідей, міркувань тощо, а лише вільне поширення гуманних поглядів, думок, які відповідають інтересам кожного громадянина загальним інтересам суспільства та держави. Тому Конституція України гарантуючи громадянам свободу слова, друку, зборів, мітингів, вуличних походів, демонстрацій вимагає, щоб вони здійснювались її в інтересах народу України і з метою розвитку конституційного ладу.

Основою цих свобод є право на соціальну активність. Шляхом вираження своїх переконань, поглядів з різних питань державного і громадського життя громадяни України впливають на суспільно-політичні процеси. Відкрито висловлюючи на зборах, мітингах, заїздах, конференціях, нарадах, у посвяченій практичній діяльності, у виступах у пресі, по радіо та телебаченню свої думки, позиції з тих чи інших питань життя держави і суспільства, громадяни України активно беруть участь в їх вирішенні, допомагають усувати недоліки в роботі.

Особливу увагу Конституція України приділяє забезпеченню свободи критики. Зокрема, в ній зазначається: «Переслідування за критику забороняється. Особи які переслідують за критику, притягаються до відповідальності». Водночас громадяни України, висловлюючи критичні зауваження не повинні допускати при цьому навмисних перекозів фактів, поширювати неправдиві відомості, під виглядом критики зводити наклеп на чесних громадян.

Кирик Т. В.,
студентка 5-К-А курсу юридичного факультету
ННІЗДН НАВС

РЕФОРМА ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ

Об'єктивний аналіз різних сфер суспільного життя та процесу реформовання державності говорить про постійне зростання ролі органів виконавчої влади. Приведення у відповідність з сучасними реаліями життя основних функцій органів виконавчої влади є однією з неолмінних умов підвищення ефективності держави. У цьому зв'язку найважливішим завданням реформи системи державного управління є створення ефективно функціонуючої та цілісної системи виконавчої влади.

Після проголошення незалежності України та визнання одним із провідних принципів національного державного будівництва принципу поділу державної влади на законодавчу, виконавчу і судову (ст. 6 Конституції України) відбувається становлення якісно нової системи органів виконавчої влади України. Розвиток держави передбачає створення системи ефективних органів виконавчої влади що відповідають економічним, соціальним, політичним та іншим умовам життя суспільства і володіють соціальними властивостями легітимності та ефективності.

Особливість виконавчої влади серед гілок державної влади, на думку В. Б. Авер'янова, полягає в тому, що саме у процесі її реалізації відбувається реальне втілення в життя законів та інших нормативних актів держави, практичне застосування важелів державного регулювання і управління важливими процесами суспільного розвитку.

Орган виконавчої влади - носій державної виконавчої влади, що реалізує свою компетенцію в закріпленій сфері державного управління, і має юридичний (нормативно зафіксований) статус органу державної виконавчої влади.

Система органів виконавчої влади є найважливішим елементом механізму державного управління. І тому, не випадково вона виступає ключовим об'єктом трансформаційних заходів у процесі проведення в Україні адміністративної реформи. Нагадаємо, що запроваджені сьогодні ідеї і положення Концепції адміністративної реформи в Україні стосуються насамперед "верхніх ешелонів" системи органів виконавчої влади. Проте зазначені кроки поки що є в основному лише формально-структурними зрушеннями, які глибоко не змінили зміст діяльності органів виконавчої влади.

Під адміністративною реформою ми розуміємо комплекс політико-правових заходів, які полягають у структурних, функціональних перетвореннях, насамперед у сфері виконавчої влади, з метою перетворення її з владно репресивного механізму на організацію, що служить суспільству, і створення на цій основі ефективної системи державного управління.

Як не парадоксально, але в Україні перешкодою у проведенні масштабних реформ стали великий "асортимент" та надмірна багатofункціональність органів виконавчої влади. Саме тому проведення адміністративної реформи, метою якої є побудова ефективної моделі врядування на загальнодержавному і регіональному рівнях, стала на сьогодні

одним із короткострокових пріоритетів держави. Її реалізація, серед іншого, матиме наслідком оптимізацію системи органів виконавчої влади.

Головним завданням реформ в системі органів виконавчої влади є більш чітке визначення, закріплення на законодавчому рівні і внесення ясності щодо владних повноважень кожного елемента системи, а також виявлення і правильне вирішення основних практичних проблем, що виникають між інститутами управління всіх рівнів, і, відповідно, їх чіткого фінансового, правового, організаційного забезпечення.

В умовах проведення адміністративної реформи важливим є розробка сучасного класифікатора функцій органів виконавчої влади в цілях об'єктивного розмежування функцій органів виконавчої влади, визначення їх структури, ліквідації надлишкових функцій з азначених органів.

При проведенні адміністративної реформи необхідно прийняття пакет законів, що сприяють створенню оптимальної системи органів виконавчої влади і визначенням їх правового статусу. Зокрема, одним з таких законів повинен стати закон «Про систему органів виконавчої влади», в якому доцільно встановити різновиди органів виконавчої влади.

Кіщак А. Ю.

студентка 4-К-1 курсу юридичного факультету
ННІЗДН НАВС

ПОНЯТТЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА ТА ЙОГО МІСЦЕ У ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ

Сьогодення України потребує насамперед проведення професійно-інтелектуального і морального рівня представників владних кіл у відповідність із сучасними потребами і вимогами управління суспільствам в умовах його подальшої демократизації і гуманізації, переходу на більш високу ступінь соціально-економічного розвитку, до політичної та правової системи з більш складними, багатовимірними структурами. Досвід Японії, США, розвинутих країн Західної Європи неоднозначно доводить, що вища державна і ділова бюрократія ефективна в тій мірі, в якій вона окрім збереження свого статусу як специфічної спільноти, відносно самостійної від основних соціально-політичних сил, у своїй організаційно управлінській діяльності спирається на новітні знання про суспільство і державу, закономірності їх розвитку.

І сучасне розв'язання кризи державного управління у пострадянських суспільства, серед них – в Україні, має бути пов'язане не з впровадженням у суспільну практику технології і "міцної руки, сильної держави", сліпого втручання методом спроб і помилок у соціальну дійсність або навіть упертого насилування її, а з якісним поновленням політичного керівництва країни, суттєвим підвищенням його етичного та інтелектуального потенціалу, зокрема, на основі знань тих сфер, які треба регулювати і якими необхідно управляти.

Адміністративне право України – це найоб'ємніша, наймобільніша, найнестабільніша і найскладніша з усіх юридичних галузей.

Воно є однією з провідних, базових галузей українського права, нормами якого регулюються суспільні відносини, що складаються здебільшого

у сфері державного управління в процесі здійснення виконавчої влади. Адміністративне право України є також однією з профільюючих юридичних дисциплін у всіх навчальних закладах юридичного профілю, яка передбачає вивчення складного комплексу теоретичних положень та правових інститутів, значного масиву нормативно-правових актів, що містять норми адміністративного права і визначають правовий статус різних суб'єктів управлінських стосунків, а також широкого діапазону суспільних відносин управлінського характеру з урахуванням їх різнобічного адміністративно-правового регулювання.

З проголошенням незалежності та початком розбудови демократичної правової держави на базі ринкової економіки в Україні розпочався перехідний період від однієї суспільно-економічної формації до іншої. Цей період поряд з іншими важливими соціально-економічними переїнами характеризується значним оновленням змісту, форм та методів державної діяльності, більш чітким розподілом повноважень між окремими гілками державної влади, глибокою структурною перебудовою державного механізму, пошуком ефективних шляхів правового регулювання нових суспільних відносин на кардинально оновленій правовій базі, основу якої сьогодні становить нова Конституція України. Стрімка динаміка глибоких переїнів в структурі державно-правового механізму, що в цілому закономірно для оновлення чинного українського законодавства, зумовлює його нестабільність. Особливо це стосується адміністративного права, яке безпосередньо пов'язане з функціонуванням виконавчої влади, з практичною реалізацією запроваджуваних у країні реформ, однією з яких є адміністративна реформа.

Адміністративне право як складова частина правової системи держави характеризується насамперед тим, що вона виступає регулятором особливої категорії суспільних відносин, а саме: відносин, які складаються у сфері державного управління.

Сам термін «Адміністративне» у перекладі з латинської означає «управління». Тому словосполучення «адміністративне право» цілком закономірно можна трактувати як «управлінське право».

Термін «управління» у буквальному розумінні означає діяльність керівництва з чимось. У додатковій літературі є кілька визначень сутності управління. Найчастіше його розуміють як діяльність, що спрямовує і регулює суспільні відносини; сукупність приладів і механізмів, за допомогою яких приводять в рух машини; підрозділу в системі установи; вид синтаксичної залежності тощо.

Отже, проблеми адміністративно-правового регулювання управлінських відносин нерозривно і безпосередньо пов'язані з проблемами удосконалення сьогодні виконавчої влади і державного управління як основної правової форми реалізації цієї важливої гілки державної влади і державного управління як основної правової форми реалізації цієї важливої гілки державної влади.

Враховуючи великий обсяг та різноманітність галузей суспільних відносин, які регулюються нормами адміністративного права, воно займає одне з основних місць в правовій системі України.

Адміністративне право являється однією з головних галузей правової системи розвинутого суспільства. Немає такої сфери державного або

суспільного життя, якої б не зачепили питання адміністративно-правового регулювання. Його норми регулюють діяльність структур виконавчої влади, місцевого самоврядування, державних і недержавних підприємств, установ, організацій, їх вплив постійно відчують на собі конкретні особи.

Нас оточує велика кількість правил, якими визначається поведінка у громадських місцях, закладах, транспорті тощо. Службові відносини між громадянином і органом держави, органом місцевого самоврядування, громадською організацією також будується в рамках адміністративно-правових приписів. Правила внутрішнього розпорядку, дорожнього руху, водовикористання, санітарно-гігієнічні, пожежної радіаційної безпеки, а також багато інших є сферою впливу адміністративних установлень.

Коваленко Є. В.,
студентка КМ-2Б курсу юридичного факультету
ННІЗДН НАВС

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРАВОВОГО СТАНОВИЩА ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ, ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬ ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ В УКРАЇНІ

Актуальність теми дослідження визначається в тому, що у наш час саме державні органи здійснюють фінансовий контроль в Україні, що полягає у сучасній необхідності створення досконалої системи фінансового контролю в Україні для забезпечення фінансової дисципліни під час проведення реформування народного господарства, що може стати запорукою ефективності намічених реформ у державі.

Контроль за станом економіки, розвитком соціально-економічних процесів у суспільстві є важливою сферою діяльності державних органів. Особливе місце серед його складових займає державний фінансовий контроль. Високий рівень правопорушень у сфері фінансів в Україні зумовлює необхідність вирішення нових завдань щодо підвищення ефективності державного фінансового контролю.

Метою наукової роботи є напрямки вдосконалення організації та правового становища державних органів, які здійснюють фінансовий контроль в Україні та вплив цього явища на навколишній світ. Ця мета зумовила вирішення наступних завдань наукової роботи:

- уточнення змісту основних понять, категорій та видів фінансового контролю;
- класифікація підходів до визначень поняття об'єкта, предмета та змісту фінансового контролю;
- з'ясування сучасного стану функціонування органів фінансового контролю в Україні;
- організація та порядок взаємодії міліції, оперативних підрозділів з Рахунковою палатою та Державною контрольно-ревізійною службою України;
- пошук шляхів покращення ефективності роботи, підвищення авторитету органів, які здійснюють фінансовий контроль в цілому;
- аналіз найбільш суттєвих напрямків та стани вдосконалення організації та правового становища органів фінансового контролю в Україні.

Державні органи, які здійснюють фінансовий контроль в Україні та їх напрями і стани є не тільки надзвичайно цікавим об'єктом дослідження, а й торкається проблемних питань економічного життя суспільства.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають з приводу організації та вдосконалення державних органів щодо здійснення фінансового контролю в Україні.

Предметом є організаційно-правові засади здійснення фінансового контролю органами державної влади. На даний час важливе значення набуває проблема ефективності фінансового контролю. Контроль повинен бути завжди своєчасним, оперативним, якісним; форми і методи, які використовують контрольні органи, повинні мати різнобічний характер, який сприятиме отриманню під час контролю достатньої, точної інформації.

Наукова ідея роботи полягає в проведенні комплексного дослідження організації та правового становища державних органів, які здійснюють фінансовий контроль в Україні.

Практичне значення отриманих результатів означає те, що викладені в дослідженні положення, висновки та пропозиції можуть бути використані: в навчальному процесі при вивченні предмету «Фінансове право» в учбових закладах з поглибленим вивченням правознавства; як матеріал для самоосвіти учнів та вчителів.

Під час виконання дослідження було розглянуто тенденції суспільного розвитку, соціальні процеси, що відбуваються сьогодні в Україні й інших пострадянських країнах і обумовлюють необхідність глибокого теоретичного дослідження проблеми щодо напрямків вдосконалення та організації органів, які здійснюють фінансовий контроль в Україні задля розкриття їх сутності, висвітлення природи зародження та розвитку.

Розглянувши теоретико-правові аспекти та певні проблеми державних органів, що здійснюють фінансовий контроль в Україні, можна сформулювати наступні узагальнення, положення та висновки:

1. У наш час органи фінансового контролю діють по певному шляху, який передбачає собою зменшення кількості перевірок, підвищення їх якості, дієвості, проведення комплексних перевірок і саме це є основними напрямками підвищення ефективності. Вдосконалення фінансового контролю повинно йти по двох основних напрямках: вдосконалення законодавства про фінансовий контроль та створення організаційних умов ефективної дії фінансового контролю.

2. На сьогодні важливого значення набуває проблема ефективності фінансового контролю. Контроль повинен бути своєчасним, якісним та оперативним. Щодо форм та методів, які використовують контрольні органи, то вони повинні мати різнобічний характер, що, в свою чергу, сприятиме отриманню під час контролю достатньої та точної інформації.

3. Державний фінансовий контроль здійснюється органами законодавчої і виконавчої влади України. До системи органів державного фінансового контролю входять: Верховна Рада України, Міністерство фінансів, Рахункова палата, органи Державної контрольно-ревізійної служби, Державного казначейства, Державної податкової служби, Державної митної служби аудиторів та аудиторські служби.

4. Кінцевим результатом проведених заходів для удосконалення фінансового контролю мають бути:

- удосконалення діяльності органів державного сектору;
- раціональне використання державних ресурсів;
- формування дієвої системи державного фінансового контролю.

Козелко В. А.,

студент 4 курсу Тернопільського відділення
ННІЗДН НАВС

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ЦЕНТРАЛЬНИХ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ

Курс, узятий Україною, на побудову правової держави, поставив вимогу реформування інститутів виконавчої влади. Сучасний стан її функціонування характеризується тим, що рівень її організуючого впливу на суспільні процеси не відповідає потребам динамічного розвитку громадянського суспільства, формування соціально орієнтованої ринкової економіки. Недосконалість виконавчої влади суттєво знижує здатність держави ефективно регулювати суспільні відносини, перешкоджає реалізації прав та свобод людини і громадянина, послаблює режим законності.

Аналізували дане питання такі науковці: Авер'янов В. Б., Гладун З. Н., Коваленко А. Н., Колодій А. М., Кривенко Л. О., Крупчан О. Д., Михеєнко Р. О., Малиновський В. В. та інші вітчизняні науковці.

Відомо, що будь-яка держава для здійснення своїх завдань і реалізації управлінських функцій створює систему відповідних органів держави, державних підприємств і установ, серед яких тільки органи державної влади наділяються владними повноваженнями та відповідною компетенцією для здійснення управління в державі. Органи державної влади в своїй сукупності утворюють апарат держави, з діяльністю якого тісно пов'язана теорія поділу влад на законодавчу, виконавчу і судову. У нашій державі такий розподіл закріплений ст. 6 Конституції України.

Центральні органи виконавчої влади посідають особливе місце у системі суб'єктів адміністративного права.

По-перше, вони є основними функціонально-галузевими носіями виконавчої влади в державі, а статус центрального органу виконавчої влади закріплюється за ними в нормативному порядку [1, ст. 102].

По-друге, є найважливішою складовою органів публічної адміністрації і державного апарату в цілому (як відомо, державний апарат, крім органів публічної адміністрації, об'єднує управлінські структури законодавчої влади, органи правосуддя, прокуратури та інші державні органи).

В Україні функціонують два види центральних органів виконавчої влади — міністерства та інші центральні органи виконавчої влади. До останніх відносяться: служби, агентства, інспекції, інші центральні органи виконавчої влади, центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом, національні комісії.

Головним органом у забезпеченні впровадження державної політики у визначеній сфері діяльності є міністерство. Воно покликане формувати та

реалізувати державну політику у відповідній сфері суспільного життя. Саме між міністерствами розподіляється весь спектр урядової політики, за винятком тих напрямів, реалізація яких віднесена до повноважень інших центральних органів виконавчої влади. Очолюють міністерства міністри, які особисто відповідають за розроблення і реалізацію державної політики, спрямовують і координують здійснення центральними органами виконавчої влади заходів з питань, віднесених до їх відання. Міністерства є єдиноначальними органами, тобто адміністративно-правовий статус міністерства уособлюється посадою міністра. Суттєвою особливістю адміністративно-правового статусу міністерств є надане окремим міністрам право здійснювати функцію Кабінету Міністрів щодо спрямування і координації діяльності інших ЦОВВ. Міністерства у межах своїх повноважень видають (у вигляді наказів міністра) загальнообов'язкові нормативно-правові акти [3, ст. 95].

Другий вид центральних органів виконавчої влади становлять інші центральні органи виконавчої влади, які, безпосередньо не формуючи урядової політики, покликані сприяти міністерствам та уряду в цілому у її реалізації шляхом виконання функцій державного управління міжгалузевого або функціонального характеру. Ці органи вносять пропозиції щодо формування державної політики членам уряду, що спрямовують і координують їх діяльність, та забезпечують її реалізацію у визначеній сфері діяльності, здійснюють управління в цій сфері, міжгалузеву координацію та функціональне регулювання з питань, віднесених до їх відання. Інші центральні органи виконавчої влади очолюють голови, які не входять до складу Кабінету Міністрів. Діяльність цих органів спрямовують і координують Прем'єр-міністр України, віце-прем'єр-міністри чи відповідні міністри. У межах своєї компетенції вони можуть видавати загальнообов'язкові нормативно-правові акти.

Органами виконавчої влади України місцевого або територіального рівня є, по-перше, органи виконавчої влади загальної компетенції, місцеві державні адміністрації в областях і районах, які підзвітні і підконтрольні органам виконавчої влади вищого рівня. По-друге, до цього рівня належать також органи спеціальної (галузевої та функціональної) компетенції, які безпосередньо підпорядковані як центральним органам виконавчої влади, так і відповідним місцевим органам виконавчої влади. У сукупності територіальні (місцеві) органи становлять систему відповідного центрального органу виконавчої влади.

Центральні органи виконавчої влади є юридичними особами, які мають самостійний баланс, рахунки в установах банків, печатку із зображенням Державного гербу України та своїм найменуванням [5, ст. 81].

У межах своєї компетенції центральні органи виконавчої влади організують реалізацію внутрішньої і зовнішньої політики Української держави; здійснюють керівництво і регулюють соціально-економічну сферу; забезпечують єдність системи виконавчої влади; спрямовують і контролюють діяльність підлеглих органів виконавчої влади; здійснюють управління власністю незалежно від її форм; розробляють і реалізують загальнодержавні програми.

Дослідження адміністративно-правового статусу центральних органів виконавчої влади в Україні є край важливим і необхідним завданням і в

майбутньому. Компетенція центральних органів виконавчої влади визначається окремо для кожної ланки системи органів виконавчої влади. Дані органи є повноцінними адміністративними одиницями. Діють у межах своєї компетенції та утворюються спеціально уповноваженим органом на це.

Список використаних джерел:

1. Закон України від 17.03.2011 р. «Про центральні органи виконавчої влади».
2. Конституція України від 28.06.1996 р. (редакція станом на 12.04.2012 р.).
3. Авер'янов В.Б., Крупчан О.Д. Центральні органи виконавчої влади: конституційні засади і шляхи реформування. - Харків, 2003. – 342 с.
5. Коваленко А. Центральні органи виконавчої влади: проблеми класифікації // Людина і політика. – 2002. – № 6. – 67 с.
4. Крупчан О.Д. Організація центральних органів виконавчої влади: Монографія. – К.: Вид-во УАДУ, 2001. – 132 с.

Кошіль І. Д.,

студентка 4 курсу Тернопільського відділення
ННІЗДН НАВС

ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

Створення в Україні соціально орієнтованої ринкової економіки потребує реформування такої сфери суспільного життя, як публічне управління, адже саме від державного апарату багато в чому залежить успіх реформ. Головна мета адміністративно-правової реформи полягає у створенні ефективної системи публічного управління, яка відповідає б стандартам демократичної правової держави з соціально орієнтованою ринковою економікою. Тому, важливе значення має створення ефективної системи публічного управління на засадах адміністративно-правового реформування. До аналізу проблем напрямів адміністративної реформи в Україні звертались видатні вітчизняні адміністративісти, серед них слід відмітити праці В. Авер'янова, А. Лелеченко, М. Ославського, А. Палешко, І. Пахомов, О. Яворського та ін. Проте новітній етап розвитку адміністративної реформи в Україні вимагає переосмислення наукових положень щодо сучасних напрямів її здійснення. Тому мета статті полягає в дослідженні проблематики здійснення адміністративно-правової реформи в Україні.

Структура органів публічного управління, що була побудована за галузевим принципом та існувала до цього часу, довела свою неефективність та неспроможність працювати у нових умовах. Низьку ефективність управління як на державному, так і на місцевому рівнях спричинили ряд чинників: надмірна концентрація функцій управління на вищих щаблях виконавчої влади; дублювання споріднених функцій окремими органами виконавчої влади; незбалансована політика виконавчої влади; закритість органів влади для контролю з боку суспільства; недостатньо чіткий розподіл політичних та адміністративних функцій органів виконавчої влади і відсутність певного механізму відповідальності за прийняті політичні рішення; дисбаланс у взаємовідносинах між громадянами та органами виконавчої влади,

який дістався суспільству у спадок від епохи тоталітаризму; недосконалість організації надання державних послуг, що проявляється в залученні до надання одних і тих самих послуг одночасно кількох державних інституцій; надмірний бюрократичний контроль за економічною і суспільною діяльністю фізичних та юридичних осіб; незадовільний якісний склад персоналу в місцевих державних органах, який негативно позначається на його навичках та кваліфікації, а також на моралі, почутті обов'язку та відповідальності [5, с. 24].

Минуло вже досить часу з моменту початку реалізації адміністративної реформи, але її результати бажані кращого. Потрібно чесно зізнатися: ми не змогли поки що побудувати ні правової, ні соціальної, ні демократичної держави [3, с. 41]. Які ж практичні результати уже кількарічної діяльності з реалізації адміністративної реформи маємо? Неупереджений і всебічний аналіз стану справ у цій сфері дає підстави для висновку, що нині необхідність та найбільш важливі напрями перебудови системи публічного управління на засадах адміністративної реформи, основними напрямками якої повинні стати:

1. Більш чітке визначення прав системи органів виконавчої влади, їх компетенції, повноважень певних суб'єктів, які можуть удосконалювати виконавчу владу, їх організаційну структуру, правовий характер зв'язків, які об'єднують особовий склад, межі діяльності і порядок відповідальності.

2. Важливим важелем розв'язання проблем адміністративної реформи є створення необхідної системи державно-правових актів виконавчої влади за їх юридичною силою [1, с. 23].

3. Часто повторюється, що законодавство України треба наближати до європейських стандартів [2, с. 68]. У ситуації, що існує, вдосконалювати законодавство України необхідно поступово, відповідно до рівня цивілізаційного розвитку суспільства, шляхом надання юридичним нормам більш етичного характеру.

4. Органи виконавчої влади, здійснюючи організаційно-владну діяльність, беруть участь у формуванні ринкової інфраструктури, створенні активного конкурентного середовища. Однак не тільки методами влади і підкорення, але й грамотно, надаючи необхідні адміністративні оплатні послуги [4, с. 45]. На наш погляд, оплатної державно-владної діяльності не може бути. Функції «адміністративних послуг» громадянам і юридичним особам доцільно передавати у сферу підприємницької діяльності, що значно скоротить кількість технічного апарату органів виконавчої влади та посилить елементи демократизації громадянського суспільства.

Перелік окреслених вище проблем та механізмів їх вирішення не є вичерпним. Важливим кроком для їх розв'язання стане проведення адміністративно-територіальної реформи. Але слід зазначити, що в організаційному плані реформу слід розпочинати лише тоді, коли буде створено її достатнє нормативно-правове, кадрове та фінансове забезпечення. Водночас реформу адміністративно-територіального устрою в Україні варто проводити поетапно, проте в доволі стислий проміжок часу, але одночасно і комплексно з іншими не менш важливими та довгоочікуваними реформами, що пов'язані з перетворенням та побудовою якісно нової системи управління Українською державою, до яких належать: податкова, бюджетна, земельна, житлово-комунальна реформи, реформа органів державної влади та реформа

місцевого самоврядування, а також конституційна та судово-правова реформи.

Список використаних джерел:

1. Авер'янов В. Адміністративна реформа і правова наука / В. Авер'янов // Право України. – 2002. – № 3. – С.20-27.
2. Лелеченко А. Проведення адміністративної реформи в Україні: дійсність, стан, проблеми /А.Лелеченко// Збірник наукових праць Національної академії управління при Президентові України. – 2012. - №2. - С.68-77.
3. Ославський М. До питання здійснення адміністративної реформи в Україні / М.Ославський // Право України. – 2004. - №9. – С.40-43.
4. Палешко А. Проблеми правового забезпечення адміністративної реформи / А. Палешко // Право України. – 2011. - № 12. – С.43-50.
5. Пахомов І. Адміністративна реформа: предмет реформування / І.Пахомов // Право України. – 2006. - №3. – С.22-24.

Крицьєв О. Г.,

слухач Закарпатського відділення ННІЗДН НАВС

ОСОБЛИВОСТІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОСІБ, ЯКІ КОРИСТУЮТЬСЯ ДИПЛОМАТИЧНИМ ІМУНІТЕТОМ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ ДОРОЖНЬОГО РУХУ В УКРАЇНІ

Відповідно до Віденської конвенції про дипломатичні відносини (Україна є учасником даної конвенції) члени дипломатичного корпусу, співробітники адміністративно-технічного та допоміжного персоналу посольств користуються імунітетом. Члени дипкорпусу користуються відповідним імунітетом у повному обсязі, члени адміністративно-технічного та допоміжного персоналу, як правило, тільки при виконанні своїх службових обов'язків (ст. 31 конвенції).

Засоби пересування дипломатичного та консульського корпусу теж користуються імунітетом від обшуку, реkvізиції, арешту та інших виконавчих дій.

При порушенні правил дорожнього руху особою, яка користується імунітетом, після перевірки документів, що засвідчують особу та її статус, який підтверджується дипломатичним паспортом чи спеціальним посвідченням, що видається Міністерством закордонних справ України (дипломатична чи консульська картка), складається протокол, а документи повертаються власнику. Забороняється проводити щодо зазначеної особи будь-які заходи затримання або інші примусові дії, за винятком випадків, коли надання свободи буде вести до продовження правопорушення.

Якщо особа, яка має дипломатичний імунітет, керує транспортним засобом в стані сп'яніння, їй пропонується припинити керування. Огляд на стан сп'яніння в медичних закладах проводиться в разі її згоди. У цьому випадку посадова особа Державтоінспекції МВС повідомляє чергового підрозділу Державтоінспекції МВС. У таких випадках рекомендується запрошувати на місце виявлення правопорушення представника дипломатичного представництва, при якому вказана особа акредитована.

При відмові від проходження медичного огляду і спробах продовжити керування транспортним засобом особою, яка має дипломатичний імунітет, подальший рух цього автомобіля не допускається, у зв'язку з чим у присутності двох свідків складається рапорт із зазначенням вичерпних відомостей про особу правопорушника. У рапорті обов'язково вказується, що зазначена особа керувала транспортним засобом у стані сп'яніння (указуються ознаки сп'яніння), відмовилася від прохання працівників Державтоінспекції МВС вийти з автомобіля, пояснити свою поведінку і пройти медичний огляд. Після складення рапорту забороняється вживати будь-яких заходів щодо затримання цієї особи або інші примусові дії. Цій особі пропонується скористатися послугами таксі або попутного транспорту, надається можливість викликати по телефону інший автомобіль або водія. Про факт затримання автомобіля під керуванням особи, яка має дипломатичний імунітет, негайно інформується чергова частина підрозділу Державтоінспекції МВС і Департамент Державтоінспекції МВС. До рапорту додаються пояснення свідків.

Оформлення матеріалів порушень правил дорожнього руху іноземцями та особами без громадянства, які не мають дипломатичного імунітету, здійснюється відповідно до чинного законодавства.

Під час оформлення матеріалів про вчинене іноземцем або особою без громадянства правопорушення йому рекомендується вирішити всі питання щодо провадження в адміністративній справі за місцем учинення цього порушення. Працівники Державтоінспекції МВС повинні використати всі передбачені законодавством можливості щодо розгляду та виконання постанови у справі про адміністративне правопорушення в найкоротші терміни.

У разі затримання іноземного водія, який не сплатив накладений у відповідності з вимогами чинного законодавства штраф (це підтверджується записом у виданому тимчасовому дозволі) безпосередньо перед виїздом за межі України або після закінчення встановленого п'ятнадцятиденного строку, його дії необхідно кваліфікувати як ухилення від сплати штрафу. У цьому випадку відповідно до вимог ст. 265 із значком 2 КУпАП України транспортний засіб порушника до сплати штрафу може бути затримано. Після тимчасового затримання транспортного засобу працівник Державної автомобільної інспекції зобов'язаний надати особі можливість повідомити про тимчасове затримання транспортного засобу та своє місцезнаходження іншу особу за власним вибором і вжити заходів щодо повернення автомобіля до місця постійної дислокації, а також забороняє експлуатацію транспортного засобу до усунення несправностей, виявлених у процесі його огляду.

Транспортний засіб може бути тимчасово затриманий на строк до вирішення справи про адміністративне правопорушення, але не більше трьох днів з моменту такого затримання.

Після закінчення триденного строку тимчасового затримання транспортного засобу особа має право звернутися за отриманням тимчасово затриманого транспортного засобу. Таке звернення особи є обов'язковим для його виконання незалежно від стадії вирішення справи про адміністративне правопорушення.

За подання такого звернення та повернення особи тимчасово затриманого транспортного засобу не може стягуватися плата.

Порядок тимчасового затримання та зберігання транспортних засобів на спеціальних майданчиках та стоянках визначається Кабінетом Міністрів України.

У разі отримання підрозділом ДАІ квитанції про сплату штрафу іноземним водієм, який поїхав з місця вчинення правопорушення, залишивши посвідчення водія, або неможливості стягнення призначеного штрафу після закінчення строку виконання постанови, а також після виконання постанови про позбавлення іноземця права керування транспортними засобами його посвідчення водія разом з копією постанови (у випадку сплати штрафу - без постанови) у десятиденний строк надсилається до Департаменту ДАІ МВС України для передачі Консульському управлінню Міністерства закордонних справ України. Кореспонденція, що надсилається в Департаменту ДАІ МВС України, повинна включати супровідний лист з чітко зазначеними прізвищем громадянина, країною його проживання, стислим змістом правопорушення, іншими необхідними відомостями й даними. Супровідний лист підписується керівництвом Державтоінспекції Республіки Крим, міст Києва та Севастополя, областей України.

Під час оформлення відповідних документів про ДТП за участю транспортних засобів іноземних власників у протоколі в рядку «Номерний знак» копіюються реєстраційні національні номери автотранспорту (літерні та цифрові символи). Водіям видається довідка про пошкодження транспортних засобів.

Документи, які використовувались при розгляді справи (протокол, копія постанови тощо), підшиваються до справи та в установленому порядку зберігаються.

Таким чином, відповідальність іноземців та осіб без громадянства за порушення у сфері правил та безпеки дорожнього руху в Україні, регулюється нормами міжнародного права, міжнародними договорами, Законом України «Про дорожній рух», постановами Кабінету міністрів України та актами МВС України.

Марченко С. М.,
слухач 4-К-А курсу юридичного факультету
ННІЗДН НАВС

ОСНОВНІ НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ

Самим важливим напрямом здійснення адміністративної реформи поряд із створенням правової бази та формування організаційних структур є кадрове забезпечення, добір і розстановка високопрофесійних, чесних, патріотично налаштованих працівників апарату державного управління.

Реформування державної служби, як і будь-яких інших суспільних явищ не може мати остаточного характеру, тобто реформування здійснюється майже безперервно. Постійно виникають нові суспільні відносини, виникають нові проблеми та способи їх вирішення, змінюється суспільно-політична,

економічна ситуація, і у зв'язку з цим змінюються підходи та методи для їх розв'язання. Правові норми, які формують інститут державної служби, через діяльність апарату органів публічної влади забезпечують функціонування держави.

Одним з головних завдань адміністративної реформи в Україні є забезпечення високої ефективності державного управління, а ця ефективність значною мірою залежить саме від державних службовців, і тут слід розглядати державне управління як діяльність, що здійснюється людьми, стосовно людей і винятково в їх інтересах. На даний момент система державної служби має багато недоліків, і одним з головних є питання найму, просування по службі, здобуття відповідного рівня кваліфікації а також рівня корупції та мотивації державних службовців.

Концепція адміністративної реформи в Україні передбачає, що державна служба має розвиватися на таких принципах: класифікації державних органів і посад державних службовців; визначення сфери державної служби і статусу державних службовців; конкурсності, об'єктивності, прозорості і гласності при прийнятті на державну службу та здійсненні службової кар'єри; вдосконалення адміністративної культури державних службовців та посилення суспільної довіри до них; правової захищеності та політичної нейтральності на державній службі; мотивації, стимулювання та заохочення державних службовців; професійної підготовки кадрів для державної служби; оптимізації структури управління державною службою [1].

Метою адміністративної реформи є поетапне створення такої системи державного управління, що забезпечить становлення України як високо розвинутої, правової, цивілізованої європейської держави з високим рівнем життя, соціальної стабільності, культури та демократії, дозволить їй стати впливовим чинником у світі та Європі. Її метою є також формування системи державного управління, яка стане близькою до потреб і запитів людей, а головним пріоритетом її діяльності буде служіння народові, національним інтересам. Ця система державного управління буде підконтрольною народові, прозорою, побудованою на наукових принципах. Витрати на утримання управлінського персоналу будуть адекватними фінансово-економічному стану держави [2].

Для досягнення мети адміністративної реформи стосовно державної служби мають бути розв'язані такі завдання, як: організація на нових засадах державної служби та служби в органах місцевого самоврядування; створення сучасної системи підготовки та перепідготовки управлінських кадрів.

Основними цілями і завданнями державної служби як інституту української держави є: охорона конституційного устрою створення умов для розвитку відкритого громадянського суспільства захист прав та свобод людини і громадянина; забезпечення ефективної діяльності державних органів відповідно до їх повноважень і компетенції.

На даний час відбувається процес удосконалення системи професійного навчання державних службовців. Адже саме від професіоналізму службовців, їхнього вміння правильно приймати управлінські рішення залежить майбутнє нашої Держави.

Щодо побудови сучасної системи державного управління основними завданнями є: законодавче закріплення принципів діяльності та засад організації системи державного управління та державної служби; створення механізму реалізації функцій державного управління відповідно законодавчих основ та суспільних потреб.

Запорукою демократичного розвитку України є ефективна організація державної служби, відповідність європейським стандартам, забезпечення захисту прав громадян, які перебувають на державній службі. Указом Президента України від 20 вересня 2007 року №900 «Про заходи щодо реформування державної служби в Україні та забезпечення захисту конституційних прав державних службовців» [3] на Кабінет Міністрів України покладено завдання з доопрацювання законопроекту про внесення змін до Закону України «Про державну службу» (нова редакція), з урахуванням положень Концепції розвитку законодавства про державну службу.

Слід зауважити, що новий Закон про державну службу визначає правовий статус державного службовця, порядок вступу на державну службу, її проходження та припинення. Посади державних службовців залежно від характеру та обсягу посадових повноважень розбиті на п'ять груп та дев'ятнадцять підгруп, передбачає дев'ять рангів державних службовців. Схему посадових окладів державних службовців щорічно буде встановлювати Кабінет Міністрів України. Законом для них встановлена пенсія в розмірі 80% зарплати. При виході на пенсію державному службовцю виплачується одноразова грошова допомога в розмірі десяти посадових окладів за умови наявності стажу державної служби не менше десяти років [4].

Правові засади державної служби та служби в органах місцевого самоврядування закріплені Конституцією України, згідно з якою основи державної служби визначаються виключно законами України. Хоча Основний Закон нашої держави не містить приписів, які б всебічно регулювали державні відносини, він включає значне число норм, які мають відношення до державного апарату, а відтак і до державної служби.

Роблячи висновки, слід зауважити про те, що Україна знаходиться на межі докорінних змін. В результаті здійснення адміністративної реформи в Україні відповідно до Концепції передбачається поступове формування раціонального механізму державного управління, який дозволить підвищити ефективність виконавчої влади.

Список використаних джерел:

1. Концепція адміністративної реформи в Україні. - К. : , 1998. – 28с.
2. Указ Президента України «Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні» від 28.05.2006 року зі змінами.
3. «Про заходи щодо реформування державної служби в Україні та забезпечення захисту конституційних прав державних службовців»: Указ Президента України від 20 вересня 2007 року №900.
4. Нова редакція закону «Про державну службу» прийнята Верховною Радою 17 листопада 2011 року.

Наливка Т. В.,
студентка 4-К-2 курсу юридичного факультету
ННІЗДН НАВС

УДОСКОНАЛЕННЯ ДОБОРУ ПЕРСОНАЛУ НА ДЕРЖАВНУ СЛУЖБУ В УКРАЇНІ

В умовах державотворення в Україні, а відповідно й ускладнення завдань та функцій держави, роль і значення державної служби невинно зростають.

Державна служба в Україні – це професійна діяльність осіб, які займають посади в державних органах та їх апараті щодо практичного виконання завдань і функцій держави та одержують заробітну плату за рахунок державних коштів [1, с. 2].

Проходження державної служби є одним з найважливіших елементів інституту державної служби, оскільки саме завдяки йому практично реалізується основне їх призначення.

Малоєфективні й застарілі методи управління сьогодні викликають недовіру до державної служби серед населення та вимагають в першу чергу її реформування, як модернізації державного управління загалом. Важливим етапом, що впливає на якість державної служби, є добір персоналу як основної ланки кадрового забезпечення.

Останнім часом законодавчими та виконавчими органами здійснено певні заходи щодо вдосконалення правового регулювання державно – службових відносин та організації державної служби, що однак, не зовсім якісно регулюють набір та проведення підбору державних службовців.

Озглядаючи наукові праці, треба відмітити що вирішення кадрових питань в державній службі досліджувались у контексті безперервної освіти, підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації (Т. Кошова, А. Мазак, М. Міненко, Н. Синицина), оцінювання людських ресурсів (О. Слюсаренко).

Основними завданнями наукової роботи є:

- узагальнення теоретичних й методологічних наукових напрацювань з основних проблем кадрових процесів на державній службі в Україні;
- аналіз сучасного стану підбору персоналу на державну службу, зокрема проведення конкурсного відбору;
- характеристика зарубіжного досвіду підбору кадрів на державну службу;
- визначення напрямів вдосконалення підбору персоналу на посади державних службовців в Україні.

У професійній діяльності державні службовці – особлива соціальна група суспільства, яка обслуговує населення, несе відповідальність за впровадження, своєчасну та ефективну реалізацію рішень органів державної влади, незважаючи на власні політичні і партійні інтереси.

Зарахування на державну службу здійснюється на конкурсній основі згідно з порядком, що встановлюється відповідним Положенням «Про порядок проведення конкурсу на заміщення вакантних посад державних службовців», затвердженим Кабінетом Міністрів України. Дані про вакансії посад державних службовців підлягають публікації та поширенню через засоби масової інформації не пізніше ніж за місяць до проведення конкурсу. Інші процедури прийняття на службу можуть встановлюватися законами України,

але при цьому забороняється вимагати від кандидатів на державну службу відомості та документи, подання яких не передбачено законодавством України [5, с. 2]. Конкурс проводиться поетапно:

- оприлюднення оголошення про проведення конкурсу;
- прийом документів від осіб, які бажають взяти участь у конкурсі, та їх попередній розгляд на відповідність встановленим вимогам;
- проведення іспиту;
- проведення співбесіди та відбір кандидатів.

У багатьох країнах, як свідчить аналіз зарубіжної літератури, штат державної служби комплектується з урахуванням оцінки професійних та ділових якостей кандидатів.

На сьогоднішній день застосовуються старі механізми формування кадрового потенціалу державної служби, а це в свою чергу породжує певні проблеми і найголовніші з них – неефективність функціонування методів відбору на посади в органи державної влади та інших кадрових технологій.

На нашу думку, для професійного відбору має значення весь спектр потенційних можливостей та характеристик людини і тому потрібно застосовувати всі можливі методики для визначення цих можливостей.

На підставі аналізу літератури та зарубіжного досвіду підбору кадрів ми виділили методи, які можна застосовувати при здійсненні підбору кадрів на державній службі:

- Описові методи, передбачають вивчення кандидатів за біографічними даними, усними та письмовими характеристиками, за думкою співробітників, шляхом оцінки трудової діяльності за відповідний період, методом групової дискусії; Особливо актуально застосовувати цей метод при підборі управлінців вищої ланки;
- Оцінка рівня ділових якостей, що ґрунтується на системі коефіцієнтів, за допомогою яких вимірюються якості співробітника.
- Використання професіограм, які складаються з 2-х блоків: психологічної професіограми як опису самої трудової діяльності і психограм опису вимог щодо якостей людини певної професії;
- Метод рангової системи, при якому якості співробітників оцінюються на базі певних критеріїв (які потрібно розробити для кожної конкретної посади).

Досить цікавим є метод так званих проєктивних тестів, які не містять запитань або ситуацій. Кандидатові на посаду пропонують зробити малюнок, скласти сюжет, розповідь на задану тему. На підставі виконано завдання робиться висновок про характерні риси особистості кандидата.

З метою здійснення об'єктивного оцінювання кадрів під час прийому на роботу можна створити незалежний Центр оцінювання державних службовців, до складу якого будуть залучатися провідні вчені, громадські та політичні діячі. Оцінювання буде здійснюватись анонімно і тільки у підсумку кандидат отримає висновок.

Отже, питання набору кадрів на державну службу в Україні потребує доопрацювання в чинному законодавстві та нормативних актах з метою уточнення проведення процедур відбору відповідно до сучасних ефективних технологій, які вже давно застосовуються у державних органах розвинених країн.

Список використаних джерел:

1. Закон України "Про державну службу" від 16 грудня 1993 року №3723-ХІІ/Відомості Верховної Ради України. -1993.
2. Закон України "Про службу в органах місцевого самоврядування" від 7 червня 2001 року №2493 – ІІІ/Відомості Верховної Ради України –2001
3. Закон України "Про дипломатичну службу" від 20 вересня 2001 року №2728-ІІІ.
4. Указ Президента України "Про стратегію реформування системи державної служби в Україні" від 14 квітня 2000 року №599/2000.
5. Постанова "Про затвердження Порядку проведення конкурсу на заміщення вакантних посад державних службовців" від 15 лютого 2002 р. №1754.

Полудень Є. О.,

студент КМ-2Б курсу юридичного факультету
ННІЗДН НАВС

УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ

З розвитком української правової державності та спрямуванням політики України ХХІ століття на входження до європейської (ЄС) та світової спільнот (СОТ), суттєво загострюються питання внутрішньої гармонійної взаємодії гілок влади, наприклад, виконавчої та судової з приводу адміністративно-правового регулювання примусового виконання судових рішень, а разом з тим і ефективності діяльності органів Державної виконавчої служби України щодо реального захисту прав та інтересів фізичних і юридичних осіб на принципах гуманізму, законності й справедливості, як загальних, а також галузевих, міжгалузевих та спеціальних.

Якщо окреслені принципи знайшли своє відображення у судових рішеннях, то реалізація переважної більшості змісту цих рішень за конституційним принципом обов'язковості їх виконання на усій території України (ч. 4 ст. 124 Конституції України) залишається поза можливостями процесу виконавчого провадження. Тому й статистичний аналіз примусового виконання судових рішень в Україні показує, що державна виконавча служба забезпечує виконання не більше 10-15% судових рішень, а у країнах Європи цей показник дорівнює 80-86%.

До факторів, що обумовлюють низький рівень діяльності Державної виконавчої служби України, особливо у сфері примусового виконання судових рішень майнового характеру, віднесемо:

1. Низький рівень правового регулювання адміністративно-правової діяльності ДВС зумовлений: недостатньою правовою регламентацією принципів, форм та методів діяльності ДВС щодо примусового виконання рішень майнового характеру, а також застосування засобів забезпечення примусового виконання рішень майнового характеру на законодавчому рівні; неузгодженістю норм підзаконних правових актів з нормами законів України у цій сфері; відсутністю належної систематизації нормативно-правових актів, що ускладнює їх ефективне застосування.

2. Низький рівень дієвості адміністративно-примусових заходів, які закріплені чинним законодавством та застосовуються державними виконавцями при виконанні примусових рішень майнового характеру.

3. Недосконалість критеріїв, наданих ст. 8 Закону України «Про державну виконавчу службу» щодо відбору осіб на посади державних службовців та керівного складу ДВС.

На нашу думку, вирішення проблем виконавчого провадження слід розпочати з підвищення рівня правового регулювання адміністративно-правової діяльності ДВС з примусового виконання рішень майнового характеру, в тому числі шляхом уніфікації законодавства про виконавче провадження щодо удосконалення процедур примусового (і добровільного) виконання рішень судів та інших юрисдикційних органів. Акцентуємо увагу на необхідності ефективного забезпечення прав сторін виконавчого провадження через рівновагу інтересів боржника, стягувача та третіх осіб, забезпечення відповідності правил і норм виконавчого провадження загальноєвропейським стандартам. Так, якщо звернемо увагу на виконавче право Франції, то побачимо цікаві з юридичної точки зору та ефективні способи примусу боржника до виконання рішення суду, які при невеличкій трансформації можуть бути застосовані у діяльності Державної виконавчої служби України. Хотілося б зауважити, що у Франції суд зацікавлений у виконанні винесених ним рішень і забезпечує їх виконання певними примусовими процедурами одразу при винесенні рішення або вже у процесі виконавчого провадження, взаємодіючи з виконавцями.

Заслужує на увагу ще одна процедура примусу боржника до скорішого виконання рішення суду, яка має назву астрент і використовується у Франції, Нідерландах, Бельгії, Люксембурзі тощо. Це додатковий припис боржнику сплачувати грошову суму своєму кредиторіві, не пов'язану з основним зобов'язанням через заподіяння шкоди невиконанням або несвоєчасним виконанням зобов'язання [1, с. 133, 259-260]. Будь-який суддя може в силу посадових повноважень винести астрент з метою забезпечення виконання свого рішення або забезпечити астрентом рішення іншого судді за зверненням. Астрент не залежить від збитків та може бути тимчасовим або кінцевим. Тимчасовий астрент може бути проголошеним при винесенні рішення, але його сума може варіюватися суддею в залежності від перебігу подій та швидкості здійснення виконавчого провадження. Кінцевий астрент призначається тільки після проголошення тимчасового астренту і тільки на термін, який визначається судом. Водночас астрент може бути скасований у разі повного і своєчасного виконання рішення суду у строки, визначені суддею.

Приєднання України до міжнародних договорів врегулює ще один напрямок уніфікації і гармонізації вітчизняного виконавчого провадження до європейського – розробки єдиних підходів до питань розшуку боржника та його майна на засадах надання правової та інформаційної допомоги щодо розшуку боржника та його майна у взаємодії з країнами Європейського Союзу.

Наступним важливим питанням, що потребує вирішення у рамках уніфікації і гармонізації українського та європейського виконавчого провадження, є питання про правовий статус державного виконавця, про його

права та обов'язки, відповідальність, умови надання ним інформації третім особам у ході примусового виконання. Необхідним також є комплексний підхід до питання освіти, професійного рівня підготовки державних виконавців, вимог, що висувають до кандидатів на посади державних виконавців.

Зокрема, слід зупинитися на вимогах, що висувають до кандидатів на посади державних виконавців. Визначимо правові джерела, які регламентують вимоги до державних виконавців та порядок їх відбору: Закони України «Про виконавче провадження» (ст.8), «Про вищу освіту», «Про державну виконавчу службу» (ст.12, 19) тощо. Однак, на нашу думку, це є недостатнім для якісного визначення готовності особи до роботи державним виконавцем. Вважаємо за необхідне створити єдині кваліфікаційні вимоги до професійних знань та навичок, необхідних для виконання посадових обов'язків державними службовцями Державної виконавчої служби України, де розкрити відповідно до груп посад вимоги щодо освіти, знань, умінь та навичок. На нашу думку, це значно спростить відбір державних виконавців на посади, зменшивши випадки некомпетентності у питаннях виконання рішень судів та інших юрисдикційних органів, у тому числі майнового характеру.

Вище перелічені напрямки гармонізації та уніфікації українського законодавства, що регламентує процедури виконавчого провадження, з європейськими юридичними стандартами є вимогою часу та сприятимуть підвищенню якості виконавчих послуг щодо примусового виконання майнових рішень судів та інших юрисдикційних органів, які надаються ДВС України стягувачам.

Список використаних джерел:

1. Кузнецов Е.Н. Исполнительное производство Франции. – СПб: Издательский Дом С.-Петербур. гос. ун-та, Издательство юридического факультета. С-Петербур. гос. ун-та, 2005. – 280 с.
2. Адміністративне право України : Підручник для юрид. вузів і фак. / За ред. Ю.П. Битяка. - Х.: Право, 2000. - 520 с.
3. Закон України «Про державну виконавчу службу» №202/98-вр від 24 березня 1998 року;
4. Закон України «Про виконавче провадження» №606-XIV від 21 квітня 1999 року; <http://radnuk.info>;

Садика В. Є.,

студентка 4 курсу юридичного факультету ННІЗДН
НАВС

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РЕФОРМУВАННЯ ЦЕНТРАЛЬНИХ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ ЗІ СПЕЦІАЛЬНИМ СТАТУСОМ У СВІТЛІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ РЕФОРМИ

Адміністративну реформу було запропоновано Указом Президента України «Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні» від 22.07.1998 № 810/98 [1] у вигляді комплексної перебудови існуючої в Україні системи державного управління всіма сферами

суспільного життя, а також розбудови інститутів державного управління, яких Україна як суверенна держава ще до кінця не створила. Після проголошення державної незалежності в Україні обсяги управлінської діяльності зросли у деяких сферах у 20-30 разів, а окремі з них (оборона, зовнішня політика) були утворені заново. Тому характерний для радянських часів метод реформування апарату управління шляхом його скорочення сьогодні не можливо було розглядати як ефективний. Був потрібен системний підхід, який би дозволив визначити оптимальні для потреб України кількість та структуру органів виконавчої влади.

Завданням роботи є дослідження виконаних адміністративною реформою перетворень в системі державного управління, зокрема в частині центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом, визначення необхідності та важливості змін, яким вони були піддані, а також перспективи їх подальшого розвитку.

В ході роботи було з'ясовано, що проголосивши у 2010 році курс на модернізацію, Українська держава стала на шлях докорінних перетворень. У стислі терміни була здійснена адміністративна реформа, що полягала не лише в оптимізації державної управлінської структури, але й у забезпеченні відкритості й прозорості процесу ухвалення державних рішень і діяльності органів влади. 9 грудня 2010 року Президент України дав старт наступному етапу адміністративної реформи. Саме Указом Президента України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» від 09.12.2010 діяльність розпочало 16 міністерств, 53 органа виконавчої влади та 3 органа виконавчої влади зі спеціальним статусом. Систему органів виконавчої влади було оптимізовано шляхом: усунення конфлікту функцій та дублювання, запровадження європейського підходу до типології центральних органів виконавчої влади та чіткого визначення зони їх відповідальності.

Важливе місце було відведено центральним органам виконавчої влади із спеціальним статусом, особливістю яких було вирішення питання правового статусу та взаємовідносин з іншими органами шляхом прийняття законів, що визначають повноваження і порядок діяльності саме цих органів виконавчої влади. Питання їх діяльності у Кабінеті Міністрів України передбачено представляти Прем'єр-міністру України [2].

У червні 2011 року як правонаступник Державної служби зв'язку України і Державної адміністрації зв'язку – бувшого урядового органу, що діяв у складі Міністерства транспорту та зв'язку України (сьогодні Міністерство інфраструктури України), була утворена Адміністрація Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України. На ряду із Антимонопольним комітетом України, Державним комітетом телебачення і радіомовлення України, Фондом державного майна України, вона стала четвертим центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом.

У липні цього ж року було реорганізовано Головне управління державної служби України та створено Національну державну службу України із завданням забезпечити формування та реалізацію єдиної державної політики у сфері державної служби, здійснення функціонального управління державною службою. До уже існуючих центральних органів зі спеціальним статусом було приєднано Національне агентство України з питань державної служби.

У відповідності до наданих повноважень, саме Національна державна служба України координує роботу різних органів влади з нормативного та організаційного забезпечення впровадження нового Закону України «Про Державну службу».

Програма економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» передбачає реалізацію саме адміністративної реформи, яка має усунути, перш за все, бюрократичні перешкоди для розвитку економіки та створити ефективну систему надання відповідних адміністративних послуг.

Варто зазначити, що перший етап вітчизняної реформи, який зачепив вищі органи центральної виконавчої влади, завершено. Загалом, результати першого етапу оцінено як такі, що більшою мірою виконані. Але, як і в більшості життєвих питань, не вдалося стовідсотково здійснити перетворення в межах концептуально визначеного плану. Та результати говорять самі за себе: Україна перейшла до п'ятивидової моделі органів виконавчої влади. Рівень ефективності державного управління зріс, із розведенням функцій неможливим стало поєднання в одному органі діаметрально різних функцій: вироблення рішень, контроль за ними, регулятивні та дозвільні дії.

Таким чином, успішна реалізація державою запланованих заходів адміністративної реформи, безумовно суттєво наближає усю існуючу систему державного управління до європейських стандартів, модернізує і професіоналізує її, готує до поступової реалізації масштабних економічних програм в Україні. На наш погляд реформування центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом у світлі адміністративної реформи відбулося досить своєчасно та продовжує залишатись актуальним для подальшого удосконалення.

Список використаних джерел:

1. Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні : Указ Президента України від 22.07.1998 № 810/98 // Офіційний вісник України від 11.06.1999 – №21. – ст. 32.
2. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17.03.2011 № 3166-VI // Офіційний вісник України від 18.04.2011 – №27. – ст. 20.

Собченко І. В.,

студент Хмельницького відділення
ННІЗДН НАВС

ПОНЯТТЯ, МЕТА ТА ЗМІСТ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

Громадський порядок – це урегульована правовими та іншими соціальними нормами певна частина суспільних відносин, які складають режим життєдіяльності у відповідних сферах, забезпечують недоторканність життя, здоров'я та гідності громадян, власності та умов, що склалися для нормальної діяльності установ, підприємств, організацій, посадових осіб і громадян.

Поняття громадського порядку є категорією, яка складається з трьох основних елементів: зміст громадського порядку; засоби його регулювання; мети встановлення громадського порядку.

Зміст громадського порядку складається з певної частини суспільних відносин, що утворилися в суспільстві, а також супутніх їх прояву умов та обставин. Необхідність чіткого визначення громадського порядку вимагає точного відмежування цієї сукупності суспільних відносин від усіх інших, що склалися в суспільстві. Наразі загально визнано, що громадський порядок являє собою складне соціальне явище і його забезпечення вимагає комплексного підходу. Виходячи із норм чинного законодавства та практики діяльності правоохоронних органів, можна зробити висновок, що зміст громадського порядку складають наступні системи суспільних відносин: система суспільних відносин, що забезпечують життя, здоров'я, честь і гідність громадян; система суспільних відносин, що забезпечують збереження власності; система суспільних відносин, що забезпечують нормальну діяльність підприємств, установ, організацій, посадових осіб і громадян.

Обов'язковим елементом громадського порядку є засоби регулювання суспільних відносин, які складають зміст громадського порядку: правові, а також інші соціальні норми – норми моралі, звичаї, релігійні норми, правила громадського співжиття. За їх допомогою встановлюються права та обов'язки учасників суспільних відносин, визначаються заборони на вчинення певних дій, а також можливість і порядок застосування санкцій. Крім того, за допомогою засобів регулювання формуються відповідні установи, покликані забезпечувати безперешкодну реалізацію суспільних відносин, що склалися, а також визначаються їх компетенція, сфера впливу.

Через правові норми регулюються найбільш складні та важливі суспільні відносини. Однак багатогранність суспільного життя не дозволяє всі суспільні відносини урегулювати правовими засобами. Багаточисельні суспільні відносини мають нескладний характер і в результаті повсякденного прояву не вимагають правового регулювання та застосування інших заходів державного забезпечення, а підтримуються громадською правосвідомістю, високою правовою культурою, правилами громадського співжиття, що склалися, моральними нормами, звичаями.

Обов'язковим елементом громадського порядку є також визначення цілей суспільних відносин, що складаються, та їх регулювання. Такими загальними цілями громадського порядку виступають: забезпечення недоторканності життя, здоров'я, гідності та прав людини і громадянина; забезпечення недоторканності власності; підтримання необхідних умов нормальної діяльності підприємств, установ, організацій, посадових осіб і громадян.

Громадський порядок у широкому розумінні – це вся система суспільних відносин, що склалися в даному суспільстві, тобто, це система урегульованих правовими та іншими соціальними нормами суспільних відносин, які складають режим життєдіяльності в державі, забезпечують недоторканність життя, здоров'я та гідності громадян, власності та умов, що склалися для нормальної діяльності установ, підприємств, організацій, посадових осіб і громадян.

У свою чергу, необхідність створення вказаного режиму життєдіяльності обумовила виникнення держави, а це, у свою чергу, викликало те, що важливим елементом громадського порядку в широкому розумінні виступає громадський порядок у політико-правовому розумінні, без якого неможливе упорядковане та системне життя людей в державі.

Існування громадського порядку в широкому розумінні як всієї сукупності суспільних відносин, що склалися в нашій незалежній державі, напевно, не викликає особливих заперечень. Тому деякі представники юридичної науки з тим, щоб виключити цю складну несталу термінологію, пропонують громадський порядок в широкому розумінні називати державним порядком, маючи на увазі державний та суспільний устрій, який склався, що вбачається цілком закономірним.

Громадський порядок у вузькому розумінні визначається як морально-правовий стан суспільства, при якому компетентні органи виконавчої влади шляхом поліцейського нагляду забезпечують безпеку і правомірну поведінку громадян в громадських місцях, вільне використання ними своїх прав і свобод, а також упорядкування громадських місць, яке сприяє трудовій діяльності та відпочинку громадян. Це не звужене поняття, а таке, що має об'ємний зміст і виступає у різних формах.

Громадський порядок у вузькому розумінні характеризується наступною сукупністю ознак: громадський порядок встановлюється в громадських місцях, які є різними за призначенням та терміном використання; громадський порядок залежить від упорядкування громадських місць; громадський порядок залежить від правомірної та моральної поведінки громадян; громадський порядок – це морально-правовий стан суспільства, який характеризується ознаками міцності та стабільності.

Складний, комплексний характер сфери громадського порядку і сфери громадської безпеки обумовлює необхідність існування різних способів їхньої охорони. Залежно від специфіки правового регулювання суспільних відносин в розглянутих сферах і характеру заходів, за допомогою яких охороняється громадський порядок і забезпечується громадська безпека, розрізняють наступні способи охорони: адміністративно-правовий, оперативно-розшуковий, кримінально-правовий і цивільно-правовий.

Флюнт В. О.,

студентка КМ-2Б курсу юридичного факультету
ННІЗДН НАВС

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАХОДИ ПРОФІЛАКТИКИ ПРАВОПОРУШЕНЬ НЕПОВНОЛІТНІХ

На шляху інтеграції України до Європейського Союзу одним з пріоритетних завдань держави є забезпечення реалізації прав і свобод людини та громадянина. Україна підтримала Концепцію ООН про сталий людський розвиток, як напрям дій на XXI століття. Пріоритет надано безпеці кожної людини і дітей особливо.

Відповідно до Указу Президента України від 12 січня 2011 року № 24/2011 «Про План заходів із виконання обов'язків та зобов'язань України,

що впливають з її членства в Раді Європи», Закону України «Про Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини на період до 2016 року» охорона дитинства в Україні визнана стратегічним загальнонаціональним пріоритетом і є важливою складовою державної політики.

Проблема девіантної поведінки та її корекції завжди була однією з найважливіших у педагогіці, психології, кримінології, але сьогодні, вона носить масовий характер та потребує особливої уваги. Її вирішення вимагає відновлення традицій виховання дітей всіма зацікавленими інститутами держави в тому числі і органами внутрішніх справ.

Трирівнева модель профілактики правопорушень серед дітей та молоді - комплексна програма протидії протиправній поведінці, яка консолідує зусилля громади, правоохоронних органів, шкіл, соціальних служб і громадських організацій, та втілює відновний підходи на трьох рівнях.

Дана модель профілактики злочинності забезпечує зниження рівня злочинності серед неповнолітніх і захист інтересів громади в такий спосіб:

- запобігає правопорушенням, усуваючи причини та обставини, що можуть спонукати підлітків чинити протиправні дії (проактивний підхід);
- передбачає активну участь громади в процесі реабілітації дітей та молоді, що перебувають у конфлікті з законом або виявляють девіантну поведінку, зокрема надання підтримки та допомоги в її ресоціалізації та реінтеграції (включення в громаду);
- створює умови для того, щоб правопорушники взяли на себе належну відповідальність за свої вчинки: усвідомили наслідки скоєного й спрямували свої дії на їх виправлення та відновлення стосунків і миру в громаді (відновний підхід) [3, с. 8].

Трирівнева модель профілактики враховує особливості психічного та фізичного стану молодої людини в період формування її особистості, коли їй особливо потрібні підтримка і турбота з боку дорослих, і тому вона має нести справедливую та пропорційну відповідальність за свої дії. Головною її особливістю є те, що вона передбачає об'єднання ресурсів громади з метою зменшення рівня злочинності серед неповнолітніх. Передусім ідеться про залучення до профілактичної роботи представників правової системи, зокрема правоохоронних органів, а також органів місцевої влади, соціальних служб і неурядових організацій, які спільно створюють Координаційну раду з профілактики злочинності. Координаційна рада має повноваження ухвалювати рішення щодо адаптації і забезпечення функціонування моделі на рівні міста, району чи області. Вона сприяє формуванню мультидисциплінарної команди, до складу якої входять представники відповідних служб громади. Члени мультидисциплінарної команди – це фахівці, які об'єдналися для надання безпосередньої допомоги в кожному конкретному випадку, в цьому полягає комплексний підхід до роботи з дітьми та молоддю [1, с. 7].

З метою поліпшення охорони прав дитини і вдосконалення правової бази, яка регулює діяльність суб'єктів профілактики з попередження правопорушень серед неповнолітніх пропонуємо:

- З метою недопущення фактів жорстокого та недбалого поводження з дітьми, учинення стосовно них сексуального насильства внести пропозиції Міністерству освіти і науки щодо створення у школах-інтернатах для дітей -

сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування робочого місця працівника КМСД, у якому здійснювати прийом неповнолітніх;

- Продовжити роботу щодо впровадження корекційних програм для дітей, що перебувають на обліках КМСД;

- Створити у навчальних закладах ради з профілактики, які контролюватимуть виконання планів першочергових комплексних та організаційних заходів, спрямованих на посилення роботи серед вчнівської молоді та їх батьків з профілактики правопорушень серед неповнолітніх;

- Продовжити поширювати досвід створення у міськрайліноорганах міліції «зелених кімнат» для тимчасового перебування дітей, затриманих за вчинення правопорушень або потерпілих від злочинів, де забезпечити належний санітарний стан, організувати роботу психологів, медичних працівників вихователів та в разі потреби інших категорій фахівців [2].

- Застосовувати в ОВС у профілактичній роботі з літми досвід впровадження Трирівневої моделі попередження правопорушень.

Список використаних джерел:

1. Методичні рекомендації «Методика використання новітніх форм і методів профілактики правопорушень для роботи з дітьми, які вчинили правопорушення, стали свідками або постраждали від злочинів» Квітка Я.М., Мороз Л.І., Константінов С.Ф., Ірхін Ю.Б. – Київ: НАВС, 2011 45 с.
2. Наказ МВС України від 19.12.2012 № 1176 Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів кримінальної міліції у справах дітей
3. Регіональна модель профілактики підліткової злочинності: досвід упровадження. Видання здійснене в рамках проекту «Стратегії міліції щодо профілактики підліткової злочинності в Україні», який виконує консорціум організацій: БО «Український Центр Порозуміння», ГО «Інститут проблем наркоманії та наркозлочинності», КНУВС. 2008. 59с.

Чопак І. В.,

слухач 5 курсу Закарпатського відділення
ННІЗДН НАВС

ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ МІГРАЦІЙНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Державна міграційна служба України утворена Указом Президента України від 09 грудня 2010 «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади», є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України.

ДМС України входить до системи органів виконавчої влади та утворюється для реалізації державної політики у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів. Її правовий статус визначено Положенням «Про Державну міграційну службу України» затвердженим Указом Президента України від 6 квітня 2011 року N 405/2011.

ДМС України є юридичною особою, має печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням.

До структури Державної міграційної служби України входять: Департамент адміністративної та кадрової роботи; Департамент бухгалтерського обліку, фінансового та ресурсного забезпечення; Департамент паспортної роботи та громадянства; Департамент імміграційної роботи; Департамент у справах біженців; Департамент інформаційних технологій; Департамент юридичного забезпечення; Департамент організації роботи з територіальними органами; Управління міжнародної діяльності та зв'язків із громадськістю.

ДМС України під час виконання покладених на неї завдань взаємодіє з іншими органами виконавчої влади, допоміжними органами і службами, утвореними Президентом України, з органами місцевого самоврядування, відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій, профспілками та організаціями роботодавців, а також підприємствами, установами, організаціями.

ДМС України з метою організації своєї діяльності забезпечує в межах повноважень здійснення заходів щодо запобігання корупції і контроль за їх здійсненням в підрозділах ДМС України, на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери її управління. Здійснює кадрову політику ДМС України та підвідомчих їй структурах.

Також ДМС організує розгляд звернень громадян з питань, пов'язаних із її діяльністю, забезпечує у межах повноважень реалізацію державної політики стосовно державної таємниці, контроль за її збереженням, організує ведення діловодства та архіву відповідно до встановлених правил.

ДМС України очолює Голова, якого призначає на посаду за поданням Прем'єр-міністра України, внесеним на підставі пропозицій Міністра внутрішніх справ України, та звільняє з посади Президент України. Голова ДМС є членом колегії МВС України.

Голова ДМС України вносить Міністрові пропозиції щодо кандидатур на посади своїх заступників, затверджує структуру апарату ДМС України, призначає на посади та звільняє з посад за погодженням з Міністром керівників і заступників керівників структурних підрозділів апарату ДМС України, призначає на посади та звільняє з посад інших державних службовців і працівників апарату ДМС України, затверджує структуру і граничну чисельність працівників територіальних органів у межах граничної чисельності ДМС України, а також їх штатний розпис і кошторис, призначає на посади та звільняє з посад керівників територіальних підрозділів ДМС України та їх заступників, проводить особистий прийом громадян та здійснює інші повноваження відповідно до законів та актів Президента України.

Голова ДМС України скликає та проводить наради, колегії рішення яких реалізуються шляхом видання наказу ДМС України.

Працівники ДМС України мають єдиний формений одяг із відповідними знаками розрізнення, виконують завдання з реалізації державної політики у сфері протидії нелегальній (незаконній) міграції, а також притягнення до адміністративної відповідальності за порушення законодавства у сфері реєстрації фізичних осіб, видачі документів, що посвідчують особу та підтверджують громадянство, мають право застосовувати заходи фізичного

впливу і спеціальні засоби у випадках та порядку, передбачених Законом України "Про міліцію".

ДМС України використовує транспортні засоби спеціалізованого призначення із символікою ДМС України, обладнані спеціальними світловими та звуковими сигнальними пристроями.

Працівники ДМС України та члени їх сімей, які проживають разом з ними, користуються медичним обслуговуванням у закладах охорони здоров'я Міністерства на умовах і в порядку, передбачених чинним законодавством.

Гранична чисельність державних службовців та працівників ДМС України затверджується Кабінетом Міністрів України.

Шевченко Я. В.

студентка КМ-2Б курсу юридичного факультету
ННІЗДН НАВС

ГРОМАДСЬКИЙ ПОРЯДОК У ПРАВОВОМУ МЕХАНІЗМІ ДЕРЖАВИ

Охорона громадського порядку являє собою важливу функцію органів виконавчої влади. Напевне, ніколи в історії людської цивілізації подібна діяльність державних органів не була такою актуальною, як в останній третині ХХ століття. Причому слід відмітити декілька моментів, які надають проблемі громадського порядку в наші дні особливу актуальність.

По-перше, значна частина злочинів та проступків, які, прямо чи опосередковано, посягають на громадський порядок, в наш час скоюється в громадських місцях. Терористичні акти рідко скоюються в квартирах або по місцю роботи, а, як правило, на вулицях, вокзалах, транспорті, в місцях громадського харчування. Те ж саме можна сказати про хуліганство, яке також дуже розповсюджене і спричиняє громадянам масу незручностей.

По-друге, семидесятирічне втручання більшовицького державного апарату в усі економічні справи країни, а потім раптове усунення в ході реформ перебудови початку 90-х років всіх табу на комерційну, торговельну, підприємницьку діяльність та на спиртне призвело до виникнення в країні ситуації, при якій різко збільшилась кількість бомжів, злидарів, бродяг та інших соціально небезпечних прошарків населення. Громадяни даного типу не тільки стали елементом соціального ландшафту, а й збільшили загрозу громадському порядку.

По-третє, процес урбанізації з багатопверховими будинками, проспектами зі снуючими по ним автомобілями та шумом від їхніх двигунів вносить свої негативні корективи в громадський порядок, заважає громадянам жити спокійно і підтверджує правильність слів, сказаних німецьким філософом К.Ясперсом, що тиша в діяльності людей в якості форми життя напевне зникла [7, с. 326].

Громадський порядок перш за все характеризується громадською безпекою, яку повинні забезпечувати спеціальні органи виконавчої влади шляхом нагляду та застосування адміністративного примусу до осіб, які порушують цей порядок. Дана безпека є громадською та пов'язана з відверненням та усуненням загрози для життя, здоров'я та майна громадян в місцях, що мають громадське значення.

Місця громадського значення обмежені відомими кордонами в просторі. До цих місць відносяться вулиці, проспекти, площі, майдани, вокзали, порти, аеропорти, стадіони, базари, магазини, транспорт і т.д. Для них характерна певна концентрація людей, які не пов'язані між собою сімейними, трудовими, дружніми відносинами і, які, як правило, не знають одне одного. Таким чином, громадськими слід вважати місця, що використовуються громадянами для спільної роботи, відпочинку, пересування, проведення масових заходів та інших потреб. Використання громадських місць може бути постійним, періодичним і одноразовим.

В самому загальному вигляді під громадським порядком необхідно розуміти правильне розташування людей та речей в місцях, що мають громадське значення, шляхом встановлення їх правового статусу за допомогою моральних, правових та естетичних норм.

В умовах розбудови демократичної держави в Україні значного інтересу набуває громадський порядок в політико-правовому розумінні, що являє собою не лише юридичну категорію, а й політологічну категорію.

В політико-правовому розумінні громадський порядок розкривав древньогрецький філософ Платон, покладаючи, в роботі «Государство», на стражів обов'язок по охороні порядку від внутрішніх і зовнішніх ворогів [6]. Схоже уявлення про громадський порядок мали отці церкви, Данте і Шекспір, французький мислитель Токвіль в роботі «Старий порядок і революція», видатні російські державознавці – Б. М.Чичерін, А. Г.Градовський, М. М.Коркунов.

Без громадського порядку життя людей буде нагадувати хаос – безсистемне існування. Стихійні лиха, війни, епідемії революції, економічний занепад, масові безпорядки на вулицях і високий рівень злочинності порушують громадський порядок як політичну та економічну систему суспільства і можуть зворушити державу в цілому.

Сама держава виникає з необхідності створити в суспільстві порядок, щоб життя людей проходило в умовах безпеки і добробуту, без ексцесів і в гармонії один з одним. Історичний досвід показує, що виробництво матеріальних і культурно-духовних благ вимагає певного громадського порядку, який може в основному забезпечити держава. По суті під державою необхідно розуміти організоване суспільство, тобто суспільство, в якому має місце порядок.

Апарат, на обов'язки якого покладений основний тягар по охороні громадського порядку та правопорядку у всіх державах, являє собою універсальний інструмент примусу і в більшості країн називається поліцією, в Україні, як історично склалося, цей апарат називається міліцією. Саме він в першу чергу охороняє громадський порядок та безпеку, життя, здоров'я та майно громадян. Адміністративні правопорушення і злочини, що скоюються в громадських місцях, привносять в громадський порядок дезорганізуючий вплив, «малі безпорядки» [2], нерідко вибивають зі звичної колії великі маси людей, вносять плутанину та неорганізованість в життя сотень і тисяч людей, спричиняють труднощі в роботі установ та підприємств, а в окремих випадках створюють кризові ситуації в державі. Поліцейська діяльність держави з'явилась із необхідності постійно охороняти громадський порядок [4]. Про цей порядок держава повинна постійно піклуватися під загрозою втрати свого

авторитету в очах населення і, навіть, під загрозою власної смерті. Як писав відомий російський поліцейст О.С.Окольський [5, 5-6], що суспільство потребує перш за все безпеки, розуміючи те, що інші його цілі не можуть бути досягнуті, поки ця перша, необхідна ціль не буде здійснена.

Слід відмітити, що в Україні існує багато нормативних документів, які регулюють суспільні відносини в сфері охорони громадського порядку, проте основний наш закон – Конституція, не визначає охорону громадського порядку як основну функцію держави. Лише в п. 7 ст. 116 Конституції України [1], де визначаються повноваження Кабінету Міністрів України сказано: «здійснює заходи щодо забезпечення обороноздатності і національної безпеки України, громадського порядку, боротьби зі злочинністю».

Аналіз широкого спектру прав, які надає конституція України кожному своєму громадянину надає можливість стверджувати, що в Україні кожний громадянин має право на вільний розвиток своєї особистості. Розділ II Конституції України “Права, свободи та обов’язки людини і громадянина” визначає рівні конституційні права і свободи. Проте як видно із вищевикладеного реалізація цих прав і свобод можливо лише за певних умов, зокрема, при забезпеченні громадського порядку, а дана Конституція не покладає обов’язку по забезпеченню громадського порядку на державу та не визнає даний обов’язок важливою функцією держави.

Тому на сьогодні виникає нагальна потреба визначення на законодавчому рівні кола суб’єктів, на які покладається обов’язок з охорони громадського порядку, оскільки через правові норми регулюються найбільш складні та важливі суспільні відносини. В той же час багатогранність суспільного життя не дозволяє всі суспільні відносини урегулювати правовими засобами. Багаточисленні суспільні відносини мають нескладний характер і в результаті повсякденного прояву не вимагають правового регулювання та застосування інших заходів державного забезпечення, а підтримуються громадською правосвідомістю, правилами громадського співжиття, що склалися, моральними нормами, звичаями.

Список використаних джерел:

1. Конституція України прийнята на п’ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. Київ. 1997.
2. Борисов В.В. Правовой порядок развитого социализма. Саратов, 1977, с. 50.
3. Здир Я. А. Советское государство и право. 1967. - с. 136, 137.
4. Лошицкий М.В. Міліцейське право як підгалузь адміністративного права // Науковий вісник НАВСУ. № 2. 2000.
5. Окольский А.С. О понятии полицейского права. – Варшавские университетские издания, 1894, т. VI, с.5-6.
6. Платон. Собрание сочинений в четырёх томах. Т. 3. М., 1994, с.160, 181, 262.
7. Ясперс К. Смысл и назначение истории. - М., 1994. - с.326

Юрко В. О.,
студент 4-К-Н курсу юридичного факультету
ННІЗДН НАВС

ОСОБЛИВОСТІ РЕФОРМУВАННЯ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Сьогодні в державі відбуваються зміни, що стосуються різних сфер життєдіяльності суспільства. В умовах фінансової кризи загострюються не так питання економічного розвитку країни, як потреба комплексної відповіді уряду на виклики за допомогою удосконалення системи державного управління та мобілізації із цією метою всіх можливих ресурсів. Держава стала на шлях реформування політичної системи в цілому. Головна мета цих перетворень - модернізація публічних відносин, створення дієвої системи державного забезпечення та захисту конституційних прав і свобод людини, гідних умов її життя, наближення діяльності публічної адміністрації до потреб населення [1, с 73].

Метою будь-якого реформування системи публічної влади насамперед має бути прагнення до усунення протиріч та конфліктів між державними інституціями, забезпечення їх тісної співпраці та запровадження реальної відповідальності влади за результати своєї діяльності в цілому.

Однак аналіз конституційного закріплення вітчизняної системи поділу державної влади в цілому та системи стримувань та противаг зокрема не дозволяє вважати діючу модель організації державної влади збалансованою та ефективною. Насамперед це зумовлено невизначеністю місця та ролі в державному механізмі Президента України та відсутністю реальної влади у Кабінету Міністрів України [4, с. 7].

Відповідно до чинної Конституції України, Президент України посідає особливе місце в системі державних інституцій. Статтею 102 Конституції України закріплено, що Президент України визнається главою держави та виступає від її імені [1]. Президент України має широкі державно-владні повноваження. Як глава держави, він представляє Україну в міжнародних відносинах, здійснює керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави, веде переговори та укладає міжнародні договори України. На нього покладається підписання та офіційне оприлюднення законів [3, с. 23].

Саме тому, для забезпечення балансу у взаємовідносинах гілок державної влади, насамперед необхідно здійснити реформування власне місця та ролі в державному механізмі України інститутів президентства та уряду в Україні. При цьому здійснення такого реформування можливо двома, фактично протилежними шляхами:

- якщо кінцевою метою конституційного реформування української системи державної влади є перехід до парламентської форми правління, тоді слід позбавити Президента України більшості з його конституційних повноважень, закріпивши їх за Прем'єр-міністром України. Це дозволить з одного боку суттєво підняти роль уряду в державному механізмі в цілому, створити передумови для його відповідальності за результати своєї діяльності, а з іншого - фактично збалансувати систему стримувань та противаг;

- перехід до президентської форми правління. Цей шлях є більш простим тому, що для його досягнення не потрібно радикально змінювати систему та структуру державної влади. Для його запровадження достатньо ліквідувати

посаду Прем'єр-міністра України, а його повноваження закріпити за Президентом України, або ж навіть залишивши посаду Прем'єр-міністра, визнати Президента України і главою держави, і главою виконавчої влади. Внаслідок такого реформування, фактично було б запроваджено відповідальність Президента України за результати діяльності уряду в цілому, що в кінцевому результаті й дозволило б створити відповідальну владу.

Указом Президента України від 18.07.2011 № 769 створено Національне агентство України з питань державної служби, як єдиний орган, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері державної служби.

Так, підготовлено і прийнято новий Закон «Про державну службу», також прийняті нормативні документи, спрямовані на підвищення ефективності перепідготовки і підвищення кваліфікації держслужбовців та реформування Національної академії державного управління, тощо.

Комплекс заходів щодо удосконалення системи державної служби буде забезпечено через прийняття Державної цільової програми розвитку державної служби на 2012-2016 роки, Концепцію якої Нацдержслужбою України вже розроблено.

У 2012 році заплановано проведення основного етапу реформування державної служби, базою для якої є новий Закон «Про державну службу», підписаний Главою держави 10 січня 2012 року. Закон набере чинності з 1 січня 2013 року. Необхідно відзначити, що Віктор Янукович тричі вносив законопроект «Про державну службу» до парламенту: 20 вересня 2007 року — як Прем'єр-міністр України, 28 січня 2008 року — як народний депутат України і, нарешті, 25 березня 2011 року — як Президент України.

Чинне законодавство, що регламентує державну службу, зокрема Закон України «Про державну службу», не відповідає сучасному рівню розвитку українського суспільства, європейським принципам функціонування публічної адміністрації. Йому характерні:

1. Слабка спроможність державної служби забезпечувати ефективне виконання завдань щодо реалізації структурних реформ.
2. Недостатня якість надання адміністративних послуг.
3. Недостатній професійний рівень державних службовців для виконання масштабних завдань.
4. Непрестижність державної служби та невисокий статус державного службовця.
5. Низька ефективність механізму запобігання проявам корупції.
6. Відсутність прозорого механізму прийняття та просування на державній службі.
7. Відсутність реальної оцінки діяльності державних службовців та визначення професійних компетентностей.

Головна проблема для державної служби – нестабільність, а її інтегрований показник – плінність кадрів. У період з 2007 – 2010 років плінність кадрів на державній службі – на рівні 15 %. Проблема забезпечення стабільності апарату, наступності та збереження інституційної пам'яті є чи не найбільш актуальною для державного управління. Плінність кадрів вкрай негативно впливає на якість надання адміністративних послуг.

Інша проблема – навчання та підвищення кваліфікації. Статистика свідчить, що у період з 2004 – 2010 рр. частка державних службовців, які підвищили кваліфікацію, коливалась на рівні 15,1%. Водночас важливість завдань і функцій, що виконують державні службовці, вимагає постійного системного професійного удосконалення, а також нових підходів до навчальних програм і системи підвищення кваліфікації загалом.

Завдяки адміністративній реформі, розпочатій в Україні наприкінці 2010 року, структурно оптимізовано систему органів виконавчої влади на центральному рівні, і таким чином усунуто конфлікт функцій та дублювання, запроваджено європейський підхід та чітко визначено зони відповідальності: міністерство формує державну політику, державна служба надає послуги, державна інспекція забезпечує контроль та нагляд, державне агентство керує майном. Внаслідок чого кількість центральних органів виконавчої влади зменшилась зі 111 до 74 і затверджено нові положення про ЦОВВ, ліквідовано 46 урядових органів в системі ЦОВВ. Реформовано також систему прийняття урядових рішень, зокрема внесено зміни до Закону про Кабмін, членів Кабміну уменшало з 36 до 16, наполовину скорочено Секретаріат КМУ, ліквідовано урядові комітети, скорочено кількість заступників міністрів та керівників ЦОВВ з 5-10 до 2-3; в міністерствах запроваджено посаду заступника міністра-керівника апарату, який має статус держслужбовця. Торкнулися реформи й системи контролю і нагляду: кількість контролюючих органів скорочено з 69 до 11, триває удосконалення системи технічного регулювання та системи контролю за безпечністю харчових продуктів.

У процесі реформування перебуває місцева влада. Найближчим часом буде проведено другий етап адмінреформи – реформу системи місцевих адміністрацій та територіальних органів ЦОВ. Очікувані від таких дій результати: децентралізація завдяки ліквідації надлишкових функцій місцевих ОБВ, реструктуризації або приватизації держпідприємств, усуненню дублювань між місцевими держадміністраціями й територіальними органами ЦОВВ; узгодженість держуправління з ринковою економікою завдяки аутсорсингу держфункцій, конкуренції у сфері надання держпослуг, скороченню кількості заступників губернаторів та чиновників, об'єднанню посад для чіткішого розмежування повноважень, розподілу функцій органів місцевого самоврядування; інституціалізація служби в органах місцевого самоврядування завдяки становленню інституту служби після прийняття Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування», розмежуванню повноважень органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у сфері надання держпослуг.

Одним із перших указів В. Януковича було утворено Національний антикорупційний комітет, який Президент України очолив особисто. Прийнято нові антикорупційні закони («Про засади запобігання і протидії корупції», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення»), які набрали чинності з 1 липня 2011 року. Схвалено Національну антикорупційну стратегію на 2011-2015 роки. Розроблено та прийнято майже усі підзаконні акти з метою якісного впровадження та реалізації нового антикорупційного законодавства.

Положенням про Нацдержслужбу України передбачено здійснення контролю за додержанням у державних органах вимог законів «Про державну

службу» і «Про засади запобігання і протидії корупції», а також здійснення заходів щодо запобігання проявам корупції серед державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування.

На відміну від Закону України «Про боротьбу з корупцією» у новому антикорупційному Законі містяться норми для здійснення низки превентивних антикорупційних заходів. Значно розширено коло суб'єктів відповідальності за корупційні правопорушення. Поряд з особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, до суб'єктів відповідальності за корупційні правопорушення віднесено також посадових осіб юридичних осіб публічного права, які одержують заробітну плату за рахунок державного чи місцевого бюджету, аудиторів, нотаріусів, експертів, арбітражних керуючих, третейських суддів, посадових осіб міжнародних організацій та інших.

Новацією Закону є запровадження норм, які регламентують питання етичної поведінки службових осіб, недопущення та врегулювання конфлікту інтересів. У Законі цілий розділ приділено участі громадськості в заходах запобігання та протидії корупції. Зокрема, з метою інформування громадськості про заходи щодо протидії корупції, стаття 19 Закону зобов'язує спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції щороку не пізніше 10 лютого оприлюднювати інформацію про вжиті заходи щодо протидії корупції та про осіб, притягнутих до відповідальності за вчинення корупційних правопорушень.

Значно посилено відповідальність за корупційні правопорушення. Якщо у старому законі особи, які порушили антикорупційне законодавство, притягалися лише до адміністративної відповідальності, наразі Закон передбачає 4 види відповідальності – кримінальну, цивільно-правову, адміністративну та дисциплінарну.

Отже, в Україні створено правовий механізм, який відповідає міжнародним стандартам та ефективно працюватиме в умовах нашої юридичної системи в умовах сьогодення.

Запровадження нового антикорупційного законодавства разом із започаткованою реформою самої державної служби сприятиме її оновленню та підвищенню її авторитету, впровадженню системних змін та модернізації моделі державного управління в цілому [6].

Таким чином, можна стверджувати, що існує прямий зв'язок між фундаментальними конституційними принципами, цінностями та нормами й політикою держави, який проявляється в двох основних сферах: в широкому значенні політичні відносини є однією з найважливіших складових частин конституційного регулювання (конституційні норми задають юридичні межі політичному процесу); в самій конституції втілюється певна політика держави, прагнення розробників проекту закріпити ті або інші принципи та політичні цінності.

Отже, за своїм змістом адміністративна реформа є цілісним комплексом узгоджених заходів, спрямованих на суттєве підвищення рівня керованості життєво важливих процесів у суспільстві шляхом науково обгрунтованого створення ефективного механізму державного управління.

Як на мене, то я прихильник президентської форми правління на сучасному етапі розвитку державності в Україні при розвиненому

громадянському суспільстві. Останнє поки що розвивається значно повільніше, ніж того вимагає час. Тому сильна і діюча вертикаль державної влади повинна функціонувати як об'єднуючий і цементуючий чинник державності України.

Список використаних джерел:

1. Веніславський Ф. В. Проблеми української моделі організації державної влади (порівняльно-правовий аналіз розподілу владних повноважень між гілками державної влади в Україні за чинною Конституцією України та за законопроектом про внесення змін до Конституції України № 4105) / Ф. В. Веніславський // Конституційна реформа: експертний аналіз. - Х. : Фоліо, 2004. - С 73-84. <http://helsinki.org.ua/index.php?id=1080227064>
2. Веніславський Ф. В. Взаємодія гілок державної влади як принцип основ конституційного ладу України / Ф. В. Веніславський // Право України. - 1998. - № 1. - С 34-38. <http://www.info-prensa.com/article-215.html>
3. Бисага Ю. Ю. Юридична відповідальність вищих органів державної влади та місцевого самоврядування / Ю. Ю. Бисага, Д. М. Белов. - Ужгород : Ліра, 2011. - 212 с http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_low/cgiirbis_64.exe?
4. Гладунок І. Конституція як основа формування та реалізації державної політики / І. Гладунок // Віче [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/733>.
5. Янукович В. Ф. Нам не потрібно стільки чиновників/ В.Ф.Янукович//Вісник кув'єт - 2010. -14 грудня. - №234. -С 1-2.
6. Алміністативна реформа та основні напрями реформування державної служби в Україні <http://www.adm-pl.gov.ua/globyn/9751.htm>, 2012 р.

Мархева В. М.,
слухач 5-В курсу ННІЗДН НАВС.

АДМІНІСТРАТИВНА ПРАВОЗДАТНІСТЬ ТА АДМІНІСТРАТИВНА ДІЄЗДАТНІСТЬ ГРОМАДЯН

Суб'єктами адміністративного права є окремі фізичні та юридичні особи, які у відповідності з адміністративно-правовими нормами наділені певним обсягом прав та обов'язків у сфері адміністративно-правового регулювання управлінських відносин. Адміністративно-правовий статус громадян становить закріплена адміністративно-правовими нормами сукупність наданих та гарантованих прав і свобод, а також покладених на них обов'язків у сфері державного управління. Цей статус, зокрема, характеризує правове положення особи у сфері виконавчої влади. Визначальним критерієм адміністративно-правового статусу громадян у сфері виконавчої влади є їх адміністративна правова дієздатність, що в сукупності становить їх адміністративну правосуб'єктність. Адміністративно-правовий статус громадянина - комплекс прав і обов'язків громадян, закріплених нормами адміністративного права, а також гарантії реалізації прав і обов'язків (охорона законом і механізм захисту органами держави й місцевого самоврядування). Правове положення громадян визначається обсягом і характером адміністративної правосуб'єктності. Елементами правосуб'єктності є:

– адміністративна правоздатність – здатність громадянина мати певні права, передбачені нормами адміністративного права, й виконувати покладені на нього обов'язки в сфері державного управління. Моментом виникнення правоздатності є народження, а моментом припинення – смерть;

– адміністративна дієздатність – здатність громадянина своїми діями набувати та здійснювати права й обов'язки, передбачені нормами адміністративного права, а також нести відповідальність згідно з адміністративно-правовими нормами.

Адміністративна правоздатність – це закріплена нормами адміністративного права здатність громадянина бути суб'єктом (носієм) прав та обов'язків у сфері виконавчої влади (є невідчужуваною, виникає з дня народження громадянина і припиняється після його смерті).

Обмеження правоздатності полягає в тому, що в результаті дії адміністративно-правових норм відбувається:

– звуження кола прав – у даному випадку конкретний громадянин повністю або частково позбавляється деяких прав, наданих йому особисто. Наприклад, позбавлення права керування транспортними засобами в результаті вчинення правопорушення, передбаченого ст. 130 КпАП (управління транспортними засобами в стані сп'яніння);

– покладання на громадян додаткових обов'язків – у цьому випадку на громадянина, поза його волею, в адміністративному порядку органом управління покладаються додаткові обов'язки. Такі обов'язки можуть бути персоніфікованими, тобто зверненими до конкретної особи, обов'язок відбувати таке адміністративне стягнення, як виправні роботи. Можуть мати загальний характер, наприклад, обов'язок додержуватися певних правил при перебуванні в районах епідемій, екологічних катастроф; обов'язок додержуватися режимних вимог при роботі з літературою обмеженого використання тощо.

Адміністративна правоздатність є основою адміністративної дієздатності.

Адміністративна дієздатність – це закріплена нормами адміністративного права здатність громадянина своїми діями реалізувати надані йому права і виконувати покладені на нього обов'язки у сфері державного управління та нести юридичну відповідальність за свої дії (наступає з досягненням певного віку). Адміністративна дієздатність громадян настає завжди пізніше їх адміністративної правоздатності. Вона буває повною, обмеженою та частковою. Повна адміністративна дієздатність громадян настає, як правило, з досягненням ними повноліття (18-ти років). У зв'язку з певними підставами громадяни можуть бути визнані в судовому порядку недієздатними.

Здійснюючи свої права та обов'язки, громадяни вступають в адміністративно-правові відносини з виконавчо-розпорядчими органами. Адміністративно-правові відносини цього типу (громадянин - державний орган) виникають у зв'язку з:

– реалізацією громадянином належних йому прав (призначення пенсії, вступ на навчання, на роботу, надання відпустки, збереження чи зміна прізвища у зв'язку з одруженням);

– виконанням покладених на громадянина обов'язків (військового обов'язку, обов'язку, що виникає у зв'язку з отриманням паспорта: реєстрація постійного місця проживання, сплата мита за видачу паспорта, подання документів на обмін паспорта, зобов'язання зберігати паспорт і сповіщати паспортну службу у разі його втрати, обов'язки, що виникають у зв'язку з отриманням права керувати автотранспортним засобом, придбання зброї тощо);

– порушення органами управління або їх посадовими особами прав та інтересів громадян (відмова у прийомі на роботу у зв'язку з наявністю малолітніх дітей; відмова прийняти скаргу; незаконний арешт; притягнення до відповідальності; відмова у приватизації житла, гаража, дачі; відмова видати довідку, диплом, оформити документи; відмова приймати купюри дрібної вартості; відмова у збереженні місця роботи, житлової площі за громадянами, що проходять альтернативну (невійськову) службу тощо);

– порушення громадянином його правових обов'язків (порушення громадського порядку, правил користування міським транспортом, паспортних правил тощо);

– поданням громадянином скарги, заяви з приводу недоліків у роботі державних закладів, підприємств, організацій (несвоєчасна інвентаризація; погане забезпечення працівників матеріалами, обладнанням; недодержання техніки безпеки; невжиття необхідних заходів щодо порушників дисципліни тощо).

На мій погляд, основи адміністративних правовідносин, основним суб'єктом яких є ми – громадяни України, – це той мінімум правової інформації, яка повинна широко висвітлюватися і бути доступною будь-якому громадянину. Такий підхід, можливо, один з методів боротьби з так званим "правовим нігілізмом" українського суспільства. Однак, одночасно постає питання систематизації норм і правил адміністративного права.

Предмет адміністративного права складний для вивчення по своїй суті, як регульовані відносини в сфері державного управління, складність його збільшується в багато разів у зв'язку з відсутністю чіткої систематизації. Таким чином, відсутність прозорості адміністративного права, на мій погляд, багато в чому породжує сваволю і корупцію в структурах державного управління.

Філіповська Н. Р.,
слухач 5-В курсу ННІЗДН НАВС.

АДМІНІСТРАТИВНА ДІЄЗДАТНІСТЬ ТА АДМІНІСТРАТИВНА ПРАВОВІДНОСТІ ГРОМАДЯН

За минулий час законодавство України істотно оновилося і стало займати ведуче положення в регулюванні суспільних відносин. Разом з тим настільки стрімкий темп законотворчості став однією з причин безсистемності і хаотичності законодавства. Характерною рисою сучасного українського законодавства є його нестабільність, обумовлена істотними змінами і коливаннями економічного курсу, нескінченними перебудовами державного апарата, надмірною роллю суб'єктивного курсу.

Говорячи про галузь адміністративного права необхідно відзначити, що діючи на сьогоднішній день воно дотепер не повною мірою приведено у відповідність з Конституцією. У світлі цієї обставини адміністративне право не може в повному обсязі і систематично регулювати важливі відносини в області державного управління, наприклад: порядок розробки і прийняття управлінських рішень в органах загальної компетенції. Багато інститутів адміністративного права недостатнім чином досліджені, у свою чергу практика йде по шляху використання понять і категорій інших галузей права. Таким чином, нинішнє адміністративне право формується багатьма джерелами і, на жаль, відсутня єдина централізована воля з боку представницької влади, що могла б забезпечити однаковість. Тому що предметом регулювання адміністративного права є сукупність тих відносин, що складаються в сфері державного управління, розглядаючи громадянина, як суб'єкт адміністративного права, у дійсній ситуації особливо важливе дотримання конституційного принципу незалежності прав і свобод людини від сваволі держави. Володіння правами і свободами, на які не може зазіхати держава, робить людину, громадянина, самостійним суб'єктом, здатним самоствердитися як гідний член суспільства. Разом з тим відносини особистості і держави не вичерпуються обов'язком держави не зазіхати на права людини.

Громадяни як суб'єкти адміністративного права – це фізичні особи (громадяни України, іноземці, особи без громадянства та біженці), які виступають носіями прав та обов'язків у сфері виконавчої влади, передбачених нормами адміністративного права, і володіють при цьому необхідною правосуб'єктністю.

Громадяни складають найбільшу групу суб'єктів адміністративного права. Характерним для громадян як таких суб'єктів є те, що при цьому вони виступають як приватні особи, тобто є виразниками власних (особистих) інтересів, а не інтересів держави чи громадських об'єднань.

Головною особливістю становища громадян як суб'єктів адміністративного права є те, що вони виступають як приватні особи, тобто реалізують свої особисті, загальногромадянські права та обов'язки у сфері державного управління, а не права та обов'язки виконавчо-розпорядчих органів, громадських організацій чи посадових осіб.

Розглядати їх адміністративно-правовий статус найдоцільніше за допомогою аналізу:

- адміністративної правоздатності;
- адміністративної дієздатності;
- прав, які зумовлені адміністративним законодавством;
- адміністративно-правових обов'язків.

Адміністративна правоздатність – це здатність мати суб'єктивні права та обов'язки, передбачені нормами адміністративного права. Вона виникає з народження громадянина і припиняється з його смертю.

Адміністративна дієздатність – це здатність громадянина реалізовувати надані права і виконувати покладені на нього обов'язки.

Важливо зазначити, що адміністративна дієздатність не однакова для окремих груп і категорій громадян. Її зміст та обсяг залежать від низки факторів, до яких, насамперед, належать: вік, стан здоров'я, належність до

певних соціальних груп. Стан здоров'я є фактором, що виключає покладення на конкретних громадян деяких обов'язків. Так, на дійсну військову службу призиваються громадяни, стан здоров'я яких відповідає поставленим вимогам.

Належність до певних соціальних груп забезпечує громадянам додаткові права, характерні тільки для конкретної соціальної групи. Неодмінною умовою існування таких груп є їх адміністративно-правова детермінованість.

В адміністративно-правовій науці прийнято виділяти три групи прав громадян:

- соціально-економічні;
- політичні права та свободи;
- особисті права та свободи.

Муравська С. І.,
слухач 4-В курсу ННІЗДН НАВС.

ПАТРУЛЬНА СЛУЖБА МІЛІЦІЇ: ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ

Міліція є єдиною системою органів, яка входить до структури Міністерства внутрішніх справ України, виконує адміністративну, профілактичну, оперативно-розшукову, кримінально-процесуальну, виконавчу та охоронну (на договірних засадах) функції.

Міліція – це складова частина системи органів внутрішніх справ, які здійснюють державну виконавчу владу у сфері охорони громадського порядку. Міліція в Україні – державний озброєний орган виконавчої влади який захищає життя, здоров'я, права і свободи громадян, власність, природне середовище, інтереси суспільства і держави від протиправних посягань. Віднесення міліції до органів виконавчої влади свідчить про те, що вона функціонує на основі конституції України, законів, прийнятих Верховною Радою України, указів Президента України, і має для цього відповідні розпорядчі повноваження.

Віднесення міліції до органів виконавчої влади свідчить про те, що вона функціонує на основі конституції України, законів, прийнятих Верховною Радою України, указів Президента України, і має для цього відповідні розпорядчі повноваження.

В даній науковій роботі будуть розглянуті питання про міліцію як орган державної виконавчої влади, який виконує в суспільстві функції захисту життя, здоров'я, прав і свобод громадян, власності, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань, міліція є складовою частиною ОВС. В роботі також розглядається питання про основні завдання міліції, принципи її діяльності та права, її організацію та підпорядкованість, правову основу діяльності.

На сьогодні діє структура МВС України станом на 01.07.2012 р., згідно офіційного сайту МВС України <http://mvs.gov.ua>.

Правовою основою діяльності міліції є: Конституція України, Закон України "Про міліцію", інші законодавчі акти України, постанови Верховної Ради України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів

України, нормативні акти МВС України, Загальна декларація прав людини, міжнародні правові норми, ратифіковані у встановленому порядку.

Патрульна служба міліції – це діяльність спеціальних нарядів міліції по охороні громадського порядку, безпеці і боротьбі з правопорушеннями на вулицях, площах, в парках, на транспортних магістралях, портах, в аеропортах та інших громадських місцях, а також при проведенні масових заходів, ліквідації наслідків аварії, катастрофи, стихійного лиха. Основними завданнями патрульної служби міліції є:

- забезпечення особистої безпеки громадян, захист їх прав, свобод і законних інтересів; – запобігання правопорушенням та їх припинення;
- охорона громадського порядку і громадської безпеки;
- виявлення, запобігання, припинення та розкриття злочинів, розшук осіб, які їх вчинили;
- захист власності від злочинних посягань.

Правовою основою діяльності патрульної служби міліції є Конституція України (888-09), Закон України "Про міліцію" (565-12) та інші законодавчі акти, укази і розпорядження Президента України, декрети, постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України, Загальна декларація прав людини, міжнародні правові норми, ратифіковані в установленому порядку, цей Статут, рішення органів місцевого самоврядування та органів державної виконавчої влади, прийняті в межах їх компетенції, нормативні акти Міністерства внутрішніх справ України. (Пункт 2 із змінами, внесеними згідно з Наказом МВС № 533 (з0628-01) від 06.07.2001)

Діяльність патрульної служби міліції будується на принципах законності, гуманізму, поваги до особи, соціальної справедливості, взаємодії з іншими державними органами, трудовими колективами, громадськими об'єднаннями і населенням.

Працівники міліції, які несуть патрульно-постову службу, повинні:

- мати високі моральні якості, необхідну професійну підготовку;
- бути дисциплінованими, пильними і чесними при виконанні службових обов'язків, діяти рішуче й наполегливо, стійко переносити всі труднощі, пов'язані з службою, не шкодуючи своїх сил для виконання службових обов'язків;
- виконувати свої завдання у точній відповідності з законами;
- поважати гідність особи і ставитись до неї гуманно, захищати права людини незалежно від її соціального походження, расової та національної належності, громадянства, ставлення до релігії, статі, політичних та інших переконань;
- при звертанні до громадянина називати своє прізвище, звання та пред'являти на його вимогу службове посвідчення.

Успішне виконання покладених на патрульно-постову службу завдань забезпечується:

а) вихованням у особистого складу вірності Присязі працівника органів внутрішніх справ України, високої пильності, самовідданості і постійної готовності до виконання свого службового обов'язку, непримиренності до правопорушників;

б) високим рівнем професійної підготовки, вміннями і активними діями міліціонерів;

в) знанням особовим складом своїх обов'язків, обстановки на постах і маршрутах патрулювання;

г) оперативним реагуванням на повідомлення про злочин і порушення громадського порядку, вмільми активними діями для їх припинення;

г) раціональною розстановкою нарядів і забезпеченням своєчасного маневру;

д) тісною взаємодією з іншими галузевими службами міліції;

е) зміцненням контактів з населенням;

є) використанням різноманітних методів несення патрульно-постової служби таких як конспіративне патрулювання, організація міліцейських "засідок", "пасток" та інших;

ж) створенням спеціальних нарядів по боротьбі з окремими видами злочинів і правопорушень;

з) знанням керівним складом своїх підлеглих, постійним піклуванням про них, високою вимогливістю до особового складу, організацією систематичного контролю за несенням служби.

Патрульна служба міліції включає: особовий склад служби охорони громадського порядку, територіальних і транспортних органів внутрішніх справ, підрозділів міліції особливого призначення "Беркут". В охороні громадського порядку беруть участь громадські формування.

Чемерис В. О.,

слухач 4-В курсу ННІЗДН НАВС

ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ

Стаття 1 Закону України "Про транспорт" визначено, що транспорт є однією з найважливіших галузей суспільного виробництва і покликаний задовольняти потреби населення та суспільного виробництва в перевезеннях. Водночас, транспорт, особливо автомобільний, розглядається як джерело підвищеної небезпеки, а його експлуатація пов'язана із вирішенням проблем ефективності організації дорожнього руху, охороною громадського порядку, забезпеченням громадської безпеки. Серед органів виконавчої влади, діяльність яких спрямована на вирішення зазначених проблем, Державна автомобільна інспекція МВС України є головним органом, на який покладається обов'язок забезпечувати безпеку дорожнього руху в державі, що випливає з Положення про Державну автомобільну інспекцію Міністерства внутрішніх справ, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 14 квітня 1997 р. № 341.

Дорожній рух необхідно розуміти в широкому та вузькому значенні. Так, у широкому значенні він є: упорядкованим процесом просторового переміщення людей, вантажів як природнім шляхом, так і за допомогою транспортних засобів, керованих людьми; явищем соціальним, оскільки в ньому зайнята абсолютна більшість населення країни, в процесі дорожнього руху реалізуються політичні, економічні та культурні інтереси держави і суспільства в цілому; вольовою діяльністю людей, яка спрямована на досягнення певних цілей; керованим процесом, у якому головним суб'єктом

виступає держава в особі спеціальних органів (державних та громадських), закріплених у єдину систему суб'єктів забезпечення безпеки дорожнього руху.

У вузькому значенні дорожній рух доцільно визначити як процес переміщення учасників дорожнього руху (пішоходів, водіїв, пасажирів, погоничів тварин) дорогами, в якому дії його учасників визначаються спеціальними правилами, нормами та стандартами.

Забезпечення безпеки дорожнього руху – це правотворча, правозастосовна та правоохоронна діяльність державних органів та громадських організацій, наділених контрольно-наглядовими повноваженнями за дотриманням учасниками дорожнього руху, іншими фізичними та юридичними особами загальнообов'язкових правил, нормативів та стандартів, спрямованих на попередження та припинення правопорушень, притягнення правопорушників до відповідальності.

Серед суб'єктів, наділених контрольно-наглядовими повноваженнями в зазначеній сфері, особливе місце займає міліція, працівники якої: по-перше, наділені найбільшим обсягом контрольно-наглядових повноважень щодо попередження аварійності та запобігання вчиненню правопорушень, їх припинення та притягнення винних до відповідальності; по-друге, правомочні здійснювати правотворчу діяльність, яка полягає у розробленні обов'язкових для усіх учасників дорожнього руху правил, нормативів та стандартів, а також контролювати їх виконання; по-третє, несуть відповідальність за виконання загальнодержавних та регіональних (місцевих) програм у сфері дорожнього руху; по-четверте, під час наглядової діяльності сприяють підприємствам, установам та організаціям, окремим учасникам дорожнього руху у здійсненні заходів, спрямованих на забезпечення безпеки дорожнього руху.

Ефективність адміністративно-наглядової діяльності міліції в сфері забезпечення дорожнього руху залежить від професійної кваліфікації, правової та загальної культури працівників ДАІ, від їх виховної та попереджувальної роботи, вимогливості й пильності, що відкриє широкі можливості для планування заходів у справі підвищення безпеки дорожнього руху, залучення до їх здійснення відповідних сил та засобів, прогнозування результатів боротьби з аварійністю.

Таран Н. А.,
слухач курсу з підготовки фахівців освітньо-
кваліфікаційного рівня магістра ННІЗДН НАВС

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРОВОВА ОХОРОНА ДЕРЖАВНОЇ ТАЄМНИЦІ

Закон України "Про державну таємницю" від 21 січня 1994 року із змінами і доповненнями від 1999 року забезпечує правовий захист інформації, що охоплює відомості у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України та які визнані у встановленому порядку державною таємницею. Ст. 39 даного Закону поряд з кримінальною та дисциплінарною відповідальністю за порушення законодавства про державну таємницю передбачає також відповідальність винної особи у адміністративному порядку.

Кваліфікація адміністративних деліктів, пов'язаних із порушенням законодавства про державну таємницю може бути здійснена лише шляхом юридичного аналізу підстав настання юридичної відповідальності за конкретні порушення у даній сфері.

Фактичною підставою адміністративної відповідальності є склад конкретного адміністративного делікту, традиційними елементами якого є: його об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона. Саме аналіз фактичного складу делікту дозволяє правильно його кваліфікувати і обґрунтовано застосовувати закон. Як зазначає Д. Н. Бахрах: "склад адміністративного делікту є... необхідним для кваліфікації адміністративного делікту, тобто встановлення точної відповідності ознак вчиненого адміністративного діяння ознакам конкретного правопорушення, передбаченого нормами адміністративного права".

Для притягнення до адміністративної відповідальності окрім фактичної підстави (складу конкретного делікту) необхідною є також наявність підстави юридичної – відповідної норми адміністративного права. Адміністративно-правові норми, які передбачають відповідальність за порушення законодавства про державну таємницю, містяться у ст. 2122 КУпАП. Вказані правопорушення, будучи зведені законодавцем у єдину систему, роблять можливим проведення їх юридичної кваліфікації в рамках цілісної структури.

Досліджуючи структуру складу правопорушень, передбачених ст. 2122 КУпАП, зупинимося на їх найважливіших ознаках.

Почнемо з об'єкта будь-яких проступків. Ним є суспільні відносини, врегульовані правовими нормами. В даному випадку таким об'єктом є встановлений чинним законодавством України порядок охорони державної таємниці.

Об'єктивну сторону складу адміністративних правопорушень утворюють ознаки, що характеризують зовнішні прояви проступку.

Заходи, що забезпечують у цій сфері охорону державної таємниці та контроль, здійснюються відповідно до Закону "Про державну таємницю".

Досліджуючи такий елемент структури складу правопорушень, передбачених ст. 2122 КУпАП, як суб'єкт, необхідно мати на увазі, що він є спеціальним.

У теорії адміністративного права спеціальним суб'єктом визнається особа, яка поряд із загальними ознаками суб'єкта (досягнення необхідного віку, осудність) характеризується також додатковими ознаками, що є обов'язковими для даного складу делікту. Прямо вказуючи на такі ознаки у адміністративно-правовій нормі, законодавець тим самим підкреслює специфіку окремих деліктів, правового статусу порушника. Відсутність спеціальних ознак суб'єкта, коли така обставина передбачена законом, виключає наявність складу адміністративного делікту у скоєному.

Визначення такого роду специфічних особливостей має істотне значення в практичній діяльності органів, компетентних для розгляду справ про адміністративні правопорушення, оскільки за певний вид адміністративного делікту особа, що не володіє цими ознаками, ні в якому разі не може притягуватися до адміністративної відповідальності, а отже достатньо високою буде ціна помилки суб'єкта адміністративно-правової кваліфікації.

Суб'єктивна сторона означених правопорушень завжди характеризується умисною формою вини. Вчинення порушення законодавства про державну таємницю не може здійснюватися у формі необережності з наступних причин.

По-перше, надання допуску та доступу до таємної інформації здійснюється у встановленому законом порядку, який, зокрема, передбачає обов'язкове ознайомлення особи із відповідними суб'єктивними обов'язками та можливістю застосування до неї заходів державного примусу у разі їх невиконання чи порушення. Це виключає можливість вчинення даного делікту у формі протиправної недбалості, яка має місце тоді, коли винна особа не усвідомлює протиправний характер свого діяння і не передбачає можливості настання суспільно-шкідливих наслідків.

По-друге, вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого ст.2122 КУпАП, не передбачає настання суспільно-шкідливих наслідків у якості обов'язкової ознаки суб'єктивної сторони, що свідчить про наявність формального складу делікту. У формальних складах деліктів обсяг об'єктивної сторони не охоплює суспільно-шкідливі наслідки діяння та причинний зв'язок між ними і самим діянням. Відповідно, за відсутністю у складі суспільно-шкідливих наслідків діяння, неможливою є і інша форма адміністративно-деліктної необережності - протиправна самовпевненість, визначальною рисою якої є передбачення особою настання таких наслідків та легковажний розрахунок на їх запобігання.

Боднарчук В. І.,
слухач 2 курсу ННІЗДН НАВС.

ПРОВАДЖЕННЯ В СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПОРУШЕННЯ, ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬСЯ ДЕРЖАВТОІНСПЕКЦІЄЮ

Провадження в справах про адміністративні проступки складається з кількох фаз розвитку, що змінюють одна одну, які називаються стадіями. На відміну від деяких інших проваджень (наприклад, дисциплінарного), поділ адміністративно-деліктного провадження на стадії законодавчо не визначений, тому в юридичних наукових джерелах можна зустріти різні погляди на їх кількість та якість. В юридичній літературі можна зустріти різні погляди на стадії адміністративно-деліктного провадження. Найбільші суперечки точаться навколо стадій, що передують розгляду і вирішенню справи по суті. Так, одні науковці виділяють такі початкові стадії як: 1) виявлення факту правопорушення і складання протоколу (акта) про порушення; 2) розгляд протоколу (акта) і прийняття рішення про порушення адміністративної справи або про відмову в порушенні такої справи, інші – порушення провадження у справі про адміністративне правопорушення та адміністративне розслідування. Подібну структуру підтримує та обґрунтовує В.Ю. Шильник, який, спираючись на положеннях КУпАП та сучасних наукових дослідженнях, робить висновок про існування чотирьох стадій провадження у справах про адміністративні правопорушення, що реалізуються в такій послідовності: 1) стадії порушення справи про адміністративний проступок (правопорушення) і попереднє з'ясування її обставин (ст. ст. 254, 256, 258

КУпАП); 2) стадії розгляду справи про адміністративне правопорушення і винесення за нею постанови (ст. ст. 276–286 КУпАП); 3) стадії оскарження (опротестування) постанови у справі про адміністративне правопорушення (ст. ст. 287-297 КУпАП); 4) стадії виконання постанови у справі про адміністративне правопорушення (ст. ст. 298-330 КУпАП).

На нашу думку, подібні погляди охоплюють усю широту та особливості провадження в справах про адміністративні проступки. Подібний поділ чітко відображає структуру адміністративно-деліктного провадження, що здійснюється ДАІ. В той же час, необхідно уточнити, що стадія адміністративного розслідування для значної кількості справ про адміністративні проступки є факультативною. У цьому зв'язку, вважаємо доцільним доповнити КУпАП нормою, яка б передбачала, що у разі необхідності проведення адміністративного розслідування в справі про адміністративне правопорушення, за його результатами слід виносити ухвалу про направлення справи за підвідомчістю або, якщо справа підвідомча суб'єкту, який здійснював розслідування, то одну з постанов передбачених ст. 284 КУпАП.

Декілька слів хотілося б висловити стосовно становища працівників ДАІ у в адміністративно-деліктному провадженні, можливостях здійснення ними передбачених законами процесуальних дій. Перш за все, хочеться запитати: що зараз собою представляє Державтоінспекція? Без сумніву – це один з озброєних підрозділів міліції, основними завданнями якого є забезпечення безпеки дорожнього руху та охорони громадського порядку, надання допомоги учасникам дорожнього руху і т. д. Проте чи виконує ДАІ завдання покладені на неї нашим законодавством і які ці завдання?

Ще декілька років тому справді існував так званий "план" по протоколам про адміністративні правопорушення, які повинен був виявити інспектор за зміну, на даний час цього немає. Вимагається лише фіксація грубих порушень правил дорожнього руху, а саме: керування у стані сп'яніння; створення аварійної ситуації; ненадання переваги у русі пішоходам; ненадання переваги у русі оперативним автомобілям, які рухаються з увімкненими поблисковими маячками тощо.

А що ж робити з іншими порушеннями? Фіксувати лише за бажання, так це перечить нашому законодавству! Тоді можливо притягнути інспектора до відповідальності за не складання протоколу.

Іноді, насправді, дуже складно притягнути водія до адміністративної відповідальності за скоєне ним порушення правил дорожнього руху. Наприклад, водій Петров керуючи авто Лексус приблизно о 3 годині ночі проїхав перехрестя (будь – яке) на забороняючий сигнал світлофора. Мені, як інспектору, довести водію, що він порушив не маючи свідків (третья година ночі) чи фото- відео- фіксації, якщо він не згоден. Безперечно скласти адміністративний протокол я маю право. Проте якщо водій Петров хоча б трішки знайомий з нашим законодавством (Конституція та КУпАП), то він оскаржить моє рішення у будь-якому суді, і добре, якщо постановою суду буде лише про скасування постанови, а не про правомірні дії інспектора. Що тоді? Притягувати мене до відповідальності? За що? – за те що виконував свою роботу!

А фіксація порушень ПДР з боку іноземців на їхніх автомобілях? Ніхто не притягує. Так, скласти протокол про адміністративний проступок можна, але ніхто його у мене не прийме, адже його необхідно надсилати у ДАІ за місцем реєстрації водія, ніхто цього робити не буде. У Росії, наприклад, неможливо перетнути кордон, якщо не сплачено штраф за порушення правил дорожнього руху, скоєне на території їхньої держави. На митниці існує база по якій перевіряються водії, у нас нажаль такого ще немає.

Ще дуже актуальне питання сьогодні, що не існує єдиної бази перевірки водіїв та транспортних засобів. Це істотно заважає об'єктивній оцінці ступеня вини водія. Якщо навіть є можливість перевірити водія і авто, то дуже складно додзвонитись до оператора (при цьому кошти на зв'язок не виділяються), оскільки на полк ДАІ (приблизно на зміну виходить 200 чол.) заступає всього два оператори, які здійснюють дану перевірку.

Цей перелік проблемних питань можна продовжувати довго. Як на мене, на всі перелічені вище проблеми існують способи вирішення:

- перш за все слід внести зміни до діючого законодавства (КУпАП, Закон України про дорожній рух, правил дорожнього руху);
- покращити технічне оснащення працівника ДПС;
- підвищити його матеріальне забезпечення та покращити умови праці.

Ці заходи необхідно здійснити в найближчий час, так як сьогодні професія "міліціонер" не є престижною, як у багатьох європейських країнах. Велика плінність кадрів, наприклад, в моєму підрозділі, на даний час працює лише 2-3 працівника стаж роботи яких більше 10 років (з 30 працівників), молодь не витримує навантажень за таку зарплатню та умови праці. Виправлення даної ситуації можливо лише за сприяння держави, а не тільки місцевої влади.

ЗМІСТ

<i>Вступне слово</i>	3
<i>Пленарне засідання</i>	4
<i>Коваленко В. В. Модернізація діяльності щодо охорони правопорядку в контексті конституційної реформи в Україні</i>	4
<i>Берназюк Я. О. Конклюдентні дії як форма правотворчості Президента України</i>	9
<i>Василевич В. В. Щодо змісту основних загальносоціальних напрямів кримінологічної політики України</i>	12
<i>Гусарєв С. Д. Актуальні питання забезпечення законності у сфері підзаконної нормотворчості</i>	16
<i>Др'омов С. В. Деякі питання реалізації інституту добровільної відмови при незакінченому злочині</i>	18
<i>Заїка Ю. О. Реформування спадкового законодавства: проблеми та перспективи</i>	21
<i>Колодій А. М. Конституційна реформа в Україні: досвід, проблеми, перспективи</i>	23
<i>Користін О. Є. Проблеми реалізації нового Кримінального процесуального кодексу України в контексті протидії відмиванню коштів</i>	26
<i>Кравчук В. М. Порядок призначення суддів на посаду як елемент їх конституційно-правового статусу</i>	28
<i>Кузьменко О. В. Проблемні питання щодо створення та розвитку Міністерства доходів і зборів України</i>	31
<i>Мендик Бартош. Реформирование патентного права и усовершенствование механизмов допуска человека к медицинским услугам в Европейском Союзе</i>	34
<i>Нестерович В. Ф. Звернення громадян як форма впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів в Україні</i>	37
<i>Опалинський Ю. В. Реформування вітчизняного кримінального та адміністративно-деліктного законодавства</i>	39
<i>Савченко А. В. Щодо поняття та видів корупційних злочинів</i>	41
<i>Ситник О. М. Розвиток державної (національної) ідеології в Україні як пріоритетна політико-правова засада</i>	44
<i>Скрипнюк О. В. Конституційна реформа в Україні на сучасному етапі: проблеми модернізації інститутів політичної системи</i>	47
<i>Совзиря О. В. Конституційно-правовий статус Прем'єр-міністра України та інших членів Кабінету Міністрів України: проблемні аспекти</i>	52
<i>Сокурєнко В. В. Суть судового контролю в правовій державі</i>	55
<i>Удалова Л. Д. Право на свободу та особисту недоторканність</i>	57
<i>Федорєнко В. Л. Реформування конституційних механізмів здійснення народоладдя в Україні</i>	60
<i>Черній В. В. Міжнародний досвід запобігання фінансовому шахрайству, що вчиняється небанківськими фінансовими установами</i>	66

Цомпляк Кристиан. Роздуми над першим розділом Конституції України 1996 року	68
Ясюк Єва. Свобода установлення тарифов на авиационные перевозки в Европейском Союзе с подробным рассмотрением их в польше	75
Секція 1. Теорія та історія держави і права – методологічна основа сучасних правових реформ в Україні	
Вовк В. М. Культурно-правова антропологія як основа сучасних правознавчих досліджень	79
Мінченко О. В. Економічна теорія права як складова сучасної парадигми юриспруденції	81
Свиридюк Н. П. Співвідношення наднаціонального та національного в контексті поширення правової реформи в Україні	83
Мотиль І. І. Концептуальні засади дослідження виховної функції права в умовах реформування правової системи сучасної України	85
Малента В. С., Кривицький Ю. В. Історичний спосіб тлумачення норм права у практиці європейського суду з прав людини	87
Іваненко О. В. Якість сучасної юридичної освіти: проблеми та перспективи	90
Кравчук М. А. До питання про формування концепції правової держави	92
Юхимюк О. М. Класифікація типів правозастосування	94
Грукач В. О. Історико-правові джерела про діяльність органів влади Російської імперії та місцевого управління у правобережній Україні в ХІХ ст.	96
Чернушенко О. В. Глобалізація як контекст реформування судової влади України	98
Шутович В. В. Легалізації законодавчих ініціатив із застосуванням системи індивідуально-правових фільтрів	99
Верещака О. О. Значення дисидентського руху 60–70 років ХХ ст. в Україні у встановленні національного конституціоналізму	101
Гудима А. Ю. Змішана республіка як можлива форма державного правління в Україні	103
Калатушка І. О. Особливості демократичних трансформацій правової системи України	105
Капічон О. Г. Історико-правові засади розвитку обліку в Україні	107
Ленько Н. М. Джерела права Європейського Союзу	110
Максютіна О. С. Шляхи розбудови правової держави в Україні	112
Петрига Л. М. Становлення ідей природного права на теренах України ІХ–ХХ ст. як основа правової реформи	113
Пустовітко А. Л. Шляхи інтеграції України до Європейського Союзу	115
Середа Т. М. Правові реформи в Україні: перспективи вступу в ЄС	117
Флока М. О. Методологічна основа сучасних правових реформ в Україні	119

Федоренко Ю. С. Інформаційні правопорушення: теоретико-правові основи	121
Совенко М. О. Норма права як основний регулятор суспільних відносин в Україні	122
Крамаренко А. К. Поняття норми права, її основні ознаки та класифікації	125
Криворучко М. М. Основні напрями діяльності загальної поліції Російської імперії в Україні у другій половині XIX – на початку XX ст.	127
Скрипець В. А. Суд присяжних в Україні: історико-правові засади становлення та розвитку	129
Дащенко Ю. О. Судова реформа 1864 року в Російській імперії та її екстраполяція у кримінально-процесуальне провадження сучасної України	132
Потапова Я. В. Правові та організаційні засади реформування державного управління в Українській РСР (1954–1964 рр.)	135
Ціліцька О. В. Проблеми розбудови держави та громадянського суспільства в Україні	137

Сезія 2. Шляхи і перспективи модернізації конституції України

Бориславська О. М. Європейська модель конституціоналізму: досвід конституційних реформ	140
Камінська Н. В. Реформування територіальної основи системи місцевого самоврядування України в контексті європейських стандартів	
Пустовіт Ж. М. Основні критерії класифікації функцій Верховної Ради України	145
Мендеграл Т. І. Актуальні питання конституційних прав і свобод осіб без громадянства в Україні	147
Корнієнко П. С. Удосконалення правозахисної діяльності в Україні: конституційно-правові аспекти	149
Будник Ю. В. Модернізація інституту всеукраїнського референдуму: конституційні та законодавчі аспекти	151
Пономарьов С. М. Роль Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини у захисті конституційного права громадян на об'єднання в громадські організації	153
Костюк І. В. Конституційно-правові принципи організації та діяльності вищих судів загальної юрисдикції в Україні: поняття та зміст	155
Людвик І. В. Щодо реформування конституційно-правового статусу засобів масової інформації в Україні	157
Швець І. В. Конституція України – основа реформування системи прав дитини	159
Бедрековська Т. С. Предмет всеукраїнського референдуму	161
Бірюкова О. О. Розвиток конституційно-правового статусу	162

<i>Рахункової палати України</i>	
Бурбій А. В. Конституційне право на інтелектуальну власність та його забезпечення в Україні	164
Вакула Л. М. Інавгурація глав держав: український та зарубіжний досвід	166
Вдовенко С. М. Шляхи модернізації Конституції України	168
Вечірко А. А. Інститут місцевого референдуму в Україні: шляхи і перспективи реформування	171
Горбатюк К. Г. Роль міліції України щодо забезпечення реалізації виборчого процесу (на прикладі парламентських виборів 2012 року)	173
Ємельянова М. В. Політичні права та свободи людини і громадянина в Україні	175
Калініченко В. Ю. Проблема тлумачення Конституції України та перспективи її модернізації	177
Каранда С. Г. Обов'язки народного депутата України та відповідальність за їх порушення в контексті парламентської реформи	179
Ковальчук І. П. Парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини та громадянина	178
Кудряцева О. М. Нормативно-правове забезпечення прав та інтересів дитини в Україні	182
Кузьміна Ю. О. Модернізація інституту депутатського індемнітету як шлях удосконалення роботи парламенту	184
Ладнюк В. Р. Внесення змін до референдного законодавства України – це один крок до модернізації Конституції України	186
Малик М. Б. Громадянські (особисті) права та свободи, їх загальна характеристика, способи забезпечення, реалізації та захисту	188
Погорішний В. М. Гарантії прав і свобод людини та громадянина в Україні: теоретико-правовий аспект	190
Романенко О. О. Конституційний лад в Україні	193
Роменський С. Г. Народний суверенітет і виборче право в зарубіжних країнах	195
Синчук О. Л. Парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина	196
Сімонова К. В. Модифікована модель інституту Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини	198
Стрембіцька К. П. Конституційно-правове забезпечення форм безпосередньої демократії в Україні	200
Телешун Я. С. Європейська інтеграція України: правові реформи	202
Шкляр І. В. Доступність правосуддя як основна передумова розвитку демократичної держави	204
Гадзіна А. О. Захист прав людини і правозахисна практика Європейського суду з прав людини	205

Шепіселей Р. В. Судова влада в Україні: стан та перспективи розвитку	207
Лавриненко О. А. Конституційні інститути безпосередньої демократії	209
Місніченко В. В. Принципи виборчого права України	211
Добровальський О. С. Місце та роль органів внутрішніх справ у механізмі забезпечення прав і свобод громадян	214
Данилюк О. І. Конституційно-правові засади організації влади району у місті (на прикладі Солом'янського району м. Києва)	216
Габдрахманова Л. М. Конституційно-правове забезпечення прав та свобод людини і громадянина в Україні	218
 Секція 3. Актуальні питання адміністративно-правової реформи в Україні	
Воронятников О. О. Паспортна система в Україні: питання модернізації	220
Білик В. О. Адміністративно-правове регулювання діяльності підрозділів Державної служби боротьби з економічною злочинністю України	222
Лавренчук М. О. Щодо державного регулювання аграрного сектору економіки в умовах здійснення аграрної реформи	224
Мораренко І. В. Щодо реалізації адміністративного примусу в діяльності суб'єктів фінансового моніторингу	226
Арбузова А. М. Адміністративне судочинство: проблеми становлення і розвитку	229
Бондаренко О. О. Адміністративно-правовий статус державних служб, інспекцій, агентств	231
Бурлаченко К. І. В'їзд та виїзд з України іноземців та осіб без громадянства	233
Гриньова М. І. Методологічні підходи до управління кадровим забезпеченням органів внутрішніх справ	234
Дворська А. В. Предмет адміністративного права у світлі адміністративно-правової реформи	236
Доброніца Т. О. Публічне адміністрування у сфері оборони України	238
Зимовська І. О. Проходження державної служби в Україні	240
Іванча С. А. Науково-теоретичні засади організації проведення адміністративної реформи в Україні	242
Іскришицька Л. М. Правовий статус Автономної Республіки Крим у системі державного управління	244
Калинчук Н. В. Політичні права і свободи громадян України	246
Кирик Т. В. Реформа органів виконавчої влади	249
Кіщак А. Ю. Поняття адміністративного права та його місце у правовій системі	250
Коваленко Є. В. Напрями вдосконалення організації та правового становища державних органів, які здійснюють фінансовий контроль	252

<i>в Україні</i>	
Козелко В. А. Адміністративно-правовий статус центральних органів виконавчої влади	254
Кошіль І. Д. Проблеми здійснення адміністративно-правової реформи в Україні	256
Крицьєв О. Г. Особливості відповідальності осіб, які користуються дипломатичним імунітетом за порушення правил дорожнього руху в Україні	258
Марченко С. М. Основні напрями реформування державної служби в Україні	260
Наливка Т. В. Удосконалення добору персоналу на державну службу в Україні	263
Полудень Є. О. Удосконалення адміністративно-правового регулювання виконавчого провадження	265
Садика В. Є. Актуальні питання реформування центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом у світлі адміністративної реформи	267
Собченко І. В. Поняття, мета та зміст громадського порядку	269
Флюнт В. О. Адміністративно-правові заходи профілактики правопорушень неповнолітніх	271
Чопак І. В. Організація діяльності Державної міграційної служби України	273
Шевченко Я. В. Громадський порядок у правовому механізмі держави	275
Юрко В. О. Особливості реформування публічної влади в Україні	278
Мархева В. М. Адміністративна правоздатність та адміністративна дієздатність громадян	282
Філіповська Н. Р. Адміністративна дієздатність та адміністративна правоздатність громадян	284
Муравська С. І. Патрульна служба міліції: особливості адміністративно-правового статусу	286
Черерис В. О. Діяльність органів внутрішніх справ щодо забезпечення безпеки дорожнього руху	288
Таран Н. А. Адміністративно-правова охорона державної таємниці	289
Боднарчук В. І. Провадження у справах про адміністративні порушення, що здійснюються державною інспекцією	291
